

**OBICEIURI
ROMÂNEȘTI
DE
NUNTĂ**

CRISTINA CĂLĂRAȘU

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARA
București

Cota III 472040

Inventar C2000417

CRISTINA CĂLĂRAȘU

OBICEIURI ROMÂNEȘTI DE NUNTĂ

209 0114

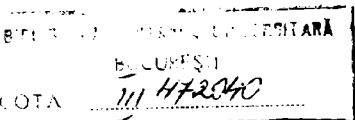
CRISTINA CĂLĂRAȘU

OBICEIURI ROMÂNEȘTI DE NUNTĂ
Antologie comentată

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

1999
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://unibuc.ro>

Referenți științifici: Prof. dr. LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU
Prof. dr. GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN

© Editura Universității din București
Șos. Panduri 90-92, București - 76235; Tel./Fax: 410.23.84

B.C.U. București

C20000417

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
CĂLĂRAȘU, CRISTINA**

Obiceiuri românești de nuntă: antologie comentată /
Cristina Călărășu. - București, Editura Universității din
București, 1999

296 p.; 23 cm.

Bibliogr.

ISBN 973-575-369-3

392.51(498)

Tiparul s-a executat sub cda 525/1999
la Tipografia Editurii Universității din București

CUVÂNT ÎNAINTE

*Antologia de față este un instrument modern de lucru pentru cei ce doresc să se inițieze în problematica dialectologiei românești actuale. Contactul cu realitatea dialectală se face direct, prin intermediul textelor, cele mai multe dintre ele fiind relativ recent culese. Observațiile lingvistice care însoțesc textele nu reprezintă modele de analiză exhaustivă; pe de o parte, am reținut în cadrul acestora fenomene cu caracter repetabil, deci, cu aspect sistematic, care dau posibilitatea cititorului să refacă, în linii generale, configurația dialectală a dacoromâniei așa cum a fost ea stabilită într-o manieră tradițională – în cinci subunități –, iar pe de altă parte, am inclus câteva fapte asistemice, unele nerelevante încă, menite, în intenția, noastră să stimuleze spiritul cititorului spre investigații și, eventual, spre sinteze noi pe care materialele înregistrate recent le îndreptățesc (vezi, de exemplu, cap. Graiurile din Transilvania, în *Tratat*, p. 354–390).*

Caracterul modern al lucrării constă, în special, în abordarea unui comentariu interdisciplinar. Acesta vizează împletirea observațiilor de natură lingvistică cu un număr de constatări referitoare la dinamica actuală a obiceiurilor și a tradițiilor locale legate de nuntă. Am evidențiat, de asemenea o serie de comentarii ale subiecților anchetați, în legătură cu impactul pe care evoluția economică și socială dintr-o anumită perioadă -- trecerea la economia agrară de tip colectivist, influența modelului citadin asupra mediului țărănesc etc. -- l-a avut asupra datinilor legate de ceremonialul de nuntă.

Deschiderea spre o abordare interdisciplinară cât mai largă, considerăm că este sugerată și de includerea unui mic eșantion de texte, ce se circumscriu temei alese, obținute de la informatori care își duc

existența în medii alogene (SUA, Bulgaria – Valea Timocului), texte care pot ilustra repercusiunile pe care aceste medii le au asupra limbii și obiceiurilor strămoșești.

Am dorit astfel să depășim cadrul restrictiv al unei viziuni exclusiv lingvistice, sperând să atragem atenția și altor cercetători: etnografi, sociologi etc. asupra acestui filon extrem de bogat, reprezentat de textele dialectale (în special cele din Arhiva fonogramică a limbii române), util pentru cercetările viitoare.

Acum odată cu împlinirea proiectului nostru nu putem să nu ne gândim la foștii noștri profesori (B. Cazacu și dr. M. Caragiu-Marioteanu) și la actualii colegi (prof. dr. Liliana Ionescu-Ruxăndoiu și prof. dr. Gabriela-Dindelegon) care ne-au încurajat permanent, ca și la prietenii din totdeauna (dr. Ruxandra Pană-Boroianu și dr. Anca Ulivi) care ne-au sprijinit, prin corecturi și sugestii, la apariția acestui volum; tuturor le mulțumim cu recunoștință.

Gratitudinea noastră se îndreaptă, de asemenea, spre autorii volumelor aflate în manuscris în Arhiva fonogramică a limbii române a Institutului de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti” care, cu bunăvoința colegială, ne-au furnizat o serie de texte necesare acestei antologii.

AUTOAREA

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textele din antologia de față au fost selectate din cele mai reprezentative culegeri și materiale dialectale dacoromânești, înregistrate încă în primele decenii ale secolului al XX-lea (vezi cap. *Izvoare*). Diversitatea surselor folosite are un evident caracter didactic, deoarece ilustrează evoluția modalităților de reproducere scrisă a textelor obținute în anchete; trei asemenea modalități au fost înfățișate în aceste pagini.

- Ov. Densusianu, în publicația *Graiului nostru*, a propus o listă cu „transcrierea sunetelor speciale (s.n.)” din care redăm pe cele utilizate pentru diferite situații din dacoromână:

č = c(e), c(i), în forme ca *čară*, *pičor*.

ğ = g(e), g(i), în forme ca *ğană*, *ğoc*.

đž = sunetul intermediar între dz și g(e): *đžcal* = *deal*.

é = e deschis.

ó = o deschis.

ñ = sunetul corespunzător francezului și italianului gn: *ñel* = *miel*.

ś = sunetul intermediar între s și ș, ca în Bănal, Moldova: *śns* = *cinci*, *dulśe* = *dulce*.

ž = sunetul intermediar între z și j: *žoi* = *joi*, *žinere* = *ginere*.

y = sunetul rezultat din palatalizarea lui v dinaintea lui i: *yin* = *vin*.

- „explicație a semnelor întrebunțate în transcrierea sunetelor” găsim și în *Graiul și folklorul Maramureșului* de T. Papahagi.

ç semivocala a

ç semivocala e

ĵ semivocala i

ç semivocala o

y semivocala u

ě e deschis

č o deschis

ō o nazalizat

ū u nazalizat

č c (românesc sau italian) dinaintea lui e, i

č de palatalizat (čt)

ğ g (românesc sau italian) dinaintea lui e, i

h h (sic!) alterat de i(e), i

l l alterat de i (e), l și pronunțat ca italianul gl

n n alterat de i (e), l și pronunțat ca gn francez sau italian

l i palatalizat (ti)

ž româneșcul sau francezul j

k k alterat de i (e), l și pronunțat ca românescul sau italianul che, chi

- Progresul cercetărilor dialectale a dus, printre altele, la crearea unui sistem complex de transcriere fonetică, care cu timpul a devenit un sistem național.

Acest sistem, inițiat și aplicat în anchetele pentru *Atlasul lingvistic român* (1940), și pentru *Textele dialectale* (ALRT) care l-au secondat s-a bazat pe alfabetul curent căruia i s-au adăugat numeroase semne diacritice pentru a putea reda grafic diferitele sunete cu variantele lor. După 1940, acest sistem a fost continuu perfecționat (prin multiplicarea semnelor) pentru a se putea ajunge la o redare cât mai fidelă a actului vorbirii în ansamblu (inclusiv ezitățile, pauzele, corecțiile vorbitorului etc.). Din acest sistem, astăzi foarte complex și poate prea sofisticat, am extras, pentru ilustrare, principalele elemente care sunt absolut necesare unei bune înțelegeri a textelor și a principalelor fenomene de vorbire regională.

ă (vocală cu deschizătură mai mică din seria centrală) în mold. *căsa* = între *ă* și *i*
č (africată alveolo-palatală surdă, al cărei element fricativ este un *ʃ*) în munt. *čără* „ceară”
č̣ (africată alveolo-palatală surdă, al cărei element fricativ este un *ʃ*) în băn. *fráče* „frate”
č̣ (africată palato-alveolară surdă, al cărei element fricativ este un *ʃ*) în maram. *čăr* „čăr”
č̣ (oclusivă dentală sonoră puțin palatalizată) în mold. *úndē* „unde”
č̣ (oclusivă alveolo-palatală sonoră) în mold. *č̣in* „din”
č̣ (oclusivă palatală sonoră) în trans. *č̣in* „din”
č̣ (africată dentală sonoră) în mold. *č̣ic* „zic” = dz
č̣ (africată alveolo-palatală sonoră, al cărei element fricativ este un *ž*, coresponzând *č̣*) în băn. *des* „des”
č̣ (*e* deschis) în trans. *vč̣te*
č̣ (*e* mai închis) în mold. *védč̣* = *e* (mai închis).
č̣ (vocală centrală cu nuanță anterioară, între *ă* și *e*) în băn. *fúšč̣e* „face”
č̣ (*ě* deschis, între *č̣* și *č̣*) în trans. *ašč̣e* „așa” = între *e* și *o*.
č̣ (africată alveolo-palatală sonoră, al cărei element fricativ este un *ž*) în munt. *č̣er* „ger”
č̣ (africată palato-alveolară surdă, al cărei element fricativ este un *j*, coresponzând surdei *č̣*) în maram. *č̣ăr* „ger”

ǰ (*i* deschis) în mold. *márǰ* „mare”
ǰ (oclusivă velară sonoră palatalizată) în munt. *ǰem* „ghem” = *g*.
ħ (fricativă palatală surdă) în munt. *ħir* „fir”
k (oclusivă velară surdă, identică cu *c*. Semnul se întrebuițează numai înaintea lui *e* și *i*) în băn. *kip* „chip”.
ḳ (oclusivă velară surdă palatalizată, coresponzând sonorei *ǰ*) în mold. *ḳisór* „picior”
ḷ (*l* puțin palatalizat) în trans. *ḷéle* „ele”
ḷ (laterală palatală)
ł (nazală dentală puțin palatalizată) în mold. *płāł* „pâine”
ł (nazală palatală) în mold. *łiel* „miei”
o (*o* deschis) în trans. *póšfe* „poate”
ś (fricativă alveolo-palatală surdă) în băn. *fíšě* „face”
ś (fricativă alveolo-palatală surdă, aproape identică cu *ś*, dar cu o articulație puțin posterioară) în mold. *fási* „face”
š (fricativă palato-alveolară surdă, coresponzând sonorei *j*) în mold. *ši* „și”
ṣ̌ (oclusivă dentală surdă puțin palatalizată) în mold. *múnte*
ṣ̌ (oclusivă palatală surdă) în mold. *fráše* = între *š* și *c*
ṣ̌ (oclusivă palatală surdă) în trans. *fráše*
ž (fricativă alveolo-palatală muștată, corespondenta sonoră a lui *š*) în băn. *žánă* „geană”
ẓ̌ (fricativă alveolo-palatală corespondenta sonoră a lui *š*) în mold. *žánă* „geană”
y (fricativă alveolo-palatală sonoră, coresponzând surdei *ħ*) în trans. *yč̣me* „vierme”

Semne diacritice

(deasupra vocalelor) nazalizate:	ǿ = ǿ
(sub vocale sau consoane sonore) asurzire:	ǿ̣, ǿ̣
(sub vocale) închidere:	ǿ̣
(sub vocale) închidere:	ǿ̣
(sub vocale) deschidere:	ǿ̣
(deasupra consoanelor <i>c</i> și <i>g</i>):	č̣ africată surdă, între <i>č̣</i> și <i>č̣</i> ; č̣ africată sonoră, între <i>č̣</i> și <i>č̣</i>

(sub vocale) arată că vocala constituie
elementul consonantic al unui diftong *y*
(în daŭ):

ē, ē̄, ē̄̄ etc. arată nuanțe vocalice intermediare:

z̄, l̄, z̄̄ arată nuanțe consonantice intermediare

Dacă în redarea textelor am păstrat, în general (în limita posibilităților tehnice de redare grafică de care am dispus), sistemul de transcriere al autorilor, în observații însă, am recurs la o literalizare a exemplelor, pentru a le spori caracterul accesibil și a da posibilitatea cititorului să ajungă mai rapid la problema de care este interesat

AUTOAREA

DESPRE DIALECTOLOGIE

- *Vechimea disciplinei*
- *Probleme și perspective ale procesului de unificare lingvistică*
- *Locul dialectologiei în învățământul filologic actual*

După parcurgerea manualelor curente, reprezentând sinteze elaborate în special în deceniul al 8-lea (Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Probleme de dialectologie română*, București, 1973; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română*, București, 1975; Matilda Caragiu Marioțeanu, Ștefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977), mai sunt de lămurit unele chestiuni referitoare la statutul actual și la rolul dialectologiei în ansamblul științelor limbii.

• Pentru a ajunge la aceste probleme trebuie să începem prin a stabili vechimea disciplinei. La baza denumirii acesteia stă cuvântul grecesc *dialektos* care a fost utilizat în Grecia Antică pentru a desemna diferitele tipuri de vorbire regională; astfel, se vorbea despre *dialectul atic*, *dialectul dorian*, *dialectul eolian* și *dialectul ionian*. Ținând seama exclusiv de acest aspect, am putea spune că ne aflăm în fața unei discipline foarte vechi. Dacă, însă, avem în vedere forma cuvântului *dialectologie*, recunoaștem ușor un tip de împrumut neologic preluat în română din limba franceză, dar cu circulație mai larg europeană (it., sp., engl., germ., rusă etc.), ce reprezintă un compus savant în care intră și cuvântul gr. *logos* „știință”; un asemenea tip de compunere a fost și este productiv (și astăzi) în numirea diferitelor științe născute mai ales în epoca modernă ca rezultat al unei tendințe pregnante de diversificare și specializare. Astfel, în vocabularul limbii franceze au apărut, de exemplu, în domeniul științelor umaniste termeni ca: *etnologie* (1787), *antropologie* (1832), *fonologie* (1925), *characterologie* (1945), care ne-au parvenit și nouă; după modelul lor s-a creat și în limba română o serie de denumiri cu acest aspect formal: *balcanologie*, *teatrologie*, *stihologie* etc. În acest caz, trebuie să admitem că ne aflăm în fața unei științe constituite relativ recent.

Acest tip de abordare a vechimii disciplinei în funcție de istoria terminologiei ilustrează un procedeu inițiat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX-lea, în spațiul lingvistic german, conform căruia studiul limbii și istoria vocabularului trebuie să se facă paralel cu istoria culturii. Metoda aceasta este cunoscut sub numele de *cuvinte și lucruri* („Wörter und Sachen”) și presupune o cercetare interdisciplinară. Promotorii acestui punct de vedere au fost lingviștii Rudolf Mehringer (1859–1931) și Hugo Schuchardt (1842–1927).

Conform acestei metode, diferența în timp între utilizarea celor două cuvinte *dialect* și *dialectologie* corespunde, din perspectiva istoriei disciplinei, distincției dintre faza sa intuitiv-empirică, bazată pe observații izolate, și constituirea sa ca domeniu autonom, ca știință recunoscută, care dispune de mijloace specifice de investigare și de o metodologie proprie de interpretare a materialului.

Examinând situația din limba franceză constatăm că, în spațiul francofon, cuvântul *dialecte* este împrumutat din latina imperială și folosit, din 1550, pentru a denumi varietățile regionale ale limbii franceze (*dialectul normand*, *dialectul picard* sau *dialectul walon*), stabilite intuitiv și coroborate cu elemente geografice și istorice. Apariția cuvântului *dialectologie* în 1881 (cf. Dubois, *Dictionnaire etymologique de la langue française*) coincide cu momentul înființării primei catedre de dialectologie la *École pratique des hautes études*. Această catedră a fost condusă, între anii 1883–1926, de J. Gilliéron, lingvist de origine elvețiană, considerat de mulți a fi „părintele dialectologiei”. Faptul este important pentru că apariția cuvântului este legată de instituționalizarea dialectologiei ca știință, de recunoașterea oficială și includerea ei într-un sistem științific a cărui organizare implică și o componentă administrativă (în acest caz, universitară). Instituționalizarea unei științe poate constitui un argument peremptoriu în discuțiile referitoare la începuturile acelei științe.

Evident că, asemenea altor științe, și dialectologia a cunoscut o epocă de pionierat, în care demersuri individuale au contribuit la fixarea unor temelii solide pentru știința care se naștea. Ceea ce este interesant pentru domeniul nostru este că acești pionieri și-au desfășurat activitatea cam în aceeași epocă, în țări europene diferite: în Italia (G. I. Ascoli, *L’Italia dialettale*, 1885), în Franța (G. Paris, *Les parlers de France*, 1888; abatele J. P. Rousselot, *Les modifications phonétiques du langage étudiées dans le patois d’une famille de Cellefrouin (Charente)*, 1891), în Germania (G. Wenker, 1881, vezi mai jos).

În afară de elementul instituțional prin care se creează cadrul de desfășurare a disciplinei nou constituite, o anume știință are nevoie și de o *metodă de cercetare specifică*, pentru a-i fi recunoscută autonomia. În ceea ce privește dialectologia, această metodă a constituit-o *geografia lingvistică*. Rolul acesteia a fost covârșitor în individualizarea disciplinei, astfel încât dicționare de specialitate, relativ recente, (G. Mounin, *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, 1974; J. Dubois, M. Giacomo, Louis Guespin, Ch. și J. B. Marcellesi, J. P. Mével, *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Paris, 1994) specifică raportul de sinonimie, consacrat de uz, între dialectologie și sintagma *geografie lingvistică*. Substituția metonimică nu face decât să ilustreze caracterul definitoriu al acestei metode pentru ansamblul disciplinei. În esență, *geografia lingvistică* presupune cartografierea variațiilor lingvistice teritoriale, care au fost înregistrate în urma unor anchete locale, pe baza unei rețele de localități în prealabil stabilite și a unui chestionar elaborat în funcție de scopul cercetării. Hărțile astfel rezultate sunt reunite în *atlase lingvistice*. Primele atlase lingvistice create în Europa au fost:

- *Sprachatlas von Nord- und Mitteldeutschland, auf Grund von systematisch mit Hilfe der Volksschullehrer gesammeltem Material aus circa 30.000 Orten*, Strassburg, 1881, de Georg Wenker. Din acest atlas german nu a apărut decât o singură fasciculă, conținând 6 hărți. Autorul său a alcătuit un chestionar cu 40 de propoziții scurte pe care l-a trimis învățătorilor și oamenilor instruiți de la țară pentru a le transpune în graiul local. Pe baza răspunsurilor primite, G. Wenker a întocmit hărți fonetice; materialul rămas, după la Academia din Berlin, a fost îmbogățit și utilizat mai târziu de F. Wrede, profesor la Universitatea din Marburg, într-un atlas publicat în 1926.

- *Atlas linguistique de la France*, publicat la Paris, între 1902–1910, are ca autori principali pe J. Gilliéron și colaboratorul său E. Edmont. Deosebit de important este faptul că materialul a fost cules prin *anchetă directă pe teren* și a fost înregistrat în scris pe baza unui *sistem de transcriere fonetică*. Chestionarul a cuprins peste 1.900 de întrebări astfel concepute încât să se obțină nu numai materialul relevant pentru studiul foneticii, ci să permită și abordarea unor probleme de morfologie, lexic și chiar de sintaxă. Rețeaua, care a vizat numai graiurile galoromane, nu a fost însă prea numeroasă, ea cuprinzând doar 639 de localități rurale.

▪ *Linguisticcher Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909. Acest atlas, alcătuit de G. Weigand, profesor de romanistică, întemeietorul, în 1893, la Leipzig, al „Institutului de limbă română”, este primul atlas lingvistic al dialectului dacoromân. El conține 67 de hărți fonetice și a fost realizat pe baza a 103 *cuvinte tip*; ancheta la fața locului, condusă de autor însuși, a cuprins o rețea în care localitățile se află la o distanță de 30–40 de km.

Urmând același tip de argumentare, constatăm că și în lingvistica românească faza observațiilor dialectale intuitive a existat din vechime, ea începând cu unele considerații ale mitropolitului Simeon Ștefan, în sec. al XVII-lea, cu notațiile lui D. Cantemir din *Descriptio Moldaviae*, în capitolul *Despre limba moldovenească* etc.

Cuvântul *dialect* este consemnat în dicționarul lui Tiktin (*Rumänisch-deutsches Wörterbuch*) la sfârșitul secolului al XIX-lea și, deși nu este exemplificat cu nici un citat, probabil, el începuse să circule în mediile de specialitate (cf. Ioan Nădejde, *Despre dialectul moldovenesc*, în „Convorbiri literare”, 1883–1884), desemnând o anumită varietate lingvistică teritorială a limbii care de abia începea să fie identificată și individualizată. În același dicționar, cuvântul *dialectologie* nu este consemnat, ceea ce înseamnă că dialectologia nu începuse să fie percepută ca disciplină autonomă. La începutul deceniului al 4-lea al secolului al XX-lea, în *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat* (1931), alcătuit de I.-A. Candrea și Gh. Adamescu și considerat ca cea mai deplină realizare lexicografică românească apărută în afara forului academic (M. Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, 1962, vol. 2, p. 106), cele două cuvinte *dialect* și *dialectologie* sunt explicate cu semnificațiile lor moderne.

Ca pretutindeni, dialectologia română a avut și momente de pionierat. Un asemenea moment poate fi socotită activitatea lui Ov. Densusianu, mai ales prin publicarea culegerii de texte (vezi mai departe, p. 15) *Graiul nostru* (1906–1907) și a monografiei *Graiului din Țara Hațegului* (1915).

Reprezentant de marcă al filologiei tradiționale, Ov. Densusianu a rămas adeptul ideii că în orice domeniu filologic trebuie ca „monografiile parțiale să înlesnească constatări cu caracter general” (p. 38) și s-a arătat reticent la inovațiile propuse de geografia lingvistică, metodă căreia îi suspecta chiar din titlu anume „limitări de preocupării” (p. 42; vezi, în acest sens, *Orientări nouă în cercetările filologice*, 1923, unde apare o analiză critică a ideilor lui J. Gilliéron, p. 42 ș.u.; paginile citate trimit la ediția: Ov. Densusianu, *Opere*, I, București, 1968).

După cum arătam mai sus, recunoașterea dialectologiei ca știință implică și un proces de instituționalizare. Ca disciplină obligatorie în pregătirea universitară filologică, dialectologia va figura mai ales după Reforma învățământului (1948), conform programelor valabile pentru toate centrele universitare din țară.

Prima unitate de cercetare științifică ce a inclus în programele sale lucrări de anvergură cu profil dialectologic a fost *Muzeul limbii române* din Cluj, înființat în 1920 și condus de Sextil Pușcariu. În cadrul acestui institut, în perioada 1929–1938, S. Pușcariu a depus toate diligențele necesare în vederea elaborării *Atlasului lingvistic român* (ALR), ale cărui anchete, conduse de S. Pop (ALR I) și de Emil Petrovici (ALR II), s-au desfășurat între 1930–1937, cu două chestionare și două rețele diferite (ALR I, cu un număr mai mic de întrebări – 2160 – și o rețea mai deasă – 301 puncte –, ALR II, cu un număr mai mare de întrebări – 4800 – și o rețea mai rară – 85 puncte). Semnalăm originalitatea și importanța teoretică și metodologică a direcțiilor de cercetare dialectologică: literară (ilustrată prin graiul unor scriitori aparținând la trei provincii istorice diferite: I. Al. Brătescu-Voinești – Muntenia, M. Sadoveanu – Moldova și I. Agârbiceanu – Transilvania), genealogică (ilustrată prin mostre din dialectele sud-dunărene (aromâna, meglenoromâna, istroromâna), ca și surprinderea situațiilor de bilingvism (ilustrate prin mostre de grai ale naționalităților conlocuitoare: maghiară, sârbă, bulgară etc.) avute în vedere de autorii ALR (pentru alte detalii vezi Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română*, p. 75 ș.u). Înalta ținută științifică a lucrării, demonstrată prin alcătuirea chestionarului, constituirea rețelei, realizarea unui sistem rafinat de transcriere fonetică și apoi cartografierea materialului au impus definitiv în practică noua metodă de investigare, care ulterior a fost continuată, chiar perfectată, și în alte institute de cercetare. În anul 1991 se înființează la București, pe lângă Academia Română, *Centrul de cercetări fonetice și dialectale*, unde un colectiv condus de prof. B. Cazacu demarează lucrările pentru *Noul Atlas lingvistic pe regiuni* (NALR), lucrare inițiată în 1958 și elaborată concomitent și de Institutele de lingvistică ale Academiei din Cluj și Iași. Atlasele regionale, aflate în lucru în majoritatea centrelor de studii dialectale cu tradiție din România, reprezintă o detaliere și o actualizare a stadiului de dezvoltare a graiurilor locale surprins prin aceeași metodă a geografiei lingvistice utilizată și de Atlasele naționale. Chestionarul NALR a fost redactat de un colectiv de cercetători, condus de E. Petrovici și B. Cazacu (vezi *Fonetică și dialectologie*, V).

• Dintre argumentele care au fost folosite la lansarea proiectului NALR unul privea „schimbările intervenite în situația graiurilor românești după cel de-al doilea război mondial (datorate mișcărilor de populație, transformărilor social-economice, intensei acțiuni de culturalizare a țării și extinderii limbii naționale unice)” (B. Cazacu, *Noul Atlas lingvistic român, I, Oltenia*, (1962), în *Studii de dialectologie română*, 1966, p. 57); acest argument ridică o problemă importantă din punct de vedere teoretic, aceea a *tendinței de unificare* a diverselor ramificații sub „o puternică influență a limbii literare, în condițiile unei culturalizări crescânde, pe toate căile (școală, radio, televiziune, presă, activitate culturală la sate etc.)” (Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie*, 1975, p. 79).

S-a scris mult și cu îndreptățire despre dinamica graiurilor, dar în deceniul al 5-lea s-a scris prea mult, până la uzură și demonetizarea ideii, despre „acțiunea nivelatoare a limbii standard”, care ar putea duce la ștergerea diferențelor dialectale.

Tendința și procesul de unificare lingvistică - fenomene reale care trebuie avute în vedere în concepția asupra evoluției graiurilor - au forme specifice de manifestare în diferite limbi și în funcție de atitudinea factorului de decizie politică. Astfel, în Franța, după revoluția din 1789, generalizarea dialectului din *Île de France* ca limbă comună și unificarea limbii pe această bază a fost impusă prin decret de stat care prevedea măsuri punitive în cazul nerespectării legii. În schimb, în Germania, în pofida existenței unei limbii literare (*Hochdeutsch*), recunoscută ca limbă oficială în tot spațiul germanic (Germania, Elveția, Austria), deci utilizată în parlament, în justiție, în școli, în presa centrală etc., diferențele dialectale continuă să fie marcate și să se mențină într-un număr impresionant. Așadar, factorul politic prin intervenția sa fermă poate accelera fenomenul unificării lingvistice, iar prin neimplicarea lui manifestă îl poate tempera. Nu este exclus ca formularea la noi, în anii 1955-1965, a ideii ștergerii granițelor dialectale să se fi produs sub influența modelului sovietic care teoretiza ideea uniformizării lingvistice ca argument în plus pentru o operă de integrare statală.

În asemenea condiții, create de o presupusă iminentă și rapidă estompare și chiar dispariție a diferențelor existente între ramificațiile teritoriale ale limbii române, dialectologiei i-ar reveni doar modesta sarcină de a aduce la lumină detalii de arheologie a limbii.

În realitate, situația este mult mai complexă. Evoluția limbii ca fenomen social trebuie studiată în legătură cu evoluția societății; mutațiile sociale se vor repercuta, direct sau indirect, mai repede sau mai încet, în funcție de anumiți factori, și asupra principalului mijloc de comunicare în societate care este limba. Dar înseși mutațiile sociale sunt fenomene complexe a căror direcție nu este univocă. De aceea, orice mutație socială și impactul ei asupra fenomenului lingvistic presupun un examen atent și îndelungat, singurul care poate duce la formularea unor concluzii viabile.

Astfel, rolul școlii a fost adesea relevat ca factor de unificare a limbii, deoarece, în procesul de învățare, elevul este elementul subiectiv supus confruntării dintre vorbirea locală și modelul limbii literare pe care școala are misiunea să îl prezinte într-o manieră sistematică pentru a fi acceptat și urmat.

Obligativitatea învățământului de șapte ani după Reforma din 1948 ar fi trebuit, teoretic, să determine o generalizare a modelului standard în conștiința vorbitorilor, cu efecte imediate în practica lingvistică curentă; cel puțin aceasta a fost intenția declarată a legiuitorului de a asigura în mod egal, chiar egalitarist, accesul direct la cultură, ceea ce presupune ca prim element însușirea sistemului limbii comune.

Examinarea textelor din antologia noastră, care au fost înregistrate în deceniile 7-8, deci după treizeci de ani de învățământ generalizat, impune constatarea că diferențele dialectale continuă să existe. Interesantă este în aceste texte surprinderea elementelor de evoluție din vorbirea locală; această evoluție se manifestă în două sensuri.

▪ Unul este acela discutat anterior și anume influența limbii literare moderne care se manifestă cu precădere la informatorii mai tineri și care este evidențiată mai ales la nivelul lexicului prin introducerea în graiuri a unor neologisme; trebuie, însă, remarcat, pe de o parte, că, din punct de vedere cantitativ, acestea nu sunt prea numeroase și, pe de altă parte, că există anumite zone mai permeabile la acest fenomen decât altele; coeficientul de predicție a permeabilității este variabil, astfel încât fenomenul pare firesc în Muntenia, dar surprinzător în Bucovina, de exemplu. Din punctul de vedere al asimilării elementelor neologice se înregistrează adesea încercarea de adaptare (mai ales fonetică, dar și morfo-sintactică) a acestora la sistemul graiului local (vezi observațiile noastre ce însoțesc textele din antologie).

▪ Altul este reprezentat de elemente de evoluție internă a graiului atestate de aceste texte, în sensul dezvoltării unor particularități regionale (vezi în special observațiile făcute pe marginea palatalizării sau a fricativizării africatelor, dar și multe privitoare la morfo-sintaxă), independent de „acțiunea nivelatoare” a limbii literare.

Diversitatea elementelor care contribuie la procesul de integrare dialectală, proces în care constituirea limbii literare are un rol preponderent, a determinat formularea unor teorii contradictorii în funcție de selectarea și ierarhizarea factorilor considerați a avea o influență hotărâtoare în evoluția lui. Contradictorie este chiar data la care se estimează că a început acest proces, fiind unanim recunoscut faptul că el continuă să se desfășoare și în zilele noastre. Astfel, dacă Al. Rosetti, B. Cazacu și Liviu Onu consideră că „de la apariția tipăriturilor lui Coresi, începe acel proces îndelungat și complex al constituirii normei supradialectale unice – proces care se va accentua în epoca formării națiunii și a limbii naționale și care continuă să se desăvârșească în zilele noastre” (*Istoria limbii române literare*, 1971, p. 59), E. Petrovici condiționează formarea limbii naționale de „concentrarea economică și politică” (*Baza dialectală a limbii noastre naționale*, în LR 5/1960, p. 60) și fixează ca moment istoric – cheie al procesului de integrare dialectală a celor două variante ale limbii literare – muntenească și moldovenească – Unirea Principatelor (*idem*, p. 61, 78), subliniind că „în această direcție, aceea a integrării în limba comună unică a unor noi elemente provenite din graiurile noastre populare, se schițează dezvoltarea în viitor a limbii noastre naționale” (*idem*, p. 78), iar D. Macrea consideră că perioada dintre cele două războaie mondiale are o deosebită importanță pentru că atunci „abia începuse procesul de unificare a ei sub influența nivelatoare a limbii literare și a administrației” (*Lingviști și filologi români*, 1959, p. 211). Așadar, pentru fixarea momentului de debut al procesului de unificare lingvistică sunt avute în vedere fie inițiativa individuală a unei personalități, fie acțiunea unor factori de ordin istoric, politico-economic și administrativ a căror pondere poate fi determinantă la un moment dat.

Elementele ce acționează în direcția unificării pot avea o componentă *subiectivă*, reprezentată de:

- personalități marcante a căror operă poate constitui un model lingvistic (cf., de exemplu, activitatea lui Coresi) ca și aceea a altor cărturari – cum ar fi Varlaam, Simeon Ștefan etc. – care au formulat o serie de aserțiuni teoretice în acest sens și, uneori, au aplicat ascinena teze în opera lor);

▪ cărturari ce pot promova, prin intervenții individuale, anumite forme lingvistice pe care ulterior comunitatea le acceptă (cf., de exemplu, propunerea lui Ion Heliade Rădulescu, exprimată în corespondența cu C. Negruzzi, ca auxiliarul de perfect compus să aibă forma *a* la pers. a 3-a sg. și forma *au* la pers. 3-a pl., uz particular care s-a generalizat treptat);

▪ lucrări normative de tip gramatică și dicționar, care apar la un moment dat în istoria culturii și care vor fi consultate dintr-o motivație individuală, motivație determinată de sentimentul lingvistic ce impune folosirea unui cod comun ambilor locutori;

▪ instituții care dirijează procesul de unificare și a căror activitate este percepută variabil de la individ la individ, în funcție de gradul de instrucție, de statutul socio-cultural etc.; prima instituție care a acționat în acest sens în România a fost Academia, ea având ca obiectiv, încă de la înființarea ei (1867), redactarea unui dicționar-tezaur al limbii și stabilirea unor norme ortografice comune pentru toți; o a doua instituție, cu o arie mai largă de acțiune a fost școala, al cărei rol a crescut considerabil mai ales după crearea unui sistem de învățământ subordonat unui for diriguitor unic reprezentat, într-un stat modern de ministerul de resort.

Există, însă, și o componentă *obiectivă*, reprezentată de o serie de factori social-istorici care accelerează sau temperează procesul de unificare și a căror acțiune este complexă. Vom enumera câteva evenimente ce au influențat sau pot influența în mod teoretic, în secolul nostru, acțiunea de unificare a limbii:

▪ instaurarea statului modern constituțional prin adoptarea Constituției din 1923 (cu toate implicațiile social-istorice ce decurg de aici);

▪ reforma învățământului și obligativitatea acestuia (1948);

▪ dezvoltarea mass-media (în special diversificarea ziarelor și revistelor, a emisiunilor radiofonice, apariția și dezvoltarea televiziunii în diverse etape -- canal unic, canale multiple, televiziune color, televiziune prin satelit și cablu etc.),

▪ apariția și evoluția societății informatizate.

Cele de mai sus sugerează complexitatea procesului de integrare dialectală, subliniind faptul că el este unul *îndelungat*, manifestat în epoca veche prin „tendența de impunere treptată a unei norme supradialectale”; în acea perioadă „cu toate că au lipsit factori diriguitori și coordonatori ai

acestui proces, cum există în epoca modernă, e vădită preocuparea cărturarilor” (Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 95) în acest sens; procesul a continuat și a fost instituționalizat *după secole*, fenomenul fiind departe de a avea repercusiuni unilaterale și ușor predictibile, cum ar fi prea pripita enunțare a „nivelării” rapide prin unificarea ramificațiilor teritoriale ale limbii române.

- Așadar, în condițiile în care diferențele dialectale persistă și chiar cunosc o evoluție specifică, iar unificarea lingvistică este un proces complex și de lungă durată, cercetarea dialectală reprezintă o necesitate, ei revenindu-i sarcina de a înregistra și de a interpreta dinamica acestor fenomene.

Se ridică totuși întrebarea care este *statutul dialectologiei ca disciplină universitară*: trebuie ea plasată în cadrul unui nivel de pregătire aprofundată (de exemplu, *master, doctorat*) sau își justifică ea încă prezența în cadrul pregătirii generale cu profil filologic / de limba română.

Punctul nostru de vedere este acela că în afara unor specializări cum sunt cele menționate (*master, doctorat* etc.), care formează viitorii cercetători și a căror utilitate este axiomatică, se impune o familiarizare a *tuturor* celor ce studiază limba română cu descrierea generală a principalelor trăsături specifice dialectelor și subdialectelor acestei limbi. Pentru argumentarea opiniei noastre vom detalia aici, cu titlu de exemplu, două dintre considerentele mai importante pe care se întemeiază și care o justifică.

- *Strategia didactică a profesorului de limba română este condiționată de cunoașterea unor aspecte regionale din vorbirea elevilor.*

Cum diferențele regionale continuă să se manifeste în vorbire, orice profesor de limba română, care lucrează în mediul rural trebuie să facă cunoscut și apropiat elevilor săi sistemul limbii standard. Pentru o eficiență maximă în atingerea acestui obiectiv, profesorul trebuie să-și organizeze strategia didactică atât în funcție de statutul social al elevilor, cât și în funcție de apartenența lor la o anumită arie dialectală.

Astfel, spre exemplificare, ne vom opri asupra problemelor legate de predarea *perfectului simplu*. Acest timp prezintă – din punctul de vedere al registrelor limbii – o dublă apartenență:

(1) este un timp al *limbii scrise*, utilizat exclusiv în *proza narativă*, în special în literatura beletristică, dar și în literatura religioasă referitoare la personaje și întâmplări biblice;

(2) este un timp al *limbii vorbite*, alc cărui întrebuițări și-au restrâns aria de-a lungul timpului, întâlnindu-se astăzi în graiurile din Oltenia (ca arie compactă) și în câteva insule izolate din Muntenia (și din zona trans-carpatică învecinată cu aceasta), din Crișana (și Țara Moșilor). În Oltenia, în sistemul timpurilor trecutului, perfectul simplu a dezvoltat o valoare temporală de trecut recent, desemnând o acțiune care s-a produs în ultimele douăzeci și patru de ore (cf. Gr. Brâncuș, *Sur la valeur du passé simple en roumain*, în *Mélanges Oslo*, 1957, p. 159–173; *id. Graiul din Oltenia*, în LR 3/1962, p. 256). Pentru confirmarea acestei utilizări, în anchetele pentru volumul de *Texte dialectale. Oltenia* (1967) au fost introduse constant întrebări pe tema: *Ce a făcut subiectul ieri și azi*.

Dată fiind distribuția perfectului simplu în funcție de registrele limbii, profesorul trebuie să adopte în predarea acestui timp strategii diferite.

(1) În primul caz, el va pune accentul pe predarea *formelor*. Elevii care nu au în sistemul lingvistic propriu acest timp trebuie să învețe să-l conjuge. Metodologia va fi similară cu aceea a predării timpurilor într-o limbă străină. Pentru că nu este un timp cu desinențe generale și sufix constant se va pune accentul pe exerciții mecanice de conjugare, se vor releva formele neregulate și se va insista asupra aspectelor legate de ortografie. După această etapă se va încerca să se elucideze și să se aprofundeze noțiunea de *timp narativ* prin evidențierea tipului de text care acceptă ocurența acestui timp. Și, într-o etapă ulterioară, când în analiza de text se va introduce problema planurilor narațiunii, a succesiunii și ritmurilor acestora, se va studia alternanța timpurilor trecutului, exemplificările insistând în chip special asupra alternanței *perfect simplu / perfect compus*.

(2) În aria oltenească, profesorul va recurge la o strategie diferită. Pe plan formal, el va apela mai puțin la exerciții de tip mecanic (conjugare), deoarece timpul este cunoscut de către elevi din limbajul familial. În schimb, în această zonă dialectală va trebui ca, în decursul întregii perioade de școlarizare, să se ducă o muncă constantă pentru a determina pe elevi să nu folosească perfectul simplu în expunerile școlare, în răspunsuri – scrise sau orale – în rezolvarea temelor a căror efectuare presupune adoptarea modelului limbii standard. Este vorba de o strategie didactică menită să blocheze o deprindere de exprimare curentă existentă în sistemul lingvistic al școlarului și care trebuie evitată.

▪ *Dimensiunea regional-populară constituie un element indispensabil în analiza textului literar.*

Creația literară românească este adesea grupată, conform unei viziuni preponderent didactice, în două direcții majore: *scriitori de factură*

populară și scriitori erudiți. Evident că un critic sau altul poate opera și alte tipuri de clasificări, cu nuanțări și rafinări determinate de criteriile alese. Important este că, în orice tip de analiză sau clasificare, aspectul menționat revine, sub o formulare sau alta. În *Istoria literaturii române contemporane*, E. Lovinescu opune curentului modernist, semănătorismul, neosemănătorismul (în variantele lui moldoveană, munteană, ardeleană) și poporanismul. G. Călinescu în *Istoria literaturii române (de la origini până în prezent)* distinge o serie de momente diferite de valorificare a fondului popular; dintre acestea menționăm: *promoția ruralilor* (I. Creangă, I. L. Caragiale, Ioan Slavici), *micul romantism (...) rustic* (Ioan Al. Brătescu-Voinești, G. Coșbuc etc.), *noul messianism, analiza fondului etnic* (Șt. O. Iosif, O. Goga, N. Iorga, M. Sadoveanu, Em. Gârleanu, I. Agârbiceanu etc.), *poporanismul* (C. Hogaș, G. Galaction etc.), la care s-ar putea adăuga și unii dintre *tradiționaliști* (momentul 1923) sau *ortodoxiști* (momentul 1926).

Câteva constatări se impun. Numărul scriitorilor vizați este impresionant nu numai din punct de vedere cantitativ, ci și din acela al importanței lor în cadrul istoriei literaturii române, mulți dintre ei înscriindu-se în pleiada clasicilor.

Indiferent de formulă, de concepție, de perspectiva abordării fenomenului sau de aspectele tratate, la toți acești scriitori există o bază comună din care își extrag materialul documentar: mediul sătesc. Raportându-ne la teoria lui E. Lovinescu referitoare la cele două funcții ale limbii – *funcția noțională și funcția sugestivă* – trebuie să facem următoarele observații cu privire la *literatura cu tematică rurală*:

• o asemenea operă literară trebuie să transmită o anumită informație despre *această* realitate; aici se exercită *funcția noțională* a limbii care cere selectarea acelor mijloace lingvistice capabile să exprime realitățile din mediul sătesc. Simplificând deliberat lucrurile putem spune că descrierea unei realități rurale implică un minimum de vocabular adecvat. Selecția o va face autorul, iar calitatea ei va fi determinată de nivelul cunoașterii de către acesta a mediului prezentat. Cunoașterea poate fi profundă, mediocră sau nulă și ea se va repercuta direct asupra valorii informative a respectivului text. De exemplu, citind o singură frază (care are la bază o enumerație) din opera lui I. Creangă ne putem face o imagine clară despre rezervele alimentare de bază și despre depozitarea lor într-o gospodărie moldovenească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *Lemne la trunchi sunt, slănină și făină în pod este deavolna, brânză în puțină asemene;*

curechi în poloboc slavă Domnului! (Toate referirile la opera lui I. Creangă vizează fragmentul de text din manualul de clasa a VII-a în vigoare în anul școlar 1998/1999).

▪ *funcția sugestivă* presupune transmiterea prin intermediul conotațiilor – rezultate din amalgamarea sensurilor și formelor – a unor stări sufletești, a unor imagini sau a unor asociații mentale. În acest caz, se poate vorbi de o exprimare artistică în care apare tendința de a transforma limbajul noțional în limbaj sugestiv. În opera lui I. Creangă, de exemplu, au fost remarcate valorile auditive ale stilului său, pentru a căror realizare autorul antrenează în frază elemente diverse: cuvinte de origine onomatopEICă (*vuia, țiuia*), expresii (*face a vânt și vreme rea*) sau cuvinte care sugerează anumite sonorități (*a muștra, a buchisa*) și chiar aliterații (repetarea consoanelor *v, f* și *r*): *Când vuia în sobă tăciunile aprins, care se zice că face a vânt și vreme rea când țiuia tăciunile, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl muștra acolo, în vatra focului, și-l buchisa cu cleștele.*

În procesul de învățământ, explicarea celor două funcții cade în sarcina profesorului care va trebui să-și stabilească o strategie didactică în funcție de ponderea acordată fiecăreia dintre cele două funcții menționate. Sarcina este dificilă deoarece, dacă ne referim numai la vocabular, constatăm că în fragmentul ales din opera lui I. Creangă pentru manualul școlar există un volum mare de elemente lexicale care trebuie explicate (în cca. 5 pagini de text, autorii au propus spre glosare 36 de termeni și expresii, la care se adaugă o serie de cuvinte al căror sens este susceptibil de a nu mai fi cunoscut: *aciua, colb* (în expresia *ii mergea colbul*), *incaltea, opaiț* etc).

De altfel, tocmai datorită acestei aglomerări de regionalisme, multe dintre ele arhaice, opera lui Creangă trebuie să fie citită de către elevi cu un dicționar sau un glosar la îndemână, fiind mai puțin atractivă pentru tânăra generație din alte zone decât cea moldovenească.

De aceea, subliniem faptul că profesorul trebuie să-și construiască o strategie didactică în care să țină seamă și de mentalitatea actuală. Tot E. Lovinescu a vorbit, de exemplu, despre *mutația valorilor*, atrăgând atenția asupra faptului că schimbarea mentalității produce frecvent și o mutație în scara valorilor. În exemplul discutat anterior demersul explicativ trebuie să recurgă la un procedeu adecvat mentalității contemporane. Aici s-ar putea face o analogie cu demersul multor regizori moderni care „actualizează”

texte clasice prin intermediul unor montări moderne adecvate mentalității actuale. Considerăm că o asemenea misiune are și profesorul când analizează și interpretează un text: să releve valențele actuale ale aceluși text raportându-le la mentalitatea contemporană.

În cazul concret al operei lui I. Creangă se poate accentua funcția sugestivă în detrimentul funcției noționale, care ar trebui să joace doar rolul de suport. În acest sens, amintim ca argument sugestia lui E. Lovinescu care preciza că într-un text literar, chiar o valoare noțională mediocră (așa cum ar fi cazul înțelegerii incomplete a unui text de către elev) poate exercita o sugestie poetică incontestabilă. Așadar, în interpretarea textului nu este necesară actualizarea întregului vocabular pasiv existent în opera lui I. Creangă, ci doar a unui mic nucleu care permite accesul în universul operei.

Metoda propusă aici poate fi o soluție în măsura în care programele școlare sunt construite încă din gimnaziu în jurul unor scriitori reprezentativi care se circumscriu *direcției populare* și care se caracterizează prin amalgamarea unui material lingvistic de proveniență regională / populară. Filonul regional / popular este o constantă stilistică care traversează întreaga noastră literatură începând cu epoca veche (I. Neculce, R. Popescu). Forța acestor resurse este cu atât mai interesantă, cu cât ea își manifestă capacitatea de a genera și în epoca actuală noi creații literare în care *funcția noțională* realizează adevărate monumente de arheologie dialectală. Exemplul cel mai pertinent în acest sens îl constituie ciclul de poezii *La liliaci* de M. Sorescu, a cărui bază lexicală este pregnant regională. Regionalismele existente în acest volum nu numai că ilustrează o arie dialectală din Oltenia, strict circumscrișă la regiunea natală a scriitorului (com. *Bulzești*) și la acea unde a urmat gimnaziul (*Craiova, com. Murgești*), dar conțin și elemente cu o circulație mai largă (ex. *oșiiștile „copiii”* , atestat pentru zona Argeșului de DA s.v. și de TDM III, p. 8), alături de altele a căror apartenență urmează a fi elucidată de dialectologi, ele nefiind înregistrate în lucrări lexicografice curente.

CULEGERILE DE TEXTE DIALECTALE ROMÂNEȘTI

Privire sintetică

- Sintagma *culegere de texte* este utilizată pentru a denumi unul sau mai multe volume în care un autor/un colectiv de autori reunește materiale rezultate dintr-o muncă de culegere și transcriere/notare a unor texte cu caracter local, ordonate conform unui criteriu bine definit; această muncă se desfășoară fie prin corespondență (în epoca de pionierat), fie direct pe teren.

- Primele culegeri de texte au fost cele *folclorice*; ele datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când, ca urmare a principiilor impuse de romantism, ce promova o concepție nouă asupra istoriei popoarelor, în care valorile etnice și etnografice sunt așezate ca fundament al valorilor naționale, punerea în lumină a literaturii populare a devenit programul unei întregi generații (o privire de ansamblu asupra culegerilor folclorice se găsește în *Folclor literar românesc* de Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu, București, 1976).

- Dezvoltarea lingvisticii românești și sincronizarea ei cu curentele europene, în special cu metoda *geografiei lingvistice*, a impulsionat apariția unor *culegeri dialectale*.

A. Interesul pentru consemnarea limbii vorbite

Prima culegere care cuprinde texte dialectale de pe întregul teritoriu de răspândire a limbii române este colecția *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, București, vol. I, *România*, 1906–1907; vol. II, *Basarabia-Bucovina-Maramureș-Țara Oașului-Transilvania-Crișana-Bănat-Serbia-Graiul istro-românilor, megleniților și aromânilor*, 1908, publicată de trei lingviști cunoscuți, reprezentanți ai școlii de la București: I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția.

- *Meritele* acestei culegeri constau în faptul că ea:

- este o operă de pionierat, fiind prima lucrare – chiar pe plan european – care reunește texte de *limbă vorbită* din toate ariile

dialectale subsumate românei; textele sunt culese din România (înainte de Marea Unire de la 1918), dar și de la românii din afara granițelor ei;

- pune pentru prima oară problema necesității unui *sistem de transcriere fonetică* ca principal instrument de lucru în realizarea unui asemenea tip de lucrare menită să evidențieze variantele de pronunțare locală;
 - consemnează – în limitele sistemului – *variațiile înregistrate în vorbirea individuală* (de exemplu, *pă/pe; o veni!/a venit* etc.), intuind importanța fenomenului surprins prin aceste notări;
 - enunță într-un stadiu empiric *problema selectării informatorilor*, în sensul alegerii celor mai reprezentativi exponenți ai vorbirii locale; în consecință, textele au fost culese de la bătrâni, neștiutori de carte, pentru că aceștia erau mai puțin influențați de „cuvintele nouă”;
 - semnalează *tendința de a adapta* la sistemul local elementele neologice, constatând, la începutul secolului al XX-lea, existența a numeroase forme alterate, interesante pentru istoria vocabularului.
- *Limitele lucrării* menționate rezidă în aceea că:
 - autorii ei (în special Ov. Densusianu) au o nostalgie a *spiritului interdisciplinar*, ceea ce a dus la apariția unor inconsecvențe într-o culegere concepută a fi „o icoană a graiului nostru” destinată cercetării limbii; astfel, prin delimitarea de „colecțiunile obișnuite” de folclor, se stipulează un interes mai larg „cultural, istoric și de ce nu psihologic”, fapt ce imprimă o anume eterogenitate textelor și, uneori, o lipsă de relevanță sub raport lingvistic a materialului care se îndepărtează în acest mod de scopul declarat inițial;
 - autorii ei, de teama unei limitări drastice a accesului unui public mai larg la aceste texte, au creat un *sistem de transcriere simplificat*, fiind obligați să teoretizeze neconsemnarea unor variante de pronunțare pentru a nu-i conferi volumului „un caracter prea special, prea filologic” (p. VII).
 - autorii ei, deși au recunoscut importanța culegerii materialului direct pe teren, au apelat totuși și la texte oferite de intermediari sau chiar la texte tipărite; în asemenea situații nu este clar dacă s-a aplicat unitar sistemul de transcriere fonetică.

B. Culegerea de texte complementară geografiei lingvistice

Al doilea moment important îl reprezintă apariția volumului *Texte dialectale* cules de Emil Petrovici. *Suplement la Atlasul Lingvistic Român II* (ALRT), Sibiu-Leipzig, 1943, publicat sub egida Muzeului Limbii Române din Cluj. Această culegere este rezultatul unei concepții originale în legătură cu obiectivele complexe pe care trebuie să le urmărească o anchetă dialectală. Constatând că anchetele bazate pe chestionar, întreprinse pentru atlas, nu furnizează date pentru studierea sintaxei și nici suficiente elemente pentru aprofundarea morfologiei și chiar a lexicului dialectal, S. Pușcariu, inițiator și director al ALR, împreună cu un colectiv de cercetători și cu cei doi anchetatori (S. Pop și E. Petrovici) au promovat ideea completării acestor anchete cu înregistrarea paralelă de texte. Noua etapă de culegere a unor texte dialectale este strâns legată de geografia lingvistică, de descoperirea unor deficiențe ale acestei metode și de necesitatea depășirii lor; cea mai importantă dintre deficiențe o constituie ignorarea trăsăturilor sintactice dialectale și de aceea „tocmai pentru studiul pe teren al fenomenelor de sintaxă este destinat acest volum” (ALRT, p. VI). Din această perspectivă, este interesant de semnalat că, în prefața ALRT, E. Petrovici își exprimă îndoiala în legătură cu o posibilă cartografiere a materialului din volum, îndoială ce privește mai ales „fenomenele sintactice și stilistice observate în aceste texte” (p. VI).

• Meritele acestei culegeri sunt:

- utilizarea unui *sistem de transcriere fonetică bogat și minuțios elaborat* astfel încât să poată reda grafic diferitele variante de pronunțare a unor sunete; realizarea acestui sistem a fost laborioasă și s-a desfășurat în mai multe etape: într-o primă fază, s-a încercat elaborarea lui pe baza sistemului de transcriere fonetică internațională, pentru ca materialul cules să fie mai accesibil cercetătorilor străini, după care, la propunerea lui G. Giuglea, s-a luat ca bază sistemul românesc de scriere căruia i s-au adăugat numeroase semne diacritice cu ajutorul cărora să se poată nota diferitele nuanțe fonetice, ca și fenomene de fonetică sintactică; alcătuit „cu atâta migală” (p. V), sistemul a fost experimentat în prealabil în cadrul unor anchete speciale; el a rămas un reper obligatoriu în orice încercare de transcriere fonetică ulterioară; așa cum a rămas un reper și aplicarea lui științifică într-o descriere impresionistă, *„Să se înceteze să normalizeze transcrierea”* (p. V);

- menirea ei, declarată a fi aceea de a surprinde *funcționarea sistemului lingvistic dialectal atestat de ALR*: „Dacă pe hărțile lingvistice ale Atlasului nostru e fixată imaginea, să zicem „fotografia” instantanee, nemișcată a graiului din fiecare punct cartografic, atunci prin aceste texte am dat și un scurt „film” cu imagini mișcătoare pe care putem urmări aceleași graiuri în mers, fiecare cu ritmul și mlădierile sale proprii” (p. VII);
- încercarea de a asigura un caracter comparabil materialului cules: „Pentru ca materialul să fie cât mai comparabil de la un punct la altul, am dat în acest volum mai cu seamă răspunsurile la întrebările relative la folklor” etc. (p. VI): acest criteriu metodologic va fi preluat și de culegerile ulterioare de texte dialectale.

• *Limitele ALRT* sunt un revers al chiar principiilor enumerate mai sus și ele constau în aceea că:

- pentru culegerea textelor au fost utilizați cu precădere informatorii ALR și numai sporadic alți subiecți ocazionali; în acest sens, este semnificativ „laconismul supărător” al unora, menționat în *Prefață* (p. VI) și care relevă lipsa unor criterii adecvate de selecție a informatorilor în funcție de scopul anchetei;
- atenția acordată unor „fapte de ordin folkloric” (p. VII) a determinat includerea în volum a numeroase texte care „sunt produse ale literaturii populare (doina, descântece, balade, basme, strigături etc.), deci limba lor prezintă particularitățile proprii limbilor literare, deosebite de cele ale graiului de toate zilele” (p. VII, unde se găsesc o serie de explicații și exemplificări ale acestor particularități).

C. Culegerea de texte – activitatea autonomă

În activitatea de culegere a textelor dialectale saltul calitativ s-a produs în 1956 când, la inițiativa lui Al. Rosetti, s-a lansat un proiect de cercetare care viza crearea *Arhivei fonogramice a limbii române* (AFLR). Acțiunea a fost continuată în cadrul *Centrului de cercetări fonetice și dialectale* care „și-a propus publicarea unei serii de culegeri de texte care să completeze datele consemnate prin Atlasele lingvistice regionale și, care, totodată, să permită o cunoaștere mai amănunțită a stadiului de dez-

voltare a graiurilor românești în perioada actuală” (*Textele dialectale. Muntenia I*, p. XII). Inițiată, așadar, tot ca o activitate complementară geografiei lingvistice, culegerea de texte dialectale a depășit ulterior această circumscriere; colectivele de cercetători ai Centrului au lucrat diferențiat la specializarea și perfecționarea metodologiei distincte de elaborare a celor două teme: NALR și AFLR, astfel încât s-a ajuns la constituirea unei bogate Arhive fonogramice independente de rețeaua NALR. În acest sens, menționăm faptul că pe lângă seria de volume de texte dedicate graiurilor sudice – *Oltenia, Muntenia I-III, Dobrogea* (vezi *Lista izvoarelor*) – care sunt complementare volumelor NALR din aceste regiuni, redactate la Centrul amintit, au fost elaborate aici o serie de culegeri de texte aparținând unor zone dialectale variate, care încearcă să ilustreze cele mai reprezentative graiuri din aria dacoromânei; dintre acestea numai volumele: *Graiului din zona „Porțile de Fier”* și *Texte dialectale Bistrița-Năsăud* au fost publicate, celelalte (*TD Maramureș, TD Bucovina, TD Sălaj, TD Banat, TD Harghita-Covasna-Mureș, TD Transilvania* etc.) aflându-se încă în manuscris la actualul *Institut de fonetică și dialectologie „Al. Rosetti”* (vezi *Lista izvoarelor*)

- *Meritele* acestui nou tip de culegeri selective constau în aceea că:
 - textele selectate provin de la un număr mult mai mare de informatori; pentru fiecare localitate au fost înregistrați 6-8 subiecți de vârste și sexe diferite, respectiv câte un reprezentant al fiecărui sex din patru categorii de vârstă: 9-12 ani, 18-22 ani, 35-45 ani, peste 60 ani; criteriul selecției textelor incluse în volum a fost interesul lor lingvistic; astfel, imaginea oferită de aceste „mosire lingvistice” este mult mai complexă și reflectă variațiile existente în cadrul unei comunități date;
 - informatorii au fost aleși în funcție de caracterul lor reprezentativ pentru graiul respectiv și pentru categoria lor sociolingvistică și în funcție de talentul lor narativ;
 - perfecționarea tehnicilor de anchetă a dus la surprinderea unor dialoguri spontane între subiecți; de asemenea, evoluția metodelor de publicare a dus, în timp, la consemnarea întrebărilor puse de anchetatori, evidențindu-se importante aspecte de strategie a conversației cu un interlocutor *outsider*; în același sens, notarea unor elemente privitoare la situația de anchetă și la cir-

cumstanțele desfășurării acesteia (ex. gesturi, mimică, întreruperi, intervenții ocazionale) înlesnește surprinderea complexității procesului de comunicare lingvistică;

- textele au fost înregistrate pe bandă magnetică și au fost transcrise ulterior, în cabine special amenajate, cu magnetofoane profesionale, ceea ce a permis o minuțioasă verificare a transcrierii și o redare cât mai completă/integrală a discursului, lărgindu-se astfel perspectiva documentară dincolo de interesul strict dialectal prin atestarea unor fapte de oralitate, de stilistică etc;
 - ele oferă o mare varietate a repertoriului lingvistic prin cele două tipuri de texte selectate *sistematic*: cele obținute în urma unor *convorbiri tematice* referitoare la obiceiuri legate de sărbători religioase și calendaristice sau de evenimente tradiționale (naștere, botez, nuntă, moarte), care oferă un bogat *material comparabil*, și *textele libere* al căror subiect este ales de informator (amintiri, întâmplări etc.).
- *Limitele* volumelor avute în vedere aici decurg paradoxal din continua perfecționare a transcrierii, din insistența de a nota cele mai mici nuanțe fonetice, din intenția de a reproduce cât mai exact și mai detaliat discursul dialectal cu pauzele, ezitățile, întreruperile, corectările și suprapunerile specifice oralității spontane, din încercarea de redare grafică a intonației; toate acestea au dus la crearea unui sistem sofisticat de prezentare a materialului dialectal ce îndreptățește temerea lui Ov. Densusianu referitoare de îndepărtarea publicului larg de asemenea lucrări mai greu accesibile (vezi mai sus, p. 16).

ANTOLOGIA TEMATICĂ – PERSPECTIVĂ INTERDISCIPLINARĂ

- Spre deosebire de *culegerea de texte dialectale*, în care munca autorului este una de *înregistrare/consemnare* a unui material pe baza unei tehnici și a unei metodologii de anchetă a căror perfecționare s-a făcut de-a lungul timpului, *antologia dialectală* este un volum al cărui obiectiv constă în *selecția* materialului deja adunat (în culegeri de texte) în vederea ordonării lui în funcție de un anumit scop, sau de o anumită temă.
- O *antologie dialectală* reprezintă un instrument care facilitează introducerea rapidă, dar sistematică a lectorului în problematica globală a unui domeniu pe baza unor texte alese, considerate reprezentative pentru respectivul domeniu. În ceea ce privește, de exemplu, dialectul dacoromân, pentru a asigura o viziune de ansamblu asupra acestuia, condiția esențială trebuie să fie grija de a reuni mostre semnificative pentru toate variantele teritoriale stabilite prin repartiția graiurilor sale. Acest demers se vădește a nu fi întotdeauna simplu pentru că el este dependent de stadiul în care se găsește culegerea de material prin anchete la fața locului în diverse arii dialectale.

Astfel, însuși Ov. Densusianu remarca, în prefața la *Graiul nostru*, că anumite zone sunt mai puțin reprezentate în volumul său deoarece, printre altele, „nu s-a crezut necesar să se dea o extensiune prea mare regiunilor în care se vorbește o limbă mai apropiată de cea literară” (p. V). Explorarea sistematică a unei rețele bine elaborate, cu o distribuție proporționată a localităților a demonstrat caracterul impresionist al materialului din *Graiul nostru* inerent oricărei lucrări de pionierat. Astfel, dacă printre zonele considerate mai puțin interesante și deci cu mai puține texte culese, în epoca lui Ov. Densusianu, este și Muntenia, investigarea, în epoca actuală, prin numeroase anchete a acestei arii dialectale de către

echipe ale *Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale* din București a adus la lumină circa 2500 de pagini de text a căror simplă lectură arată insuficiența descrierilor tradiționale ale graiului din această zonă.

În acest sens, se impune publicarea materialelor înregistrate pe benzi magnetice în cercetări de teren desfășurate în importante arii lingvistice ale dialectului dacoromân și a căror transcriere selectivă se află încă în manuscris la *Institutul de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti”* (vezi mai sus, p. 19), care ar completa, ar actualiza și poate ar corecta imaginea schițată prin culegerile anterioare ce aparțin perioadei de început a investigațiilor în acest domeniu, oferind un material pentru selecție indispensabil oricărei tip de antologie dialectală. Cele câteva mostre propuse în antologia de față, puse la dispoziție prin bunăvoința unor membri ai sectorului de *Arhivă Fonogramică a Limbii Române* de la Institutul menționat față de care ne exprimăm aici gratitudinea, sunt, sperăm, un argument în această direcție.

- Antologia, ca instrument de lucru – necesar și dintr-un motiv practic: dificultatea de a ajunge la texte, ele fiind sau foarte vechi sau incomod de manipulat – a cunoscut o anumită evoluție, în vederea atingerii scopului său principal: informarea rapidă și în date esențiale asupra unui domeniu.

Astăzi putem deosebi mai multe tipuri de antologii:

▪ *Antologia simplă* conține numai o selecție de texte fundamentale, ea facilitează contactul cititorului cu mostre reprezentative, economisindu-i timpul afectat unei investigații și unei selecții proprii. În practica universitară, o astfel de lucrare este un instrument util în activitatea de seminar, un exemplu de asemenea antologie este, pentru istoria limbii: J. Byck, *Texte românești vechi*, București, 1930.

▪ *Antologia comentată* are avantajul de a constitui și un ghid în efectuarea analizei textelor ilustrative pe care le include, prin inserarea unor observații menite să semnaleze și să supună examinării anumite elemente esențiale din punctul în vedere al scopului propus și pe care autorul consideră necesar să le evidențieze; un exemplu de antologie comentată este, pentru istoria limbii române literare: B. Cazacu, *Pagini de limbă și literatură română veche*, [București], 1964.

▪ *Antologia tematică*, organizată prin selectarea unor texte având aceeași temă, poate fi funcțională și în perspectivă interdisciplinară, dacă tema dată interesează mai multe domenii de cercetare.

Subiectul ales de noi aici, *nunta*, este de un deosebit interes și pentru *etnografi*; raportându-ne la cele două sinteze foarte cunoscute în domeniu: A. Gorovei, *Datinile noastre la nuntă*, București, 1910, și S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, 1890, prezentări ample ce consemnează o stare de lucruri mai veche, o comparație se impune; lectura textelor din antologia noastră va putea conduce la o localizare mai exactă a diferitelor obiceiuri din ceremonialul de nuntă – constituind un preambul al Atlasului etnografic aflat în curs de elaborare la *Institutul de Etnografie și Folclor* –, dar și la atestarea unor modificări ale acestui ceremonial determinate de evoluția societății rurale (reducerea timpului afectat prin suprapunerea sau chiar suprimarea unor momente, modernizarea unor aspecte, cum ar fi, de exemplu, cele legate de îmbrăcatul miresei etc., schimbări ale structurii tradiționale a actanților sau schimbări de rol al acestora etc.).

Prin informațiile oferite de subiecți ca rezultat al unor percepții personale asupra evoluției mentalității în comunitatea sătească sau a modificărilor produse în viața acestei comunități, textele incluse în antologia de față pot prezenta interes deopotrivă pentru *sociologi* și chiar pentru *psihologi*.

SUBDIALECTUL MUNTEAN

În cea mai recentă sinteză asupra domeniului, *Tratat de Dialectologie Românească* (Craiova, 1984), se precizează că subdialectul muntean este vorbit în fosta provincie istorică *Muntenia* care include azi județele: Argeș, Olt, Teleorman, Dâmbovița, Prahova, Giurgiu, Călărași, Ialomița, Buzău, Brăila, în vechea provincie a banilor *Olteniei*, cuprinsă între Dunăre, Olt și Carpații Meridionali, care include azi județele: Olt, Dolj, Vâlcea, Gorj și Mehedinți, precum și în *Dobrogea*, în județul Constanța și în partea de sud a județului Tulcea. În Transilvania subdialectul muntean este vorbit în Țara Bârsei și în Țara Făgărașului, din județele Sibiu și Brașov. Din punct de vedere geografic, centrul subdialectului muntean, respectiv aria unde se regăsesc principalele sale caracteristici, este constituită în special din județele care nu se află într-o zonă de contact cu alte subdialecte; dintre aceste județe menționăm: Giurgiu, Călărași, Ialomița, Dâmbovița, Teleorman și Prahova.

1. [Nunta]

Sîmbătă seara joacă flăcăii și fetele bradu la mireasă. Să strînge apoi toț acolo la mireasă; iar ginerica aduce pă nunți și staū la masa fără dar. Duminica dimineața să duce la un puț spre răsărit dă casa miresii și scoate mireasa o doniță dă apă ș'o joacă cu un băiat care are părinții 'n yiață. Pune un șervet pîn coada doniții și pune cîț-va bologani în doniță și după ce joacă apa pîn'acasă la toate rîspîntiile, o varsă și bani i ia lăutarii. Pă la nămezî yin fetele și femeile cu plocon la mireasă. Și'nainte dă plecare la biserică iar joacă bradu și ia flăcău ce-a jucat bradu un șervet mare, aduce un pahar dă yin ș'o turtă și frînge turta, ș'o aruncă 'n patru părț, și yinu-l aruncă tot așa. Soacra mare pune 'n sînu ginerichii

cevașilca cu ce-l dăruiește; iar ginerica-î punc'n sînu soacrii tot la fel. Ș'apoî pleacă la biserică. Cîn yine dă la biserică îi trage 'n casă p'amîn-doî c'un șervet dă gît.

Ovăzaru Ionișă, 63 ani;
Luceanca-Butimanu, jud. Ilfov;
GN, p. 185

Observații

A. Textul reprezintă o mărturie de la începutul secolului al XX-lea despre succesiunea momentelor unui ritual de nuntă în sudul țării (jud. Ilfov). Acest scenariu se prezintă astfel:

- sâmbătă seara se joacă bradul la casa miresei, obicei la care participă și *nunii*; tot atunci are loc o masă *fără dar*;
- duminică dimineața se joacă o doniță cu apă scoasă de mireasă dintr-o fântână aflată la răsărit de casa ei. Actanții principali ai acestui moment sunt: mireasa și un flăcău *care are părinții în viață*. Donița este împodobită cu un șervet, iar în apă sunt puși cîțiva *bologani* „gologani”. Donița este jucată la fiecare răspântie până acasă, unde banii sunt luați de lăutari;
- duminică spre amiază fetele și femeile aduc *plocon* miresei;
- duminică, înainte de plecarea la biserică, se joacă din nou bradul; flăcăul care a jucat bradul ia o turtă și o frînge pe un șervet, aduce un pahar cu vin și aruncă turta și vinul în patru direcții; tot acum *ginerica* dăruiește ceva soacrei, iar soacra ceva mirelui; aceste daruri se pun în sân;
- duminică, după întoarcerea de la biserică, mirii sunt trași în casă cu un șervet petrecut pe după gât.

Toată această suită de obiceiuri tradiționale oferă un reper pentru comparația cu situația atestată de celelalte texte, mai recente, care sunt inserate în antologie. Se poate constata, pe de o parte, conservarea unor ritualuri în epocile ulterioare, iar, pe de altă parte, modificarea unor elemente de detaliu care își vor pierde semnificația simbolică inițială; în acest sens, sugerăm, cu titlu de exemplu, să fie urmărită evoluția obiceiului după care mireasa se duce la apă.

B. Textul prezintă caracteristicile considerate tipice pentru graiul muntean.

- Se remarcă pronunțarea dură a consoanelor *p* și *d* în prepozițiile: *pă. dă*.
- Importantă este atestarea palatalizării labiodentalei *v > y*: *yin, yiață, yine*; subliniem că bilabiala *m* nu este alterată: *mireasă*.
- Genitivul substantivelor terminate în *-că* înregistrează varianta sudică: *sănu ginerichii*.
- Auxiliarul perfectului compus pers. 3 sg. este *a* ca în limba literară: *a jucat*.
- Trebuie reținut muntenescul *ginerică* „mire”.
- Forma *bologani* este o posibilă contaminare între cele două sinonime: *bani* și *gologani*, înlesnită de semnificația lor comună; forma este considerată muntenească, fiind atribuită ca specifică fie județelor Ilfov și Dâmbovița (DA), fie Olteniei (CADE).

2. Nunta

Împreșoară [bradul dela nuntă] cu îrtii și cu beteală. Mai are ș-o pîine-îel.

La nuntă, pleacă dăla fată și-l ducē la tatal băiatului și-l pune pă casă. Stă pînă cade îel singur.

Culegere 1935

Pătrașcu Stancu Stana, 50 ani;
Ghimpași, jud. Ilfov;
ALRT, p. 305

Observații

A. Textul oferă câteva indicații în legătură cu obiceiul *bradului* din ceremonialul de nuntă, în deceniile 3–4 ale secolului al XX-lea. Bradul este împodobit cu *îrtii* „hârtii” colorate, cu *beteală* și cu o pâine având funcție simbolică. El este purtat de la casa miresei la aceea a socrului mare, unde este așezat pe casă și unde stă până cade singur.

B. Reprezentativă pentru subdialectul muntean este prezența diftongului *îj* în *pîine*.

- Caracteristică este și pronunțarea dură a lui *p* și *d* în prepozițiile: *pe* și *de* care devin: *pă, dă (la)*.
- Interesantă este construcția *tatal băiatului* care ar putea fi un rezultat al contragerii: *tai-al băiatului*, unde *al* ar reprezenta articolul genitival cu formele sale variabile, specifice subdialectului muntean (compară cu ortografierea interpretativă din textul 7).
- Din punct de vedere lexical, forma *împreșoară* poate fi o contaminare între verbele *înfășoară* și *împresoară*, cu atât mai mult cu cât între cele două cuvinte există o parțială suprapunere semantică.

3. nuntă

la nuntă/sîmbătă și_ăra să ducă... la florî/făcē flōrili/dă pîna să făcā flōrili; jōacă băiēți-acōlo într-o cămēră/sau afără dăcā-ī acoperit/și jōacă-acōlo ī_ă_ōră/dașșează/pă urmă cînd pă la dō_ōsprezēcē nuaptea/pă la ūnu/pă la dō_ō/vine o femēie cu șōacră-măreș/vine cu...măsa/aducē o pîine/...ă vin/o străkină/ăducē ō...busuiōc/ca să făcā niștē florî așa mic în neștē ată rōșije cu_ălbă/s-o făcā să [ε] făcē busuiăc așa...cum să spūi/cum se spūne la...făcē-așă/ca să deș la mesēnî/așă busuiōc/bukēțele micî/făcē multe/să deș la mesēnî ca să...cu_ă să spūne c-a ieșit tātă și ia/dacă nu/nu īi să făcē nimica//și...după cē să...ia pîinea aīa ș-o tăie/ș-o da la fēte/la băiēs_s-o mănîncē/...și întîngē cu pîine în vin/mănîncă și fētī și băiēti/și_ă_p-ūrmă ia [ε] făcē dō_ō...dă busuiōg_dō_ō gēmotoăcē-așă/dōo bukēte/și lē jōacă/le făcē le-șfășurā bine cu aī-a-așă frumōase le făcē să fīcē rotunde și jōacă băiēti/doi băiēzî_jōacă_cu dōo fēte//după cē ūobosēc [r] ūobosēc băiēti-ăcā/mai ia și alî băiēti și jōacă cu alte fēte//și pă urmă/după cē jōacă-acōlo cît vrēa băiēti/o ō_ōră/dō_ō cîd_vrēa/ca să jōacă [ε] cē toz_băiēti și_toate fētī/pă urmă...să termină/ia măsa d-

acólo dó^uo feméi și j^oácă mása/cu tot cu vin acólo/cu c^e-a r^ámás/cu busuiócu-ála/cu c^urélu/a^șá-ⁱ spuneá zⁱc^e cu c^urél cáre p^une flóril^e-ále^a_acólo/...busuiócu//^și[!]_pleácă cu l^el și p-úrmă după c^e să termină dă jucát_ⁱ și ia mása d-acó-lo/le p^une c^une áre/de/c^une...le p^une-acólo pá...adúce álte dó^uo mese/dacă sunt f^ete/băiézⁱ_mul^ți/adúce dó^uo trei sticle dă vin/dóo kilográme dă vin trei/ál^ți car^e ie mai bogát mai p^une mai mult acólo vin/ca s^á să sáture//și cartóvⁱ_dacă i^e cartofⁱ prăji^ți/... mⁱnc^áre/pⁱine//și m^ánⁱnc-acólo/b^ea c^unt-um_pahár dă vin ^și[!]_pleácă băi^eți acásă//și f^ete//dimineá^ța pá la nou-a^șá/...vⁱne f^ete băi^ețⁱ//cum_ⁱ l^e-a ziz_dumínica le zⁱc^e la f^ete ^și[!]_la băi^ețⁱ/c^unt_áre ia/ástázⁱ ar fⁱi dumínic^á//și dumínic-áre ia n^unta//și le zⁱc^e să vⁱie și seára și dimineá^ța/sau numai dimineá^ța fáta și băeátu//și dimineá^ța...vⁱn^e f^ete băi^ețⁱ/fá^ece...gát^ește mir^eása/pleácă pⁱ_sat/a^șá să zⁱc^e la noi/pleácă pⁱ_sat pá sos^eá//și pⁱ_la um_pu^ț/opr^ește-acólo/fá^ece o ^uor^á/j^oácă și jⁱnerⁱli pu^țin//^și[!]_p-úrmă să d^ece și ia apă dă la pu^ț//și iar lⁱntră_^uor^á/p^une gál^eáta-m_mijlocu ^uori și înc^epe să j^oá^ece ^și[!]_iel ni^țel//^și[!]_p-órmă-n^ecepe să v^erse dă trei ^uori//și lá^uutári să rep^ede ca s^á ia b^áni dă jos [...]//p-úrmă dac^e vr^ea s^á_mai meárg^á/iár mai mérg^e iar la um_pu^ț/la dó^uo trei p^uțurⁱ/la c^ud_vr^eca//p-úrmă să-napoiáz^a și...s^á_du^ece-acásă/fá^ece brádu/la brad ia o pⁱine/adúce iar o m^ásá/...flóri/hⁱrtii d-ále^a r^oșii/albástre/móve/cum vr^eca ómu//^și[!]_p^une-acólo o pⁱine/^uo g^áu^urește-a-^șá//iⁱ fá^ece g^áu^ură la mijloc/ș-o p^une-n [ε] în brad//^și[!] p-órmă p^une ș-^uș^ár^vé^ț acólo/^așá după obi^céi//și s^ár^vé^țu-l^ea...l^ea fratili dă mⁱnă//și c^und/seára c^unt_să termină vⁱne...ca s^á... j^oá^ece flóril^e/a^șá/flóril^e ále^a dă care le țⁱne [k] lumⁱnárili/a^șá le spune... lumⁱnárili/... le j^oácă la...prágu ú^și-acól^o-afará//

Culegere 1967

Pătrașcu Ileana, 18 ani, 7 clase;
Ghimpați, jud. Ilfov;
TDM III, p. 522-523

A. Textul conține descrierea câtorva obiceiuri din ceremonialul de nuntă, făcută de un subiect tânăr, o fată de 18 ani. Aceste obiceiuri premerg cununia religioasă.

- *Florile*, care se dau invitaților la masă numai dacă mireasa a ieșit fată și ea, se confecționează din elemente simbolice: ață albă, ață roșie și busuioc. În acest timp, tinerii care le confecționează – băieți și fete – sunt serviți cu pâine și vin. Spre final se fac și două buchete de busuioc și se joacă timp de o oră, două, după care femeile joacă masa cu vin și busuiocul pus în la fel de simbolicul *ciurel*.
- Mersul ritual al miresei la apă are loc duminică dimineața *pă sosea*; la puț se face o horă, se scoate apă într-o găleată și se joacă în jurul ei. Interesant este faptul că și *jinerile* participă la joc (compară actanții cu cei din textul 1); el scoate apă și tot el varsă apa de trei ori, iar lăutarii se reped să ia banii care cad din găleată: după aceea se mai poate merge și la alte două-trei fântâni.
- În acest scenariu, urmează împodobirea bradului cu flori, cu hîrtii roșii, albastre și *move*, cu un șervet și cu o pâine. De remarcat faptul că ALRT atestă în aceeași localitate (vezi textul 2) și utilizarea *betelei* la împodobirea pomului, element de recuzită care, în acest text, pare a fi eliminat. Aici este menționat, fără explicarea rolului său, *fratele de mână* care ia șervetului din brad.
- Remarcăm simbolul fundamental al pâinii, nelipsită atât în ornarea bradului, cât și în tratația tinerilor participanți la petrecere care sunt hrăniți cu elemente primordiale: pâine și vin și numai opțional cu recenții cartofi prăjiți

B. Din punct de vedere lingvistic, textul prezintă caracteristicile subdialectului muntean (vezi cele menționate și la textele 1 și 2).

- Semnificativă este înregistrarea unei ușoare tendințe de palatalizare a labialei *f* în: *ar fîi*; majoritatea labialelor sunt însă nealterate: *mireasă, vin, să fie, să vie*.

- Accidentală pare forma *jinerele*, deoarece în toate celelalte situații africata *g* se pronunță ca în limba literară și ca în toată aria sudică: *merghe*.
- Specifică este iotacizarea verbelor: *să spui, să vie*.
- Apare omonimia dintre pers. 3-a sg. și pers. 3-a pl. a indicativului prezent la conj. II-IV: *cât vrea băieții, lăutarii se repede etc.*
- Din punct de vedere lexical, se observă prezența unor neologisme care par să fi intrat în graiul local, mai ales al tinerei generații: *buchet, dansa, mov, șosea*; este de remarcat, însă, că uncori vorbitoarea încearcă o glosare în text, dublând cuvântul vechi cu cel neologic (*joac-acolo în horă, dansează; două ghemotoace așa, două buchete*), sau încearcă o adaptare a neologismului la sistemul limbii (adjectivului *mov* i se creează un plural feminin regulat: *hârtii move*).

4. núnta

núnta să-ncepe símbătă dă la dóușp^{le}//símbătă la dóușpe/kámă
 párință băgátului frátele dă m^ínă/um_băiát cáre-í fráte dă m^ínă/ș-íncă doi
 cavalérí//le dă c^îț-o plóscă/și-í...trimitē_sad_dă k^{en}niá q^{am}eni care
 s^{im}_poftiz_la m^{ás}/dumínecă sára lun^í/...și f^étele și băi^ét cáre
 s^{im}_poftiz_dumínecă dimíneță la brad//dúpă ée kámă...frátele dă m^ínă
 lúmea/sára fac um_plocón/și-l duc cu mózică sau lă^utárí/ée au íci/í
 dug_la naș/c^îtevá/c^î_șasă persqáne-alé gⁱⁿerlui/cáre s^{im}_mai d-apróape//
 acólo stau la petrécere pⁱⁿă la dócșpe noáptea/la úrmă vin acás//dumínică
 dă dimíneță/...să seqálă frumós to/și vine múzica dⁱⁿ nou/ș^í_să duc cu véstca
 lă párinți f^éti/acóló triméte iárām frátele dă m^ínă și doi yámení/aș_feméle
 ș-um_bárbát/neámurle gⁱⁿerlui zis/rúdele gⁱⁿerlui//să duc acólo iárăș cu o
 firimiță dă plocón/lă párinți f^éti/párinți le dau dúpă obi^céi ștergáre/ pro-
 sqápe/bazmále/ée au eⁱ acólo//ocolés_sátu c^întínd/ jucínd/și vin ínápoj//

cîñ_vin la gînerē fáĉe-o_ŭóră máre cu toț acólo/la gînerē-acás^ă/și după
 ásta fáĉe uñ_repáũus/dă fo_óră dóo/pîná sã...strîng fetele și băiēŭ la
 brad//după ĉe sã strîng fetele și băiēŭ la brad/plĉácă sã-implimbe mirĉása-ñ_sat/
 la ap-așá-i spũnem noi//ia fiĉē vadră dînr-ástea d-arámă/fiĉe o ŭală/acũm
 după obiĉēiurĭ-éstea iau cîte-o ŭală/să dug_la ápă/și după ĉē sã dug_la
 ápă/mer_la naș/să-i pũnă vólũ mirēsĭ/cu toăte fetele și^ĭ_cu toz_băiēŭ^ĭ cãre
 sint kēmăț acólo//și după ĉe-i pũne vólũ ocolēște to_sátu/și după ásta
 vine-ndărát acáz_la gînerē//pũne mása la dóoșpe la fete la băiēŭ/și^ĭ_după
 ĉe mănĭncă fac_ĭ [k] pîná sã mănĭncē fag_brádu/zis...brádu mirēsĭ/trei
 fete...cãre-l ĩmpodobēsc/și...frá^dele dă mĭnă cãre-l ŭne pã brad//după ĉe-l
 fac/il jĉácă frumós ĩ_ŭóră și treĝ_la mäsă//după ĉe mănĭncă fetele și băiēŭ/
 duc iără dĭn nou plocón la naș/pãrinŭi băiátulu//și după ásta plĉácă/vine
 cãrũte/să kãm-aiĭj_la noi/cãrũte/șapte ŭop_cãrũte/și pũne náșũ...sã dũĉe
 dă ia náșu cu cãrũtele d-acólo dă la naș d-acásă/și vine-ndărád_la gînerē/
 le pũne mása dă ŭobiĉēi acólo cîte-o gustãre la naș/ș_plĉácă la sócrĭ/ia
 pãrinŭi feti/ca sã iã toălele-așá-i spũnem noi aiĭĉ [!]

sã duc acólo/iau...toăle móbilă ĉe áre/ocolēște sátu/și vine napóĭ/
 acás//cîñ_vine napóĭ acáz_după ĉe-implimbă/scŉate mirĉásă_hŉră ...cu
 fete/cu băiēŭ/lũme cãre éste adunát-acólo//după ásta/...trec iără la...mäsă
 ca o ŭóră náșu/și-l dũĉe napóĭ acás cu múzica/pã naș/c-om_plocón/il lásă
 vreo ŭóră dou-acásă/ș_la ŭrmă...l-adũĉe napóĭ la mäsă pēntru cã sã strĭn-
 ĝe mesĉnĭ//la mas-acólo docandátă servēs_ŭiĉă/pã ŭrmă cŉrbă/ sarmále/ ĉe
 au ĭei preparát acólo//du pã...la dóoșpe noăptea sã dă dárurile// fiĉcãre mesĉãn
 dă...ĉe vrĉa/banĭ/sau cadáu/sau ĉe áre_el plăĉere//după ásta mai pũne
 um_fel dóo dă mĭncãre/pîná dimiñĉãta//dimiñĉãta dũĉe náșu napóĭ acás//

Culegere 1969

*Bode Stana, 37 ani, 7 clase;
 Saelele, jud. Teleorman;
 TDM I, p. 416-417*

A. Textul este relatat de o femeie mai tânără (37 de ani) din jud. Telcorman, satul Saelele, situat în extremitatea sud-vestică a județului, în vecinătatea graniței administrative cu județul Olt și în apropierea orașului Turnu-Măgurele.

Din povestirea informatoarei desprindem tiparul local de desfășurare a ceremonialului nupțial.

- *Chemarea invitaților* se face în sâmbăta de dinaintea nunții, la amiază, când *fratele de mână*, însoțit de doi *cavaleri*, pornește prin sat să-i anunțe pe *oameni* că sunt poftiți la masă *duminică seara* și pe *tineri* (băieți și fete) că sunt poftiți *duminică dimineața la brad*.
- *Ploconul pentru naș* este oferit sâmbătă seara de *fratele de mână* care vine însoțit de *cinci-șase persoane ale ginerelei care sunt mai de-aproape* și de muzică. Înmânarea ploconului este urmată de o petrecere care durează până la miezul nopții.
- *Duminică dimineața fratele de mână* împreună cu o femeie și cu un bărbat, neamuri ale *ginerelei se duc cu vesiea, o firimiță de plocon*, la părinții fetei; aceștia, la rândul lor le dau, *după obicei*, celor care au venit: *ștergare, prosoape, basmale* și laolaltă înconjoară satul cântând și jucând.
- *Plimbarea miresei la apă* se face în grup; însoțitorii ei sunt tinerii invitați la petrecerea de *duminică dimineața, la brad*.
- *Punerea voalului miresei* are loc în casa nașului; la sfârșit, mireasa și toți cei care asistă la acest ritual ocolesc satul și după aceea se îndreaptă spre casa mirelui.
- *Bradul miresei* este împodobit de trei fete în timp ce *fratele de mână* îl ține; apoi, este jucat în horă de tineri, care se așează după aceea la masă.
- *Aducerea nașului* în casa mirelui este un moment solemn (alaiul este alcătuit din șapte-opt căruțe), urmat de o *gustare*.
- *Zestrea fetei*, formată din *țoale, mobilă*, pornește cu alai de la casa miresei, ocolește tot satul pentru a fi cunoscută tuturor și, *după ce-mplimbă*, ajunge în cele din urmă înapoi acasă.

- *Scoaterea miresei în horă* este o datină importantă; la ea participă fete și băieți, *lume care este adunat-acolo*.
- *Masa mare* de nuntă este marcată de strângerea la miezul nopții a darurilor de la meseni (*bani sau cadou, sau ce are el plăcere*) și durează până la ziuă, când nașul este condus cu alai la el acasă.
- În această zonă, se remarcă mulțimea plocoanelor rituale care se împart; ele sunt oferite în public, într-o atmosferă solemnă, sărbătorească, în care lăutarii sunt un element obligatoriu.

B. Ca în toată aria sudică, particularitățile lingvistice sunt mai semnificative la nivel morfologic și morfo-sintactic. Cele fonetice, cum ar fi schimbarea seriei unor vocale prepalatale precedate de o consoană dură (*șasă. și, părinți, băieți*), sau unele fenomene de fonetică sintactică, au un caracter fluctuant. Forme constante în pronunțare prezintă prepozițiile *de din* și *pe*, ca și o serie de compuși ai lor: *dă, din, pă, dă ia, du pă (la)*.

- Genitivul și dativul se realizează preponderent prin forme flexionare: *părinții băiatului, neamurile ginerelei*; în cazul substantivelor feminine acest tip de genitiv și dativ cunoaște un fenomen de asimilare în raport cu pronunțarea uzuală din limba standard: *bradu mirestii, să-i pună voalu mirestii, părinții fetii*, asimilare tot mai răspândită în limba vorbită.
- Construcția acuzativului-complement direct al numelor de persoană, fără morfemul *pe*: *dimineata duce nașu napoi acas* prezintă un raport de variație liberă cu aceea cu *pe*: *și-l duce napoi acas cu muzica pe naș*; interesant este că această din urmă formație este ocurentă în text și în cazul unui complement direct ce desemnează un obiect: *fratele de mână care-l ține pe brad*. Toate aceste variații atestă faptul că, la nivelul subdialectului, există un proces în plină desfășurare al expansiunii lui *pe*; fenomen care confirmă vechimea construcției în aria sudică.
- În unele situații, indicativul prezent cunoaște la coaj. a II-a, a III-a și a IV-a omonimia pers. 3-a sg. pers. 3-a pl.: *vine căruțe, se strânge meseni*, omonimie considerată tipică pentru subdialectul muntean; uneori, însă, în același enunț, apar forme alternante: *când vin la ginere, face o horă mare*. În alte situații,

mai numeroase, pers. a 3-a pl. prezintă forme distincte, ca în limba literară: *se strâng, merg, fac, se duc, trec, împodobesc, servesc* etc.

- În text, apar numeroase neologisme legate de obiceiurile de nuntă; acestea vizează atât denumirea unor protagoniști: *cavaleri, persoane* a unor elemente de recuzită: *cadou, mobilă, muzică, voai*, sau a unor acțiuni: *prepara, servi*. Rar, unele dintre ele atestă deformări de pronunțare, explicabile prin tendința de a le adapta sistemului de pronunțare locală: *cadău, muzică, vol*.

Prezența numeroaselor neologisme, ca și tentativa femeii de a circumscrie și explica adesea cuvintele mai vechi și regionale, demonstrează o permeabilitate mare a zonei față de asimilarea unor elemente noi, cu circulație în limba literară. În text, întâlnim sinonime însoțite de explicații sau comentarii: *vadră dintr-astea d-aramă, fie o oală, acum după obiceiurile astea iau câte-o oală, neamurile ginerelui zis, rudele ginerelui, un băiat care-i frate de mână și-ncă doi cavaleri*.

Variațiile existente în text (atât la nivel lexical, cât și la nivel gramatical) arată o preferință a vorbitoarei pentru elemente cu circulație mai largă, apropiate de limba literară. Această preferință se poate explica atât prin vârsta subiectului, cât și prin faptul că, în momentul înregistrării, majoritatea bărbaților din localitate erau angajați la combinatul chimic din Turnu-Măgurele, industrializarea fiind un factor socio-economic important care impulsionează schimbarea și modernizarea vocabularului.

5. așa să...petrég_núnțile-acuma

dă miércur dă joī la noi_încêpē...pregătîrca pentrú_o nuntă/dăjă
mai dîn timp încêpē mîrēasa să-și [e] comānde o rókiiē/să-ș căute
un_pantóř sau...cê-j...trébuc/gînerli uņ_cuostúm și iel dacă nu áre bún/
o cămășă álbă/dacă árc/mă rog_ī/lc-mbracă ș_p-álęa/ dacă_sîn_búne/
curáte//și...dă joī încêpē...pregătîrca/dă miércur dă joī încêpeņ_să fá-
cêņ_c!ozonácu/sau_ő prăjitură/cē vren_să mai fácēm acólo/po_urmă-
ncêpe cu córtū.../tăje o vítă/la noi nu pęa să tále vite/porcî!...să mai tăę-

acúma tqam [k] cînd ie tqámnă/acúma primăvára sã táje m^{le}i//șî vára nu
 preã sã fac^e...nuș_{la noi}//primăvára șî tqám^{na}//șî...vîner^l po_úrmă-
 nêcepe/joi șî vîner^l șî pîi^{ne}/acúmă...sã mai fáce la férnă/avém șî noi aiê o
 brutări^{le}/șî dăm la brutări^{le}/da...áltă lúme mai fáce-acasă/fáce joi șî
 vîner^r pîi^{nea}//po_úrmă încépe s_{facă}...friptură.../o fáce vîner sau sîmbătă.../
 o scqáte réce.../cozonácu cu_{vă spúsej} íl fáce mai naînte/ șî...sîmbătă dă
 dîmîneăță/dacă áre...pórcu tăcá^t sau...p^lásăr^l/dacă nu táe por^c/tá^{le} pásăr^l/
 încépe sã...táje pásăr sã le cúrețe dă sîmbătă//sã fiie gáta pentru...//
 pqa_sã_facă ș_friptúra dă sîmbătă.../pentru cîorbă rămîne pentru...
 dîmînică dă dîmîneăță fáce...cîorba...//la noi_i...sîm-bătă după amiáză...
 încépē un om sã cã...ia o plóscă^m_mîná/cu-o batistă legátă la plóscă...

[Așa, spune tot obiceiul.]

da//șî...lă domnișqáre/sau lă...cum sã spū_lă [ε] bòiér^l/lă qámen^l
 așá [ε] sã fak_{învitáții}//kar la famíli^l/care sîⁿ mai tînerē-așá mai..
 bine/sã fak_{învitáții}/nu-i kámă cu plósca//^dla țárâp/lă áștealálț sã kámă
 cu plósca/ș-atúnê_i om-osta cu [ε] plóscă plęácă șî dă...care...ie dă
 kema<sub>cu plósca-i kámă cu plósca/le dă sã bea vin dîm_{plóscă} șî...îi
 poftéște_lă...„neã cutáre vã ínvitã la núntã”/la fîcã sau la...fiu/la êc a [k]
 care êc áre núnta/șî íspunē zîqa sau seára/cînd îi poftéște la...la núntã/la
 mäsă//șî carē le cu ínvitáții/scrîe pã ínvitáții^lç la êc úorã sã-i ínvite
 la...cununiie/sau mă roș_dă dîmîneăță/dî_{la óra zéce/cîⁿd} încépe núnta/
 cã la noi la zéce/sã-nêcepe núnta/ș_sã dúce șî kámă neámur/prieten tot êc
 áre//ș_po_úrmă...dumînică dîmîneăță víp_lăutári/la nóo/la zéce/... șî..
 sã duc prima dátă la brániște/lă...frátele dă mîná/cã la noi așá sã
 numéște//șî acólō...iã_o_sticlă cu țúicã.../punc u_{oș}...márc/cu dōo
 tqárte/ș [k] acúm așá sã fáce/șî púne pã el o fáță dă mäsă/ș-acólo púne
 ploçonu/ș-o távã cu mîncáre/cu-o [ε] pásãre/friptură/sau...pō_oréz/pã
 várzá/mã roc_çevã...pásãre/sau cárne dacã...áre cárne/ș-acólo_sã dúce
 la [ε] fráte dă mîná/așeáză o mäsă/șî íel/cu cîzvã ínvitá^l acólo/mánîncã/
 beã/șî ça frátele dă mîná vîne acasă//când a venit acasă...dîn nou ça</sub>

al_plocón/și pleacă la naș!//fratele dă mîna atunș_să dūce.../lă...fratele
dă mîna să dūce gînerle//și_la [k] pō_urmă frâtelē_dă mîna să dūce să ęa
nășa//la noi_intîi să ęa nășa//și naș [k] ia tot așá um_ploc^uon^u/pus
in_ęoș/o...sticlă cu vin/o [k] o sticlă cu țucă/o plōscă cu viin/și pleacă la
nășa//acólo să dūce ęar pūne...mása/...sau_nū/ṁ_păre că să dūce nūma
cu-ō...stic^lă cu țucă/să ęa nășa/nū?¹/ș-a dōga_qără să dūce cu plocónū//
da/nūma că stic^lă cu țucă-ntîi//da//da/ie mŭltă lūme care-i ia cu tōtu//
și_cînd ia și nășa și nășu uodată.../i ia p-amîndoi să dūce cu plocónu//da
cînd ia nūmai_ī nășa/că așá mai sînt obićeiu^r/ia nūma nășa să_dūce
nūma cu sticla cu țucă//servēște și nășa o farfurie cu cozonác pă mäsă/și
să-mbracă.../iș ęa cu ęe pregătēște...cu ęē îmbracă mireása/ i_nășa la noi
cumpără vōalu/gērlanta/beteála/și florⁱ pentrū...mesēni/ pentrū fētc/băiēti/
pentru iṽvităⁱ adūce flōrile nășa//și vine cu cutiili cu ásta/și fratele dă
mîna adūce oglin^{da}//și vin și pregătēște [k] leğă mireása/ și după_ăęă...
mireása-i dă ū prosóp^c...năși//și le iṽvită [k] iṽvită nășa la mäsă/servēște o
friptūră/o farfurie cu c^uozonác/și dup-ăęa să dūce și dūce năș-acasă/iar
fratele de mîna cū...sau nu!//să dūce că [k] frâtelē_dă mîna să_dūce
ș_ținevá cu plocónū//dacă ia și nășu//ș-atúnē!...dūce...viṽ_lăutărⁱ/cu
nășa// și în urmă gînerli/ia și iel o sticlă cu țucă/și pleacă cu fēte și cu
băiēti/cu tinerētu/și ę [k] să ęa și_nășu//ș-atunș_să duc și pūne mäsă
lă...mesēni cu ca [k] care s-au dus cu ploc^uónu/și pă cîng-a iṽvită_și
năși/pun o mäsă cu mîncăre//și la fēte și băiēti le pūne o mäs-afără/c-ō
farfurie dōo dă c^uozoná/cu cîtevá pahăre dă vin/i servēște și dup-ăęa să-
mbracă...nășa nășu/și... iș ęau lumînările/și viṽ_lă...pleacă cu tōti cu [s]
lūme mai mŭltă/și viṽ_lă mire/lă...mireása/unde-i nūnt-acasă//

dup-ăęă...treg_la mäsă/atúnē!_ī...acasă s-a pregătīt o cîiorbă/o mîncă-
rică/ș_c^uoz^uonác/după mäsă//puṽ_servesc...mása/după ęe s-a terme-
nă_mîncăre... la noi să mai făce și skimb//

¹ Se adresează învățătoarei care asistă la înregistrare.

[Cum?]

deč¹ i púne ġinerli o sútă dă lei pă măsă/și...miręasa um prosóp//
și skimbă: când i suta la únu/cîñ la áltu/pînă rămíne prosópú_lă...
ġinere și suta la miręasă//și dup-acéęă...să dă cîț^e-um prosóp ș_lă...
naș¹//și...mai vîne și māmă brániștiúluí/māma fráteluí dă mînă/cu brádu/
să-l vîndă//așá să zíce la noi: să vîndă brádu//și-i cêre lū...spúne lu náșu
că vîne nú_șt¹ú dă unde/dă dăpărte cū/d_la brașóv/sau mai știu și io dă
unde/dîn cê țăr¹/cu brádu//vîne dă_dăpărte/și cêrē tréizej_dă mií/sau nu
știu cî^t/și-i dă un trei lei/sau un tréizej_dă lei/náșu-acólo cíd_vreă/așá cā
o glúmă//și...după_áęa să ridică dă_la măsă toată lúmeęa/māi j'óácă cę
mai j'óácă/și...ia lumínárli_și...pleacă cū_toată núnța la biserică//
acólo_să duc să [e] cunúnă/să plimbă pă șoseá/să dug_la fotograf dacă
au timp/și dup-acéęa vin ačasă și_fac...o h¹óră//ñnainte d-a fáęe hóră/vin
și stă pă scaúne/să spēle pă mîin¹//nu?²//și miręasă o priméștē/cînd...
ajunge mi¹ęasa la p'óartă/íeșe s'óacra/c¹ū-ō cānă_cu apă/și cu-o píine cu
d'oo bucă^z_dă záhăr pă píine//și priméștē...miręasa//și...mérġē pānă-ñ_fáța
cási/acólo s-așęáză pátru scaúne/pă care stă [k] pă d'oo stă náși/pă
únú_stă sócru/și pă únu stă...tāta lu frátile dă m¹nă//și le toárnă mi¹ęasa
dîn apă să spálá pă mîin¹/le dă uñ_șervét...mai mig_dă să ștęrg/și după
áęa le púpă mína/și le dă cîț^e-uñ_șervét.../sau cîti-um prosóp.../mai
miġ_mai márc/după cum vreă/pō_úmăr//și după cę-au terminát/ií ia
uñ_lăutár și-i bágă-ñ_cuort¹//pă naș¹/pă sócru/pă brániș [k] pă tāta lu
brániște/și pă miręasă o ęa cu túrta cu píin¹le/și vîne și [e] m'óaje
dęęetū...dă-n záhăr/și fáce cruč¹ lă...uș¹ pîn_casă/vîne ū [k] intră
uñ_lăutár cu ęa pîn_casă să fácă cruč¹/pă la uș¹//și după cę-au terminát/
ies să fácă hóră//lăutáru dîn_casă eșe cu_cóșu cu dáruf/și cël dîn_cuort
cu náși íeșe cñ...náși lă...la hór-/afără/la c¹ūñč¹//la noi așá să numéștē...

² Se adresează aceleiași învățtoare.

hòr-ásta cunócî/să dă dárurî//ş-acólo jóácă...învitátî/j'óacă şî neînvitátî/
tineréd/mai mǔltă lúmci/şî dă dárurî/la náşî lă...náşă/la náj_la.../şî_la
copii/dacă_ău/şî...la neámurî apropiéate/şî la neámur care áre dă şî_la...
la neámu_r_mai dăpartáte/la mesénî/mă ro^c/prosoápē.../furóur/féte dă
máşă/care cē...áre//şî_la náşî...prosoápe/pijamále/cámáşî cusúte să dăđeá
la nuoi/ío cáması cusúte-am da^t/c-aşá erá/acúma...să dau mai mul_pj-
jamále//prosoápe cumpárate/nu ma_i ştergáre lungî/dă b^uorangî_cum
dátéam noi...//

şî...după ástă_ău terminát/intră-ŋ_c^uort^f//náşa-ş strînge...dárurii
cē-ă luat^f/...mái_j'óacă/mai rāmîŋ_lăutár^f-afáră/şî mai jóacă/care vrea/
dacă vrea şî náşî să mai jóáce/dacă sí^m_mai_in íetáte...intră la máşă/-i
mái_servéste cu cēvá ş_pă íei acólo/c^u-o friptúrá/c-uŋ_c^uozoná^c/şî
după ásta náşî pleác-acásă/íe seára şî vⁱin acásă s-adúcă şî_ei dárur-
ri/şî...să...íi_ę-adúce ęar cu ploc^uón//cu lăutárî/cu ploc^uón^u//vin íj_lásă
şî ei dárurî-ę-acásă/íş ęa ban/şî...cadóur cē dă şî eî pá máşă/că la noi...să
dă...cadóurî/să dă bánî...//şî...stă uo ^uóră/sau dó^uo/la máşă la náşî/ cîntă
lăutári/mánîŋcă/bęa/şî după áęa pleácă la zécē...plécă-nnapóî/să dug_la
núntă//acólo să strîŋ^u_seára męsénî mai mulf/tinerétu să_dúce zíqá/dă
qāmen-ęşteęa mai_in íetáte-aşá mai mulf...seára să duc/qāmenî_mai
serióşî aşá/seára la máşă să du^c//şî acólō după cē s-au duz_náşî_incēpe
să púnă íúica la máşă.../să mai púne şî mezélurî_i.../brîŋză/măzline/
salámurî/sau...cartabóşu^r_dîn áşteęa pregătite dă eî dac-au tăęá_porc_
po_úrmă să púnē_ēⁱórba/...să púne mî^ucárē/sarmále/piláf/ care cē-a
pregătîf/...dup-acéęa să púne friptúrá/...după friptúrá...vîne uŋ_lăutár
cú_o farfuriie/c^u-o felíe dă pííne cu sáre/şî-ncēpe să bátă-ŋ_farfuriie/să
bátă-m_máşă dac/ău la náşî cá...a veni_percēptóru/adicá a veni_să
strîŋgă dárurî...pă máşă/ş-atúşî_prímu náşu dá//cē să dă... cîd_vrea să
deę: o mie dă lei/cam o miie dă lei să dă acúma.../nu să mai discută

altfél/și cadou^r/uș^r servij^r dă măsă/sau^r u... tacimur/sau^r u... o rókíe mirési/
capót care cê-a luat/ș^r p-ó^rmă după naș încêpe sócri.../încêp^r neámur^r frați^r/ [ε]
neș-mur mai^r apropięate/și p-órmă réstù/mesénilor//și după cê s-a strîņ^z
bá-ni/i^r numără náșu/i^r dă mirési/púpă mîna mireęasa la...naș/ po^r urmă la
toz^r meșéni...^dîntr-o parte și-n álta/și dup-acêęa săș^r servęște și cozoná-
cu/ș^r p^r urmă care vręa mai^r stă/pîná la zio/care nū... pleęcă/náșu il cam
apúcă zíqa/dă multe ori^r//stă să plêce toată lúmea/ ș^r trêbe^r sã... stea pîņ^r la
ziúo//și care mai vręa... mai fáce și lun títuor^r// la noę-așá sã numęște//

[Cum e titorul?]

lun păș^r lã... zéce/ú^rșpe/dóoșpe/după cê sã [ε] dășęcãptã/cã sigur/
dacã^r sã cúlca tírziú sã scóalá mai... tírziú/sã dúce dîn nou^r iar/viņ^r lãútári/
săș^r d^r cê dîn nou^r c-uņ^r lãútár doi/și ęa náși//și frátele dă mîná/și mai fáce
și lun pîná seęara//púnê^r mäsá dîn nou/cu mîncáreęa/cê-a rãmas/cũ... báu-
túrã/cu ástęa/și petréc pîná seęara//și seęara... care vręa ęa o vádrã cu vliņ^r
care nu stíciili plínc/plos^r cê au/și plęcã și plímbã pã șoseęá și kíu^rle.../
toată șoseęá.../pîná s-a-ņserát//dúce náșu^r ácásã/dúce frátele dă mîná...//
ș-așá cã la noi așá sã... petrég^r núnțile-acũma//

Culegere 1973

Mutuligă Steliana, 43 ani, 4 clase:
Pietroșani, jud. Teleorman,
TDM III, p. 297-302

Observații

A. Subiectul, o femeie de 43 de ani, relatează, destul de amplu, un ceremonial de nuntă din sud-estul extrem al județului Teleorman, în imediată vecinătate a malului stâng al Dunării. Descrierea este valabilă, în special, pentru perioada cuprinsă între deceniile 7-8 și reprezintă o sinteză rezuitată din participarea informatoarei la viața comunității rurale.

- Pregătirile pentru nuntă încep cu procurarea veșmintelor celor doi protagoniști: mirele și mireasa. Acestea vor fi cumpărate, iar mireasa își comandă rochia. Ginerile trebuie să aibă cămașă albă, iar dacă are un costum bun, nu este obligatoriu să-și cum-

pere unul nou. Remarcăm faptul că din portul tradițional popular nu este menționat nici un element, ceea ce înseamnă că, în această zonă, în momentul înregistrării, influența modelului citadin era covârșitoare; relatarea fiind seacă, strict informațională, nu conține nici o referire, nici cel puțin nostalgică, la o situație anterioară.

- Pregătirea bucatelor. în schimb, este prezentată minuțios; acestea încep să fie preparate de miercuri sau joi, înaintea nunții. Întâi se coace cozonacul sau o prăjitură; se taie un porc sau păsări, mai rar vite: *la noi nu să prea taie vite*; în funcție de anotimp se mai pot sacrifica mici; joi și vineri sunt zile rezervate coacerii pâinii care deși *acuma să mai face la fermă (...), la brutărie (...), altă lume mai face acasă*. Friptura se prepară vineri sau sâmbătă dimineața, iar ciorba se fierbe duminică. Date fiind, pe de o parte, relativ numeroasele momente când nuntașii sunt invitați să mănânce pe parcursul ceremonialului de nuntă, iar, pe de altă parte, proporțiile pantagruelice pe care ospățul le presupune, pregătirea acestuia implică o organizare judicioasă a timpului și a forțelor. Așa se explică precizia calendarului local al săptămânii care precedă nunta, calendar detaliat cu competență de vorbitoare.
- *Chemarea la nuntă* se face sâmbătă după-amiază de către un bărbat care poartă o ploscă, legată cu o batistă, și care merge prin sat și le spune sătenilor: *„nea cutare vă invită la nuntă” la fiică sau la fiu*; de remarcat este faptul că femeia nu dă nici un fel de indicație în legătură cu criteriile alegerii acestei persoane de către familie și nici cu denumirea atribuită acestui actant în cadrul ceremonialului. În schimb, ne sunt furnizate elemente care atestă modernizarea momentului sub aceeași influență determinanță a orașului: se pot trimite invitații scrise în care sunt precizate ziua, ora și locul unde va avea loc nunta. Această modalitate, observă femeia, se practică *la domnișoare..., la boieri..., la oameni așa... și chiar la familii care sunt mai tinere-așa mai... bine*. Nesiguranța formulării este un indiciu că noua modalitate nu este încă generaia: *la țărani, la aștealalți să cheamă cu plosca*.

- Nunta are loc duminică toată ziua și elementul care ocupă cel mai mult spațiu în relatare se referă la înmânarea *plocoanelor*. Acestea sunt, în general, alimentare și textile și sunt încredințate înainte de cununie diferiților actanți de către alți actanți după un protocol tradițional. Dintre plocoane menționăm: ploconul (*o sticlă de țuică, o tavă pe friptură pe varză sau orez*) pe care mirele îl dă *braniștelui/fratelui de mână*; aceste daruri sunt prezentate, într-un coș cu două toarte, așezate frumos pe o față de masă; un alt plocon este acela pe care *fratele de mână*, ca reprezentant al mirelui, îl oferă *nașului*; el constă dintr-o sticlă de vin sau de țuică pusă de asemenea într-un coș; un plocon (un prosop) oferă și mireasa *nașei*, după *legatul miresei*, ca mulțumire pentru faptul că aceasta i-a adus *voalul, gherlanta, beteala și florile* care se pun în piept nuntașilor. În sfârșit, plocoane aduc și invitații *nașului* ca mulțumire că i-a poftit la nuntă. Protocolul tradițional cere ca înmânarea plocoanelor să fie urmată de o tratație (cozonac, prăjituri cu vin sau țuică) din partea celui care le primește și de joc.

După cununia religioasă se oferă *daruri*. De data aceasta sunt vizati nașii și rudele apropiate care primesc țesături cumpărate: *furouri, prosoape, fețe de masă, pijamale*. Aici vorbitoarea ține să precizeze că, astăzi, pijamalele și prosoapele au luat locul *cămășilor cusute și a ștergarelor lungi de borangic*. Darul cel mai important este însă cel oferit de nași și de nuntași mirilor în timpul ospățului celui mare. Aceștia pun pe masă bani, dar și diferite obiecte ca: *serviciu de masă, tacâmuri, rochie, capod* (pentru mireasă) etc. Strângerea darurilor este însoțită de muzică și de elemente rituale și simbolice; când strânge banii lăutarul (*perceptoru*) vine cu o farfurie cu pâine și cu sare. Banii sunt numărați de naș în public și încredințați miresei.

În ciuda unor elemente moderne ce intervin în desfășurarea nunții (vestimentație, invitații la nuntă, plimbatul pe șosea sau mersul la fotograf), textul este bogat în elemente tradiționale care oferă un interesant material comparativ cu ceea ce se întâmplă în alte regiuni. Astfel, ca în multe alte părți, vorbitoarea distinge două mo-

mente principale: ceremonialul religios, în legătură cu care folosește verbul *a (se) cumina*, și petrecerea legată de acesta, pentru care se folosește cuvântul *nuntă*; tot cuvântului *nuntă* i se atribuie și semnificația de „nuntași”: *pleacă cu toată nunta la biserică*.

Dintre obiceiurile mai vechi pe care nunta le presupune și care sunt relevate în text menționăm:

- după cununie mireasa este primită acasă de soacră cu o *cană de apă*, cu *pâine* și cu *două bucăți de zahăr*;
- spălatul pe mâini are loc imediat după intrarea miresei în curtea casei, când ea oferă nașilor, socrului și tatălui fratelui de mână, care sunt așezați pe scaune, apă să se spele pe mâini; după ce s-au spălat și s-au șters, mireasa le sărută mâna în semn de supușenie și respect;
- în timp ce invitații sunt poftiți în *cort* pentru ospăț, mireasa însoțită de un lăutar intră în casă cu *pâine* și își înmoaie degetul în zahăr, făcând semnul crucii pe la uși;
- continuarea nunții poartă în această zonă denumirea specială de *titor* și presupune reluarea petrecerii a doua zi, luni, pe la ora 12; la acest moment participă familiile tinerilor, nașii, fratele de mână și unul sau mai mulți lăutari. În final, invitații pleacă acasă cu sticlele pline chiuind și plimbându-se o vreme pe șosea.

B. Din punctul de vedere al particularităților de vorbire locală, ca în toată aria sudică, la nivel fonetic se întâlnesc puține fenomene relevante și nu întotdeauna specifice; astfel, câteva consoane, (în special *d* și *p* dar nu numai ele) se pronunță dur, fapt care determină o schimbare în seria vocalelor următoare: *e* → *ă*, *i* > *î*: *dă*, *dăja*, *dăparte*, *pă*, *dân*, *să duce*, și etc. Există, de asemenea, câteva închideri de vocale: *e* neaccentuat (în poziție medială sau finală): *sticlili*, însoțite uneori și de sincopă: *darurli*.

Majoritatea particularităților care se îndepărtează de limba comună se manifestă la nivelul morfologiei și morfosintacticei.

- Un plural tipic pentru această arie dialectală apare la unele substantive feminine: *invității*.
- Exprimarea analitică a genitivului substantivelor masculine nume de persoană: *tata lu fratele de mână*, *tata lu braniște* și cea a dativului: *spune lu nașu*, aceasta realizată și cu ajutorul prepo-

ziției *la: pupă mâna la naș* sunt fenomene curente alternante cu formele flexionare corespunzătoare: *mama braniștiului, mama fratelui de mână* etc.

- Morfemul *pe*, utilizat în cazul obiectului direct nume de persoană, înregistrează în text ocurențe variabile: *ia și nașa și nașu/și bagă în cort pe nași*.
- Pronumele și adjectivul demonstrativ prezintă forme variate: *asta, astea, ăștea „ăștia”, áea, alea, ăștealalți*. Formele regionale ale pronumelui apar și în cazul locuțiunii: *după aea „după aceea”*; în acest din urmă caz, vorbitoarea cunoaște și forma literară: *după aceea*, ceea ce demonstrează că, în funcție de motive subiective, ea poate schimba registrul lingvistic.
- La indicativ prezent, omonimia, curentă în sudul țării, între pers. a 3-a sg. și a 3-a plural: *stă nășii* alternează cu formele distincte: *vin și stă; începe socri/încep neamuri* etc.
- Prezența perfectui simplu este accidentală; ea apare în cazul unui *verb de declarație*, desemnând un moment trecut foarte apropiat de momentul enunțării: *cum vă spusai*.
- Din punct de vedere lexical o serie de cuvinte regionale: *braniște* „cavaler de onoare al miresei”; *conci* „hora care însoțește împărțirea darurilor”, *titor* „petrecerea de luni după nuntă”, coexistă cu o serie destul de bogată de neologisme dintre care, unele, prezintă pronunțări alterate sau încercări a le adapta sistemului vorbirii locale: *cadăuri, capod, comanda, discuta, familii, fermă, fotograf, furouri, gherlandă, invita, invitați, invitație, șervet, servi, șosea, termena, voal*.

6. nunta

la noi aici uni din tineri/fac și așezămînt pînă-n nuntă/și atunci zice că să-nțelegere iei la-nțelegere//dup-ăia pune nunta/după așezămîntu-ăsta/făce cu uamen/cu băutură/într-o seară//și [r] și să-nțelegere că îi dă fectii...ăsta_ăsta/ce-are îi dă dat/și... dup-ăia/rămîne ș-așează nunta/pune

nunta/cîn_găséște lăutări/pái la doș săptămîn/pái la trei după [ε] asta//
ș-atunci-șă [ε] începe nunta dă...duminică dă dimîncețz/mai naînte-ncepeă dă
sîmbătă seára șî_la noi/da acú vād că...nu mai_incepe-așă//

{Cum era înainte?}

inaînte îi spuné că [k] aveá șî um_brădáj_mă³//venéa cîte doze-
șunu dă...dă...î...doozeshunu dă băiețî/!așa șî_facă mai naînte/și_venéa și
să-mbracă m^yiriása dă seára/dă sîmbătă seára/da acú nu să mai îmbrác-
așă//și venéa acolo brădăș-éca dă la băiețî! [k] dă la gîneré doozeshunu dă
băiețî!/venéa la mireásă/șî le punéa nește batișcuare-n piept/și zicéa [k] și jucá
pîná tîrzîu dîspre ziuo/ș-apái plecá//și duminică să_ncepeă/da vezî mireása [ε]
ereá d-atuncî/ă_fost io^u cîn_îeram mai mică la o nuntă/ș-așă_ereá/da//și
plecá dup-ája cu plósca/brădăși-éștea pîn_sat/și cu lă^utári//și...și p^uoftéa la
măsă lúmęa//dar acúmă/incepe după [k] dă duminică/n-a mai făcut
așă//acúma ie duminică dă dimînceța/să scuálă/ îj_gră [k] gătéște brădu/
m^yiriása să-mbracă/să p^hiéptănă/vine ^uo fátă ^uo piéptănă/d^uouō/iș_ca
r^uóka vine mi [k] áca [ε] dă la gîneré vine cu brădu/gătít/și cu gînerli/ș-a
[k] cu lă^utári/i-adúce la ia/ș-atunci-șă-i púnc și v^uólu/nu-i púne vólu/
pîná nu vine lă^utári/și/dup-ája...iei plecă-napói áca/și d-acî la mireásă
rămíne nunta-ș_contínuare//ia plecă dup-áca !a apă/c-așă-i obyicéiu/cu
fete multe după ia/cu băiețî/ș_să_dúce la um_puț sau la ^uo cîjméa/la
ápă//acólo scuáte doș_trei gálezî_dă apă/le vársă cu phi^uóru juos/dup-
ája a tréca gáleză rămíne nițică î_ia/și fáce h^uóră/pă după gáleză/-
șvîrtéște dá trei ^uorî hóra mare/și plecă-napói/cu gáleză cu apă șî_c-
um_busuîóc/c-um_băiát care-adúce așă cu ia-m_mínă//să_țe [=duce]
iar innap^uói/mai juácă ée mai juácă nițál/plecă la náși-sa/așă ie
^uobičí^u//să ^uce la náșa iei zisă/cu ploc^uón/ cu c^uòzonác/cu pîne-acólo-
ș_c^uoș//iár cu lă^utár ș_cu fete după íá/acólo stă mai cîntă lă^utári doo

³ Se adresează soțului, care asistă la înregistrare.

trei_ī cîntece/mai juácă-ŋ_cúrte/plăcă-napó_iar//dup-ája vine núnța/
vinē ġinerli zis/cu núnța/bágă la mése//ziua/to_ziua//bágă la mése/acólo
la mése stă ce stă/fáce náși-sq ũobičíu cu mîreása cu pähárelu cū vŷin/ști
aşá/care bea mai rŷépĕde/ca să ríză/sau aşá-ī obicéu/s_dup-acéęa plăcá
la cununié//iése fáce hóra máre/hóra [k] nunęascà/și plăcá t^up-áęa la
cununié//apái_i seáră...să púne mása dîn nou//mása ŷi cū [k] atúnĕa să dá
dárur! ŷi.../la ziyo să dáruię/cadáur!//ĕc áre fiecáre//

[Și luni?]

lun! dimineáța/la noi dúce pă náși-su acásă//și ĩl dúce acásă/vine-
napó/mai joácă ce mai juácă/ŷĭ...plăcá lăŭutári-acásă//

[Cine?]

áșęa ai lŷor/suócru acólo/plátęste la lăŭutári/ŷĭ...s-a terméná_núnța//

[Dar la săptămînă?]

da/să dúcĕ/jŭoi să dúce la...tátal mîrési zis//și la săptămînă să dúce
la náși-so cáre ĩ-a cununát//cu [k] tot aşá cu ciņste/cu pl^uocŭő_zis/dă nu
ma_au lăŭutári atúnĕ//númai tineri și cu neámur d-ali lor//cá păriņți..
ġinerlui să dúce la sŭócru zis/la tát-al mirési//j^uoi//și duminică să dúce áĭ
tiner! la náși-so//

Culegere 1970

Voinescu Anica, 44 ani, 6 clase;
Picioar-de-Munte, jud. Dâmbovița;
TDM II, p. 8-10

Observații

A. Textul provine din satul Picioar-de-Munte, sat așezat în partea de sud a jud. Dâmbovița, în apropiere de orașul Găești. Informatoarea, o femeie de 44 de ani, selectează din ceremonialul local de nuntă următoarele momente.

- *Așezământul* sau înțelegerea între familii precedă cu 2-3 săptămâni nunta; părțile convin asupra zestrei; vorbitoarea pare a nu acorda o importanță deosebită momentului: *fi dá fetni... asta asta, ce ... are ei dá dat.*

- În timpurile noastre nunta – precizează femeia – are loc numai duminică, începe și se termină în aceeași zi; înainte, ea începea sâmbăta, odată cu sosirea celor 21 de tineri numiți *bărdași*; ei erau de față la îmbrăcatul miresei, participau apoi la joc care ținea până *dânspre ziuă*, iar dimineața plecau prin sat cu plosca și cu lăutarii să poftescă lumea la petrecere. Informatoarea constată că toate momentele premergătoare nunții propriu-zise sunt concentrate, cu inerentele simplificări, în cursul zilei de duminică.
- Duminica se pregătește *bradul* la ginere; între timp, mireasa este îmbrăcată și pieptănată; după sosirea *ginerlui*, a tinerilor, a lăutarilor și a bradului, se pune și *volul* miresei și aceasta împreună cu fete și băieți se duc *la apă, la un puț sau la o cijmea*, unde se scot 2–3 găleți de apă care sunt vărsate cu piciorul; în ultima, se mai lasă puțină apă și tinerii joacă de trei ori *hora mare, pă după găleată*. Apoi tot grupul se întoarce acasă cu găleata cu apă și cu un smoc de busuioc. Acasă, se mai încinge o horă.
- Momentul următor îl constituie înmânarea ploconului destinat nașei: *cozonac* sau *pâine* pusă frumos într-un coș. În acest răstimp jocul și cântecul continuă.
- Sosirea ginerelui cu *nunta* la casa miresei este momentul când *bagă la mese*; informatoarea precizează că are loc obiceiul *paharelor*: nașul dă miresei un păhărel cu vin pentru a vedea *care bea mai repede, ca să răză, sau așa-i obiceiul*.
- Plecarea la *cununie* este precedată de o *horă mare* numită *hora nunească*.
- Revenirea de la biserică este urmată de ospăț; în timpul acestuia se *dă daruri* (în bani), iar la ziuă se oferă *cadăuri, ce are fiecare*.
- Luni dimineața nașul este condus acasă cu alai și cu lăutari. În final, socrii plătesc lăutarii și astfel nunta se încheie.
- În joia următoare, tinerii se duc la *tatăl/tat-al miresii*, iar la *săptămână*, duminică, se duc la nași *cu cinste, cu plocon zis*.

B. În ceea ce privește pronunțarea, în text există notată o ușoară tendință de palatalizare a bilabialelor *p, b, m*: *p^hieptăna, p^hicioru, ob^vicieu*,

m'viriása și a labiodentalei *v: v'in*. Fenomenul este incipient și fluctuant, aproape fiecare din exemplele cu formă palatalizată își găsește în text un corespondent nepalatalizat.

Formele gramaticale, ce se distanțează față de limba standard sau de alte subdialecte, sunt mai numeroase și mai pertinente.

- Articolul genitival este variabil: *ăștia ai lor, neamuri de-ale lor*.
- Pronumele și adjectivele demonstrative prezintă diferite variante fonctice ale formelor recunoscute deja ca tipice subdialectului muntean: *ăsta, asta, aia, ăștia, ăia*.
- În text există la indicativul prezent al verbelor omonimia pers. a 3-a sg. pers. a 3-a pl.: *vine lăutarii, să duce ăi tineri*, omonimie caracteristică ariei muntenești. Deosebit de interesantă este, însă, forma *să înțelegeră ei*, care încearcă o rezolvare a acestei omonimii prin expansiunea desinenței de plural *-ră* de la unele din timpurile trecutului: mai mult ca perfect, perfect simplu, la indicativ prezent (vezi și *Tratat*, p. 180).
- Lexicul prezintă câteva elemente interesante din perspectiva vocabularului de nuntă; prin derivatul local *așezământ* este denumită înțelegerea între părinții mirilor cu privire la avere și fixarea de comun acord a nunții (*așează nunta*). Vorbitoarea precizează că numai *unii dăn tineri fac și așezământ*; cuvântul *brădași* (utilizat în general la plural) desemnează pe cei 21 de flăcăi, aleși de ginere pentru a merge prin sat cu lăutarii și cu plosca pentru a invita pe oameni la nuntă. Ei poartă în piept niște *batișcioare* puse de mireasă și este evident că numele lor este legat de obiceiul de nuntă al bradului, chiar dacă vorbitoarea nu specifică explicit participarea lor la această obicei.

7. nunta

să făcă nuntili-na₁inte așă//... d-o pildă Țo fătă/dacă i₁i plăcă ald_ băjăt/... p₁oate... purtă Țo drăgoste c-um_ băjăt un cîi_șase an! dă zile// părinți băjătul₁i/sau ai fėti/nu-₁i plăcă p₁oate fătă ăia//fătă... c₁ă zîcă/haj să

zică ca părinți/„ai” ce/„tu [k] miie-mi plăce băiatu lu cutăre/tu băiatu lu cută [k] pă băiatu lu cutăre te dau/a lu...stan/a lu górgé/al” cum să găseá// fáta...„háí!.../să nu te súpăr/să-l_l-^uca/să-l_l-^ucau/da nú-l_l-^ucau”/...

mergeá/și duceá/și nu făcă cununiia țivilă pínă...he! săptămína cu nunta//cáre ieréa ca s-apúce fáta/ce zică/ce „să silím/să tîrguim/să silím/să făcém cununiia țivilă”...//póate cununiia țivilă ó...uo delásá//și_ făcă keltuiél^lle/álelánte keltuiél^lși fáta tómă săptămína cu nuntă fugéa cu cîne-i plăcă//...ș-atúnc/ vinea lăutări/la gínere acasă/și gíner^lle il trimetă la sócru/la tát-al mirésí//să plimbá cu iei un cęaz_dóc pá drum/și...fáta trăjá cu cîne-i plăcă//

și să-ncepeá nunta/dă símbătă dá la Uúnu/și să terinená marț dá dimineáță//...cîne cum ie vórba_ice...cînd_er^á pîine/ierá pîine/nú mai ieréa pîine prindeá pásărea dîñ_cúrtē/!a pútina cu vărzá/cu murátor^l/făcă acólo Uo friptură ce făcă/și-ncóló ástea jucá/...lun^í//lun^í vęnęá și dá la gínere/ce zică/„áí!”/vęnęá cu dóo stic^lă/frumuásc/cu fúnde/cú...făceá ice „a! ie rakíu róșu”/d-o pildă dá ierá mása-n...tim^b_dá vară/dá coló⁹/ toáta lúmęa/fáta și băiatu/cáre vęnęá d-acóló/serveá...lúmęa_áia cáre ieréa la nuntă/cu rakíu diñ_stic^llíli lór//și jucá pá urmă pínă mărț^l dá dimineáță/marț^l dá dimineáță plecă lăutări-acasă//

[Ce obiceiuri erau símbătă?]

símbătă?/símbătă să făcă așá//să gáteá mireása/plecă cu toáte fete^li cu toz^l_băieți după ia/punéa mása și mîncá/íntii//dápă ce mîncá/le punéa fúnde la toț^l/batiste la toț^l/piecă la náși iei//...să duceá la náși care-i are/dáca ..náși-su avéa doi_trei copíi căsătorí^l/să ducă cu plocón_cu brad și la áia//mărog/nu ierá ca să zic că cozonác^l/prăjitúr^l/cum íeste acúm//pîine//lipíi//să ducă la áia//ducíndu-sá la áia/vineá acásá/...să duceá fiiecare băiat la iel/fiiecare fáta/pá urmă dáca-ńserá/vineá la brad/jucá

⁴ Arată cu mîna, pe fereastră, dintr-un cap în celălalt al curții.

brádu/pf̄nã d̄espre z̄iuã/jucã...tq̄atã c̄urtça/...jucã cum ie vórb-ai^a ierçã
lúme/nũ cã [ε] așã/lúmça tq̄atã/copilãrije/tq̄atã lúmça la nuntã//da lã^utáru
nu sta jós//lã^utáru nu sta jos/niê ..pã clipã//atít/cîñ_ le da popóru vóje sã
mînínche//īi k̄emá/avçã grijã/^uómy-ãla ca sã...k̄eme/„tãtã/sta! l̄inișt̄i!/
l̄inișt̄i-vã cã/...sã m̄anínche șⁱ i_iej̄i/sã p̄oã_sã mai_ștea-m_piçere”//

și sã duçã fi^lecãre pã úrmã/hã! [ε] duminicã dã dimineãtã//da!⁵//sã sculã/
[!] sã sculã dã dimineãtã/vineã dóo f̄ete/gãtça mireãsa/și īișçã și jucã gãlçata//

[Cum?]

da/i [k] sã duçã la puț//gãlçata/içrã brádu

[Le povestești cum era nunta?]⁶

da/haⁱ/

ã...gãlçata ierçã [k] brádu ierã-ñ_cãsã/gãlçata [k] pus ñ_gãlçata cu
ápã acólo/brádu/cu batistã ñ_vîrf/covriḡei dã zãcãr/túrte dulçⁱ acoló puse
sus/și busuócu sus ñ_vîrfu brádului//adicã ^uobiçéju diñ_comúna nõástrã/
ñtr-ãlte comúnⁱ ieste ãlte ^uobiçéle//și sã duçã/iisã cu...bãiatu/ fãta cu bãiatu/
mireãsa cu bãiatu carẽ_ça atúnca aveã bãiat^u/bãiatu cãre ierã cu brádu/

[Cum se numea?]

bãiatu cãre ierã ca sã meãrgã cu brádu la nuntã//

[Nu se numea în nici un fel?]

nú/çe_ⁱçã „hai sã jucãm gãlçata la puț”//sã duçã la puț/jucã gãlçata/

[În ziua cu nunta]⁷

pãi dã dimineãta/așã jucã atúnca mirésili//

[Fãcea scara brad]⁸

le-am povestit//și punçã gãlçata cõlo-m_mijlóc/gãlçata_acoló cu
ápã/cu...[k] stropeã mireãsa...ñ_pãrțⁱ/așã ierã ^uobiçéju//cã pã úrmã ñ

⁵ Informatoarea rãspunde unei vecine care o strigã din curte.

⁶ Intervine vecina care a intrat în casã.

⁷ Intervenția subiectului ocazional.

⁸ Intervenția subiectului ocazional.

dideá...cu piçóru/ʋo vǎrsá/ʃí...sǎ duçǎá iǎrǎ ʋo.../cînd termenǎ adicǎ/
jʋócu//termená sǎ duçǎá iǎrǎ scotǎá mirǎasa/ mirǎasa cu-o mîná/ʃi bǎiátu
cu-o mîná/scotǎá ápǎ cu ġuminǎrǎa dîn puț/la puț//amîndói/nũ núma
únu//ʃi vineǎ cu ia acásǎ//gǎlǎata ʋo bǎgǎ-ŋ_cásǎ/ʃi brádu-l suiǎ sus
îŋ_vírřu cási//...ca cîŋ_vineǎ núnta/...dǎ venǎá núnta/bǎiátu sǎ suiǎ ʃi
lua brádu d-acólo//da nú-l mai jucǎ_hʋórǎ cum sǎ jʋác-acúma//atúnca//
atúnca nu-l mai jucǎ_hʋórǎ//ia jucáse/ʃi-l jucǎ la miriásǎ/ǎʃa⁹//lua núnu
nũna înaǐinte/ġinerli dúpǎ iġl/miriásǎ íntre...ġínere ʃi núná//ʃi bǎiátu cu
brádu iġi¹⁰ ʃi miriásǎ/cu [r] cu aʃǎ cu crǎca/pǎ naǐintǎa núni/iŋǎá
îm_mîna núni//aʃǎ sǎ jucǎ/da acú nu sǎ_mai juácǎ//acú sǎ juácǎ...

[Bradul se punea cînd veneau de la cununie]¹¹.

nú/țǎtǎ iʋánǎ!/nú nu_nu_nu_nu_nu!/atúnċ îl punǎá cînd vineǎ dǎ
la joc//ʃi cîné [r] cîne aveǎ o [k] iġ-aduc amînte la cîrjǎn/cînt_a-mmǎritát
pǎ iʋána/c-a suiġ_brádu îm_pǎrjina đǎ...pátruzċ cîŋzej_dǎ métri îŋ túfǎ/dǎ
s-a suiġ...pċtre a lu mónǎa aʃǎ cǎ n-a avú_corǎj níminǎa s¹_sǎ_súġe pǎ túfǎ
sǎ ia brádu mġirésġ dîn [r] dġm_pǎrjina ǎja[?]/ċ!//

[Aʃa e, nu pleca nunta pînǎ nu lua bradul din pǎrjinǎ].

da/ʃí [k]/núma cǎre aveǎ fáta-ntiġ/aʃǎ fáçǎ/cǎre aveǎ fáta-ntiġ ʃ-aveǎ
posibilitáte đǎ pǎrjina ǎa//bu [k] sǎ duçǎá đġ-o tǎjǎ dġm_pǎdúre/aleġǎá á mai
náltǎ túfǎ//ʃ-aʃǎ cǎ...pǎ úrmǎ sǎ duçǎá/atúnċ nu iġġǎ sǎ_sǎ_dúca la salǎne/
nu iġġǎ sǎ_sǎ_dúca la salǎnc//sǎ duçǎá d-o pildǎ ċé_z¹ċe/pocîŋzei-i

bǎgǎ-ntr-o cǎsǎ/ʋámeni núnului/iġ bǎgǎ-ŋ_cásǎ la ġínere//pocîŋzei-ntr-ǎltǎ
cǎsǎ/ʋámeni dġm_pǎrtǎa lu ġinerica îŋtr-ǎltǎ cǎsǎ/ʃi cîntǎ_aʃǎ/sǎ-ŋgǎduiǎ
iġe/cîntǎ lǎutǎri dóo_trei cîntice cǎlo/dóo_trei cǎlo...//s-ǎʃǎ iġ ʋobiçġurli
dġnaǐintǎ [r] dġnaǐintǎ//...cîntǎ îŋsǎ/cîntǎ pînǎ dġspre ziuǎ/sǎ duçǎ pǎ

⁹ Aratǎ, prin gesturi, cum se țineau de braț.

¹⁰ Gest: îŋ mîna stîngǎ.

¹¹ Intervenția subiectului ocazional.

úrma/ducá núnu acásă/gînerli vîneá acásă/úomu-j_lua lăutári lui și plecá
 cu pocînzéi iar acásă/cá nú plecá...uámeni fărã lăutar! și fărã pocînzéi//
 cîp_zicéá pocînzéi sócrului „hai acásă”/pocînzéi to! /adicã uámeni
 dîm_pártea mirési//sã duçéa to! acásă//sã_dçéá acásă la iel//dácã sã_mai
 culcá/sã_mai culcá/dã únde nu/cîp_sã_dçéá/ierá pírnái/ile-atít¹²/pírnái dá
 pãmînt! /atúnc sã fãcã mîncáre/î_uale dá pãmînt cu dóo cuáde//...nu sã
 fãcã ca acúma/háit!//cê ié/cê nu ie//și la ristaúuránt//mai întii de toát_cê
 „daú atíția ban! și nu mai aň_grijá”/ãșá ierá úobiçéiurli atú//

[Lunea erau obiceiuri?]

dã! lúnçã.../pãl lúnça ierá núntã ca și duminica la úom! /

[La ai bátrâni]¹³

la ai bátrîn!//

[La rude, la...]¹⁴

sigur! /...dumínicã ierá [k] tögma marz_dã dimineáță plecá dá la
 sócru//și dá la nun/cáre-i...ii primíá așá dá frumúos/ș!_dá la nun tod_la
 fel//uámeni núnuluj...//așá sã fãcã úobiçéiurli núnti^{10r}/pãl acușica?/pãl
 acú ie núntã sã-nçépe dumínicã/și... hai dáspre ziuã s-a termenát?//

[Luni se juca plosca?]

lún! dá dimineáță/gînerli ierçã culcát/cu mirçasa lui acólo/și
 iãúutári/cîntá la ferçástrã//

[Le cînta zorile.]¹⁵

dá/le cîntá zórle/la ferçástrã//. .dã/cîntá cînticu...//da cînd [k] du [ε]
 dumínicã cînt_iișéá mirçasa dîň casã/cîntá lãúutáru dá...múitã lume
 plîngã dá huhurá/cînticu mireși/

¹² Gest: cca 70 cm.

¹³ Intervenția subiectului ocazional.

¹⁴ Intervenția subiectului ocazional.

¹⁵ Intervenția subiectului ocazional.

[Plângeau și miresele atunci, da cum mai plâng miresele!] ¹⁶

da! /cîntá//c̄e zic̄e/hē... īc̄e/

„rămîi fraz_rămîi surorí/

rămîi grádină cu florí/”

s-așá cá... Țobićéiurli d-atúñj_nú mai sînt acú//

[Mircasa își lua iertare de la părinți?]

da! /i_j_lua iertare dá la părinți/îngenuká mirćasa...îñ_casă cu
ġenukile-amîndoo pá pėrnă/și ġinerli núma cu drėptu//...și-ntrebá...
lăutáru/pá nun/și pá socru/pá tát-a! mirėsi/și kár dáca ierćá și táta lu
ġinerica îi-ntrebá cá...le primėște iertăcúñea?/ii iártă?//zic̄eá dá doo orí
nű/și al trėilea-i iertá//acú nu mai i-așá//io n-am mai vă [k] am mai fo_
și_io/am mai avú_și io nepváte dá nuní_da n-am mai vărút așá//

Culegere 1970

Guran Tarsița, 76 ani, analfabetă;

Ghirdoveni, jud. Dâmbovița;

TDM II, p. 96-101

Observații

A. Textul este interesant, din punctul de vedere al observării metodologice unei anchete dialectale destinate culegerii de texte, prin prezența unui *subiect ocazional* – o vecină ce a intrat întâmplător în casă în timpul înregistrării – care intervine și completează relatarea informatorului principal, selectat după criteriile riguroase de dialectolog.

Fiind un text cu subiect fix, se înțelege din expunere că informatoarei principale i s-a cerut să relateze despre cum se făceau nunțile înainte vreme. Cum femeii îi place să comenteze, ea își ia libertatea să depășească acest cadru și face frecvente referiri la starea actuală a lucrurilor, la felul în care unele obiceiuri s-au schimbat sau chiar nu se mai practică.

- Înainte, nunta începea sâmbătă imediat după amiază și dura până marți dimineața; acum, observă povestitoarea, *să-ncepe duminica și... hai dăspre ziuă s-a termenat!*

¹⁶ Intervenția subiectului ocazional.

- Calendarul ceremonialului se desfășura după o schemă tradițională, fixată mai mult sau mai puțin prin practică.
- *Sâmbătă*, nunta începea pe la ora 13, la casa miresei unde se aduna tineretul: fete și băieți. Avea loc o primă masă; mireasa se gătea, punea fetelor și flăcăilor funde și batiste și porneau spre casa nașului, cu plocon. Ofrandele erau alimentare: *pâine* sau *lipii*. Astăzi acestea au fost înlocuite cu cozonac sau prăjituri. Spre seară tinerii se reuneau să facă bradul: îl împodobeau cu *covrigei de zacăr*, turtă dulce, iar în vârf puneau o batistă și busuioc. Urma jocul bradului care ținea până la ziuă. Bradul rămânea la casa miresei peste noapte. Dacă în casă se mărita o fată pentru prima oară (*care avea fată-nîi*), bradul era urcat în vârful unei prăjini foarte înalte, iar a doua zi nunta nu se pornea decât după ce un flăcău voinic și curajos reușea să coboare bradul.
- *Duminică* dimineața două fete o ajutau pe mireasă la îmbrăcat; apoi aceasta ieșea la jucatul găleții; se juca în jurul unei găleți cu apă în care era pus bradul; mireasa stropea cu apă, iar apoi trebuia să răstoarne cu piciorul găleata. În finalul acestui moment, mireasa împreună cu băiatul care poartă bradul scoteau apă din puț, umpleau găleata și reveneau cu ea plină acasă.
- După cununie alaiul se întorcea acasă; nu se duceau *la saloane* sau *la restaurant* ca acun – precizează vorbitoarea – iar nuntașii erau repartizați în case pentru petrecere conform unui protocol tradițional; la ginere acasă erau așezați invitații nașului, în altă casă erau *pocînzeii* „invitații socrului mic” și, în sfârșit, o a treia casă era rezervată pentru invitații mirelui.
- *Lunea era nuntă ca și duminica*. Nunta se termina cu două obiceiuri tradiționale: *cântecul zorilor* și *iertăciunea*. Aceasta din urmă presupunea și ea respectarea unui anumit protocol: mireasa îngenunchea în fața părinților cu ambii genunchi pe pernă, în timp ce mirele făcea același lucru, dar numai cu piciorul drept. În acest moment lăutarul îi întreba pe socri dacă le *primește iertăciunea*; răspunsul afirmativ trebuia dat numai la a treia solicitare. Despre

acest moment informatoarea precizează: *acu nu mai e așa, io n-am mai văzut așa*, ceea ce probează o schimbare în manifestările publice, tradiționale ale relațiilor familiale.

B. Particularitățile de vorbire locală nu sunt foarte numeroase și, ca în toată aria muntenească, ele vizează mai ales domeniul morfosintactic.

- Vocalele anterioare neaccentuate *e, i*, (provenit din închiderea unui *e* neaccentuat: *siiclii, miresii*) se pot sincopa: *ginerli, obiceiurli, zorle*.
- Se întâlnesc forme de plural cu schimbări fonetice tipice zonei sudice a dialectului dacoromân: *picere*.
- Exprimarea frecventă a genitivului cu ajutorul articolului *lu* proclitic demonstrează preferința pentru mijloace analitice în redarea acestui caz la substantivele nume proprii / de persoană sau pronume: *a lu Stan, a lu Gheorghe, băiatu lu cutare, tata lu ginerica, din partea lu ginerica* etc.; rar în cazul substantivelor masculine se regăsește și forma literară cu articolul enclitic: *vârful bradului, oamenii nunului*. Tendința de exprimare flexionară a genitivului este evidentă la substantivele feminine: *vârful castii, înaintea nunii, mâna nunii, bradul miresii, cânticulu miresii, obiceiurile nunșilor*; semnalăm forma interpretabilă: *tat-al miresii* (comp. cu transcrierea *tatal miresii* din ALRT și din GN).
- În exprimarea complementului direct printr-un substantiv comun denumind o persoană, vorbitoarea utilizează construcția: *verb + substantiv + articol hotărât* (*ducea nunu acasă, scotea mireasa, gătea mireasa* etc.), în locul construcției cu morfemul *pe*, preferată de limba literară și recomandată de gramaticile normative curente. Utilizarea acestei din urmă structuri în text este rară și ea apare atunci când este necesară dezambiguizarea sintactică: *a-nmăritat pe Ioana, întreba... lăuta-ru pe nun și pă socru pă tat-al miresii* în vederea percepției distincte de către interlocutor a funcțiilor de subiect și de complement direct.
- Pronumele, adjectivul și articolul demonstrativ prezintă formele răspândite în aria sudică: *ăla, áia. áia; a, ái* etc., care au la bază demonstrativul latin *ille*. Aceste forme au dat naștere și unor compuși: *aielante*.

- Imperfectul indicativ conservă omonimia pers. a 3-a sg. – pers. a 3-a pl., rezultată în urma evoluției fonetice, în trecerea de la latină la română: *juca miresele, pleca lăutarii, venea două fete, se ducea toți* etc.
- Din punct de vedere lexical, sunt de semnalat câteva cuvinte regionale (*giumânarea dă la puș* „cumpăna fântâni”) pe cale de dispariție. Caracterul lor prea local este conștientizat de subiect, care simte nevoia să le explice: **pocânzeii**... *adică oamenii dăm partea mireșii; pârnași*... *dă pământ, atunci să făcea mâncare în oale dă pământ cu două coade.*

Textul fiind relativ recent (1970), este interesantă, de asemenea, prezența unor neologisme în vocabularul acestei bătrâne care nu a urmat la școală: *delăsa, de-o pildă, metri, posibilitate, salon, servi*, care au fost preluate evident din vorbirea locală; uneori, ele sunt ușor deformat fonetic: *ristaurant, termena, cununia țivilă*.

8. Colăcér! la nuntă

[Trei la gînerica și trei la mireasa]. Spuni orățiili:

Uițe-am_vinît cu tîrnacóp dă argînt,

Să scoátem floričica dîm_pămînt!

Și s-o sădîm la-mpărátu cutări,

La dîsu-ŋ_grădînă,

C-acólo-ŋfloréște

Și rodéște [Ș.a.m.d. Le știu din carte.]

[Mai demult] la părinți nîrésî să spună orățiili, în_casă. Îngenuká

naîntea părinților și naîntea núnului. Tot orății le spună, da nu ca afară.

Și dădă nunu și gînerica um_bacșuș! colăcérului.

Culegere 1937

*Donea Ștefan Lina, 70 ani;
Căzânești, jud. Ialomița,
ALRT, p. 238*

Observații

A. Deși scurt, acest text, datând din 1937, este reprezentativ pentru că reproduse o *orație* de nuntă, alături de câteva comentarii ale subiectului în legătură cu aceasta. Astfel, femeia precizează despre aceste versuri: *le știu din carte*, ceea ce certifică o modalitate mai puțin obișnuită de transmitere a unei creații folclorice.

De asemenea, vorbitoarea face și câteva observații în legătură cu o serie de schimbări ce privesc pe actanții implicați în realizarea obiceiului. Mai demult, orațiile erau adresate părinților miresei și nunului, iar recitatorul (*colăcer*), ca purtător de cuvânt al mirilor, stătea în genunchi. În vremea de acum, precizează subiectul, sunt *3 colăceri la ginerica și 3 la mireasă*.

B. Din punctul de vedere al particularităților de limbă, deși textul este redus și deși o bună parte a lui o reprezintă versurile – care impun anumite constrângeri lingvistice determinate de ritm și rimă și care pot prezenta anumite forme mai vechi de limbă –, există câteva fapte ce merită a fi reținute.

- Pronunțarea palatalizată a bilabialei *m*: *miresii*, dar păstrarea intactă a labiodentalei *v*: *am vinit*.
- Prezența unui plural muntenesc care atestă, între singular și plural alternanța *ă/â*: *orații*.
- Imperfectul la pers. a 3-a pl. nu cunoaște desinența *-u*, având astfel o formă omonimă cu cea de la pers. a 3-a sg.: *dădea nunu și ginerica un bacșuș^u*.
- Din vocabularul specializat pentru nuntă sunt de reținut denumirile utilizate în zonă pentru anumiți actanți: *colăcer* „persoană care avea rolul de a recita orația de nuntă”, *ginerica* „mire”, nun „naș”

9. am puz nuntă la ^uo lână

[...]

[Dar cum se făcea o nuntă mai demult? Spune-ne așa, de când se înțelegeau...]

ă/cînd_î să [k] d-a vîni_la minę să_mă cîră/ce să vezî//tamán
lerá pá vrémęa cînipi/uo strîngán_dî_pă árię s-o...să Țuscăse//táta ș_cu
máma strîngá cînipă/iou mai pá dasupra p-acóleă...vedeán_dă... báięți/
avęám.../șapte frați aņ_fost//și yineá un unķ a_l_lui//

„marine/hai că vreau s_stau de v_órbă cu tine”//așá-l keniá pá táta//

„háides_casă”//táta știá pentru ê-a venit ála//și io știám/mai táre ca
táta [!]/și ê-a făcú_máică//io pá_la Țușă pîn tîndă/s_vedén_êc sícę//
háid-a ajúnz_la t_ónálă/cîņ_la t_ónálă nu sã-nțelegá d-o jumá_dă p_og_ón//
táta aveá șapte c_ókii și împărțéá pámintu pá t_os_șapte/sá le yię cîte
dó_og p_og_uáne și jumátáte//ęar s_ócrú-nęu aveá núma pátru și_le vęngá
mai multe p_og_uáne [!]/că „nú fac_ú/nú fac_ú”/că „să-i dai atîtea
p_og_uáne”/nęamu_ála carl a venit/că să-i dúcă v_órbă lū...s_ócrú-nu//

ș-așá máică/și io pîn tîndă „á_oleo/de êc n-o hi dîņ_și pá_ála//
mai_ișá máma p-afără

„êc să-i dai făi?/hír-ai al drá_cului/păi la á_ęials_êc le dá făi/dacă ț_i-o
da țię-acúma dá la-nęepúť/io cu ê-i cres_p_áęa?/[...]

s-ã-nțeles/am puz_núnta la Ț_ó lúnă/pînă ní s-a făcú_gétii[!]/a
puz_núnta la Ț_ó lúnă/a venít...ziua dá nua [k] aņ_l_ogodít întîi/iņ_ziua
dá sîťá mărię-a nícă/uo l_og_óná máre pá bătátúră că ț_ęră...ęra cáld
frum_ós_ú//h_órá máre pá bătátúră/sęára/lă_úťári//ș-ápăi a venít...cum [k]
ziua dá núnt/-aņ_făcú_núnta frum_ós//intîi brad/aņ_făcú_brad_ă/
sîmbătă ä [ε] să făcă brad/să punęá mîņcáre la tos_cáre-i trimetęá dá_la
gînerică/dá [ε] cáre-i adună_și l_ęu/să punęá fluáre la mîná/ca cuņ_să
púnę ș-ácum/fluáre la b_ăięți...//și ásta-i tot//

[Și la gînerică ce se făcea sîmbătă seara?]

rás_ú//s)ă făcă un_rás_máică/avęá dó_og cãmere ca cum ę ástęa la
minę/și-m_párte_áęa úna/și p_ó ä [ε] mijloc sál-așá//și-ámînd_ó_ú-odăi_ęrá
plîņe dá_fété_ș_de flăcái//și_cîntá lă_úťári/și să punęá gînerica p-un_

scaun așa ca ăsta-m₁ij^uocu căsi/și-i puneă d^uo^uo lumînăr! la p₁i^uăre
și-n [ε] hipte-n doi c^uolăc/și d^uo^uo pahare cu apă/și um₁băcăt care eră
d¹ntîi nū...cu mămă yitregă/care eră dăntîi la p₁arîntî/să puneă mămă și
să făcă că-i b¹ărbiereste/dă a [ε] așa dădă cu spătele bri^ucu lui/nū cu
făta/s₁făcă că să mērgē rēpde/le dăstēb₁d^oar î [k] gineriga l¹eră
b¹ărbieri₁dă dimineța//[...] b¹ărbieră ș-apăi...//lă^utari cîntă/mămă
mămă//mămă//și mămă băcătului pling¹ă/și p₁arînti băcātu^ui/ca...[ε] p₁n-
atūncă mai eră și el băcātu lor//atūncă-j¹lu¹ă femēle și...ăsta//și atît-ăsta
eră atūnc/la ras^u//și la fătă l¹eră ziua brădu/așă să s₁că brădu/simbătă [ε]
simbătă p₁o^uzi^u și seara//ș-apăi hai lūn¹!

[Dar duminică ce făceau?]

duminică?/i¹ hōra p₁ă bătătūră/să₁d^ucă la biserică să cunună.../
s-adună toate neamur¹le/seara să puneă ^uo māsă mărē/dum¹ică spre lun¹//
māsă mărē/cu lūme mūltă/dădă dăr/scoteă b¹ân¹/vāse/ce l¹eră/ca ș-acūm//ș-apăi
lun¹ hai¹de la mireăsă!//cînd intră-n₁cāsă/or că gāseă ginerica pling¹nd^u/
or! că gāseă nireasa bătută...^uomorîta [!] uāse rupt¹⁷ [!]

„ce le măică/ce-as₁păit?”/

„păi uite vez!”

„ei tāj₁dî^ugūră m¹ăi pr^uostule!”/cite-o căl^unăreță „ă tāj₁dî^ugūră/
că nu ști¹ nij₁drăcu ce-a f^uost ai¹c/tāj₁dî^ugūră!”// l¹isă a¹ca d-acolo/
ălilalte ^uo așteaptă p₁ă căl^unăreță s¹ă₁vază cu ce rezultă₁yine d-acolo/

„ei ce-i acolo?”/

„ăi/toate bune/gine și₁la lōcu lor [!]/”

ș-adē^uv¹rat₁care eră g¹ine/eră/care nū l¹era/nū₁era//tu¹âtă lūmea
ă¹⁸/ălilalte p₁ă bătătūră kiueă/și hān ā... [k] tipă și₁ăca care₁...și₁erbeă la
tūică și₁le dădă//și-ăștea l¹eră măică/cî^u să b [k] da cî^u să ducă cite
ūna a drăc^ului

¹⁷ Vorbește rîzînd.

¹⁸ Chiujie.

„ha fá?/!eș! afără! /!eș afără!”//⁹ dădă afără//da cite unęle călunărese
 rămîn/, „tăj dîņ gūră mă próstu^{le}!//da ęe știe drăcu ęe-ai făcút”//să cite
 unęle réle le gonęă/dă//ălți căre a ținęă cu lélę/cu niresili/pf!//făcęă pá
 drăcu-ņ zęcē și nię ăęa nu știeă căre vîņęă/da/că...vreă să-i făcă/că lęrá
 pőate cu lél/pőate ęine_știę?/socotél!le lor [!]/socotél!le lor//e' ęe să vă
 mai spui?/ęe mai mă-ntrebăt!/?//

[Și luni se făceau...]?

și lun! seára/păi ũo ținęă pînă măręa fráte!//dŭpă ęe...făcă rakíũu-
 ála cînd_î lęrá gîņę cu...bucurię-ņ_cásă/adună vecîni/lę-aducă finilî/
 nęămur^{ile}/ęęa că le kámă la rakíũ//ășă máicŭ/și le dădęă să bęa/și^{le}
 dădęă r^ũóscove/ęe ęrá atŭņš_și...pă távă/biscui^Z_záhăr//ș-ápăi le p^ũorņęă
 d-acőálaęa cŭ...ęistęa niresi la suăcr-ăęa cu fátă//gătęă um_panér frum^ũosũ/
 cămășa acőlo/ı' săpŭn parfŭm îi punęă și ęi acőlo-ņ_cũos/ı fŭndę r^ũóșî la
 paníer și-m_părte-ăęa ší-m_părte-ăęa/uņ_șîervét frum^ũos//ș-ápăi lⁱ_lŭă
 la supŭiără ũo călunăreęăt_și_mergęă nainte cu lél^{tu}//ș-alilá^{nte} țipă/și și
 la ălęa făcęă tŭót așęă căre...șîcá ăęa „taj dîņ gūră mă próstule!”//lę-o
 făcă și lor tot așęă/la fel/ca la alilá^{nte}//la cite un!le sārácili ducă-nainte
 lă...mai dă nęapte să ducă la s^ũócru cu fátă//

„ęi¹⁹!”

s^ũócru cu fátă așă făcá „ęe-ı?”

„mnęi/de! /mai dă ęevá aię!”/

„ęe să mai dau că sînt_sārác”/

„hăi!/hăi de-ț! ęa...dę-ț! ęa fátă acásă!”/

„păi dar ęe să mai dau [!]"//cînd_ũo auzęă al^{di} dŭómnu gîlęa²⁰ ęe
 aņ_voręit io aię²¹ [!] // zbîcîęă inima-n lél sārácŭ cîn a auzi_ęcăniņ_sęa
 „stai cu fátă/m-an_duz_drăcu^{lui}” [!]"//ęe să mai dęa ũómu?/

¹⁹ Bate din palme.

²⁰ Profesor din sat care a recomandat-o pentru înregistrare.

²¹ Vorbește rîzînd.

„bábo yino-ŋcǒá”/iǎ-o pǎ_bába la bǎtǎe/pǎ suǎcrǎ/„da ce n-ai avú_grijǎ/
fútu-z_dumnezēi má-ti!/ce mai dǎm noi acúș?/d_ ce n-ai avú_grijǎ?”/

„am avū_da ce sǎ mǎ fac/ce s [k] m-a-ŋșǎlá_hoțuáica”//

șî dǎdǎǎ ʰōmu/rupeǎ dǎ_la ǎǎlǎlǎțu/șî dǎdǎǎ ce cǎreǎ ǎla acólo/ce
cǎreǎ ġinerica//ș-ǎpǎǎ máj_cǎ/plecǎ cu rakíu pîŋ_sad_dacǎ sǎ-mpǎcǎ/dǎdǎǎ
șî-ǎla...șî.../plecǎ șî la ǎǎa tot așǎ cu rakíu/șî vîŋǎ_aǎ_dǎ la rakíu pî la
prîŋz așǎ dî pǎ la suǎcra micǎ//ș-acólo bǎǎʰutúrǎ/petrécere/mǎ rōc_ca la
nǔntǎ//pǎ_la dōʰosprǎzēcē/trecú^d_dǎ dʰoospič hai cǎ fǎcē legátu/ǎ!/țineǎ
pínǎ marțî!//fǎcēǎ s [k] lunǐ șea [ε] rǎ [ε] pǎ șǎar-așǎ/spre șǎarǎ/lǎegátu//lǒa
mirǎsa ș-o punǎǎ pǎ_uŋ_scaun/ca acúma/șî_punǎǎ lǎutǎrǎ! acî/șî punǎǎ
cʰolǎc ca la ras/șî-ǐ punǎǎ...ștergǎr dúpǎ ġí^d_lu ġinerica cînd ǐl rǎdǎǎ tot
așǎ-ǐ punǎǎ/ștergǎr dúpǎ ġî^t/șî miréșǎ tot așǎ/ș-apǎǎ ǎa lǒa um_batic
frumʰós/to_dî...cum aŋ_zis ǐo markizét/așǎ ǎra_atúnč//șî-ǐ punǎǎ șî ʰo
fǎcēǎ frumʰóz_la cap/ʰo legǎ/„hai s-a tǎrmenǎt/ǎsta lǎeste/pîn-acî țî-a
ʰos_fatǎ mǎre/ǎcúma...gǎta”//șî beǎ/cîșteǎ acólo/cîntǎ lǎutǎri/fǎcēǎ
hūōrǎ/jucǎ femēle la legát_ǐ/sǎ legǎ la spǎte-așǎ/ʰițe-așǎ/ǎlǎa dǎ la
legát/șî punǎǎ mǐ^m [ε] ǐn [k] fǎcēǎ brǐ^urǐ/cum ǎerǎ-nainte/fǎcēǎ b [k] sǎ-ŋvîr-
teǎ așǎ/șî_punǎǎ cu strigátúrǎ/„a^hǎ hǎ! șî-o hǐ! șǐ-o pǎțǐ! ș-o fǎcē! ș-o
dréǎǎ”//lǎutǎri cîntǎ//așǎ ǎerǎ mǎmǎ bucurǐ șî vesellǐ/șî-acúma sǎ cunúnǎ
sǐmbǎtǎ șǎara/șî_s-a termenǎt/cǎ mǐține sǎ dúcē la...servíc [!]/da așǎ
ǐe/ce sǎ mai ǎic?/da atúnča n-ǎveǎ...atúnča stǎțǎ toǎtǎ sǎptǎmǐna/núma
dǐn ǎșteǎ//jʰoča sǎ ducēǎ cu plocʰōnu/ducēǎ ġu [k] ǎrǎsa/ġinerica/la
sʰōcru/cu fǎta/șî cu sʰōcru șî cu suǎcra/gǎteǎ um_panér frumʰós acólo
cu stǐcǎ dǎ țujcǎ/cu vʰin cu...plōșca dǐ [k] bǎtrǐnu cu...plōșca cu vin/așǎ
ǎerǎ atúnč/plōșc/nu ǎerǎ stǐcǎ ca acúș//șî_sǎ ducǎ lǎ...fǎtǎ/lǎ pǎrǐnțǐ
fėti/șî beǎ jʰōǐ/șî mǐŋcǎ jʰōǐ/șî fǎcēǎ plǎcǐntǎ/șî_fǎcǎ c-așǎ ǎra atúnč_
mai cu șǎmǎ plǎcǐntǎ_ǎera/acúmǎ .. ǎ mizǎlǎlur d-ǎșteǎ cuŋ_sǎ_sǐcē/da
atúnča plǎcǐntǎ/gǎinǐ frǐpte//șî_sǎ ducǎ acólo șî_petrečēǎ ș-acólo pínǎ

seára/j^uoi spre vinerⁱ//duminică luá ęar paneru-ála supțiqără//cum a... [!]
 n^uma-m_{petrecere stăteá} [!]/duminică să ducă lă... nășu-su/tot așa cîte
 pátru s^uócu și suăcra/și ġinerica și... nireása/ cárę fusese//sâ ducă acólo/
 j<sub>dacă să_{dúcă} acólo/púne ș-acólo și bea și máninca.../și petrecę și...//
 când^e termená/lqa bătrínu plósca-m_{mínă}/luá suăcra m [k] cu băęátu
 paneru-așá frum^uóz_{la supțiqără}//u_ș c^uóș așa máre/noi i_scém paner^u//
 și mergęá la hu^oră/únde să_{făc}á áltă nuntă//merġęá acólo/și ę! ę-a scos/
 alde_{nășu}-^{so} ș_p-alde hunu-^{so}/ę-a scoz_{la nuntă}//ș-ápăi atún_{să termená}.../
 kilománu duminică seára//.</sub>

Culegere 1973

Răducanu Leanca, 73 ani, analfabetă;
 Căzânești, jud. Ialomița;
 TDM III, p. 794-799

Observații

A. Textul provine din partea de nord-vest a județului Ialomița, din comuna Căzânești. Informatoarea, o femeie de 73 de ani, relatează propria sa nuntă care a avut loc imediat după cel de al doilea război mondial, când colectivizarea nu se împlinise și țărani mai erau încă proprietari de pământ.

- Dintre momentele ce preced nunta, povestitoarea menționează *petitul* și *tocmeala*. Acestea au avut loc în același timp. Din partea mirelui a fost desemnat cu cererea în căsătorie și cu înțelegerea asupra zestrei un unchi al acestuia. Relatarea relevă în legătură cu această etapă absența oricărui elemente ceremoniale, discuția concentrându-se exclusiv în jurul suprafeței de pământ pe care părinții pot să o dea fetei. Interesant este că, în această zonă, tocmeala mai putea continua, când *nu era bine*, și după încheierea căsătoriei: *luni mai dă noapte să ducea la soț cu fata* și ginerele cerea să mai dea ceva fetei. Uneori momentul era tensionat, dar în general se sfârșea prin satisfacerea, măcar parțială, a pretențiilor.
- Logodna avea loc la 2-3 săptămâni după tocmeală, ceea ce s-a întâmplat și în cazul informatoarei. Logodna ei a fost o petrecere mare, cu *horă pă bătătură*, cu lăutari.

- Nunta propriu-zisă începea, mai demult, sâmbătă seara și dura toată săptămâna următoare. Scurtarea timpului afectat nunții astăzi este comentată astfel de vorbitoare: *acuma să cunună sâmbătă seara și s-a termenat, că mâine să duce la...servici.*

- Informatoarea schițează următorul calendar al unei nunți de altădată. *Sâmbătă* la casa miresei trimișii mirelui și invitații acesteia erau ospătați și participau la *brad*; la casa mirelui *să făcea un ras*; el era bărbierit în fața fetelor și a flăcăilor chemați să asiste. *Ginerica* stătea pe un scaun în mijlocul casei, cu două lumânări la picioare puse în doi colaci și în două pahare cu apă. Un tânăr, primul născut al unei familii și având mamă naturală îl bărbiera cu briciul pe dos: părinții, în special mama, plâneau plecarea flăcăului din casă; în răstimpul acesta lăutarii cântau.

Duminică se începea cu o horă pe bățatură, se continua cu cununia la biserică și, în fine, cu ospățul cel mare în timpul căruia să dădea darul în bani, în vase etc.

Luni se mergea la mireasă acasă unde o *călțunăreasă* trebuia să comunice colectivității cum s-au înțeles tinerii. Chiar dacă lucrurile nu erau tocmai ideale, femeia informa, de regulă, că-s *toate bune, bine și la locul lor*. Se fierbea țuică, se bea și lumea chiuia pe bățatură. Se mai serveau pe o tavă biscuiți, zahăr. Se ofereau roșcove și rachiu. Apoi porneau cu *cinstea miresei* la soacră. Într-un coș frumos împodobit cu funde roșii și șervet, se puneau cămașa, un săpun și parfum. Panerul era purtat înaintea alaiului tot de o călțunăreasă. Seara avea loc *legatul* miresei. Pe un scaun, înconjurată de lăutari, cu colaci ca la *ras*, mireasa era legată cu un *batic frumos dăn marchizet*. Momentul era solemn și public, consfințind trecerea tinerei de la starea de feciorie la aceea de femeie măritată.

Joi tinerii căsătoriți îi vizitau pe părinții fetei, ducând în dar o plescă cu vin sau cu țuică. Acolo se puneau masa, se serveau plăcinte, găini fripte etc., un meniu tradițional, *pe când acuma... e mezeluri d-astea* etc. și se petrecea până vineri dimineața.

În prima *duminică* de după nuntă, tânăra pereche lua panerul la *subțioară* și, împreună cu părinții, se duceau la nași și petreceau

acolo. La sfârșit, mergeau cu toții la horă sau la o altă nuntă și se zicea că *alde nașu-so și p-alde finu-so i-a scos la nuntă*, marcându-se astfel încheierea ceremonialului de nuntă.

B. Din punctul de vedere al particularităților de pronunțare, în text este prezent fenomenul de palatalizare a labialelor care cuprinde întreaga serie:

p + e, i > k : *co^kii*

b + e, i > g : *gine, vor^git*

m + e, i > n : *nică, nireasa, toⁿală „tocmeală”*

f + e, i > h : *o hi, fir-ai, în^hipte, finu-so*

v + e, i > y : *yitregă, yine, (bat-o) yina*

Pentru toate aceste situații, stadiul de palatalizare este final, corespunzător celui existent în subdialectul moldovean (zona sudică). Paralel cu labialele palatalizate, în text apar cuvinte cu labiale nepalatalizate: *piciuare, bărbierește, mijlocu, finili, vin* etc.; predilect vorbitoarea foioșește însă labialele palatalizate (astfel, cuvântul *mireasă* apare de mai multe ori: în 6 situații labiala *m* este palatalizată, în alte 4 ea este intactă). Este evident că fenomenul este, în această zonă, în extindere (compară cu textul precedent 8, înregistrat în aceeași localitate în 1937).

- Genitiv – dativul substantivelor comune care indică persoane prezintă, în variație liberă, atât formații analitice: *punea... ștergar... lu ginerica, să-i ducă vorbă lu socru-^{nu}*, cât și forme sintetice: *mama băiatului, părinții băiatului*.
- Acuzativul complement direct nume de persoană cunoaște în text două tipuri de construcții: o structură de tipul *verb + substantiv + articol hotărât*: *or că găsea ginerica plângând, ori că găsea nireasa hătută*, mai răspândită în aria sudică, și o structură care are la bază morfemul *pe*: *o aștepta pă călțunăreață*, aceasta din urmă fiind modalitatea recomandată de gramaticile normative pentru exprimarea obiectului direct.
- Pronumele demonstrative prezintă forme muntenești cu multiplele lor variante fonetice, într-o serie de cuvinte rezultate din compunere: *aielalți, alilalte, alilante*.

- În text apare frecvent adjectivul nehotărât *alde*: *alde nașu-so*, *aldi domnu*, *alde finu-so*, ca marcă de tip sudic a genului personal.
- Conjunctivul prezent cunoaște câteva forme iotacizate, forme conservate în aria muntenească: *să vază*, *să vie*, *să spui*.
- Imperfectul indicativ prezintă, ca în limba veche, omonimia pers. a 3-a – pers. a 3-a pl.: *juca femeile*, *alții ținea*, *cânta lăutarii* etc.
- În lexic există unele elemente legate de terminologia nunții: *ginerică* „mire”, *tocmeală* „înțelegerea la nuntă dintre familiile tinerilor în legătură cu averea”, *călțunăreasă* cu varianta *călțunăreață* „femeia dintr-un grup de patru însărcinată să ducă din partea fetei în ajunul cununiei darurile pentru mire”; în textul nostru ea are și rolul de a veni luni după nuntă pentru a vedea cum s-au înțeles tinerii.
- Interesant este și faptul că vorbitoarea are conștiința existenței unui vocabular local pe care uneori încearcă să-l explice interlocutorului: *un coș așa mare*, *noi îi zicem paner*.

10. [Nunta]

Nunta boerească dar nu dă, ieii fac joacă; beaū mănîncă, și nunta rumînească a oamenilor aștia dă jos să face cu dar și plătește fiecare om doi franci, altu trei, după cum sînt și ieii.

Întii să 'nțelege ai tineri, mireasa și ginerica, pã urmă să ducă ai bătrîni și să 'nțelege din zestre, ban dacă are îi dă, pãmînt, yite. După ce s'a 'nțeles pã urmă fac masă, cincî, șase, douăzeci dă inși, asta-i masă fără dar, dă la logodnă. Să isprăyește apoi pînă la nuntă; la două, la trei săptămîni să ducă și țîrguește la țîrg. Pã urmă yine sorocu nunții și face nuntă. La nuntă pune lăutari, yin oameii cu pocloane; pîine, turte, mere, pere, ce are Rumînu. Ginerica cu mireasa odată merge la biserică; cîn merge la biserică dau pistoale cînd iesă afară dă trage un pistol, două. Ș'apoi după ce yin acasă dau mai multe pistoale, ș'apoi să face nunta la

casa ginerichii. Acolo părinții staă pă scaun și le toarnă apă pă mîini mireasa, și să spală și pă urmă-i dă un pahar dă yin socru miresei, și-i pune în pahar un franc. După ce merge dăla biserică acasă pune masa, ziua, seara apoi iar pune masă, ș'atunci dă dar, plătește doi franci, trei franci, ăi mai dă jos dă mai puțin, ăi fruntaș mai mult.

*Pisau Ion, 70 ani;
Izvoară, jud. Prahova;
GN, p. 178-179*

Observații

A. Textul conține o enumerare a principalelor momente ale ceremonialului nupțial, făcută de un bărbat în vârstă de 70 de ani în primul deceniu al secolului al XX-lea. Interesant este că informatorul face o distincție clară între nunta *boierească* și nunta *rumânească* „*țărănească*” a *oamenilor ăștia de jos*. Aceasta din urmă presupune, spre deosebire de cealaltă, darul în bani.

- Nunta *țărănească* parcurge – în opinia vorbitorului – o serie de etape fixate prin tradiție: cunoașterea tinerilor, înțelegerea asupra zestrei (pământ, vite și, opțional, bani), masa de *logodnă, fără dar*; 2-3 săptămâni după aceasta are loc nunta; se tocnesc iăutarii, sosesc *pocloanele* aduse de săteni: *pâine, turte, mere, pere*. Nunta se face la casa ginerelui. Când mirii sosesc de la biserică, socrii se așează pe scaune, iar mireasa le toarnă apă să se spele pe mîini; socrul îi dă noarei un pahar de vin, în care, conform legii nescrise a schimburilor (cf. O. Văduva, *Pași spre sacru* p. 122 și urm.), îi pune în pahar un ban. Apoi are loc ospățul cel mare, când invitații dau darul în bani: doi-trei *franci* în raport cu starea materială a fiecăruia.

B. Câteva fenomene lingvistice atrag atenția în acest text.

- Palatalizarea labiodentalei *v* se realizează constant: *yite, yine, să isprăvyește*.

- Genitivul și dativul cunosc numai forme flexionare; la substanti-vele terminate în *ă* acestea sunt contrase: *nunții, miresii*, iar la cele în *-că* ele sunt tipice ariei sudice *ginerichii*.
- Articolul adjectival, ca și pronumele demonstrativ (*asta, ăștia*) prezintă forme muntenești: *ăi tineri, ăi bătrâni*.
- Omonimia pers. a 3-a sg. pers. a 3-a pl. la indicativ prezent se manifestă mai frecvent la verbele de conjugarea a III-a: *să-nțelege ăi tineri, să duce ăi bătrâni*; la celelalte conjugări forme distincte sunt preponderente (*beau, sunt, vin*) și alter-nante: *dau pistoale/ăi mai dă jos dă mai puțin*.
- În lexic, se remarcă prezența unor cuvinte cu circulație restrân-să (de ex., arhaicul *rumân „țăran, sătean”*, sau regionalul *ginerică „mire”*). Interesant este că vorbitorul amintește ca monedă *francul*; ne aflăm în fața denumirii populare a *leului* care a devenit moneda națională a României abia în 1867, în timp ce francul francez, între 1865 și 1926, a circulat pe un vast teritoriu euro-pean, îndeosebi în țările legate de Uniunea monetară latină.

11. nûnta

făcșă logodiălă/ij punșă/ij didșă/șe-ij didșă fėti de zléstre/bá pámínt/
ba baní/cáre șe-aveăși/mașină dă cusút/sau d-ășteaășă/nù să didșă ca acúma
păturí/șiflonere d-ăștea/nimíic_nimic//trei pátru țuále-acólo/trei pátru peme/
d-ăștea să didșă atúnca//nu se didșă așă ca acúma//

și nûnta cîu_să-nșepeá/să-nșepeá dă...dă jűci/vinșă gînerica cu
plocón acólo la miriásă/să_strîngșă fête/făcșă fűndșă/sîmbătă șiára făcșă
védre/s-adună iar fête/băișé!/_începșă dășsurle-acólo/jócúrlí diminiáta...vinșă
iáră/vinșă cu brádu/aveăș miriása űo cűófă máre dă ...d-ăștea dă...lemn/și-ij
punșă acólo/legá bgíne la gúră/cu niște flűorí p-acólo/ij punșă flor_flűorí
pă lîngă ia/și brádu/cű_fior/brad ij punșă//și lîșă cu dóniț-ăia cu_ápă/și cu

busui^uocu/iⁱ did^ă cu busui^ocu/făc^ă ^uo cr^uț^e-aș^ă²²/și mir^esa [k] mirⁱasa
 într^ă-n^ă cas și/ai^lan^ț! r^ămⁱne^ă af^ăr^ă/și juc^ă ac^olo/d^ănt^ui^ă//făc^e [k] iⁱș^ă cu
 v^ăd^ra s^ă num^yă zⁱț^eă c^ă i^eș^e cu v^ăd^ra mirⁱasa/pⁱñ^ă c^înd vine^ă s-o i^a
 gⁱnerica/vine^ă cu n^ășu cu...n^ăș^ă ac^olo/cu [k] i^ar cu l^unc/st^eț^eău la m^ăs^ă/dup^ă
 ăi^a c^înd^ă i^ă plec^ă juc^ă mirⁱasa h^or^ă br^ăd^ul^ui/se zⁱț^eă/ju^ăc^ă h^or^ă br^ăd^ul^ui//juc^ă
 h^or^ă br^ăd^ul^ui și p-orm^ă i^atr^ă înap^oi îⁿ-cas/ș-ăp^ei^ă i^j-l^ua i^ert^ăc^unⁱli d^ă la
 p^ărⁱn^ț! și plec^ă//se-n^șir^ă n^ășu-n^ăi^ănte/gⁱnerica dup^ă i^el/mirⁱasa și n^ășu la
 ūr^mă/ș-aș^ă...iⁱș^ă p^ă ūș^e d^ă mⁱn^ă/n^u ca ac^uma/ac^um m^er^gē cⁱ! care cum
 ap^uc^ă i^eș^e p^ă ūș^e [!] nu mai aș^ti^ăpt^ă s^ă...nu mai aș^ti^ăpt^ă s^ă [!]

[Și pe urmă?]

m^er^gē^ă la bisⁱeric^ă la cun^un^ți^ă//și d^ă la cun^un^ți^ă-ap^ei^ă-ac^ăs^ă//p^unⁱă^m
 mⁱșⁱli/n^u la sal^uon cu^ș-s^ă-făc^e-ac^um/p^unⁱă la gⁱnerica ac^ăs^ă/sau pⁱñ^ă
 ve^ciⁿ! p-ac^ul^eă p^ă une...dac^ă s^ă strⁱng^eă l^um^eă mai m^ul^tă/l^ua d^ăru/i^ar p^one^ă
 [k] p^une^ă la...j^uoc//juc^ă pⁱn^ă...s^ă-făc^eă și l^un^ă sⁱă^ra at^un^eă m^ăs^ă/i^ar tot
 aș^ă/mai k^em^ă cu s^uăcr^ă pⁱñ^ă-sat/și^ă-făc^eă i^ar^ă m^ăs^ă/țⁱne^ă n^un^ta pⁱn^ă m^ar^ț!

Culegere 1970

Șchiopu Ileana, 71 ani, anal^ubet^ă;
 M^ăne^ciu-P^ăm^ănt^eni, jud. Prahova;
 TOMII; p. 225-226

Observații

A. Informatoarca, o bătrână de 71 de ani, povestește despre nunta de altădată, relevând o serie de modificări ale ceremonialului survenite pe parcursul timpului.

- Evoluția socială a determinat în primul rând o schimbare în conținutul zestrei: (1) *didea fetei de zestre ba pământ, ba bani, care ce-aveai; mașină de cusut sau d-astea așa nu s^ă didea ca acuma paturi, și fonere d-ăstea nimic, nimic, trei-patru țoale acolo, trei-patru perne d-astea s^ă didea atuncea, nu se didea așa ca acuma.*

²² Gest cu mâna: stropește în cruce.

- Subiectul relevă și o pierdere a protocolului tradițional în anumite momente ale desfășurării ceremonialului. Astfel, înainte, după ce se luau iertăciunile de la părinți se pleca într-o ordine fixă: *se-nșira nașu-nainte, ginerica după el, mireasa și nașa la urmă; ș-aya... ieșea pã ușă dă mână, nu ca acuma (...)* care cum apucă iese pe ușe, nu mai așteaptă să... Se observă nemulțumirea femeii față de schimbarea mentalității, față de nerespectarea ierarhiilor; ignorarea protocolului tradițional are drept consecință nu numai o diminuare, în general, a caracterului solemn al ceremonialului, dar evidențiază și o diminuare a respectului față de funcția actanților implicați în acesta.
- Nunta, petrecerea, nu mai are loc *la ginerica acasă sau pân vecini p-acolo* (dacă numărul invitaților era mai mare), ci *la salon*, ceea ce arată modificarea codului tradițional.
- Dintre elementele acestuia, bătrâna enumeră doar câteva; nunta începea joi, când *ginerica* sosea cu ploconul pentru mireasă; în casa miresei se făceau *fundele* „cocardele”; sâmbătă seara tinerii luau parte la o petrecere numită *vedre*, iar duminică dimineața veneau cu bradul la mireasă; îl puneau într-o *cofă mare (...)* *d-astea dă lemn*, presărându-se împrejur flori; vorbitoarea mai amintește și de mersul la apă cu *vadra* și de *hora bradului* care aveau loc înaintea plecării la biserică; luni seara mai *chema cu soacră pân sat și făcea iară masă, ținea nunta până marți*.

B. Dintre fenomenele mai relevante, prezente în vorbirea subiectului reținem câteva mai importante.

- Prezența palatalizării labialelor este fluctuantă: *v* își conservă pronunțarea: *vinea*, în timp ce *b* și *m* se palatalizează în stadiul intermediar de grup consonantic: *bġine, sã numya*.
- Sincoparea lui *i* neaccentuat în formele de plural ale unor substantive: *jocurli* se înregistrează și în cazul unor neologisme *dansurle*.
- Omonimia pers. a 3-a sg. – pers. a 3-a pl. la indicativ prezent la verbele de conj. a III-a este generală: *să strângea fete, făcea funde, ăilanți rămînea*.

- Din punct de vedere lexical, este interesantă prezența câtorva cuvinte din terminologia nunții tipice ariei muntenești: *ginerica* „mire”, *vedre* „petrecere a tinerilor care are loc sâmbătă seara înaintea nunții”, ca și unele cuvinte populare care nuanțează vocabularul local al nunții: seria: *doniță*, *vadră*, *cofă* „vas de lemn care este utilizat în obiceiul bradului”.
- În general, lexicul vorbitoarei conține elemente tradiționale. Uneori însă apar elemente neologice, alternând cu cele din fondul mai vechi: *începea dansurile-acolo*, *jocurli*; *juca acolo*, *dânțuia*.

12. am făcut nunți!

[. .]

[Și nunta de băiat?]

nunta dă băiat le mai greă pă capu părinților//că ie) dūce toată keltuiálă//nunta dă băiat_să-ncepe tot_așă/tōd_de j'oi//tot/ ș-aduce uămēni. .sócru-âl mare-adică zis...tās-sō...băiatulūi/ ș-aduce neamurli/le cînștește/și le spune care ce treabă o să aivă//tăie p^uorg_dacă are/sau ie [k]dacă ie primăvara-n timpu mléilor tále miéii/apăi și pásăr! pentru friptură și pentru...mîncare/ș_tot_așă/începen_dă j^uoi//ș-apăi trimete viniri!/tot_așă/sócru/cu uămîni să iā...dăru mirési/zestreă//ș-ò_aduc-acas-acasă/mamă/ș-apăi vine lăuutari dăvrēme/și trimeti cū...cu ploc^uon/să făce plocón așă/ști! gătīt pentru...ca cum [k] pentru naș/și trimete la naș/stólnicî lui și ia núnu și-l dūce la sal^uon/apăi să-ntorče și ęa și miriása ș-o dūce iar la salón/și stă pînă pă la dooșpe nuapteă/ș-apăi_ī/ aduce iar acasă/vine//și dă lun! [ε] duminică dimineățā/începe și făce ũ_fel dă flor!/la noi brăd îi spune/mir!ēsi//și făce nuntă iārā/măicā/și atúș_kámā dimineățā numai tineretu/flēte/și băieți!//pînă pă la doos-prăzēce/çîn_trimé

[Cum gătești bradul?]

brádu ȁi-l gătéște cu flór!/\$-apoi ȁ púne și ȁ la domnișóare j ȁ la cavalér! flor! ȁm ȁpiępt/la neámur! púne batisté/\$-ápái scúate-acóló cíteva kílográme dá viȁn/ęiņstéște fétĭli tuáte domnișóarle și [ε] báięți/\$-apái térmĭnă/vini láuutáru și térmĭnă/cú cĭntĭcu brádulȁi/\$i ȁ ploc ȁónu și pleácă la nun/\$-adúęe núnu cu toȁ! uámenĭ lui//cu meséni care ȁ kemáșe el/\$i gátéște mĭrĭása mámă/stă iar la măsă/pĭnă pá la ȁóra dóo/\$-apái pornéște la bisĭerică la cununię//jĭ ȁ dá la cununię vine-ácásă la mámă băęátulȁi//sau ĝinere zis/\$-atúnĉa dá dárú mirĭása//ĉ-áre și ęa acóló/pęntrú naș!/\$i/pęntrú sócri/[!] știc/că și dĭsa²³ a făcút// pęntrú naș!/\$i/pęntrú sócri/\$i... la tuáte neámurle-ácú sá dá dárur!/\$i pĭnă siára/térmenă/\$-apóji/fięcări sá duc acásă//iar uȁoi/párinți [ε] băęátulȁi/preęátĭm/dúĉeę ȁ salȁon/\$i báuutúra/\$i mĭncáreęa/\$i-ȁ sfirși ȁ ĉ-avém/friptúr! tot/cozonác acóló/pęntrú măsă/\$i pĭnă pá lá uob_nóuo/pĭnă s-adúnă lúmeęa/lúmeęa mai vorbéște/áltu mai j ȁcá/bucătárésili-j_védi dá vási-acóló adúęe vásli și púnĉ...așáză mizilicu-acóló/várđa róșie/măslĭne/sau salámur! ĉe áre-najinti/\$i cĭnd adúęe núnu pá la zĭęci/pá la nóȁ_pĭņ ȁ zĉci-așá/atúnĉa mer_ȁ la măsă/púne țuȁca/púnĉ...mizilicu/\$i jĭntră lúmeęa la măsă/inĉepe múzica sá cĭntę și noi sá-i [ε] iĉi șerveș_ȁ la măsă/\$i pĭnă pá la dóuoșprázĉe/ȁnúnu jumátę-așá/sá...términă núnta/\$i-nĉepe și dá dárú/cum...uobiĉęiu//póate și dá ȁ la dumęavqástă tot cĉm așá o sá fiĭ//

[Ce se dá?]

bán!//la măsă//áľi dá tacĭmur!/\$i/áľi ban! ȁ/neámur!.../\$-ápái dacá sá dá sá strĭngę súma dá ban!/\$i sá dá...ĝinerĭi și mirĉsi/\$-ápái lúmeęa iĉsi la dás/\$i stólniĉi ĩę datór! sá púĭe mĭna care-a foz_dĭm_pártęa sócrului/máre/sá dúcă tuáte văsáriĭle-áľęă acásă/\$-ápái j ȁcá pĭnă lun! dá dimeņęat-acóló ȁ la saión//

²³ O vecină care asistă la înregistrare.

și lunî dă dimineată cum vă spusîei dacă... a foz bîni/veselie d-a fost înțelêgeri bună-ntrê ei/puornim lunî cîr/ținim toată ziua și lunî// uumbă pîn_sat/să vorbește la noi țărani cu rakîu//uumbă pã stráz! așa/c-are neámurî/i dă cîte-o găină/căre ari/căre nu...//și ține mămă dragă așa pînă... lûnî siárâ//lunî siára să termenă nûnta/mérge fiecare-acasă/pregătim plocónu no [k] nûnului/mérge-acasă/ș-ápai márs_și miêrcurî/uo ține neámurli sócrului//ò_ține-așa cam...cu [ε] cum vine dúpă cîștig//dacă cîștigă sócru mai bîne/uo ține și miêrcurî/dacă cîștigă mai puținêl/uo táie dă marțî!//ê! ásta-î nûnta mămă la noi!//

[Cum se face spălăcania?]

spălăcăn-așá: s-adúclê tuáte niámurli...ali sócrului//și să-mpreunâ și cu-ali lû cûscru/zis//cu-ali fêti//[ε] termenárê nûnți//și adunâm tuáte ê-avîém/ „máicã/dumneată ierî ê-âi strîz_dâ pîn_sat?” „fãrfurîi//„dumneată ê-âi strîs?”//„furulîili”/ „dumneată scãuñli/canapélîi/cári cum le-as_trecút/dã unde”/„úte-añ_luad_dîñ_cutáre-atîta/dîñ_cutáre atîta loc”//și pûneñ_și beñ_și nu_știu_êe/ș-îo dăpã list-áca mă uorentéz/dúc și fãrfurîili-nap!óji/dúc șî...furuliz_duc și miêseç/și scãuñeç/ș-ásta sã [k] êe „am făcú_spălăcánie”//áșá să spúne/drágu mami//

Culegere 1966

*Croitoru Gherghina, 66 ani, 2 clase;
Limanu, jud. Constanța;
TDD, p. 452-454*

Observații

A. Textul aparține ariei sud-estice extreme a subdialectului muntean (com. Limanu, jud. Constanța). Despre desfășurarea ceremonialului de nuntă din această zonă relatează o femeie de 66 de ani; ea se referă la obiceiurile de nuntă care se practicau în momentul înregistrării textului (1966). Relatarea este interesantă pentru că descrie o *nuntă dă băiat* și, deci sunt consemnate, în special, sarcinile ce revin familiei mirelui pe parcursul întregului ceremonial.

- Familia tânărului suportă toate cheltuielile legate de nuntă. Joi, înainte de nuntă, socrul mare, tatăl băiatului, își adună la un pahar neamurile pentru a le încredința diferite însărcinări; unii participă la sacrificarea animalelor: *porc, miei, păsări*. Vineri trimit oamenii să ia zestrea miresei, apoi să se ducă la naș cu ploconul. Bărbații desemnați de el, numiți *stolnici*, îl vor aduce pe naș la *salon*, unde o vor însoți și pe mireasă și unde rămân cu toții și petrec până la miezul nopții. Duminică dimineața este chemat tineretul; se face bradul, împodobit cu flori; tot flori se pun în piept *la domnișoare și la cavaleri*, iar neamurilor li se pun batiste. Se oferă vin, lăutarii cântă și pe la amiază petrecerea se încheie cu *cântecul bradului*. După amiază persoanele deja desemnate merg la casa *nunului* cu plocon și îl conduc pe acesta și pe invitații săi cu mare alai până la casa mirelui unde se găsește mireasa și unde stau puțin la masă înainte de a porni spre biserică pentru *cununie*.
- După cununie, nunta are loc la casa mirelui. Aici mireasa oferă darurile sale socrilor, nașilor și neamurilor apropiate. După aceea se duc pentru câțiva timp acasă și spre seară se adună la salon unde are loc ospățul cel mare. Se remarcă importanța acordată *mizilicului* „aperitivului”. Conform spuselor vorbitoarei la miezul nopții nunta se termină și începe *darul*, care constă în bani, tacâmuri etc. Banii se dau mirelui și miresei și lumea joacă până la ziuă. Dimineața stolnicii duc vasele de la salon la casa mirelui. Luni nunta se continua toată ziua; *dacă... a fost bine, veselie, de-a fost înțelegere bună-ntre ei se umblă prin sat cu rachiu*, iar unele neamuri pot oferi cu această ocazie câte o găină. Spre seară când petrecerea este pe terminate se mai pregătește un plocon nunului. În raport cu câștigul, socrul mare poate să prelungească petrecerea și marți și, uneori, chiar și miercuri.

Ceremonialul se încheie în această zonă cu obiceiul numit *spălăcânie* (vezi mai jos).

B. Ca în toată aria muntenească a dialectului dacoromân, și în Dobrogea apar modificări ale vocalei *e* neaccentuate la finală de cuvânt,

în formele articulate de plural ale substantivelor feminine și neutre; întâlnim simple închideri ale acesteia *vaseli, farfuriili*, închideri duble *bucătăresili, furculișili* sau închiderii combinate cu schimbarea seriei vocalice, în vecinătatea unei consoane dure: *feșli*; uneori în penultima silabă vocala se poate și sincopa: *domnișoarle, neamurli, scaunli, canapelli*.

- Exprimarea genitivului substantivelor comune masculine nume de persoană se face atât cu mijloace ale flexiunii sintetice: *ta-so băiatului, ploconu nunului, neamurli socrului* cât și cu mijloace analitice: *s-aduce toate niamurli...ali socrului și să-mpreună și cu-ali lu cuscu*, ceea ce arată că cele două modalități de realizare a acestuia se află în raport de variație liberă.
- Ca și în alte zone din Muntenia se înregistrează construcția acuzativului obiect direct nume de persoană fără morfemul *pe*: *ia nunu, ia și miriasa, trimete la naș stolnicii lui* etc.
- Dativului sintetic *i* se preferă construcția populară cu prepoziția *la*: *trimete la naș, la toate neamurle-acu să dă daruri*.
- Apare pronumele personal de pers. a 3-a *dînsa*: *dînsu a făcut*, dar și pronumele de politețe *dumneata* folosit în reproducerea dialogului între actanți și *dumneavoastă* cu care vorbitoarea se adresează dialectologului.
- Formele de demonstrativ (pronume, adjectiv sau articol) sunt și ele tipice subdialectului muntean: *asta, aia, socru ăl mare* etc.
- Auxiliarul perfectului compus la pers. a 3-a sg. prezintă forma *a*, identică cu cea din limba literară *a făcut, a fost*.
- Indicativul prezent are forme omonime la pers. a 3-a sg. și la pers. a 3-a pl. *stolnicii e datori, vine lăuarii, bucătăresili-și vede dă vase-acolo, aduce vaseți și pune, alșii dă tacâmuri* etc.
- Rar, în cazul unor formule fixe conținând un verb de declarație poate apărea și perfectul simplu cu valoare de trecut foarte apropiat care marchează temporalitatea în actul povestirii: *cum vă spusei*.
- Viitorul de tip muntenească format din *o* invariabil + conjunctivul prezent: *o să aivă* prezintă în text și o valoare mai specială de prezentiv prezent: *poate și dă la dumneavoastă tot cam așa o să fii*.

- Prezența în text a cuvintelor noi, împrumutate din mediul citadin este semnificativă atât prin număr, cât și prin faptul că atestă modernizarea unor realități legate de desfășurarea nunții: *canapele*, „*bănci de lemn*”, *cavaleri*, *dans*, *domnișoare*, *listă*, *orienta*, *termina*, *salon*, *stradă* etc. Unele dintre aceste cuvinte prezintă pronunțări deformate ca rezultat al încercării de a le include în sistemul local de pronunțare: *termină/termenă*, *mă uorentez*.
- Dintre cuvintele tradiționale utilizate în ceremonialul de nuntă evidențiem două: *stolnici* ca denumire a unor actanți, respectiv a oamenilor desemnați de familia mirelui să îndeplinească anumite însărcinări; în textul nostru ei trebuie să ducă ploconul nașului și să-l însoțească pe acesta la salon; *spălăcarie* „petrecerea de marți, după nuntă la care participă rudele apropiate ale mirilor”, obicei pe care vorbitoarea îl detaliază ca fiind *termenarea nunții* care presupune ca neamurile socrului și ale cuscrlui să restituie scaunele, farfuriile, tacâmurile sau alte obiecte care au fost împrumutate din sat și au servit la buna desfășurare a nunții.

13. ne-a căsătorit și pă noi

[...] șâ atunc/ Joi seara am pregătit bagajul/ am avut și noi/ plăpumi/ covertur/ presur/ i/ mobilia... // viner/ dimineața/ am așteptat/ venit iel/ a văzut bagajul/ și după doosprăzece/ pă lă trei/ a venit/ ș-a luat toate lucrurile/ la urm-am venit și io... a/ i/ ca/ le- am așezat/ dup- acăa m-am dus acasă/ la părinți m/ ei/ i/ arăș/ iel a venit cu lăuutar/ ș- s-a făcut flor/ ca de obicei/ s/ a cumpără flor/ și să așază cu betelă/ și batiste/ și- l [k] simbâta seara/ toate fetele și toz/ băieți merg la salon/ dăsează pînă la doosprezece nuaptea/ și nunu mērgē tod/ lă salon/ ș- la doosprăzece nuaptea mērgē to/ acasă/ dup- acăa duminică dimineața vin toate fetele și toz/ băieți la mirșas- acasă și/ soțu- a venit/ e/ u/ brădu/ brădu l- au gătit cū... hirtii/ frunqase/ tăgate- n... fel dă fel dē flor/ și fel dă fel de culor/ i/ în/ vîrfu brădului/ an

tăcád_vîrfu brádului cu iél/șâ am puz_dóo mére-ŋ_vîrfu brádului/sau
așezát cū hîrtii/cu betșálá/brádu/dúpă êe șâ termená cu brádu/am pus
florí//la féte/șî la băeșî/șî batisti//

dup-ațea au plecát... sótu mîeu lă... acásâ/la iel/ș_ș-a lăa_plocón/
Ůo găjină/Ůo píine/dóo kile dě vin/ș_cu lăutári/ș-au plecád_la núnu//de-
acólq-au venít_î/de la nun/s-au duz_la nun/au lăa_núnu/ș-a veni_cu
núnu la noi//p-órmă m-a gătí_pă míne mireásă/au puz_î mása/au mîncát
cu tóti/dúpă êe au mîncát/am plecád_la bislérică//după êe am ajúnz_la
biserică/am așteptá_de-a veni_preúutu/a_așternút ô covertură fșos/Ům_bis-
slérică/de-am stat... gîner_Ůle cu mirăsa/cum șâ spúne/șî núnu cu núna/șî/
după êe ne-ă cununát preúutu/la Ůurm-am venít la... soș acásâ//

ajícă me-a adús șervéte/cámăj_de nuapte/ș-an_dat cămășe de nuapte
lū sócri-meo cū șervét/lu șocră-meă iar cămășe de nuapte cu șărvét/lu
cumnáta i-am dat cămășe de nuapte/de píză/cusúte/de miní/lū cumnátí-
meo i-am dat șervét/de pínză/dē bumbăcēl cuŮm... l-am țisút ieu/ șî...dup-
ațea/au plecát...tóti/șî noi am intrát îŋ_cásâ ca vrșo órá șî_ju-mătate/am
stat puțin ne-am odihnit/șî la Ůurm-am merz_la salón//la salón au veni_
șî_cu mîncărșea/pă nun l-a dus acásâ/l-a adús cînd_î am...ne-am dus și
noi/șî/ám_pús mása/a_avút sarnále/piláf/cū friptúrâ/vin/țuică/ șî/la_
Ůurmă după êe au servi_tóti...ê-au avút/șî cozonác a avút/a foz_la Ůurmă/șî
a strîs dárú//dárú au dat fiicărē cîte Ůo sútă de lei/ca să vă spun/nú mai Ůn
minte/cret_că vrșo... zēce miú au strîs dar/șî cu báni acēșă/ ș-a lăa_sótu
meu o cărúță//din dóozēj_de miú//îŋkidei²⁴//

Iunl dimineățta/au plecát cum să spúni cū vesteș/la păriiŮi//au_lqát
sticle cu țuică/la sticli le-au legát_î...pamblicúte rōși/șî au strînz_du
piș_sad_găjiní/dŮ_pă la neámurle... nqástre ș-ale lui/găjinil_lē-au adús

²⁴ Gesi spre magnetofon.

acásá/ĉ-au strîs: ō [ε] Ț_brad mic/Țò_pérnă/ȚȚ_cățelúș/uò_păpúșe/
toáte acéșteȚa mi le-au adúș míle//și s-a puz_mása și luní//à_adúș pá
núnu/s-au strîs jărâș părintî/neámurî care-au foz_mai apróape/șî tótuș/am
petreçút fuárte bine/șî luní/ca și_înaînte/șî ástîș_sîntém bine/feriçîțî//

Culegere 1966

Petre Elena, 39 ani, 4 clase;

Limanu, jud. Constanța;

TDD, p. 463-464

Observații

A. Ca și textul 12, textul de față a fost înregistrat în jud. Constanța, comuna Limanu, în cursul aceleiași anchete dialectale. Am procedat la această selecție pentru a da posibilitatea tânărului cititor ca, pe baza relatărilor a doi informatori aparținând la grupe de vârstă diferite (66 de ani și, respectiv, 30 de ani), să sesizeze posibilele valențe ale unui studiu interdisciplinar, deschise de comparația elementelor etnografice, lingvistice sau a mentalităților sociale, așa cum rezultă ele din analiza celor două relatări.

- Expunerea informatoarei ne permite reconstituirea principalelor momente din desfășurarea propriei sale nunți. Acestea au început să se succedă de joi, când mireasa și-a pregătit *bagaju, ce-am avut și noi, plăpumi, coverturi, preșuri, mobilă*. Vineri dimineața mirele a venit să vadă acest bagaj, pentru ca la amiază tot el să revină și să-l încarce. Puțin mai târziu, mireasa însăși s-a dus la casa mirelui să aranjeze lucrurile transportate. Momentul următor se petrece la casa miresei, unde sosește mirele împreună cu lăutarii; acum se fac flori cu beteală, se pregătesc batistele pentru nuntași. Sâmbătă seara tinerii, băieți și fete, merg la *salon* să danseze până la miezul nopții. La această petrecere ia parte și nunul. Duminică, în ziua nunții, tinerii se adună la mireasă acasă. Sosește mirele cu bradul gătit; în vârf sunt două mere a căror semnificație, evident, este simbolică. Acum se pun fetelor și flcăilor flori în piept, se pun batiste ca însemne ale participării la ceremonie. După aceea, alaiul mirelui se întoarce acasă, ia ploconul pentru naș și se îndreaptă cu toții spre casa acestuia. De aici, împreună cu nașii, se deplasează la casa

miresei. Apoi au loc gătirea miresei și plecarea la biserică. După cununie mireasa înmânează daruri socrilor și cumnaților. Darurile constau în obiecte țesute de ea: cămăși de noapte, șervete *de humbăcel*. Urmează o scurtă odihnă, după care se merge la salon unde are loc masa. La sfârșitul ei se strânge darul în bani. Luni dimineața se merge *cu vestea la părinți*. Se iau sticle de țuică legate cu *pamblicuțe roșii*, se merge prin sat și se strâng daruri de la neamuri: *le-au adus acasă, ce-au strâns: un brad mic, o pernă, un cățeluș, o păpușe, toate acestea mi le-au adus mie*, apoi se face o masă restrânsă.

- Comparând cele două texte observăm că în ambele cazuri nunta se face la *salon*, iar tinerii *dansează*, ceea ce înseamnă că aceste schimbări au fost deja acceptate de întreaga comunitate. Alteori însă, diferența dintre generații este vizibilă. În textul anterior *zestrea* este denumită cu termenul tradițional, în timp ce aici, printr-o tendință de adaptare a unui neologism, ea este denumită *bagaj*. În ceea ce privește pasajele corespunzătoare mersului *cu vestea/cu rachiu*, remarcăm relatarea evazivă a informatoarei mai în vârstă și reacția: *închideți* [magnetofonul] a celei mai tinere, care detaliază *după aceea* obiceiul, menționând darurile pe care le-a primit ea la nunta ei și care atestă, prin aceeași comparație propusă aici, o modificare a mentalității rurale.

B. Dintre particularitățile de limbă prezentate în text reținem câteva.

- Genitiv-dativul construit analitic cu articolul proclitic *lu* apare înaintea substantivelor masculine nume de persoană (*am dat*) *lu socru-meu, lu cumnatu-meu*, dar și înaintea substantivelor feminine corespunzătoare: *lu soacră-mea, lu cumnata*. Genitivul sintetic se înregistrează în cazul substantivelor care denumesc obiecte: *vârfu bradului*.
- Ca și în textul precedent neologismele sunt numeroase, ceea ce înseamnă că zona este receptivă la înnoirea permanentă a vocabularului: *bagaj, coverturi, mobilă, posibilitate, salon, servi, șervete, termena*.

- Din vocabularul tradițional reținem denumirea perechii de ac-tanți *nun* „naș”, cu femininul *nună* „nașă”.

14. nunta

[Cum se făcea o nuntă când erai dumneata tînără? De cînd se începea...]

ûițe cum să-ncepeă a...te luai după [k] di la...cam di pă_la nércurî//
 luai și făcăi colăcî/micû! așa pentru dár.../ni-i dădeă îņ seăr-aja atunca
 la masa mără/i! făcăi colășî_mai mărî pentru năș/pentru nășî/și... pîini
 făcăi/dup-aja făcăi sarmăle/tăiăi găinî/le curătai/le-arânjai/păsărî/ pórğ
 dăc-aveăi/făcăi sarmăle cū...cărne de p^uorc/cū...nu ieră ca acuma cu
 brînză/cu mezelurî cū...atunca ieră păsărî/tăiăi pórș_păsărî/făcēja uale de
 sarmăle/și...ieră fuărți bine//făcēja cu dar/cu șêervite dădeă pă colăcî
 acolo/făcă col [k] fără colăș_nū să făcēja/acuma dă șervitiile așa fără
 colăc//da ac [k] tunca să făcă cu colăcî/punēja colăg_deasupra/șêervitu^{rî}
 și/dădeă lă...trepădători care ierău acolo//și ieră și toți așa cu șervite
 încușișate/cū...ca ș-acuma/acuma încă măi mult să dă/atunca nu preă...
 dădeăi așa/da acuma mai multē...șervedărăișe dē-asta//

[Spune-mi în fiecare zi ce făceau?]

vinerî făcēja cozonăci/da nu preă să făcău cozonăcî/atunca nū făcă
 lümņa cozonăcî//acuma făg_da atunca nū făcă cozonăcî/atunca...făcă
 mîncărî/punēja mäsă/seăra/acuma nu mai pū^{nc}/pūņe pîn alti sate pūņe
 mäsă/și seăra cî [ε] cîņ_vin trepădători/dă...aij_la noi nu să mai pūņe/
 da atunca trebēja să pui mäsă siăra cîņ_vineă sîmbătă trepădători punēja
 mäsă/a douăze/a douăze punēja mäsă qamini [ε] nășului/cîņ_vineă îi punēja
 mäsă/ieră...keltuiălă mără//acuma cū...fărîmă de cozonă_c-um_paăr di
 vin gata//s-a termenă_nunta [!]/

[Și duminica dimineață?]

dumînica dimineță făcă mîncăre/feméili/trepădători/pentru seăra
 la mäsă/cîm_punēja masa à_mără/siăra/făcău_o dumînic-atunca mîncăre/
 la mäsă/cîm_punēja masa à_mără/siăra/făcău_o dumînic-atunca mîncăre/

f̄erbeáú sarmále care_erá făcúteđ di símbâtâ síarâ sprē duminicâ/făcâ
toátă noáptea sarmále/du_p-áŝa duminicâ le f̄erbeá/ŝi seárá le-aducâ/le ducâ
cu cárile/cu [k] le ducâ ŝi_le...ducâ la saluón acólo unde_eráŃ...erâ bine/

[ŝi miresei i se rupea pîine?]

da/i să rupeá pîinea cînd_ú vineá ŝ-o luúá/vineá náŝa de-o luá de-
aiiĉa/iŝá cólea im_prágu úŝi ŝi o-ŋkiná cu colácu náŝa/i...máma iei/
soácre/ŝi dip-áŝa intrá cu coláci înăuntru-aiiĉa/ŝi rupeá ŝi zvîrleá afárâ/la
lúme/ încólo/ încólo zvîrleá/tođ agăŝáú ŝi prindeáú sâ prindâ p̄eŝte cu
bucîtic-aŝa de pîine care-o prindeá/sĉa_că_sâ ducē la undiŝá sâ prindâ
pēŝte [!] dá i rupeá încap coláci/aŝá-i spuneá/coláci di dar/áia coláci sâ
dă lă...rupeá núma púpáz-aŝa di deasupra cá_coláci râmîneáú întrég/i
dădeá síara pá colác náŝa náŝulú/ ŝ-a náŝi ieráú coláci//ŝ-aveá deasupra o
púpîzâ/aŝá-i spuneá/o fărîmă di pîine făcúťă [!] ca o púpîz-aŝá/ŝi p-áia o
rupeá ŝ-o zvîrleá//lă...lúme//

[ŝi luni?]

ŝi lún!_i vineá náŝa ŝi o lú [ε] sâ_ducēá ŝ-o-aducâ pá náŝá/ŝi legá
miręasa síara/pă síar-aŝá/dup-áia încruĉiŝá/cú ŝervite cu...ŝi să terminá/
márŝi făcēáú plăcînte...mars_seárá ierá plăcîntile/aducâú fîiecare trepă-
dător care î...ieráú mai neámur! mai deapropăpe/ŝi făcēáú plăcînti//tăiaú
găini/aducēáú brînză/untúrâ/care cum aveáú/vręau//făcâ pá [k] plăcînte/ŝi
petreĉáú toátă nuáptea/mars_síara/...de-acólea să termēná cu núnťa//

Culegere 1972

Constantin Marandu, 70 ani, 4 clase;

Luncavița, jud. Tulcea;

TDJ, p. 33-35

Observații

A. Textul provine din localitatea Luncavița, localitate așezată în partea de nord a jud. Tulcea; în apropiere se află granița cu Republica Moldova și partea de sud a jud. Galați.

Relatarca este făcută de o femeie de 70 de ani care furnizează, în special, informații legate de schimbarea obiceiurilor culinare din ceremonialul de nuntă.

- Înainte, pentru a face față diferitelor mese și daruri tradiționale care se preparau în totalitate în colectivitatea rurală de către membri desemnați ai acesteia, pregătirile începeau de miercuri. Se făceau două feluri de *colaci*: *mici și mari*. Cei dintâi se dădeau *trepădătorilor*, iar ceilalți erau rezervați pentru nași. În același timp se cocea și pâine. Se tăiau găini, porci, se aranja carnea. Vineri se prepara mâncarea, să făceau *oale de sarmale*. Acestea se fierbeau sâmbătă spre duminică, iar seara se duceau cu carele la salon.
- Un obicei cu o valoare simbolică particulară era *ruperea colacului sau a pâinii*. Ritualul acesta avea loc în momentul în care mireasa ieșea din casă și pornea spre biserică. Atunci, nașa lua un colac cu care, în pragul ușii, făcea asupra miresei semnul crucii; gestul acesta cu semnificație de binecuvântare și de protecție era urmat de *ruperea pupezei* cu care era ornătit colacul. Bucățile erau azvârlite apoi mulțimii. Fiind o zonă unde pescuitul este o ocupație de căpătâi, oamenii considerau că aceste bucăți sunt benefice și le foloseau ca momelă (comp. cu textul I de la timocenii din Bulgaria, v. *Anexa*).
- Ospetele se încheiau marți după legatul miresei când se făceau *plăcinte*. Neamurile mai apropiate aduceau în dar găini, dar și o serie de ingrediente (brânză, untură) pentru prepararea plăcintei.
- În momentul înregistrării (1972), vorbitoarea constată că obiceiurile culinare de la nuntă s-au mai schimbat; cu un sentiment de regret evident, ea semnalează apariția alimentelor cumpărate (mezeluri, brânzeturi) și eliminarea unora din cele tradiționale (de exemplu, colacii care se dădeau în dar: *atuncea să făcea cu colaci . da acuma mai multe... șervedărăraie de-astea*).
- Schimbarea tradiției alimentare vizează, conform spuselor subiectului informator, și cantitatea. Nostalgia ospetelor pantagru-

elice de nuntă de altădată este sintetizată sugestiv de vorbitoare: *acuma cu o fărâmbă de cozonac, cu un pahar di vin, gata s-a terminat nunta* [!]

- Cozonacul, instalat în gastronomia românească în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea (conform primelor atestări ale cuvântului), este de origine sudică (neogreacă) inițial preparat la sărbătoarea Paștelui în Muntenia și Moldova, el a dobândit ulterior o semnificație mai largă, de prăjitură legată de un eveniment festiv important.

B. Deși provenind dintr-o regiune plasată în vecinătatea ariei moldovenești, textul prezintă puține fenomene lingvistice care să susțină această vecinătate.

- Palatalizarea labialcelor este un fenomen fluctuant și destul de slab reprezentat; întâlnim rar forme cu *m* palatalizat în stadiul final: *înercuri*, alături de forme cu *m* conservat: *micuți*.
- Africatele *č* și *ğ* în majoritatea situațiilor prezintă o pronunțare prepalatală tipică întregului dialect muntean, similară cu cea din limba literară.

Prezența elementelor lingvistice comune cu toată aria sudică și faptul că acestea sunt mai mult de natură morfosintactică este semnificativă.

- Se înregistrează ocurența diftongului *îi* în substantivul *pîine*.
- Morfemul *pe* înaintea acuzativului complement direct nume de persoană este opțional *lega mireasa, o-aducea pă nașă*: de observat, de asemenea, forma sudică a prepoziției, caracterizată prin pronunțarea dură a consoanei bilabiale *p*: *pă*.
- Pronumele și adjectivul demonstrativ prezintă forme sudice: *asta, aia, ăia*, chiar și în locuțiunea: *dup-aia*.
- Locuțiunea pronominală *care cum* cu funcție de subiect implică în text acordul cu persoana a 3-a plural: *care cum aveau, vreau*.
- Imperfectul la pers. a 3-a plural prezintă în variație liberă forme cu desinența *-u*: *făceau cozonacii, venea trepădătorii* și forme

fără -u: *sarmale care era făcute, colacii rămânea întregi, uneori acestea alternând în același context: nu prea să făceau cozonaci, acuma fac, da atuncea nu făcea, toși agățau și prindeau să prindă pește cu bucățic-aia de pâine care o prindea.*

- Din punct de vedere lexical neologismele sunt puține și nesemnificative. Interesantă este încercarea de a le integra sistemului; astfel *șervet* apare când cu pluralul *șervite* când cu pluralul *șervituri*; de la acest cuvânt de bază, vorbitoarea creează un derivat cu o conotație aparte: *șervedărăraie*.
- Pe plan local, în terminologia nunții, remarcăm utilizarea cuvântului *trepădători* pentru a indica pe acei actanți – bărbați sau femei din sat – care ajută în Dobrogea la pregătirile și la buna desfășurare a nunții și *plăcinte* pentru a desemna petrecerea care se făcea marți seara după nuntă (la casa mirelui și cu contribuția invitaților) la care participau rudele apropiate și trepădătorii.

15. [Nunta]

Ginerile mpețește fata, mîerge cu oameni după iel la tatal fietii, o scoatie afară și-î prindie n hură, dă ocol așa cu toșii, o punie n căruță și pliacă cu ia la biserică și di-acolo mîerg acasă liimpedz.

Pe la noi nunta să face măi diin iuțime, rar să nîmplă să triacă mult, cîti-o dzî, două; să nu să laudie die rău unu pe altu, di-aia fac în scurt.

*Surdu Antonie, 70 ani;
Bumbeștii de Jii, jud. Gorj;
GN, p. 16*

Observații

A. Dintr-o perspectivă socio-psihologică este interesantă observația vorbitorului pe marginea timpului *scurt* de desfășurare a unei nunți în acest punct al județului Gorj. Explicația omului: *rar se-ntâmplă să treacă mult, câte-o zi, două; să nu să laude de rău unu pe altu* arată că o

anumită psihologie locală și un anumit tip de comportament pot interveni în constituirea și în modificarea obiceiurilor cu participare colectivă.

B. În ceea ce privește aspectul lingvistic sunt de remarcat câteva particularități care diferențiază textul în raport cu schema clasică a trăsăturilor vorbirii muntenești.

- Înaintea consoanelor dentale se constată dezvoltarea unui iot ca preambul al unei posibile palatalizări: *punĭe, scoatĭe, dĭe, prindĭe, să laudĭe, lĭimpedz* etc.
- Prezența africanei dentale *ǰ* (*dz*): *o dzĭ, limpedz* care are un caracter dur.
- În text există o formă de genitiv mai puțin obișnuită *tatal fĭetĭi*, considerăm că această sintagmă ar putea fi rescrisă în modul următor: *tat-al fĭetĭi* (cu articol genitival plasat nemijlocit între substantiv și determinantul său) fiind evident că unei foarte puțin plauzibile explicații fonetice îi preferăm în acest caz o explicație morfosintactică, care concordă cu transcrierea interpretativă din alte texte mai recente (v. p. 34).
- Din punctul de vedere al vocabularului în text sunt câteva elemente cu circulație mai mult sau mai puțin locală: *ginere* „mire” (cuvânt care împarte teritoriul dacoromân în mai multe arii), *a ĩmpeĭi* derivat folosit pentru „a peți” și (*a*)*lăuda* utilizat în expr. *a se lăuda de rău* pentru a „vorbi de rău”.

16. [Obiceiuri la nuntă]

Să duĉe, cĭn...venĉă, pĕnă n-a venit ĝĭnerle dĭpă mĭreăsa, să duĉă fĕta la apă, cu gĕlĭata, c-um_băĭat și zĭcă că_m [k] uĭ_copil, mare, mic cumĭ_era, să aĭbe mĭmă și tătă, și. Și lua...lua gĕlĉata aĭa, a cu apă, uo lua pe-un [k] pe-o buătă și să duĉă la fĭntĭn-acoló și luau apă și o duĉă acasă și o ĭnĕ – atĭnc zĭcăm tĭrnăĭ, nu zĭcăm sālă, că nu ĩera căĭ_d'ęstĭa marĭ, ĩera căĭ_miĉ – și-o puńă-n tĭrnăĭ acolo. Ș-cĭ_veĭĉă nunta, veĭĉa

gînerle și-aducă doi băieți, călărî, călărî sau pă picuare, cum ȳariá posibilu lor. Și spunę colocășiiile acoló. Și atúnca, după cã ferminá colocășiiile, mirjása da cu apă d'în_găleátă și umblá sã ude gînerle, ȳ_uobór...

Culegere 1964

Bloanđă Pantelimon Rusanda, 66 ani, 1 clasă;
Bumbești-Jiu, jud. Gorj;
TDO, p. 17

Observații

A. Textul a fost cules din același sat cu cel precedent, la o distanță în timp de mai mult de o jumătate de secol. Ceva mai lungă decît relatarea anterioară, care aparținea unui bărbat preocupat mai mult de relațiile sociale intercomunitare, aceasta aparține unei femei ce manifestă o predilecție pentru evidențiere obiceiurilor tradiționale cu valoare simbolică. Dintre acestea reținem:

- *Mersul miresei la apă*, despre care am găsit referiri în destul de multe texte (în special sudice), apare și în zona de vest a Olteniei. Tradiția cere aici ca mireasa să meargă la fântână însoțită de un băiat – mai mare sau mai mic – ai cărui părinți mai sunt încă în viață. Cu apa adusă mireasa va încerca să-l ude pe mire în *obor* după ce se rostesc *colocășiiile*.
- *Colocășiiile* „orațiile de nuntă” se spun la venirea mirelui. Acesta sosește la casa miresei, în ziua nunții, însoțit de doi flăcăi, călări sau pedestri, în funcție de posibilitățile lor materiale.

B. Comparând din punct de veder lingvistic cele două texte din Bumbești-Jiu constatăm că, după mai bine de 50 de ani, unele elemente de pronunțare prezintă stadii diferite.

- Procesul palatalizării dentalelor a avansat: *dîn, sã ude, puña, țînem*; el s-a extins chiar și în cazul unor neologisme *fermina*. Desigur, se înregistrează și forme alternante: *venea/veñea*. Din acest punct de vedere zona se diferențiază de Muntenia propriuzisă și intră în sfera de influență a graiurilor vestice.
- Închiderea lui *e*, neaccentuat, desinență de plural a unor substantive articulate cu articolul hotărât *le*, prezentă în textul an-

terior (*ginerile*), a determinat un fenomen de sincopă în textul de față: *ginerle*, ceea ce arată că s-a urmat evoluția normală atestată pretutindeni în Muntenia.

- Alte particularități existente în textul publicat de Ov. Densusianu în *Graiul nostru* nu se mai confirmă; astfel, arhaismul fonetic $\delta(dz)$, care arată că textul gravitează în sfera de pronunțare bănățenească, a evoluat la fricativa *z*: *zîca*, *zîcam*, ceea ce îl apropie mai mult, astăzi de pronunțarea muntenească.
- Din punctul de vedere al lexicului regional constatăm prezența unor elemente cu circulație limitată: *tîrnaț* „prispă” este un cuvânt de origine maghiară care tinde să fie înlocuit cu recentul *sală*, iar *colocășie* este un regionalism tipic oltenesc pentru a denumi „orașia de nuntă” (cf. DA)

17. Obiceiul la nuntă

Luni dimineața, cîm_pleacă cu sîrba la naș și la sócru, mer_jucînd pe drum cu sîrba, cu lăutării.

Sqăcra să-mbracă cu áltă cămășă, pe desupra háinelor, și încalecă pe-un_cal și mîrge la naș.

Îi pîne nașu să făcă călúș, să joáce în árîe.

Și au ũ_steg (o prăjină cu ũ_stergări) și nașu zice la vatáf, căre-î cu stegú:

– Dobqára-m_trei călușári!

Ș-atúnca, dúpe ée-î doboqára, îi ia áilalț și-î freacă cu usturói, ca să să scqále. Ș-atúnca-î ia nașu și-î bágă-ñ_casă și le dă cîț-o éășcă de rakú.

Culegere 1936

Pitică Nicolae Vasile, 53 ani;

Măceșul-de-Jos, jud. Dolj;

ALRT, p. 285–286

Observații

A. Relatarea aparține unui bărbat în vîrstă de 53 de ani, care se referă succint la obiceiurile din ceremonialul de nuntă care au loc luni,

după ospățul cel mare. În zonă, tradiția cere ca în dimineața respectivă să se meargă cu lăutarii și cu sârba până la naș, iar în *aria* acestuia să se joace *călușul*.

B. Particularitățile de vorbire se circumscriu, în general, rostirii populare și subdialectului muntean.

- Conservarea pronunțării muiate a lui *r* la finală de cuvânt: *(un)ștergarⁱ, lăutar^u*.
- Dativul se exprimă analitic cu ajutorul prepoziției *la*: *zice la vătaf*.
- Pronumele demonstrativ de depărtare cunoaște o variantă specifică ariei sudice: *ăilalt*.
- Vocabularul utilizat de informator prezintă unele elemente locale: *arie* „curte”, *căluș* „dans popular interpretat de o ceată de flăcăi în preajma Rusaliilor”, *steag* „prăjină împodobită, utilizată la nuntă, care are în zonă doar un ștergar în vârf”, *vătaf* „conducător ales de familia mirelui pentru a-i dirija pe invitații acestuia în diferitele momente ale ccremonialului”.

18. [Obicei la nuntă]

Sîmbătă...înspre duminică nuaptea, la douăsprězêce dă nuapte, după cum ie de obicei la noi , aîca, să-șvălêște brădu. Să pîne uo măsă în miljocu ării, să punę-o străkină cu vin și cînzêz de banî în străkină. Să suje uo fătă mare pe măsă și lăutari încep să cînte...ș-um băiat, cumnātu de mînă, învîrtêște brădu ș-fătă-l [ε] îi pîne cêva ăță pē el, ușfir de ăță roșu ș-unu albu, așa-i de obicei. Și-ș vîrf să punę-o batistă ș-cu două mēre sau două gutúie.

Să-șvălêște brădu ș-să dă de două, trei uorî ocól cu hōra ș-să bągă brădu iar înăuîntru.

Culegere 1960

Văzaru Marin, 19 ani, 4 clase;

Măceșu-de-Jos, jud. Dolj;

TDO, p. 361

A. Textul, spus de un tânăr de 19 ani, conține o foarte scurtă descriere a tradiției *bradului de nuntă* în sudul județului Dolj, în apropiere de malul stâng al Dunării.

- Bradul *se-nvălește* „împodobește” aici sâmbătă spre duminică, la mijlocul nopții. El este decorat în mod tradițional cu ață albă, ață roșie, iar în vârf cu o batistă și două mere sau două gutui, elemente cu valențe simbolice recunoscute în obiceiurile populare. Actanții sunt *o fată mare* care pune podoabele, și *cumnatul de mână*, care învârtește pomul în timp ce *lăutarii* cântă. La sfârșit, fetele și flăcăii care au asistat ocolesc de trei ori bradul cu hora. Tot cu funcție simbolică, pe masă se mai pune o strachină cu vin și în ea 50 bani.

B. Examinarea particularităților lingvistice din text, care nu sunt prea numeroase, evidențiază faptul că ne aflăm în fața unui grai aparținând ariei sudice a dialectului dacoromân.

- Substantivul *strakîină* nu prezintă forma cu diftong *strai_kîină*, considerată a fi tipic oltenească, ci se apropie de pronunțarea general muntenească.
- Forma de genitiv: (în mijlocul) *ării* prezintă în afara contragerii *ei > ii* și o trecere a lui *á* la *ă*, mutație destul de obișnuită într-o serie de forme gramaticale muntenești (comp. cu *stății*).
- Pluralul *gutuite* creează o omonimie între forma de singular și plural, ilustrând însă o preferință în zonă pentru pluralele feminine în *-e*.
- Substantivul *arie* păstrează în Oltenia sensul de „curte” și este locul principal de desfășurare a unor obiceiuri legate de ceremonialul nupțial; în *arie* are loc învelirea bradului sâmbătă, în *arie* are loc jocul călușului ia naș luni după nuntă (vezi textul 17).
- Sintagma *cumnat de mână* „cavaler de onoare” este denumirea pentru flăcăul desemnat de mire să îndeplinească anumite însărcinări în timpul desfășurării nunții.

19. [Nunta]

Te ducî la fata Rumînului cu plosca și pă urmă te ajunge 'n vorbă, 'n zestruri, și d'acilea vin cu cinsturi, așază nuntă.

În sîmbătă, în spre duminică, începe nunta. Să duc băceții și fetele și joacă dă fedeleș. În zîna nunții mirele să ducă la mireasa cu nunu, cu lăutari la tatal miresii, o ia cu cinste și să duc cu toții la biserică. După ce să cunună să duc la ginere acasă, dau oamenii daruri, mireasa dă nunului peșchire, șervete; s'așază la masă, dala prînz pînă pă la nimiază.

Altădată nunta ținea mai mult, acu s'o mai scurtat.

*Ungureanu Ancuța, 70 ani;
Constantinești, jud. Olt;
GN, p. 138*

Observații

A. Textul cules la începutul secolului de Ov. Densusianu este o mărturie semnificativă despre desfășurarea unei nunți în jud. Olt. Din scenariul unei nunți de altădată, vorbitoarea amintește următoarele momente premergătoare: *peșitul* (cu plosca), *înțelegerea* pentru zestre, *cinsturile* „plocoanele” când *așază nuntă*. Nunta propriu-zisă avea loc sîmbătă spre duminică și cuprindea la rîndul ei mai multe obiceiuri: *fedeleșul*, constituirea alaiului de nuntă la casa miresei, de unde *o ia cu cinste*, cununia religioasă și masa de nuntă. Aceasta are loc la casa miresei, unde are loc și schimbul de daruri: mirele dă nunului *peșchire*, mireasa dă și ea socrilor și rudelor *peșchire*, oamenii dau daruri mirilor. Masa de nuntă durează pînă la *nimiază*.

- Interesantă pentru un studiu asupra duratei ceremonialului de nuntă la români este observația vorbitoarei: *altădată nunta ținea mai mult, acu s-o mai scurtat*.

B. Sub aspectul limbii, relevante sunt unele forme gramaticale și unele cuvinte.

- Pluralele *zestruri*, *cinsturi* sunt în interpretarea lui Al. Graur „neutre colective”. Prezența lor în textul de mai sus pare să confirme ipoteza autorului că aceste neutre colective de tipul *făinuri*, *porumburi*, *verdețuri* sunt: foarte probabil, create în secolul al XX-lea (cf. Graur, *Studii*, p. 349).
- Forma *o* a auxiliarului de perfect compus reprezintă o particularitate care diferențiază unele graiuri din Oltenia de cele din Muntenia.
- Graiul local conservă și anumite elemente arhaice: *rumân* „țaran”, sau regionale: *fedeleș* „petrecere sâmbătă seara înaintea nunții, la care participă tineretul”. Cu toate acestea, este evidențiată și o tendință de înnoire a vocabularului prin prezența unor dubicte ca *peșchir* (< *tc* / *șervet* < *fr*).

20. núnța

cîñ_să-nțelég/să dug_la-nțelégere//ășá//și-nțrăb-așá/zîće „tu ce-î dai lu fiie-ta?” și iel spúne/cum a ieșit acú cu móbilă cu...aragáz/cu mașinî dá cusút/pămînd_nú mai ie cum_ereá odátă/c-atún_naiñte să spuñcă... „îi dau atîțea pogoáne//îi dau cutăre-î dau cutăre/vácă/uoî”/... da acú nu să mai întrebă dá vaș_și să uoî//acú să spuñe-așá/„-î dai móbilă/ mașină dá cusút/aragáz”/... mă rog... //

și să-nțelég/declără ácteli/scot ácteli și ficșáză núnța//..pă dáta cutăre-avém núnța”//după cê {k} cînd cu núnța să-mpărte/ togînceste lăuutarî și la gînerc și la mircășă//dá o bántă dá lăuutarî într-o părte/ș-o bántă-ntr-o părte//fáta-ș fáce núnța íei pîná la dóyusprezêce la noi/și băiátu...dá la dóșpe pîná ma {k} lunî dá dimineățá/său lunî {r} lunî șára//

sîmbătă șára/aîi_î_la noi să fáce fedelės//ășá să spuñe//să adîná toî... cáre í-a kémát la {k} ínvítăți/fíte și hájețî//fáce brádu l-împodobêște frumós/cîntă/juácă/băjeți și fetele/și...famiłiști cáre sînt ínvítáz_la mäsă pentru zîya/îi lînvítă și stă șára la mäsă//da nú cu banî/fără banî íñ_șár-áia//

a dóya zi dimineáța/fáçe plocoáne/dúce cíte pátru pîini/um_pui dá
găjina/púne pã pîine-acólô fasóle/záhăr/...fructe/strúgur!/êe [k] cáre êe
vręa/și le dúce la...miręasă//și la gîneré töd_la fel să dúce/tup-acéęã
î...fáta-ș fáçe núnta íej/la fátã//dimineáțã/fáta/sã dúce ș-adúce ápã c-o
vãdrã/...dá lemn/legátã dá [k] c-um_prosóp așá frumós/ș-o fátã ș-um
băiát_ține dá vãdrã/ș-adúce ápã//dup-acéęã/dúpã êe víne dá_la ápã/
miręása_ése și fáçe o hórã máre/comándã la lãutári și băięi fáçe o
hórã máre/și ęã púne flor_la băies_și_la fête-m piept//dúp-acéęã-î
îiņvítã la mäsã//stã la mäsã fêtele și băięi/mãniņcã/și ies/și joácã//și s-
aprópiie să vînã miręã [k] gînerle să ia miręása și [!] pîi_la dóoșpe
miręása nu áre voálu pus pe cap//la dóoșpe cîi_s-aprópiie să víie
gînerle/víne gînerli cu...núni/cu...núnta/îințrã-ņ cásã/miręása s-ascúnde/
așá ie obićeiu la noi/sã nu să vädã/sã úitã pîntre sãlbã/î-arátã uo sãlbã
cum aręã dá [k] odátã áuuru/sã úitã să [k] care [k] zîce cã dácã io îl vãz
mai-naîinte trãiesc ieu mai mult [!]/dacã mã véde íel/trãiéseste íel și mori
înaîinte ieu//și îințrã-ņ_cásã/...î spúne lã úuşã/spúne orãțili//um_bãęát//
așá/și suócni marî stã...sócru/tát-al fêti și cu tát-al...mire [k] tot al
mirési ș_cu máma/stau pë scára cási//și núnta/cáre víne stã jos și spúne
orãțili/...um_bãęát//ințrã-ņ_cásã/iņcãltã mireása cu pantófi/cu êorãpi/și
núra-î púne voálu pe cap//dupã cē-î púne voálu pe cap/íeseę-afãrã/dúpã êe
íeseę-afãrã/joácã iar o hórã/miręása/joácã bradu//dá plecãre-atúnci//cã...
seęãrã îi-l adúce gînerli fãcút [ε] dá la gîneré áltã [k] atz băięi joácã bradu
și să úurcã-m_mașini/cã...cãruțe nu mai sunt acúma//im_mașina și pleacă
la biséricã și_sã cunúnã//

cîi_vin dá la...cunúnát/soácra máre a lu... [ε] a gînerulu/le ține
cãlea și-î servése cu...dulcęãță sau...mã rog/êu ce vręa ia_acolô/îi leágã
cu o cîrpã/p-amîndói dá gîi/și îințrã-ņ_cas//și îințrã núnu...înaîinte/ gînerli/
miręása/și núna//și lãutári îințrã dúpã íej și le cîntã/...cum să cîntã//așã-î la

noi apoi pun masa/dă dar/și dăruje fiicere care ce vreme/bani/servicuri/
cadouri/care ce vreme/și... ține masă... pînă la doșpe noaptea/mai mul_nu//

și [ε] î_ăltă parte/a_m_văzút î_al_modél//a_m_foZ_la o nuntă lă-
ntorsura buzăului/ș-acólō...nu ie ca noi/î_ăltfel_este//vine/și s-apucă/
mirăsa/șade-m_mijlocu căsi/și le spune/nu știu ce-î spune din_gur-
acolo un_cîntec/nu știu cum îi o prooroceă [!] și_ne uită_și_noi la
ei//și nu ie ca la noi fedelēs//la salōn//joacă/cîntă și a dōza zi/tot cu bani
ăia/î-a_șpus io/„păi la [k] ce keltuiălă-î asta frate?” zic „cē!la noi nū
/ai mîncăt/găta!/ai întîns-q-acās/a dōza zi dacă vîine alți/cu alz_bani”//da
acolo la frăți-mio [!] tăiase o vacă/și-um_porc/și_nu știu cîte drăcu
păsări/și atîta lume să...mănînce cū bani care i-a dat astăzi/de ecsēmiu/
să mănînce și mîine toată ziua/păi zî„ce treab-ai făcū_mă?” zic/„tu”
zic/„ă!”/zic „ce drăcu faș_tu-aiîc? că la noi” zî„nu-î așa/la noi ie mai...
mai simplu/ai mîncăt/î-ai lua_papuci-ai plecăt acáz/nu mai dai pî_la
nuntă/dacă te mai iînvîită/te mai duj/dacă nu/nu”//

[Și la părții fetei cînd se mai duc?]

să mai du_joi//și rîpe colăcu/-asă să spune/o pîine/...o pîine
rotundă/o tăie pă mijloc/și îintroduce fiicere bani/care cîd_vreme/și dup-
acēa o tăe prin două/pîine/și spune/„hai!/tu dă care parte vrei? „gînrle
și mirăsa//și_să văză care are norōg_mai mul/să vadă care are bani mai
mulți//or gînrli//or mirăsa/sau jegal...//.

Culegere 1968

Brișoru Zinica, 36 ani, 7 clase;

Alunișu, jud. Olț;

TDMI. p. 217

Observații

A. Textul poate fi socotit unul dintre cele mai reprezentative din
antologia de față, deoarece, pe lângă faptul că este una dintre cele mai
complete relatări despre o nuntă țărănească actuală, aparține unui subiect

care poate fi considerat reprezentativ pentru lumea satului din deceniul 6; este o femeie relativ tânără (36 de ani), din generația de după război, absolventă a școlii generale de 7 ani. Ea este înzestrată cu istețime și spirit de observație, manifestând o evidentă plăcere de a povesti și de a comenta diferite fapte.

În expunere apar o serie de momente care alcătuiesc ceremonialul de nuntă din zonă.

- Înțelegerea, după colectivizare, și-a schimbat conținutul: *atunci înainte să spunea... „îi da atâtea pogoane, îi dau cutare-i dau cutare, vacă, oi” dau acu nu să mai mai întreabă dă vaci și dă oi, acu să spune așa- „i dai mobilă, mașină de cusut, aragaz”.*
- Căsătoria civilă, care este rar menționată în textele muntești, are loc înaintea nunții și pare chiar că o condiționează: *declară acteli, scot acteli și fixează nunta.*
- *Fedeleşul* este denumirea locală a petrecerii ce precedă sîmbăta cununii. *La fedeleş se face bradul, se cântă, se stă la masă, fără bani în scara aia, ține să precizeze vorbitoarea.*
- Înmânarea plocoanelor are loc duminică dimineața când sătenii aduc fie la mire, fie la mireasă plocoane alimentare: 4 pâini, un pui, fasole, zahăr, fructe, struguri, puse, toate pe pâine.
- Duminică dimineața până la prânz nuntașii vin la mireasă după cum formulează informatoarca: *fata-ș face nunta ei, la fată.* În acest răstimp are loc: dusul la apă cu vadra, punerea florilor (în pieptul nuntașilor), jocul din curtea miresei, un ospăț al tinerilor. La sosirea mirelui, mireasa se ascunde, iar mirii *să uită pântru salbă.* Un băiat spune orațiile, în timp ce socrii mici stau jos. Un băiat o încălță pe mireasă, iar nașa îi pune voalul. În final se joacă bradul.
- Se pleacă cu mașinile la biserică (*căruțe nu mai sunt acuma*) și se cunună.
- Nunta la mire are loc după cununia religioasă și ea implică, la rândul ei, o serie de manifestări și obiceiuri. Mirii sunt primiți de soacra mare cu dulceață și sunt legați, în mod simbolic, cu o

cârpă; intrarea în casă se face într-o ordine prestabilită prin tradiție: nunul, ginerele, mireasa, nuna, lăutarii și apoi nuntașii. Masa este cu dar. Darul este de regulă în bani, dar se mai pot da și *serviciuri, cadouri*.

- Singurul obicei pe care informatoarea îl menționează ca având loc după nuntă este *ruperea colacului*. Acesta are loc joi, la părinții fetei. În colac se introduc niște bani și, atunci când este rupt, mirii își aleg câte o jumătate pentru ca să se vadă care dintre ei va avea mai mulți bani.
- Textul mai prezintă un interes special pentru că povestitoarea ține să facă o relatare comparativă referitoare la o altă nuntă la care a participat la Întorsura Buzăului. În acest fel avem o mărturie despre cum văd țăranii și cum interpretează obiceiurile dintr-o altă zonă. Astfel, femeia constată că în curbura Carpaților *fedeleșul* nu există, dar în schimb există un alt obicei după care *o proorocea* pe mireasă, care nu este cunoscut în satul ei. În sudul Moldovei nunta ține mai multe zile, iar precizarea informatoarei, că la petrecerea de a doua zi *joacă, cântă (...) tot cu banii ăia*, fapt sancționat prompt și cu umor ca fiind nerentabil, arată o diferență de mentalitate, care constituie un posibil factor de deosebire regională a obiceiurilor.

B. În ceea ce privește pronunțarea, subiectul se remarcă, în general, printr-o minimă prezență a caracteristicilor regionale și prin ocurența paralelă a acestora cu corespondentele lor literare.

- În text apare rar închiderea vocalelor e, i neaccentuate (*acteli*), însoțită de sincopă: *ginerli*.
- Din graiul local informatoarea atestă formele iotocizate ale unor verbe: (*văz*), care alternează cu cele literare: *să vază/să vadă, să vie/să vină*.
- În alte situații întâlnim în povestire preferința pentru anumite construcții populare, cum ar fi exprimarea funcției de complement indirect a dativului cu ajutorul prepoziției *la*, chiar pe lângă verbe neologice: *comandă la lăutari*; de asemenea, aceeași

funcție a dativului poate fi redată și prin *lu + subst: ce-i dai lu fie-ta* (de remarcat că în acest caz este vorba de un substantiv feminin care este precedat de *lu*). Formațiile cu *lu*, întrebunțate chiar și pentru exprimarea genitivului unor substantive masculine, sunt simțite ca non-literare și deci evitate: *soacra mare a lu .. [ε] a ginerului*.

O construcție mai frecventă în Muntenia și în aria sudică a dialectului dacoromân este exprimarea genitivului: *tat-al fetii care ar putea fi analizată ca: subst. neutru + art. genitival + subst. feminin în genitiv: tat-al fetii și cu tat-al... mire [k] tat al miresii*.

- Câteva forme ale pronumelui și adjectivului demonstrativ se circumscriu aceleiași arii sudice: *asta, aia, ăia*; ele coexistă însă cu forma literară întâlnită în locuțiunea *după aceea*.
- Numărul mare de neologisme folosite în expunere: *acte, aragaz, bandă* (de lăutari), *comandă, declara, exemplu, familiști, fixea-ză, egal, introduce, invită, invitați, mașină, simplu, voal* etc. arată că generația de vârstă medie care a absolvit învățământul general obligatoriu vehiculează cu dezinvoltură vocabularul neologic, constituind un potențial factor de unificare a limbii.

21. Nunta

Fratele de mână care să ducă cu mireasa la fântână, ăla i să dă uștergâr! la gît. P-ăla servește iei la nuntă.

Să ducă mireasa, cu fratele dă mână și cu fetele și cu lăutari cîntînd, cu căldărea la fântână, care-aducă apă să facă brădu. Îl face trei fete, fișe verișoare fișe prietene. Leagă așa acolo trei bukete dă flori în trei crăc ale bradului. Pune căldărea pă masă și-mpvîrtește brădu în căldare. P-ormă, după ce-l termenă, îi stropéște fratele dă mână dă trei ori cu vin.

D-acî ies afară, fac o vîră. Atînce pune brădu, îl îfîge undevă. Și intră fetele la masă, mănîncă și bea și pleac-acás.

[Acestea se fac duminică dimineața. După aceea pun bradul în căruță, îl duc la biserică și înconjură biserica cu el. Apoi îl rup și îl împărțesc, iar cotorul îl aruncă pe biserică]²⁵.

Culegere 1935

Mincă Radu Zița Mitrica, 57 ani;
Izbiceni, jud. Olt;
ALRT, p. 296

Observații

A. În acest text vorbitorul se oprește asupra unor obiceiuri care au loc în dimineața nunții, când mireasa trebuie să meargă la fântână. Specific acestui moment este faptul că tânăra este însoțită de *fratele de mână* și că apa adusă va servi ulterior la pregătirea *bradului*. Remarcăm deci, că aici cele două tradiții sunt legate. Bradul se face la casa miresei și este împodobit de 3 fete – verișoare sau prietene – cu 3 buchete de flori. Ele învârtesc de trei ori bradul; apoi, acesta este stropit de 3 ori cu vin de către fratele de mână. Dacă numărul 3 se înscrie într-o tradiție folclorică binecunoscută, prezența vinului în ritualul pomenit este mai neobișnuită.

B. Câteva particularități de vorbire atrag atenția, ilustrând apartenența textului la subdialectul muntean.

- *R* se pronunță ușor muiat la finală de cuvânt, ca în limba română veche: *stegarí*.
- Se înregistrează afereza lui *h* la începutul cuvântului *Țoră*.
- Articolul genitival este variabil: *trei crăci ale bradului*.
- Pronumele demonstrativ de depărtare prezintă forma sudică *ala*.
- Omonimia pers. a 3-a sg. – pers. a 3-a pl. la indicativ prezent este un alt fenomen frecvent: (*fetele*) *bea, îl face trei fete*.
- Din vocabularul de nuntă reținem sintagma *fratele de mână* care desemnează un flăcău ales de mire căruia i se încredințează diferite însărcinări pe parcursul ceremonialului. În textul de față el are în mod special rolul de a însoți pe mireasă la apă, în alte părți acest rol revine altor actanți.

²⁵ Între aceste paranteze, în ALRT „se dau observații, completări de ale anchetatorului (sau de ale informatorului, dar formulate în limba literară de anchetator)” menite să consemneze integral obiceiul.

22. La nuntă

Vineri să ducău cu făina la cuptor, să cuacă pîinea, veneau cu pîinea acasă cuaptă, tăiau fomeile păsărilor de vineri...

Sîmbătă... cu vasele și le strîngau, și le spalau să facă... plocón pentru naș, să ducă plocón la naș, sîmbătă sára, așa să facă atunc, acú nu să mai face-asa. Ducau plocón cu lăutări, sîmbătă sára la naș. Nașu mai kemá și iel acolo vecini, copiii, pă cine-aveau, să cinsteau, veneau tirziú dá la naș cu lăutari.

Dimineața făcau brádu, veneau fete la brad, băieți... veneau lăutari, băgau fetele în caz-băieți [= în casă băieți]. Venă nași, găteá mireasa: îi pună volu-ncap, lámîiță, așa cum să zice la noi, ș-o găteá rókíe albă mireasa... ș-pleacă la fintină. Să ducă ș-ocoleste tot sátu, mireasa cu fetele, cu băieți, cu lăutari, cu căldărea cu apă. Și ducă pîn-la capu sátului, să-ntorče, viñe-acasă, face brádu. Ia brad, pune hirtii, pune... tel, pune fel și fel de irtii frumuásē iel, făcute bobóc, făcute în tot félu frumuásē. Și-l îmbracă pă brađ și-l împodobește și-l face frumós. P-ormă pune un ștergar miréasa în brad. Ș-o scuate-afăr, brádu... juacă fetele, băieți, mireasa.

P-ormă lintră în cas-și pune la masă. Să sūje la masă fetele, să sūje băieți, pune la masă mîncare ce are, cōrbă, pune .. fript, pune .. ce are la masă. Mănișcă lúmea, cîntă lăutáru ș-să scuală ș-pleac-acasă fetele și băieți. Și rămune ai díncaz-d-acól^o să facă plocónu pentru naș, sí ducă la naș. Să dug-la naș cu lăutari, cu plocón și ia nași și vin la nuntă... cu nași... Asta ieste duminică, dumiñecă după dóășpe ..

Duminică dimișăta-i zice tírnă les e-un țást și-l pune-n șoșá și face foc i iel și pune ū-urcór cu țuică acóló, pune um-pui și-l frig-acóló-n țást și scoate băutură și bea acóló și mănîșcă în șoșá acóló puju-ála fript în țást, ș-ája-i zice tírnă [...].

Dimineața luni: „să mergem să ne drăgem la nuntă că ne-am fărî-
mât azi nuapte”, mergem să ne drăgem. Și vine iar lămța din nou, să sūje
la masă și să cinstesc pînă la dōșpe și pănă sára, úneorî. Căre are ce să
pūje la masă stă și pînă sára, căre n-are stă păn-la dōșpe ș-pleacă.

Culegere 1965

Purcea Tănase Sina, 60 ani, analfabetă;
Izbiceni, jud. Olt;
TDO, p. 423-424

Observații

A. Înregistrarea din comuna Izbiceni reprezintă o descriere ceva
mai amplă a unei nunți din sudul Olteniei. Această descriere este furni-
zată, în anul 1965, de o femeie în vârstă de 60 de ani.

- Conform spuselor informatoarei calendarul local al nunții se
întinde pe mai multe zile: *vineri* se coace pâine, se taie păsările;
sâmbătă se strîngeau și pregăteau vasele; înainte vreme, sâmbă-
tă seara să ducea ploconul la naș cu lăutarii; acolo avea loc o
petrecere care dura pînă la miezul nopții: *Așa să făcea atunci,*
acu nu se mai face-asa, acum acest moment a fost reportat pen-
tru duminică și are mai puțină anvergură. *Duminică* dimineața
la casa miresei veneau lăutarii, veneau nașii la îmbrăcatul mi-
resei. Îi puneau *volu* în cap, *lamâiță*, *asa cum se zice la noi* și o
gătea cu o rochie albă. Mireasa astfel îmbrăcată însoțită de tine-
ri, de lăutari ocolește satul și merge la fântână. La întoarcere,
aduc căldarea cu apă acasă, fac bradul. Acesta este împodobit
frumos cu *tel*, cu hârtii *făcute boboci*. La sfârșit, mireasa pune
un *ștergari* în vârful bradului. Acesta este scos afară și tinerii
împreună cu mireasa, joacă. După aceea se așează la masă în casă
și mănâncă: ciorbă, friptură, *ce are la masă*. Când masa s-a ter-
minat și tinerii au plecat, cei din casă pregătesc și duc ploconul
la naș, cu lăutari. Este semnul ca nașii să vină la nuntă.
- Duminică dimineața în această zonă mai există un obicei care
poartă numele de *tărnă*; se iese în drum la *șoșea* cu un *fast*, în
care se frige un pui, se scoate băutura și se mănâncă în *șoșă*.

- *Luni nuntașii vin să se dreagă, se pune din nou masa și uneori se petrece până seara, alteori, dacă nu există mâncare destulă, stă pân-la douășpe și-pleacă.*

B. Principalele particularități ale vorbitoarei sunt similare cu cele din textul precedent și corespund trăsăturilor mai importante ale subdialectului muntean.

- În text este manifestată o tentativă de înmuiere a lui *r* la finală de cuvânt: *cuptorî, ștergarî*.
- Fenomenul apocapei lui *h* la inițială de cuvânt este și el prezent: *îrtii*.
- Construcția complementului direct în acuzativ se realizează în moduri diferite; uneori remarcăm în cazul numelor de persoană absența morfemului *pe*: *veneă nași, gătea mireasa*, în timp ce în cazul substantivelor denumind obiecte acest morfem există: *șî-l îmbracă pă brad*. Această situație, care încalcă normele literare, corespunde unei instabilități deja remarcate pentru aria sudică a dialectului dacoromân, unei tendințe de evoluție a lui *pe* încă nefinalizată.
- Pronumele, adjectivul și articolul demonstrativ cunosc forme: *asta, ăla, aia, ăi*, care coincid cu cele precum: întâlnite în mod curent în această arie dialectală.
- Omonimia pers. a 3-a sg. – pers. a 3-a pl. la indicativ imperfect se regăsește în text: *veneă nași, gătea mireasa*, dar aceste forme alternează cu cele de la pers. a 3-a pl. care prezintă desinența *-u*: *veneau, tăiau, strângeau, spâiau*; faptul că acestea din urmă sunt mai numeroase arată tendința de extindere a formelor literare; în acest caz nu este exclusă o influență bănățeană, dată fiind apropierea de această arie dialectală care a constituit punctul de plecare în dezvoltarea lui *-u* ca desinență de imperfect plural pentru pers. a 3-a (cf. Gheție-Theodorescu, p. 87 și urm.).
- Iotocizarea verbelor (*să puit*) circumscris de asemenea textul ariei sudice a dialectului dacoromân, arie considerată azi reprezentativă pentru conservarea acestei particularități.
- Vocabularul conservă câteva elemente locale; *tel* „beteală”, *târ-nă* reprezintă un regionalism oltenesc care denumește un coș de

nuiile, care, probabil, printr-o extensie metonimică (coșul cu nuiile cu care se transportau alimentele) a ajuns să denumească petrecerea de nuntă ce se desfășoară duminică dimineața pe șosea (vezi mai sus); o expresie curentă cu caracter local este și *să suie la masă* „se așează la masă”.

SUBDIALECTUL BĂNĂȚEAN

Recunoscut încă din primele încercări de stabilire a subdiviziunilor dialectale subsumate dacoromânei, ca o individualitate (G. Weigand, *Despre dialectele românești*; p. 441–448), subdialectul bănățean se vorbește în regiunile din sud-vestul teritoriului românesc, delimitate la nord de Mureș, la est de râul Cerna și de Munții Banatului, iar la sud și sud-vest de cursul Dunării. Din punctul de vedere al împărțirii administrativ-teritoriale actuale din România, graiul bănățean este întrebuițat în județele: Caraș-Severin, Timiș și în partea sudică a județelor Arad și Hunedoara. În afara teritoriului României, graiuri de tip bănățean se vorbesc în Iugoslavia și în Croația.

Tribulațiile istorice, contactele cu alte popoare sunt poate mai percutante în această zonă decât aiurea: vecinătatea elementului sârbesc permite, în epoca feudală și prefeudală, pătrunderea acestuia în cinci valuri succesive; regatul Ungariei își face simțită prezența (cu intermitențe) încă din sec. al XIII-lea, iar imperiul Austro-Ungar se implică în zonă din sec. al XVIII-lea (*Tratat de dialectologie românească*, p. 240 ș.u.). Toate acestea își vor pune, într-o anumită măsură, amprenta asupra vorbirii locale, colorând-o cu elemente de împrumut; terminologia culinară, dar și aceea a meșteșugurilor este împănată cu cuvinte germane; în morfologia verbului există perechi de verbe, multe pornind de la o rădăcină latină, subsumate categoriei aspectului (*veni* – *proveni* „a veni din nou”, *da/proda* „a da din nou” etc.), create cu prefixe, după model slav (sârbesc).

1. núnța

cîñ-să îndrězés-doĳ băiêț la noi/fáta cu baiátu/părinți... nu șciu/că ieĳ
să-ndrăgostesc amîndói//așá băiátu spúne la părint: „úĳte ĉc/mámo/tátá/iĉ
îm pláșe pie fáta cutáre/șĳ_vreu s-o ieu”// „ei/dácă vrei máĳkĳ s-o

iei/merzém la iei”/la vorbirile să duc întîi//să duc la vorbiriē/aculó să duc cu [k] ieu námurli/i... ieu [ε] inél nū... de cunuñie [k] d'e logódná mai inél d'eiálát/i iē ūlanț la gît/i iē serséi/i iē u o fústă d' e t'ergál i/... pântófi...

[Dar înainte ce îi lua?]

înaiñce nu-i lwa nimic!//cînd ai [k] fost io/viñá [k] a viñi sócrimio c-o st'iclă de rákiiē/șî cu șis flórinț báñi//șî c-o perék d'e ēcrséi cu trei rînde/írēáu d'áur//ája m-au adús iēl sîñstă//iel șî c-un cumnát al lui//ei acúma să duc cíe sísprizé-se/... cíe dóozás să duc la .. vorbiriē//ș-atúsa/... fac acólo vorbiriā/șî sâ [k] hotărăs cînd fac pețála/... dă nu/ nu mai fac pețála//ája-i pețála/cu vorbire cu tót//ș-a [k] îi ca logódná//fáse nu [k] muzicá aduc acólo/juácă/cîntē/șî să hotărăsc iñ se dátă să făcă núnta//cîm fáse núnta/atúsa-i cúmbără... suácra la miriásă/i i cúmpără vuál-ola/șláiēr/noi așa-i spuñém de bătrîn//

[Cum?]

șláiēr//d' o bătrînéță așa i-a spus//îi su [k] cúmpără șláiēr/cúmpără cunúnă...//șî... miriása iș fásē... fústă d' e miriásă/noi i zisám súcnă p'le vrémurli//așá//da^r p'le vrémur atúsa n-a fost níš súcnă//a fost... cāmășă/súcur/cotriñtă/ și lájbăr^u//u-a fost fústă ca acúma/súcné d' -ășca//șî ál'a l'e fásá miréasa/papús//tot/a iei a fost//șî... âsta... soc [k] âsta/mírili cúmpără núma șláiēru șî cunúnă//ája a fost a lui//

[Dar „mice” se zice?]

noi icám cínăr atúsa/nu míre//acúma-i zíse míre/da noi icám cínēru//cínēru cu cínēra/n-a fos miriása/miriásă-i zicá miréasă/da/cínāru cu cínāra//așá a toz vórba la noi a bătrînăscă//ș-atús sã dúsau... la núnta...// [ε] úmblă sára/víñe muzicá la băiát/băiātu ráiă... o uáie/fásē cápu/mátile/ ficáfi/... l'e fáse la... muzicánt sára//míñedî [k] ája míñcá muzicánti sára/pléacă piñ sat...//să duc piñ sat/úmblă d' e la úșá la úșá//intîi să duc la náșu/fásē stágu//fásē stágū la náșu/acóló... il [k] să vorbiēs cîț nuntăș

árie náşu/náşu ie şîş d'im_párca lui//şî...cînrău ie cît îî trébă//şî_mirjása
 to^d la fiel/cíce námurî áre ia//şî...umbláu şî dimińáta//dimińáta z_du^cáu
 la náşu ş-atúsa fášáu stágu//acóló//atúsa_aviáu stag î ęsút î_rėzbói/
 acúma nu-î mai/acúma-î d'e la sfat¹/ie stag//da_atúsa aviáu ęsút
 î_răzbói/a'lesătúrî/cum îs [e] a'lesăturîl'-aş'a²//ęsút î_răzbói/şî puńá o
 pińză róşii^e la mijlóc/...şî d'-o párce puńá peşkírîu/şî d'-o párce iar
 peşkírî//şî l'e puńá...mîáru/... î_vîr la stag/şî puńá florî şicuijécê/ busuióc/
 ...şicuijít şî_cu...d'-ésta...fòimfîr şicuijít//şî-l fášáu/îl kícau frumós aşá
 máru/şî cuáda d'ę la stag ọ-ımfášurá cu brăşîrî/cu...noi spúńám brăşîrî/
 da_acúma l'e zîse...blécê//da noi brăşîrî l'e spuńám//ımfášurá cît ıęreá
 cuáda/pńă la...und' -o puńá im_brîu//ş-atúsa zîşau [k] ş-umbláu dimińáta
 de la úşă la úşă iar/acúma nu mai úmblă//acúma úmblă núma sára...cu
 núnta//da dimińáta nu//dimińáta acú^m sã duc la náşu toę şî...đ-acólo sã
 duc la mirjásă/ei da_atúca umbláu şî dimińáta piń_sat// merz^gáu la
 mirjásă/mirjása...băgá îńăuntrú/aviá...uámen tári/doi_trei/ flăcái/námurî
 d'^d-a ei/şî îńău la úşă//áia d'-acólo strîgáu: „d' eşkidés_uş [k] d' eşkidés_
 úşă//sã vină...c-aviém un_căpriuór/víne d'in d'ępártare//şî vine c-o
 coruńă mărę /sã_dúcă la...cînră”//

cînră zîse „noi aviém” [k] áia d'inúntu zîşę „noi aviém ıo căpriurá
 sprıńęnă/şî_trábă plăcıtă bíņę cu aur şî_cu arzînt”//

iej/băgáu pe coló/crėpău puţin úşă/şî băgáu cíe-um_ban/cíte d'e şîş
 bań/d'e zóşe bań aşá...fášáu bajócură//áia nu vręa sã lăse úşă//pńă
 plătęşte bíņę/ci/ş-aşá aduná/_áia băgáu bań acólo/pńă puńá^u cícē...
 zási o dőozej_d'e l'ei/ş-atúsa-î da drúmu la úşă//şî_sã băgá/mirjása
 sã_uitá piń_îńél... la cînrău//că sã-l...vádę//şî-n ıoglíndă/... pe ia pńă
 ọ-mbrăcá^u píc/ọ-mbrăcáu píc násă//aviá ıo másę mícá/.. aşá ca sãńjia/

¹ Sfat Popular.

² Arată spre un ştergar din perete.

aşá-î zîśá/ scúnd-aşá³/ scúndě/cũ pátru pişúáre/ş-acólo_şăđá miręása/ş-o-mbrăcau pe ia//pie masa_aia//cu [k] pîn-îi puńáu şláieru tot pie cap/ş-o fášáu/... ş-ia sâ uítá pin iinél... la cínăru/ sã-l vádă [!]/ş-atúsa sâ băgáu inúntru/ şî...atúş ieşá afără... [k] întîi cînd_î vińáu la... miriásă/miriása şđá pitulătă dúpa úşă/ ş-aviá o áltă miręasă//o bábă aşá cum mi-sio/bătrîná//îi puńá ũ_vuál pe cap/da i... ũ_şęştárî... d'-aş'ta [k] sietcă d'e la sietcă d'e la... ásta d'e la pescárî//îi puńáu/fášáu ô_cunúnă d'e fôiemfir/cu florî d'e tuámńă/cu bugiēņe/cu coméd'ii d'-aş'ta/şî-i fášá o cunúnă pe cap/la... a bătrîná/şî-i puńáu gémeş la gîl/...cã-i guşátă//şî atúsa îi puńáu vuál^u_la [=ála] pi_e cap d'-ai [ε] da [ε] sietcă/d'e la pescárî/ş-o scocau pe_aia ca sã_„iácătă vă dau miriása!”//

Zîca: „nū! c-ásta nu ne trébě nó^u_cã-i urítă”//

„pă ásta u-aviém/ásta v-o dém//ásta-s_plăcit-o/ásta căpătá!”//

ş-atúsa [!] iei o scocau pe_ăşa/

ce „dăî-ne álta/că_vă plăcim mai mul/núma dăî-ne álta mai búna”//

ěi atúsa ieşá miręasa/o scocau pe_ăşa/zîse „pe-ásta vă pláse”//

„ásta ne pláse”//

atúş ieşáu afără/jucau/pănă d'e prîņđ//la prîņz [k] đě...la zěşě_şásurî jucau afără/şî_dúp-ăca sã_dúşáu la bisărică/acóló sã cunúnáu//e skimbă pópa inél'i/...cînd îi cunúnă/îi impvîr'e dúpă mäsă/că puáce că şciț_aia//şî_sã cunúnáu/şî ieşáu afără/miriása jucá cu lámînl'i-m_mîná/hóra mirięsî...//jucau afără...o h^uórá/pi-đină o ardięánă_şa [=aşa]/p'riņj_đe mîná/doj/^uo fátă ş-um_băiát/jucau/pi_úmă jucáu doiu/sã_vîr'íáu...//şî_pe_đmă pl'ecáu acásă/ş-acásă mai jucáu păn_să gătěá prîņzu//cîņ_să gătěá prîzu/sã băgáu la mäsă/că_vináu námur'i cu şîņstă/unu-adusé cîrpá/aitu adusé cămășă/áltu adusé văsě [k] la miriásă_n-adusé níma văsě/núma...la

³ Se apleacă și arată cu palma întinsă cît de scundă era masa.

cínăr//ș¹ la miręásă círpîĕ//șî... de súcne d-ăș'a/súcne/noi așá-i spuńám//
 s^á_dúcá la m [ε] făcáu cíř^o-o tórtă_acoló mięspáis/atú^Ĉ nu ĩirĕá/pocărái
 șî mięspáis//atunĕ níž_nu_șcá de t^uort/cîⁿ_am fost ĩo...nu ĩirĕá
 tuári^{āne}/núma mięspái_șî pocărái//prájĭtúrĭ d-ăș'a mărínțe/dă_noi
 l'ĕ_ziĕám pocărái//așá [!] l'-a zís lúmeņa_atú^{śa}//șî atúśa jucáu pńă la uo
 vrieme/la triĭ pl'ecáu la...cínăru-acás/dăcă ĩirĕá t'ínăru d'i_să^t/dăcă ĩiráu
 dintr-ált sat/plēcáu mai divreme/pĕ_la d^oo//s^á_duśá cu coșiiĭi/dăcă-
 ĩreáu...ĭntr-áltă párĕĕ//...la dúbova/cúm_i la ĩșálnĭța//da dăcă ĩirĕá ĩ_sat/
 trăgá la cínăru-acásă//acásĕ...ięśá suăcra/ĭi puńáu...uņ_cáier ĩm_brățá/
 uo...uņ_colác piĕ mńă...șî uo stícłă cu rākĭĕ/șă-ĭ da uo pogásĕ/cu
 sáre/șî ĩa să băgá ĩnúntru/ș¹_pe ĩe [ε] l'e puńá brăĕirĭĭi așá⁴ dúpă cap/la
 cínăr/ș¹ la cínără#...ș-ăĭ [ε] strigáu: „hăĭ_hăĭ! hăĭ_hăĭ!” ĩi mńă pe
 trépĕĕ/ș¹_ĭei să ráđĭcáu sus//șî đĭa/muzĭca cĭntá//strigá ĩ...muzicńĭ cu
 gúra: „unt_suăcră/unt/că piĕpĕĕn ț-adúc!”//

[Cum?]

„unt suăcră unt!

că piĕpĕĕn ț-adúc//

ș¹_d'escălsĭtorĭ!

șî neĕĕĭtórĭ!

avĕț páse/mămă/frumós/nu umbláreț aș⁵ĭia!

[Și ce?]

neĕĕĭtórĭ! șî d'escălsĭtorĭ!//vez/că śĭcă vĭne. .să o báce/piĕ suăcră [!]

n^uora//ĕ! pă_pi-ůme să băgáu ĩnúnt^u/șî atúśa ĩar^ă/ĭi puńáu pl'ĕĕerĭ!

ĭņ_cap⁶//[...]

⁴ Gest.

⁵ Se adresează șoptit celor două fetițe, Nicolaescu Vasilica și Moacă Silfida (O VII și O VIII), care au asistat la înregistrare.

⁶ În fragmentul care urmează, subiectul explică cum erau făcuți pleterii, improvizează din basmale niște pleteri și arată cum se purtau.

[Femeile purtau toată viața „plécer!”?]

tuată viáța/muriáú cu ieî în cap//păi așa a fost⁷//acúma nú// acúma nu-î
mai... că sâ mai puárte plécer!//acúma cu câpu gol/níis cõs/ níis nimic//
úíte mi-s cõa [ε] coló cu cõps/în-î fotografia a ca⁸// și⁹ vez așa a fos//

ș-atúsa... sára sâ dũcá tõt nátu la... căsa lui//sâ dũcáu la náșu/jucáu/
pân la dõisprizé^s/p-úmă adũcáu la náșu sâ frîngă stágu// la náșu/... náșu
le da acólo de báyút/le da o...farfuriie cu m¹eshpáis/o strákină cu
m¹eshpáis/cum i sâ [k] zîsá noi//ș-atúsa jucáu afără h^uora/și... frînzáu stágu/îl
puná lũ náșu î zenúnke/...și tãjá máru în duáúă/și da la cínar și la
cínara sâ mîñse dim_măr//și frînzá stágu/și luwá uo buátê/și náșu-î miná cu
buáta/-i scõcá afără//și ieî fuzáú...d^c mîná/pân-acásă/ș-ai^lá^l râmânău/mai
jucáu la náșu-acóló//da cínaru cu cínara fuzáú/că i-a bătút náșu cu buáta//le-a
da^d drumu-acásâ [!]/ásta a fost núnta/și s-a gără_núnta//

mîñezî/fășáu iará/...dúsaú [k] fășáu mîñcáriě/puháú pe náșu piě
cărúță de plug/...cărúță se...púne plúgu pi_ie^l//și_l-adusá pi_e náșu pe
cărúță de plug/or cu ruába//și-l dusáu pân-acásă/îi fășá mîñcáre/ș-atúsa
jucáu/fășáu ált^t stag acóló de bit așa//și fășáu kípurí/sâ măscaú/și jucáu
până sâ umfláu acólo//

[Cum făceau „chipuri”?]

sâ măs^dkáză/spúnč...sótⁱ i d'-áș^ta așa/lúwau c [k] sâ-mpropodáu/...cu
cîrpa cu cõrnu-al mic_î/luuá papúsi cu...cãlcîjⁱle ínăpõj [k] ínăjincê/și
bágá pisóru așa-n_ie^l//fășáu comedⁱí//sâ fășá urít/s_ fășáu [k] luwau nádráz
mujérilⁱ.../sâ...fășáu la faț-ășá măs^cácé²/că n-aviáú_î/cáre n-aveáu
leóarfă/...io am leóarfă ș-acúma//

[Ce-i aia?]

⁷ Șoptit.

⁸ Arată o fotografie de pe perete.

⁹ Își duce mîna la față.

leḡárfă/d'e la nuntă//dú-t'e ḡórg'e¹⁰ că-i îm_podrúm/dúpă úşă//dúpă
úşă/ş't'i únd'e//

ş't'iu¹¹//

leḡárfă aşá-i z'ísem [!]/

[Dar cum e?]

îi făcútă d'e...îi cumpărátă//ş-ája le fásám noi pe la...s'í [k] la...
ajún//ne dúcán_la copii cu ia//ne-mbrácán_ne fásám moş crásún//cu
leḡárfă_ája//ş'i fuzáu copiii în lúme d'i ia//[!]

[Şi cuscri se fac?]

cúscri la trei z'í'e/să duc la uḡuol'e cloşíc'e//

[Cum?]

să dúse suácri cu sócru//mama féc'i/să duc la cúscri/...ş'i-i spárze la
miréasă//la fáta Uor//îi spárze un uou î_sîn//că dácă náşce/sâ náscă uşór//îi s
[k] bágă p-ís_aşá¹²/î_sîn/ş'i...tráze ajiş¹² să...să fiie aşa ḡ^Uol/ş'i i-l bágă/ş'i-i
pică jos uḡuu//ş'i spárze aḡolo-şá//áşá cum îi lápădă uḡuu/aşá să náscă d'e
uşór/[...] la noi/cî_să dúse la miriásă la mäsă/ásta¹³ i-i púně la ḡít//

fríze Uo ráţă/cî_să dúse la mäsă//la príñḡ/Uor la miriásă/ş'i la júne to
d_aşá să fáse//la fáta fásc-ntr-ū_fiel//la băiát îi fáse-ntr-álf'el//ásta¹⁴ o
l'ágă cu o...cu o sírmă/ş'i-l púně la...fríze o ráţă_aşá [ε] cu lábe/ cu
t^Uot/cu cōc/cōcu-l îñválūje-n aréi'e/cînd i-l púně/ş'i pe ia Uo pún-aşá cu
lábele supt ia¹⁵/...că să nū...să nu-i táie lábele//ş'i cōcu iār nu-! táie/...ş-o
táie dúpă cap aij'ca-şá/că să nū...să nu s-apl'ése îñv_ál'é//ş-o l'ágă
cu...éiş-i-i púně un...o sírmă-ḡ_ḡít/ş'i-i...în távă_aşá//ca cum îi...ásta¹⁶ //

¹⁰ Se adresează nepotului ei, un băiat de 10 ani.

¹¹ Răspunsul băiatului.

¹² Gest: arată cum se bagă oul în sîn.

¹³ Arată o foaie de hîrtie pe care a luat-o cu cîteva clipe înainte dintr-un caiet şi din care va citi apoi versuri spuse de cumnatul de mînă în timpul ceremonialului nunţii. versuri compuse de subiect.

¹⁴ Arată foaia de hîrtie.

¹⁵ Mîncează felul în care e aşezată raţa.

¹⁶ Arată o tavă aflată pe colţul mesei.

că să șce drept/așă să cuășe ia //să frîze-n...cuptorî ori spoierî/in ô-o
frîze//și cînd_îî ar fript-o/atûca-î pûne hâripî crud' e/căre l' e-a tăiat
d' e_la_ e/a l' e pûne/și-î fașe hâripî /la rătă/și...pe ia Țo spoierîșce cu albuj_ de
Țou/...și pûne florî pe ia/Țo pûne un tăierî cu florî/și pîe florî o pûne pîe
rătă/cu fôâîemfir/și_ cu ujt_ așă¹⁷ ia...lăturî /ș_âsta¹⁸ î-o pûne la gît//și_ să
dúce cumnatu d' e mîná .../stîrsălă/ așă-î spúnê_la cumnatu de mîná/

[Cum?]

stîrcălă¹⁹//la cumnatu de mîná-î zîșe//și să dúce cu âsta²⁰/și trîgă²¹:

búnă d' iminâța naș/

sócrici/cínêr/și_nuntăș/

(o ôicéșce îála...cumnatu de mîná//ș-atúza-î zîșe că...ôică.)

búnă d' iminâța naș/

sócrici cínêrî și nuntăș/

vin aghî încalubîța/

îo sunt Țo rătă peștrîță/

vin de cătê dimbovița

(cã_a făcút o nuntă_acúma șăptămîna trăcútă_a fost//)

că îej pe ion îl îșuără/

îe d' im_bál o domnișuără //

tăika îej d' in odorhêj/

ăla- î sátu dumneaej//

(c- acum^a d' -acólô-a fost unșuruaicã// căre-a luát-o báiátu/îel îe rumîn//)

vorbiéșce mai mult unșurîéșce/

da se cunúnă rumînéșce//

(s-a cununát la noi îm_bisêricã//)

¹⁷ Gest.

¹⁸ Arată din nou hirtia cu versuri.

¹⁹ Pronunță răspicat, aproape silabisind.

²⁰ Începe să citească versurile.

²¹ Începe să citească versurile.

náşuŕe/mărlia ta/
 ŕe rog nu ŕe supără//
 dăcă z zic să-mpărŕ híně/
 să sătŕ nŕnta cu míně//
 că sînŕ mícă/da-ŕfundată/
 cred că sătŕ nŕnta tuátă//
 căre nu s-o săturá/
 să míně şi pípoŕa//
 s-o míně cu tot cu píel'e/
 da la măsă să nu zbiere//
 c-auúde náşu al máre/
 şi îl dă pe puárt-afără//
 ş-acúma vă zic „la reved'iere”//
 dac-aveŕ um vas cu biere/
 uor um butöiáš cu vin/
 ca să vin şi io să-ŕkín//
 şi aşá veŕínd în zbór/
 ved' éŕ că n-am um piçór ?//

(îi rúpe-um pişór la ráŕă//şi-! bandajáză cŕ .. cu ásta... cu bândáj//)

că m-aŕ lovít d'e tuárta vintuluí/
 ş-am căzút píe vátra pămíntuluí//
 şi mă tírî pîn la măsă /
 líŕgă náşu/líŕgă náşa//
 iar vóuö élínerí vă zic.
 cíce florí vára pe lívijéz/
 atíŕa an la mirí ŕe uríeq/
 şi pănă la anu um băiát blínd şi mic/

să criască mare și voiñi/c/
iar noi să mai jucăm um-pic și-la botéz//
dȳar la nuntă đ-ája veñim/
să jucăm și să glumim//
că și ieu la casa meș/
am êc bja și êc mîncă//
da nu-ș vîñ-a și jucă//
că nu-i mîrie/nu-i miriásă/
nũmai mîncăreș pe mäsă//
nu ie naș/nu ie muzică/
núma băuutură-ș stîclă//
păi ia juacă/dacă-z vîñe!//
mîie únu nu-ș comvîñe!//
nășul'e/nănășul'e/căută-s...scuáce părăiúta/
și-m plăcêșce rățușca/
rățușca-i mîñunê mare/
árș florî la aripiúare/

(vez c-árîie... florî//)

ș-acúma la pl'ecárîe/
să mai fuméz o țigárîe/
din álea cu filtru/
[ε] de căre fumeáz-albítru//

ásta auúz/iî la nuntă//^uo púne la mäsă/la...rătă/o śicêșcê...stîrsála/
cumnatu đe mîñă//

[„Cumnat de mîñă” sau „stîrceală” tot una e ?]

da_đá//ála-j cumnatu đe mîñă/da strîcál/-așá-i spúne//tuátă lúmșa strîgá//
așá-i zîșc: „stîrsălă!stîrsălă!”²²” strîgă după iel/nu strîgă níma cumnatu_
đe mîñă//núma stîrsălă//

²² Strigă.

[Cine e cumnat de mîna ?]

ăi dim_părcă băiátului//dăcă árę un_fráç/or un_cumnát/uor ũ_vîár//
ăia-î... dim_părcă lui să púne//

[Și ce face el la nuntă ?]

iel_î z_dúse piņ_sat/adună nuntășî//la náșu se-î trébă...náșu sérîe să-î
dē...uo...stăi cum [ε]/să-î de Țo vácă/să-î fîéce/pîe mäsă acólõ_la iel//
stîrsála se sē fęcă? să dúse adús-o mîță/ș-o bágă-ntr-o uálă [ε]/púne uála/
u_astúpă aîfša²³ așá cu Țo círpă/la uálă/și Țo dúse pîe mäsă/și-î dá drúmu
acoló [!]/și mîța ie [ε] ie círpa și mîța iásă d' in lăla [!] „hă ! náșu/ę/ț-a
fătă_văca/ai grîjă!” [!]/pe_ómă să-î de p^Țos_cu slástă/fîert într-o uálă/da
să nu să mîéstîse//

[Cum?]

post cu slástă/fîert într-o uálă/să nu să mîéstîse//ei ! i-adúșę un
uor/îl spárze/gălbínúșu i-apárcę/albúșu i-apárcę//c! ăia-î post cu slástă
fîert într-o uálă/să nu să mîéstîse//múlce comédii sâ fac_î/...
strîgă_acoló...să- i adúcă...mai/nu mai țîn mîncă...//se mai? că nu mai/
țîn mîncă...//

[Dar cînd se face asia?]

atús la mäsă/pána nu adună băni//sere náșu//pân_n-adún/_pi_úmă
adună băni/púne pîe pogásę sárîe/çahár/...să_dúse cumnátu de mîna/...și
cu...un nám d' in pártę fėti/dăcă-î la...fătă/la...și jála_adună pe pogás-
acoló//da acúma nu mai pun níș pogás/cáre nu fac așa mări/núma púne pí-
un...táțîn d' in áșt a rotát așá mărj//

Culegere 1967

Fulga Elena, 75 ani. 4 clase;
Ogradena, com. Eșelnița, jud. Mehedinți;
Porțile de Fier, p. 183-196.

²³ Gest.

A. Este remarcabilă capacitatea subiectului – o femeie în vârstă de 75 de ani – de a relatea în detaliu și de a oferi interlocutorului un comentariu personal în legătură cu evoluția unor componente etnografice și lingvistice ale ceremonialului de nuntă.

- Din expunere este evidentă comprimarea prin suprapunere a unor momente din desfășurarea nunții tradiționale; astfel, *stăroștia*, *peșirea*, *încredințarea/logodna* (termeni utilizați de S. Fl. Marian) au ajuns acum să nu mai fie etape distincte, nici măcar în mentalitatea locală: *fac acolo vorbirea și se hotărăsc când fac peșeala... da nu, nu mai fac peșeala; aia-i pe-șeala, cu vorbire cu tot (...) în ca logodnă*. Scurtarea ceremonialului este o realitate contemporană, determinată de schimbările economico-sociale produse în comunitățile rurale sub influența modelului industrial de organizare a timpului de muncă; mulți dintre săteni sunt angrenați (ei înșiși sau membri ai familiilor lor) în munca industrială (navetiștii, respectiv, copiii care s-au stabilit la oraș).

Comprimarea momentelor a dus inevitabil și la o aglomerare a obiceiurilor, modificând ponderea și menirea acestora. Astfel, după *vorbire* urmează muzică și joc, elemente caracteristice în-deosebi pentru logodnă. Se constată, de asemenea, o schimbare a numărului de persoane care participă la acest moment premergător ceremoniei nuptiale; în timp ce la nunta povestitoarei (probabil în anii 1910–1915) au venit la *vorbire* două persoane (socrul miresei împreună cu un cumnat al lui), în anul înregistrării (1967) numărul persoanelor care iau parte la acest eveniment a crescut la 15–20. Interesată este și observația femeii în legătură cu darurile care sunt oferite miresei cu ocazia *vorbirii*: *înainte nu-i lua nimic; la propria-i nuntă, informatoarea remarcă totuși că socrul său a venit cu o sticlă de răchie, cu cinci florinți și cu o pereche de cercei de aur cu trei rânde; la data anchetei, viitoarea mireasă primește inel de logodnă, lanț la gât, cerecei, fustă de tergal, pantofi*

- Reducerea timpului de desfășurare a unei nunți la două zile – sâmbăta și duminica – a provocat și schimbări în „calendarul” anumitor pregătiri tradiționale sau chiar în acela al unor obiceiuri; astfel, subiectul precizează că înainte *steagul* se făcea duminică dimineața la naș, în cadrul unui ritual complex, redus mult la data înregistrării textului când: *acuma nu mai umblă; acuma umblă numa seara... cu nunta; da dimineața nu.*
- Comentariul lingvistic, pe care informatoarea îl face pe marginea unor termeni utilizați în comunitatea locală pentru a desemna elemente semnificative în desfășurarea nunții, confirmă procesul continuu de modernizare a ceremonialului tradițional sub presiunea unor influențe exterioare, venite, adesea, în urma contactului cu mediul urban. În îmbrăcămintea miresei *voalul* a luat locul *șlăierului* (*de bătrânețe așa i-a spus*), iar *fusta* a înlocuit *sucna* (*noi îi ziceam sucnă pe vremuri*); în acest caz, vorbitoarea distinge și un al treilea moment: *pe vremuri atuncea n-a fost nici sucnă; a fost cămașă, ciucuri, cotrență și laibăr.* Studiul vocabularului regional este relevant pentru determinarea unor aspecte etnografice evolutive privitoare la portul popular (din care făceau parte și *pleteti* și *conciul*) ca și la epoca în care s-a renunțat la acest port în vestimentația miresii; de exemplu, la întrebarea cercetătorului: *Femeile purtau toată viața „pleteti”?*, subiectul răspunde: *toată viața, mureau cu ei în cap; păi așa a fost; acuma nu; acuma nu-i mai... că să mai poarte pleteti; acuma cu capul gol, nici concii nici nimic.* Același studiu evidențiază și o modernizare a tradițiilor culinare specifice ospățului de nuntă: *pocărâi și meșpais; atunci nici nu știa de tori, când am fost eu... nu era toartăne, numa meșpais și pocărâi, ca și o evoluție a termenilor ce denumesc pe principalii actanți ai ceremonialului; astfel, la întrebarea anchetatorului: *Dar “mire” se zice?*, vorbitoarea răspunde: *Noi ziceam tinăr atuncea, nu mire, da noi ziceam tinăru; tineru cu tinăra, n-a fost mireasa (...) așa a fost vorba la noi a bătrânească; interesant este faptul că informatoarea**

folosește și mai vechiul *june* (< lat. *juvenem*): *or la mireasă și la june tot așa se face*, pentru a denumi aceeași realitate.

- Înregistrarea are meritul de a fi printre puținele culegeri dialectale recente care conțin și un text folcloric utilizat în timpul nunții. Cel inserat aici este „compus de subiect” și este legat de obiceiul numit *rața pestriță*; el are un caracter comic, fiind menit să înveselească pe nuntașii care participă la ospăț; ni se precizează faptul că acest text este *citit de cumnatul de mână/stârceală*, personaj important al cărui rol în cadrul ceremoniei nupțiale este detaliat cu minuțiozitate de informatoare.
- Caracterizarea făcută de anchetatori povestitoarei ne atrage atenția că aceștia „îi place să citească povești și poezii”, fapt care explică rezonanțele din lirica cultă de inspirație folclorică pe care le regăsim în textul al cărui autoare este (*cîte flori varu pe livezi/atâția ani la miri le urez/și până la anu un băiat blând și mic/să crească mare și voinic/iar noi să mai jucăm un pic și la botez*, compară cu G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*); acest text folcloric atestă, de asemenea, încercarea de evitare a unor trăsături lingvistice locale (*vedeți că n-am un pișor?* apoi în comentariu: *îi rupe-un pișor la rață*) ca și o modernizare a vocabularului ce reflectă o simulare a emancipării mentalității rurale (*ș-acuma la plecare/să mai fumez o țigare/din alea cu filtru/[e] de care fumez-albitru*).
- Evoluția obiceiurilor relevă o simplificare evidentă a acestora prin eliminarea unor accesorii ce imprimau o solemnitate specifică evenimentului (de exemplu, darul nu se mai strânge pe o *pogace* cu sare și zahăr, ci pe un *tașin* „o tavă”). eliminare determinată, uneori, de chiar dispariția unor procese tehnologice tradiționale (de exemplu, *steagul*, care era *țesut în război*, se împodobește cu *măr, o pânză roșie, peșchiri, flori șicuite și brăcirii; acuma nu-i mai, acuma-i de la sfat [Sfatul Popular], e steag*); se mențin predominant elementele cu funcție comică (*chipurile „mascații”*).

travestiul falsei mirceșe bătrîne și hidoase, *comédiile* făcute de *cumnatul de mână/ stârceală*, cum ar fi *postul cu slastă* etc) și, uneori, pentru încă puțină vreme (compară cu textul nr. 3) și cele cărora credința bătrânească le conferă o semnificație importantă (*ouăle clocite*).

B. Din punct de vedere lingvistic se constată unele variații în raport cu descrierile tradiționale ale graiului bănățean.

- Dentalele se palatalizează, dar una și aceeași dentală poate apărea în stadii diferite: atât în fazele finale, tipice zonei, cât și în stadii intermediare de palatalizare, sau, mai rar, chiar nepatalizată.

d: *arđleana, đivreme, impropođau* etc.; *đeđarte, đinuntru, cruđe* etc.; *la revedđiere; dimineađa;*

t: *inainće, fraće, naşće* etc.; *şofii, invirfe ũergal* etc.; *se gătea;*

n: *iněl, puňau, conviňe* etc.; *voiňic* etc.;

l: *ogľindă, ũagă, aľesături* etc.; *plēteri, pieľe; pleacă.*

Același cuvînt atestă stadii diferite de palatalizare ale unor dentale diferite: *arđleana* sau ale același dentale: *đeşchidet*, cel mai adesea în pasaje diferite ale textului: *đimineađa/đimineađa/dimineađa, đin/đin/đin, comedii/comeđii: ċinăru/ťinăru. plăćeşće/plătešť, şćiu/ştiu, ċiće/ćiće, uife/uite. ģimic/ňimic, biňe/biňe, viňe, viňau/veňind, veňim; pľecare/pľecau/plecau, ľe/ľe.*

Tedința de evitare a fenomenului este evidentă: *viňa* [k] a *viňit*. Chiar forma *rămĳnau* poate indica un anumit recul al fenomenului.

- Fricatizarea africatelor este curentă, dar înregistrează și ea fluctuații:

ċ: *şerşei, plaşe, papuş* etc.; *duċam;*

ģ: *ĳndrăģesc, nădraģ, ũenunche* etc.; *trăģa.*

Semnificativă este alternanța formelor fricatizate, net preponderente, cu cele ce conțin africata nealterată: *atunş(a)/atunċ(a), zişam/ziċam. şiteşte/ċiteşte, duşau. mĳnşe/mĳnċe, stĳrşală/stĳrċală, brăşuri/brăċiri.*

- Arhaismele fonetice *đ* și *ň* sunt în retragere, marcând însă stadii deosebite ale procesului evolutiv. Astfel, apar, în egală măsură, forme cu *đ*: *uređ, neľeđitori* și forme cu *z*: *botez, zi, zece, zice;*

uneori, același cuvânt cunoaște ambele pronunțări: *prînd/prînz*, *mîineđi/mîinezi*; semnalăm prezența lui *đ* în mai recentul *đahar*.

Latinescul *ń* nu este înregistrat, textul atestînd ocurența diftongului *îj* ca în limba literară: *călcîile*.

- Hiatul *u-a* apare rar: *luua*, *a luuat-o*, el fiind evitat prin consonantizarea semivocalei: *luwau/luvau/lwa*.
- Observăm adăugarea unui *h*-(inițial) în cuvîntul *hăripi*, dar suprimarea lui în *artie* „hîrtie”.
- Se întîlnesc pronunțări fluctuante ale propoziției *pe*: *pă*, *pe*, *pje*, *pi*.
- Genitivul substantivelor este realizat prin forme flexionare: *mama fetii*, *din partea fetii*, *din partea băiatului* și numai foarte rar prin formații prepoziționale: *coada de la steag*.

Apar formații analitice cu valoare de dativ, fie cu prepoziția *la*: *le punea brăcirile așa după cap*, *la tînăr și la tînără*; *da la tînăr și la tînăra să mînce*; *și-i sparge la mireasă*, *la fata lor*, *îi sparge un ou în sân*; *îi face aripi*, *la rață*; *îi rupe un picior la rață* etc., fie cu articolul proclitic *lu*: *îl punea lu nașu în genunche*.

- *Pe* însoțește uneori acuzativul – complement direct al substantivelor animate determinate: *îmi place pe fata cutare*, *pune pe nașu pă căruță*, *l-aducea pe nașu și*, mai rar, pe cel al inanimatelor nedeterminate: *pe flori o pune pe rață*, constituind, în majoritatea cazurilor, o modalitate sintactică emfatică: *vine să o bată*, *pe soacră [!]* *nora*, fapt dovedit prin frecvențele reluării pronominală care subliniază, adesea redundant, funcțiile contextuale *ș-o-mbrăcan pe ea*; *pe ea o spoiește*.
- Vocativul cunoaște, la substantivele feminine, formele vechi în *-o*: *mamo!*, iar la cele masculine atît formele identice cu nominativul: *tată!* *stărceală!*, cît și pe cele cu desinența *-ule*,

atunci cînd substantivele au finala consonantică: *nașule!*, *nănășule!* Voacativul plural al masculinelor este, de asemenea, identic cu nominativul: *bună dimineața nași, socri, tineri și nuntași; iar vouă, tineri, vă zic* etc.

- Apare articolul genitival invariabil: *neamuri de-a ei; papuci, tot, a ei a fost* și numai accidental cel variabil: *al lui*.
- Pronumele și adjectivul demonstrativ de depărtare prezintă mai multe variante fonetice care s-au dezvoltat din formele demonstrativului latin *ille*: *ăla, aia, ăia, alea*. Articolul adjectival se ratașează și el acestor forme pronominale: *a bătrîndă, nașu al mare*.
- Demonstrativul des apropiere are ca ascendent lat. *iste*: *ăsta, asta*; remarcăm pl. feminin *aștea* (cu variantele *așta, așca* datorate palatalizării dentalelor).
- Dativul formelor conjuncte ale pronumelui personal I sg. este identic cu acuzativul: *aia m-au adus el*.
- Spre deosebire de graiurile muntenești, aici imperfectul are constant, la pers. 3 pl., desinența *-u*: *aveau, băgau, erau, ieșeau, jucau, mergeau, strigau, umblau* etc., ceea ce poate constitui un argument în plus pentru susținerea originii bănățene a acestei desinențe, ipoteză formulată de Ion Ghețic și Mirela Teodorescu.
- La forma de pers. 3 sg. a perfectului compus auxiliarul este *a*: *a spus, a făcut, a gătat, a venit* etc.; accidental apare arhaicul *au*: *m-au adus el*.
- Somnalăm ocurența formei de pers. 3 pl. ar: *cînd ei ar fript-o [rața]*.
- Viitorul se construiește cu auxiliarul *o*: *s-o sătura*.
- Pers. I sg. a indicativului prezent al verbului *a fi* se asociază sistematic cu forma conjunctă de dativ a pronumelui personal: *mi-s* (pentru alte forme: *nis, vis*, vezi NALR – Banat).
- Remarcăm conservarea imperativului negativ arhaic: *nu umblareți* în alcătuirea căruia intră infinitivul lung.

- Topica adverbului *mai*: *nu-i mai* constituie un regionalism sintatic (M. Avram, 1977, p. 30).
- Lexicul se grupează în jurul a două axe: cea populară/regională: *de bătrânețe* „pe vremuri, mai demult”, *bît, boată* „bătă”, *brăciri*, bete, „cingătoare”, *budiene* „crăițe, vâzdoage”, *a chiti* „a împedobi, a decora”, *cociile* „căruțele”, *conci* „cerc folosit ca suport pentru pieptănătură înaltă și purtat sub basma de femeile măritate” *cornul* „colțul”, *cotrență* „catrință”, *foimfir* „saschiu”, *laibăr* „pieptar” *leoarfă* „mască”, *luminile* „lumînările”. *măță* „pisică”, *tot natul* „oricine”, *o* „sau”, *pitulată* „ascunsă”, *pleteri* colac „învelit în pînză sau într-o împletitură de păr, pe care femeile măritate îl purtau pe cap, sub basma”, *podrum* „pivniță”, *pogace* „turtă, azimă”, *slastă* „mîncare de dulce (în opoziție cu cea de post)”, *sucnă* „fustă, androc”, *șicuit* „poleit”, *șpoiert* „cuptor” etc. și aceea reprezentată de neologisme (unele neadaptate): *albitru* „arbitru”, *bândanj, bandaja, comédie, a conveni, dată, filtru, fotografia, voal* etc.
- Remarcăm prezența unor cuvinte sau forme regionale de origine germană: *meșpais* „cozonac” (< germ. *Mehlspeise*), *șlaier* „voal de mireasă” (< germ. *Schleier*), *tașîn* „tavă” (< germ. reg. *Tasse* (n)), *toartăne* „torturi” (< germ. *Torten*).
- Și la nivelul vocabularului se manifestă tendința de regresivitate a regionalismelor sub presiunea unor elemente cu circulație mai largă, ocurența unor sinonime putând varia în funcție de context: de exemplu, atunci cînd povestește obiceiurile tradiționale, informatoarea folosește termenul local *papuci* „pantofi”: *lua păpuții cu călcăile (...) înainte*, iar atunci cînd se referă la obiceiurile actuale privitoare la cadourile ce se dau la *vorbitre*, ea utilizează cuvîntul *pantofi*.

De altfel, vorbitoarea face permanent raportarea la stadii mai vechi de limbă, demonstrând că este conștientă de existența mai multor nivele lingvistice: *noi spuneam brăcieri da acuma le*

zice... bete; da noi brăciri le spuneam; o...farfurie cu meşpais, o strachină cu meşpais, cum i se [k] zicea; prăjituri de aştea mărunte, da noi le ziceam pocăra. Este semnificativă şi încercarea ei de a se adapta la partenerul de conversaţie – cercetătorul *outsider* – evidenţiată prin glosarea regionalismelor: *se duce cumnatu de mână...*, *stârceală, așa-i spune la cumnatu de mână; cuptor or şpoiert*; în acelaşi timp, particularităţile regionale abundă în scurtele dialoguri consemnate cu rudele sau consătenii care asistă la înregistrare: *du-te Gheorghe, că-i în podrum; aveţi pace, mamă, frumos, nu umblareţ acia*.

2. *Uo nuntă*

s-ar luvă doi copii/doi...[ε] un băjă c-o fată când ar fos cînerî/haj /i-plăcut/ar vorbit cîta vrême/o şădú la puăriă/cū să şădă naînce/nu că acúma [!]/şi...vorbiău cît vorbiău/pi-urmă haj/s-ar înţăl'es că să sã iě//când s-ar luvát/atús s-a dus la părinş/a vorbit pari [k] cu părinţi/părinţi s-a dus la părinţi fîéci/acoló...//ş-acoló s-ar înţăl'es c-o l'itra d'e rākîje/... şi mai vum ban/la fată/acoló/şi...să-nţăl'eşău când făsém nunta//cã-ñ_cutărese vrême/o lună/o dóuo sătămîñî/făsém nunta atús îşepşă nunta d'e sîmbătă sára/veñşă muzîca... //şi veñă muzîca sîmbătă sára/atúsa îşepşă cu muzîca/pl'ecă piñ_sat cît'e triş pătru uameñî/cu muzîca piñ_sat/kemá námur'ş lu fata/námur'ş lu...cînăru/pe toş/cu muzîca/pi_sat d'e la úşă/la úşă/únd'e...cărş-ar fost ruđe//îi kemáu/ş'pş-ormă veñă iar muzîca năpói la fată/acoló jucáu/să mai petreşău/mai [ε] ş-atús să duşă muzîca cu [r] cu júnîl'ş/la jel acásă/că muzîca şed'ă la jún-acásă//culcáu acoló acásă/şî la fată rămîñău cărş... cărşe rămîñău iar la ia/şi...pe urmă dimiñăa iar proîşepşău d'in nou//sculá muzîca şi cu...băjātu/şi cu...cumnát d'e mîñă cum să zîşe la noi/stăgár'//

[Cine-i cumnat de mîñă?]

e! cumnát đe mîná cáre...puártă plăncica și...peșkirê la gît/și cu stăgârî/și stăgârîu dúse stágu în mîná²⁴/...stágu! cîn_pľěacă cu núnta/ie stágu-n mîná//îș púnê plăncică la gît și cu peșkirî/îi púnê náșu/lu cumnátu đe mîná șî_lu st [k] și stăg [k] cumnátu đe mîná dúse plósca cu țúică//și iar peșkirî//ș-atúsa pľěacă d'in...iar dúpa nuntás/și să dúse la náșu/și đe la náșu d-acoló șád/iar beu cíta țúică/și mai...o...o pîrjitură/...și d-acólo îi iê/pe toț/și să dúse dúpa meręásă//cîņ_s-a dus la meręásă/acoló cîntă muzíca cîncicu merésî/cînd ajúnțe la ia acásă [!]/să duc înuntru/acoló ii...úșil'ê-ņkísê/și cumnátu đe mîná cu stăgârîu să_dúse la puárt-acoló/plăřeșce bań/...că víne să ie fáta/atúsa ieși cîn_dă bań/l'i să párc că dá d'estúj/atúsa slobuáde úșá și-i primêșce núntru/toț să duc la rînd și...dă mîna cu meręasa/ș-o sárútă și-i dá cíc-um...ban/cîț bań puát'e să-i d'ê/și_cîņ_s-ar gátát toț/atúnț_juácă o...o hóră/o...se juácă/și...să duc și să bágă la frușúc//la másă//fac frușúcu/și pľacă cu toț pi_ormă la biserică/cîņ_s-ar sculát//să cunúnă/...acoló să duc doi cíce doi/toț...până la biserică//mîeręasa să dúse cu náșu/náșu cu cíⁿ [k] cū...náșu cu miręsónu...//ș-aiłálț să pàrikésc cáre cum vreu ieși//cum pot//cînd ar ajúnș la biserică/acoló să bágă-m_biserică/îi cunúnă/și cînd iás-afară/atús iar juácă hóra mirésî/în drum la biserică/cu cínăru/meręasa cu cínăru//ș-atús mîerg ieși doi și náșu cu náșu/și cîņ_să duc acásă la sócri/la pàrinți copilului/acoló-i tráze cu brășiril'ê/pi_ormă//îi pu...îi púnê la fáta-m_bráță/la meręasă pítă/și cu țúică/și vin [...]/îi púnê-m_bráță/și ia țíne bíńč/și...ba-i mai púnê și cíc-ug_cájer d'e línă/că sícă să tuácă [!]/și pi_ormă după_ája/atúsa sócru să dúse și-i tráze cu brășiril'ê/arúgcă brășiril'ê după spinăre și-i tráze mereuúț până núntru/cu lumíń/cu tot/în mîná/lumínil'ê aprínsă.../și să bágă până núntru la...la másă acoló/îi púnê pe másă/și...so [k] pi_ormă suácra i-aștáptă acoló dúpa másă//să să [ε] să

²⁴ Gest interrogativ al anchetatorului.

sărută amînd^o//șî... atú^z_dup-ája lásá pî-úrmă lumínîl'e l'e dă la sqácră/
 se fáșe cu iél'e/șî... șî s [k] iás-afără iar la joc/șî juácă mai d'eparce/pánă la
 vrémea prîndului/la ũ_sás/la dóo/să púne mása iar la cínăr//atús cîp_s-a
 pus mása/mîncă pánă pe la jumăláçe mása/ș-atús îņșepe șî dă fáta
 dárurîl'i//la námur'l'e lu miresón^u//strígă: „ásta i i a lu náșu”/pî-órmă: „ásta-i a
 lu náșa/ásta-i a lu cumnátu de mîná/ásta-i a lu sqácră/ásta-i a lu
 sócrú/ásta-i a lu cumnáta măriia/ásta-i a lu...cumnátu...mîjîlă”...áșa la
 rînd/iî strígă pe toț șî l'e dă: peșkirî/cămășă/se áre...//șî cî_s-a gătát áșf'a/
 atúsa adúnă bań la mäsă/ atús iar strígă: „cutáre-a pus atîta!”²⁵ p-omă
 „cutáre-a pus atîta”²⁵ /zbiără „să trăiáscă! la muļ an!”²⁵ „/ș-átús dúpă se s-
 au^o dunát tot/ar gătát mása/atúņș iar îņșepe șî joácă/cínăra iás-afără cu
 sócrú-átús//șî¹_pî-órmă țîn núnța pánă luń/^dîmináța/da {...}

[Am auzit că e un obicei la trei zile după nuntă.]

dúpă...marț/vez cî_să dúse meręasa dumińică sára la đal/la...cínăr/la
 đal/la vál'e/únd'e îi//máma fécî [k] fáta/meręasa/nu să puáce dúse la mäsă-sa
 níscúm/pán_nu víne mămă-sa întîi la ia/că să-i d'eșl'éze drúmu sícă/așá-i
 vórba//ș-atús marț sára fac cúscri//víne părińfi fécî/fac . mîncáre/ș-a rămás
 d'e la núnță/la đal [k] la cínăr/acoló/șî băgutură/șî víne părińfi fécî/
 șî...mai kámă mă rog/pe síńiva/un...ńam mai apropiát/șî víne șî fac
 cúscri//ș-atúsa dau mína/ș¹_să sărută/toț/cáre...dácă víne cúscru máre/
 cúscru mic/vez vin_î a lu fáta/pă_pî-úrmă víne la cúscru-al máre/ia a iu
 cínăru/ș-atúnsa să sărútă/șî dau mîna/șî...împválă fáta/să fiie cumínee/
 să_trăiáscă bine/șî se_șcu iō_șe/șî cátră cúscrá cá...fáta o fi/nu vo șci ia
 tuáce ál'ea/șî se șcu iō se...//șă ũo-ņvietă/șî cum...//ș-atúsa dupa_ája...s-a
 d'eșlégát fáta drúmu/puáce s^â_să dúcă șî ia la...la máma iei [!] / după s-ar
 fost múmă-sa la đal/iî mai adús-o țuálă d'e purtare/đac-a rămás. .acásă/i

²⁵ Subiectul strigă ca la nuntă.

î-adúse la fătă Țuál'e/că atúsa în dîŭa de nuntă adúse núma Țuáll'e d'e Ținút//aşá
atús î-adúse Țuáll'e d'e purtare/să áibe d'e purtat fâta/şî...//ásta-î cu cúscri//

Culegere 1967

Dobromirescu Maria, 58 ani, 4 clase

Eşelnița, jud. Mehedinți,

Porțile de Fier, p. 127–131.

Observații

A. Compararea textului anterior, înregistrat în cadrul aceleiași anchete dialectale, realizate în octombrie 1967 în localități foarte apropiate, cu textul de față permite încă o dată relevarea importanței caracteristicilor informatorilor; vorbitoarea care a furnizat acest text este mai tânără decât aceea de la care a fost cules textul 1 și se dovedește a fi un spirit sintetic, oferind un tablou global succint mult simplificat și adesea enumerativ, al momentelor *actuale* din ceremonialul nupțial.

- Momentul ritual inițial, care precede nunta cu două săptămâni sau o lună, este acela în care părinții băiatului vin la casa viitorilor cuscri *c-o litră de răchie și mai vun ban pentru fată, se înțeleg și fixează data evenimentului*; observăm că formularca cu nehotărâțul *vun* sugerează caracterul facultativ al darului de bani.
- Nunta începe sâmbătă seara și ține până luni dimineața. Sâmbătă, muzicanții, însoțiți de trei-patru oameni, pleacă prin sat *să cheme* la nuntă neamurile celor doi miri; în această seară, ei se opresc la casa fetei, unde are loc o petrecere cu joc și cântec, apoi se retrag la casa *junelui*.
- Duminică dimineața, *cumnatul de mână*, care poartă o *ploscă*, și *stagariul*, care poartă *stagul*, ambii împodobiți cu *plântică* și *peșchire* la gât, conduc alaiul nuntașilor spre casa nașilor, unde se mănâncă prăjituri și se bea țuică și de unde apoi se îndreaptă cu toții spre casa miresei; când ajung aici, muzicanții cântă *cântecul miresei*, iar *cumnatul de mână* și *stagariul* plătesc bani până se *sloboade ușa* și sunt primiți înăuntru unde toți dau *cît bani poate să-i dea* miresei, joacă o horă și *se bagă la fruștiuc, la masă*.

- Etapa următoare este cununia religioasă, după care se joacă *hora miresei* în fața bisericii.
- Alaiul revine la casa mirelui, unde tinerii căsătoriți sunt trași înăuntru cu *brăcirile* de către socru și unde mireasa, întâmpinată cu *pâine, țuică, vin și un caier de lână* (ca să fie harnică!), este așteptată de soacră al cărei rol este acela de a primi *luminile* „lumânările”. Nuntașii ies afară și joacă până la ora mesei.
- Masa de nuntă începe la ora 13–14; la jumătatea acesteia începe prezentarea rituală a *darurilor*: mai întâi cele pregătite (*peșchir, cămașă* etc.) de mireasă pentru *neamurile lu miresoău* „mirelui”, apoi cele oferite (*bani*) de nuntași mirilor. Masa se sfârșește și urmează jocul, petrecerea continuând până luni dimineață.
- Marți după nuntă *se fac cuscri*, o petrecere care are loc la noua casă a miresei și la care participă părinții fetei împreună cu câteva rude apropiate; acest ritual pune capăt interdicției pe care tradiția o impune fetei de a nu-și vedea mama până ce aceasta nu vine la ea *că să-i dezlege drumu*; cu această ocazie, mama își povățuiește fiica în legătură cu viitoarea ei viață de femeie măritată și o încredințează soacrei, iar, uneori, îi aduce și *țoalele de purtare* de acasă, deoarece, de obicei, în ziua de nuntă mireasa își ia numai *țoalele de ținu*.

B. Particularitățile lingvistice ale textului confirmă caracterizarea făcută de către anchetatori informatoarei ca fiind deținătoarea unui „grai bogat din punct de vedere fonetic, morfologic și lexical”. Toate fenomenele semnalate anterior (la textul 1) se regăsesc aici, cu deosebirea că, cel puțin fonetic și morfologic, acest text, oferit de o povestitoare mai tânără, cu același grad de instrucție, dar care nu este o autodidactă, conține mai multe trăsături distinctive și forme regionale decât primul.

- Consonantizarea lui *-y*-intervocalic în: *s-ar luvat* este consecventă.
- Cu excepția unor variante singulare: *brăcirile, pune*, care pot fi suspectate pentru că ele apar paralel cu mult mai frecvențele:

brăcirile, puñe, palatalizarea dentalelor este generală; stadiile finale, considerate caracteristice subdialectului bănăţean, sunt preponderente: *lumiñile* etc. În legătură cu tratamentul diferitelor consoane aparţinând acestei categorii se poate constata că în cazul lui *t* şi *n* stadiile finale de palatalizare sunt mai frecvente: *ćinăr, jumătaće, cuminće, nainće, cîncicu, toaće, primeşće, şćiu* etc; *biñe, țiñe, rămiñau, añ, bañ* etc., cele intermediare fiind mai rare: *aşlaptă; săptămăñi, oameñi*, şi apărînd mai ales în forme alternative: *plăteşće/plăřeşće, cîće/cîře, poaće/poaře; veña/veñea, dumiñică/ dumiñică*; în cazul lui *d* şi *l*, alături de stadiile finale: *ruđe, vaře, Țoaře(ře), eře, înțeřegeau, darurire*, cele intermediare sînt mai frecvente: *undře, sloboadře, đestui, đin, lîtră, ařea, uşire*, iar alternanţa diferitelor stadii de palatizare se înregis-trează adesea în text: *să đeşřege, s-a đeşřegat; đe/đe, đal/đal. şăđa/şăđđa; neamurire/neamurire; plăcă/plėacă, ře/lî*. În sensul acestei distincţii semnalate sunt semnificative şi exemplele: *đeparće, đimiñăřă/đimiñăřă* şi *ñamurire*.

- Africatele *ć* şi *ğ* nu apar niciodată, fricatizarea lor fiind constantă: *făşem, atunş(a), înşepe(a), petreşau, se duşe, se zişe, sică, aduşe* etc.; *se-njelezau, ajunže, traže, să deşřeže* etc.
- Arhaismul fonetic *đ*, conservat consecvent în: *prânđ, đăna, o şăđut*, alternează cu *z*, ocurent în neologismul *muzăcă*, iar arhaismul *ñ* apare în sufixul moticinal *-oñ* (< lat. *-oneus*): *miresoñ(u)* „mire”.
- Expriarea genitivului prin mărci analitice, realizată cu ajutorul articolului *lu* proclitic, este preponderentă atât la substantivele masculine cât şi la cele feminine: *neamurle lu miresoñu, neamurle lu fata, a lu cumnatu Miilă, a lu cumnata Maria, a lu cumnatu de mână, a lu socru, a lu soacra, a lu naşu, a lu naşa* etc; formele flexionare de genitiv sunt mult mai rare în text: *părinții copilului, părinți fetii* etc.

- Cele mai frecvente formații analitice cu valoare de dativ sunt cele cu prepoziția *la*: *le dă lu soacră, dă darurile la neamurile lu miresoănu, i-aduce la față țoale*, dar apare sporadic și aceea cu articolul proclitic *lu*: *îi pune nașa lu cumnatu de mână*.
 - Articolul genitival este invariabil: *vin a lu fata, vine la cuscru-al mare, la a lu tânăru*.
 - Imperfectul pers. a 3-a pl. prezintă desinența *-u*: *jucau, culcau, (se)petreceau, rămâneau, chemau, vorbeau, făceau, să-nțelegeau*; absența acestei desinențe este accidentală: *pleca pin sat câte trei patru oameni*.
 - Auxiliarul perfectului compus cunoaște două forme: una predominantă, *a* (*i-a plăcut, a pus, a rămas*), și una cu o singură atestare, *o* (*o ȳezut*). Semnalăm confuzia dintre formele de 3 sg. și 3 pl. înregistrată în text: *s-au adunat tot, s-a gătat aștea, s-a dus* (3 pl.).

Semnificativă este frecvența ridicată a auxiliarului *ar*, utilizat curent pentru pers. 3 pl: *s-ar luvat, ar fost, ar vorbit, s-ar înțeles, s-ar gătat, s-ar sculat, ar ajuns* și o dată pentru pers. 3 sg. *ar fost mumă-sa la deal*.

- Formele alternante de viitor: *o fi/vo ști* (auxiliar rezolvat din contaminarea cu forma literară) au în context o valoare apropiată de aceea a prezumtivului: *fata o fi, nu vo ști ea toate alea*.
- Categoria aspectului verbal (iterativ) se realizează cu ajutorul prefixului slav *pro-*: *iar proînțepeau din nou „reînțepeau”*, după model sârbesc. se poate observa că vorbitoarea creează un pleonasm, explicabil fie prin aceea că ea are conștiința unui caracter strict local al fenomenului a cărui circulație restrânsă determină necunoașterea lui de către interlocutor, fie prin slăbirea valorii aspectuale a prefixului, care tinde spre lexicalizare și impune – pentru explicitare – determinări sintactice. Dat fiind prezența curentă a unor asemenea construcții pleonastice în multe texte bănățene recente, înclinăm să considerăm ca adecvată ultima dintre ipoteze.

- Utilizarea adnominală a adv *mai*: *mai vun ban, mai... o... o prăjitură* este considerată un regionalism specific ariilor nordice și vestice ale dacoromânei.
- Vocabularul se poate grupa în funcție de aceleași criterii stabilite în textul anterior: pe de o parte, cuvinte mai vechi cu circulație rurală – mai mult sau mai puțin locală (*câta* „puțințel”, *copil* „băiat”, *cutarece* „cutare”, *răchie* „răchiu”), dintre care unele legate de ceremonialul de nuntă (*junele/tânărul/ miresoñul* „mirele”, *tânăra* „mireasa”, *cuscri* „petrecerea restrânsă care are loc după nuntă”), dar și cuvinte regionale cu circulație mai largă, cuprinzând o bună parte a ariei vestice și nordice: *brăcirile* „betele”, *lumini* „lumânări”, *mereuț* „încetișor”, *pită* „pâine”, *plântică* „pănglică”, iar dintre cele legate de ceremonialul de nuntă: *cumnat de mână* „vornicel la nuntă” *stagari* „cel care duce *stagul* la nuntă” și, pe de altă parte, cuvinte noi, împrumutate: *fruștiuc* (< germ.) „gustare, mic dejun”, *muzică* dar care au deja o tradiție în limbajul local.

Este interesant de subliniat o anumită productivitate a graiului care creează cuvinte noi în limitele propriului său sistem: *se părichesc* „se grupează, formează perechi”.

3. [Nunta]

să ie fâta cu baiătu/d'i la o petrésere/dacă-i plășe únu d'-altu să vad/
sau iș_făc si cunoștință_ășă piņ_sat/le plășe/sau mă rog/d'e ori_unde//să
ie fâta cu baiătu/atús véde și părinți că... copílu cu fâta s-o luwăt/

înrábă fâta/„fătă/tu é-ai luwăt cu baiătu cutăre/șî_cutăre [!]/
dăcă-s_plășe d'e iel sau nu/d'i se?...cum?...”

atúș fâta spúni „mije-mî plășe”/dăcă iej tod_vine mirîcu/únu după
altu să icu/să țin bine și la... acasă/la parinți feci...//atunc îi spúne că d'i s-o
vinít? l-înrábă baiătu...//iel spúne că-i plășe d'e fătă...//atunc iej să

vorb^lesc/și vine să pețască fata//la vorbire//o pețască/să duș-acasă băiatu-i
spune și vine la...o săptămână/două/o pețască/...și îi atunș_i să vorbesc
acolo că se-i dă la fată/părce/zestră//altu dac-are-i dă pămînt/îi dă uoi/
ban/s-are//altu...și/mă rog/s-are/ăia-i dă//și...atunș să vorbesc și cînd fac
nuntă/dacă puacă să facă nuntă/sau dacă nu/uo ia_ășă fata//

ei/la nuntă.../nunta-șsepîe d'e sîmbătă//vine muzicantî sára/umblă
piș_{sat}/să duse la námurle feci/la námurle lu băiat/umblă/ cu muzica
pofcésce/fet il'e vin sára...precini'le jei/la șcuiit/la fată/la șcuiit/ia florî//

[Ce face atunci?]

î...iestă nișce vîerd'ăia/ș-acolo ăia o șcui_e/și cu fluăreșă șcuiită
d'iminăța [k] sára pofl'ésce fecil'i/mîerg d'oo feci d'-acolo d'i la nuntă d'in
precini lu fată/și mîna la fecil'i [k] la prîetîni'le jei să le poftească cu
fluăreșă/la nuntă//și muzica mîerze la námuri și la...precini lu băiat și.. că
să le poftească/să vină mînezî la nuntă/d'iminăța vine și să află pe măsă
florîl'-ălșă șcuiice/fiēcăre nuntăș/așă-i spunim noi nuntăș/va veni/și ia
uo fluare din ăia/ca să...spună că voiește fata/ș-ăia fluare-i [k] să
cunșce că-i pofl'it la nuntă//nuntă_juacă/și-șsepe pănă la miădădî/la uara
d'isprîzeșe la fată//mîncă/la prînd/și dup-ăia mai mîerșe și piș_{sat}/
pofl'ésce námurî căre n-or venit/s-or supără d'i cîtșe séva//mai inerșe
muzica piș_{sat} și dup-ăia să l'-adune pe tuacă//iestă nășu/căre ia [k] iel vo
comandă pe zîua_ăia nunta//și băni/la măsă/șe s-a-ncasădă/cît să_dună/
aăia să spunș că să cășcigă uo mîe/doo/tri mij de lei/cît iasă//după
măsă/șe să términă mîncăreșă/maj juacă un joc/ș-atușă juacă...tata lu fată
cu ia/sau máma lu fată/toș împriună că...fata să mărîtă/plîiacă dî la jei d'-
acasă//cîntă mărșu/dupa șe juacă jocu_ăla/că să pl'ése fata...d'-acasă//și... în
urma lu fată/să pūne móbila/róstu/așă-i spunem noi/róstu//móbilă//în
mașină/-n motór/sau în cărúță//și să dă: doo paturî/doo_ormăne/tuăle mă

rog/opt/şápce...scuártă/pîndăis/si să dă/si [e] fiiecarē s-are la fata lui/
dă//ş-atuńs miērzi móbila la baiát acásă/ş-acoló pánă sára juácă/... şî va
vēní...să púne sína la baiát/şî va rămîņe mai d'epárce fata cu baiátu//ásta-i
la noi cîņ_să fáse...

[Dar pom se face?]

nu să fásc//î_loc d'e pom/la noi să fáse kíp/aşá-i spúne//kíp//

[Cum se face?]

să maşkeádă//să fásc//să ie séva aşá-ņ_făă/să fáse urít/fásc la glúmie.../
mai sâ-mbátă cîc-un uom/fáse...la pitreşserc şciť//să fáse în tuáce fêlurîle:
juácă/cîntă/uriádă//aşá spúne kipu-ála/cáre să maşkeádă la făă//[...]

[Cînd merg la părinții fetei?]

fata nu mai mîérze la parinți fêci pánă la...uáuâl'e closíce/aşa-i
spúnem// [!] dumińică la ob_zîl'e/va mérze fata la...ia parinți iei/pánă la
uob_zîl'e nu mérze di loc/fata/la parinți ii/d'e cîm_pl'ácă d'e...//ş-atuńs la
ob_zîl'e mérze/şî máma fêci petrése un uou piņ_sîņ_la fătă/cîn_ínră la
puártă/şî să bágă sub...să ie [?] coridóru/pe cîndă năuíntru/i [r] îi petrése
un uou pin...p-is²⁶//da//că să fácă baiét/şî să fiie...gras şî frumós ca cum îi
uóuu//aşá o fost//da_ácu s-o pîerdút şî la noi obiściú ásta//

[Cum se fac florile „şicuie”?]

íestă un...bronț/di la órşova/di la Uorás/să cúmpără/ş-ála/fluárea-
nćinám în miéri d'i stup/fluárea_áia/şî dăm...prafu-ála d'i bronț să púne-
ntr-un taiérí/farfuriie//şî dăm cu fluárca acoló şî să fásc/să şicuie/să fásc
cum îi şicu/fluárea_áea//şî să numeşce şicuiit//

[Dar ce e „şicul”?]

şicu-i şicu şî să...şe íestă ímvelítă bombuána şe să púne-m_pom//da
aşá să zîşe bronțu_aála/că fluáre şicuiit//

²⁶ Gest: prin sîn.

[Ce floare se pune?]

fluáre iéstă și d'e pādúr^{1e}//să găsășce la noi aiísa și de [r] di
pādúre//foiimfir/așá-i spúne la fluárea_ái^a/fòiifir//îi cu trii foi/ío am aiís
dimnáță²⁷ pot să v-arát/îng_răd'înă//[...] și um_busuióc d'-ísa din.../se
mírosă/și/mă rog cu Țor se fluáre/da ála-i mái mult/să ș'cuie la noi/așá-i
spúnem/să ș'cuie//[...] să púne flór'ę ș'cuííce/să púne așá ũ_lanț lung/și
să kířéș'te/să púne la plóscă/și plóscă_ája ie Țo [r] ie Țo stíclă/și-i púsă
cu-o círpă róșiię/și púném flor' din álea ș'cuííce la gúra lu plóscă/și
púnem un dop ímfundát/ș-ála-l [!] il íngăuirim/și núma puțină țuică cúre
pe_ája-i dăm la fięcáre/il pofcím/il spúne ț_loc đe [ε] că ce [ε] ís_fáșe
síniua iventáție/te [r] te ruágă să beí/noi spúnim „te pof'ím la nuntă din
párca lu... tînăru/să viń"/și-z_dă să beí cu plóscă/ș-ája-i kíćită cu fluare
ș'cuíită/și c-o círpă róșiię//

[Cine merge cu plosca?]

cumnátu đe mńă/fráci'i lu... tńăr...

[Și dacă n-are frate?]

dacă n-are fráce/púne pe cumnátu lui/

un nám²⁸//

un nám d'î_scurt saų pe cumnátu lu...fra [k] bərbátu lu sóra
lui...púne//

[Dar ce face cumnatul de mńă la nuntă?]

cumnátu de mńă va mérze pí_sat cu muzícánți/sára/símbătă
sára/cu stícla_ája kíćită cu flor'și pofcésce pič...cáre-i...iéstě nám [r]
nám cu tńăra și_cu tńăru/la nuntă//și miérge pí_sat cu stagářių//stagářių
cáre vo mérge cu stágu mínezî la nuntă/are stag ála vo [k] să numéște

²⁷ Înregistrarea s-a făcut seara.

²⁸ Intervenția unui subiect ocazional.

stăgăr!//stăgu-i tri culór!//ca cum îi... stăgur_d'in áşta/fijicărç áre la
cásă//şî-ŋ_vîru lu pómu ála/a lu...iéstă o prajîná lúngă/şî prajîna ája
lúngă/iéstă-mvel'itá cu brás [ε] brasîrî spúnem/sau planícă/tot trij
culór!//şî-ŋ_vîru lu... a lu prajîná/iéstă un măr kíicít cu flor!//tót şîcuiíce/şî
máru-i tót şîcuiit/cu bronţ//şî mérge stagáriu mínezî cu cumnátu d'e mîná
şî_cu muzíca/să pofcáscă...námur'le la núntă//cáre să supără şî nu vríe/
fas-a dóya ivitáŋie/aáşta/şî mîerg şî-i prokçamá/că d'i se s-o supărát/să
vínă la núntă//şî. .ic fuár'e frumós//

[Cu mărul ce se face?]

máru/cîŋ_să térmenă núnta/şî peţrése pe náşu/acásă cínăra/cu
cumnátu d'i mîná²⁹/şî cu cínăru/duşe pe náşu-acásă/la uára dòisprízése/sau
la únu/dóo mă rog nyápca/cîŋ_să t'érmină núnta//mérze că sč-i [k] ! duc
acás pe náşu/atús/cumnátu d'e mîná frîze stăgu/ cu náşu/şî să [k] dă dúpă
cinerî/cu íel//şî pe cárç l-ajúţç-i rúpe pişuár'le//íel trebê să fúgă/că d'-ája-i
cínăr/să nu-l ajúngă//ş-atúş máru ála ál şîcuiit să táje/şî să dă la fijicărç
cîc-o bucátă d'in íel//

[Ce face cumnatul de mîná în timpul nunţii? Ce face el?]

íel/cumnátu d'e mîná va fi [k] s-ascúlce/la dispoziŋia náşuluí//şe-i
trebuie la náşu/íel trebê să mîargă şî s-adúcă//úóríse spúne náşu/íel trebă
să fácă//şî cî_s-adună báni: la másă/la núntă/íel trebă să vorbíască şî să
stríze: í „dăñilă/íon/pátru/púne atíta”//câţ bañ púne/íel trebă să spúnă//íel
adună báni c-un taj [k] farfuriie/pe zîua_ája d'i la núntă/şî atúş la
úrmă/cu náşu númeră báni/şî spúne c-atíŋia bañ s-o strîŋs/s-o_dunát//íel
dă ajutór la náşu/cumnátu d'i mîná// [..]

şî íel va fi...să álbă grijá di mirçásă/să nu-i fúre mirçasa/cumnátu d'i
mîná//dacă o...

²⁹ Îşi drege glasul.

[Cine s-o fure?]

vine únu/ce iau de su_mîna pe dumneavuástrá/și spúne/„mi-ș [k]
iej_miręasa”//

„mă ún_ț-e miręasa?”

„nu șcu”//

iel trébă s-o aducă//n-o adúșe/púne báni/plăcésce miręasa// sau dácă-i
fúrá um_pantóř đim_pisóř/sau mácar sé/cumnátu de mîna răsúnd'e//și
stagáriu răsúnd'e d'e stag//dácă-i fúrá máru di la stag/cumnátu đi [k]
stágáriu plăcésce/máru//

Culegere 1965

*Dobromirescu Paraschiva, 31 ani, 7 clase;
Dubova, com. Plavișevița, jud. Mehedinți;
Porțile de Fier, p. 52–57.*

Observații

A. Informatoarea, o femeie de 31 de ani, nu are darul povestirii; în acest sens, este semnificativă observația anchetatorilor, notată în caracterizarea ei: „nu s-au putut obține de la ea texte libere închegate”.

Textul referitor la obiceiurile de nuntă este interesant, în primul rând sub raport metodologic, prin aceea că el reliefează diversificarea actuală a tehnicilor utilizate în ancheta dialectală; în absența spontaneității și a locvacității subiectului, dialectologul a recurs la întrebări pentru a stimula reiatarea, astfel încât aceasta se dezvoltă din dialog.

Întrebările puse de anchetator cer vorbitoarei să explice anumite obiceiuri despre care acesta avea cunoștință sau să lămurească fie termenii, fie rolul unor protagoniști, menționați în detalierea ritualului nupțial

Astfel, se obțin precizări lămuritoare privitoare la:

- *ouăle clocite* „prima vizită a tinerilor căsătoriți la părinții fetei”, când are loc, în ce constă și ce semnificație rituală are acest obicei aflat pe cale de dispariție;
- *florile șicuite* „florile poleite (cu bronz)”: ce sunt ele și în ce momente ale nunții se folosesc; ce împodobesc ele precum și cine, când și cum le confecționează;

- *cumnatul de mână*: cine poate îndeplini acest rol (în ce raport se află acesta cu mirele) și ce trebuie să facă el în diferitele momente ale nunții;
- *obiceiul mărilor*: când are loc acest obicei și care dintre participanții la nuntă sunt implicați în el (*compară cu textul următor, 4*);
- *chipul „omul mascat”*: când apare și cine este el;
- *furtul mireșii*: cine fură mireasa (sau pantoful ei) și cum se răscumpără acest furt.

Observațiile succinte ale informatoarei, caracterizată de anchetatori ca o „bună cunoscătoare a obiceiurilor locale”, sunt și ele interesante pentru etnografi și folcloriști; de exemplu, povestind despre *cunoștința* mirilor, ca moment premergător nunții, vorbitoarea afirmă doar: *se văd sau își fac și cunoștință așa pînă sat (...) sau mă rog de oriunde*, ceea ce evidențiază faptul că mentalitatea actuală conferă acestui moment un caracter *local* și *individual*, în timp ce înainte, în comunitățile rurale tradiționale, el avea un caracter colectiv; odinocară existau manifestări special organizate în acest scop, care reuneau mulțimi de tineri, veniți din mai multe sate; amintim că S. Fl. Marian consemnează: *ospățul feciorilor, nedeile/hramurile*, dar și târgurile de fete dintre care cel mai celebru este *Târgul de fete de pe Muntele Găina*, munte așezat între „hotarul moșului” și „cel al crișeanului” (Frâncu-Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, p. 72).

B. Din punct de vedere lingvistic, textul înregistrează anumite variații de pronunțare sau forme gramaticale care se situează pe o poziție inovatoare în raport cu modelul tradițional al subdialectului.

- Semnalăm alternanța: *ai luwat/s-o luyat*.
- Palatalizarea dentalelor prezintă mai multe stadii: cele finale, considerate tipice pentru această arie dialectală, dar și stadii intermediare sau incipiente, care indică o tendință de regres a fenomenului și chiar forme care atestă inexistența lui:

d: *de, din, oriunde; de, din, vedea, raspunde* etc.; *de;* *de, din*
t: *fece, frace, placeste, cisciga* etc.; *cite, poate, te; voieste; se termina*
n: *vine, bine, va ramine, nam* etc.; *puhem, spune; spunem*
l: *zile, toate, felurile, sa plece* etc.; *pleaca, invlita, le; neamurile*

Același cuvânt cunoaște diferite stadii de palatalizare: *numește/spunește, preținele/preținele, înăra/ânăra să poșască/să poșească; spunem/spunem; neamurile/neamurile*, notate uneori simultan într-o singură formă: *deparțe; poștește/poștește* (care înregistrează și varianta *poșcește*), *chitește* (care înregistrează și varianta *chicit, -ă*) etc.

- Fricatizarea africatelor este un fenomen curent:

č > ș: petreșere, pișor, atunș, plașe, înspe, dușe etc.

č̣ > ž: ajunže, se strinže, frinže, merže,

formele care mențin africata fiind accidentale: *atunč, merče* și alternând cu mult mai frecventele forme cu fricative.

- Arhaismele fonetice *č* și *č̣* prezintă situații diferite. În timp ce conservarea lui *č̣* este sporadică: *să vič* (pers. 2 sg.), *mînezi*, ocurența lui *č* cunoaște oscilații:

č: miadăči, prinč, ureadă

z: ziua, zile, mînezi

Apariția fonetismului *č* în anumite neologisme: *încaseadă, masheadă* ar putea demonstra poziția lui încă solidă în sistemul pronunțării locale.

Arhaismul *č* (<lat. *j + o, u*) a evoluat la *j*: *joacă, joc, ajunge, să ajungă*.

- Genitivul este realizat, în general, prin formații analitice, construite cu *lu* proclitic, atât în cazul substantivelor animate masculine: *pretinii lu băiat, fratele lu tânăr, din partea lu tânăru* (se observă că uneori substantivul nu este articulat, iar alteori el apare terminat în *-u*, marcă a pierderii articolului hotărât *-l*) și

feminine: *pretinii lu fată, tata lu fată, mama lu fată, în urma lu fată*, cât și în acela al substantivelor inanimite: *ia gura lu ploscă, în vîru lu... a lu prăjină, în vîru lu pomu ăla*. Apar sporadic și formele flexionare de genitiv (cu articolul enclitic): *la dispoziția nașului, părinții fetii*. Proporția exemplurilor impune constatarea că formația analitică este cea obișnuită în grai, raportul de variație liberă înregistrându-se foarte rar: *se duce la neamurile fetii, la neamurile lu băiat*.

- Dativul se exprimă analitic cu ajutorul prepoziției *la*; observăm că substantivele masculine sunt articulate: *dă ajutor la nașu, că-i trebuie la nașu*, iar cele feminine nu prezintă articol: *mama fetii petrece un ou pin sîn la fată, dă la fată*, decît dacă sunt însoțite de determinanți: *fiecare ce-are la fata lui dă*.
- Apariția lui *pe* la acuzativul-complement direct este întâlnită mai ales la substantivele masculine articulate cu articolul hotărât: *petrece pe nașu, duce pe nașu acasă*; la substantivele feminine, în aceeași situație, se remarcă absența lui *pe*: *întreabă fata, plătește mireasa, dacă nu, o ia așa fata*.
- Articolul genitival este invariabil *a*: *în vîru lu pomu ăla, a lu... este o prăjină, și-n vîru lu... a lu prăjină*.
- Pronumele demonstrativ prezintă diferite variante fonetice ale formelor scurte descendente directe din lat. *ille* și, respectiv, *iste*:

ăia, aăla, aăia, aia, alea

ăsta, aăștia, asta

O trăsătură caracteristică o constituie antepunerea adjectivului pronominal demonstrativ: *aia floare*.

Auxiliarul perfectului compus este la pers. 3 sg. *o: s-o luat, o fost, s-o supărat, s-o strîns*, iar la pers. 3 pl. *or: or venit, s-or supărat*.

- Viitorul prezintă două forme ale auxiliarului:

va veni, va rămâne, va merge, va fi

vo comanda, vo merge

- Apare fenomenul de prefixare a verbelor pentru marcarea unei valori aspectuale: *procheamă* „cheamă din nou”.
- Lexicul este variat. Neologismele ocurente demonstrează prin conținutul lor o anume modernizare a vieții rurale: *bomboană, coridor, la dispoziția, încasează, marș, mobilă, motor, muzică, muzicanți*; unele dintre acestea sunt deformatate: *bronț* „bronz”, *iventăție/ivitație* „invitație”; ceea ce arată un proces de asimilare neîncheiat. Ca o contrapondere apar o serie de elemente locale arhaice care plasează satul bănățean la limita dintre tradițional și modern: *brăciri* „cingătoare, betc”, *se chitește* „se împodobește”, *copil* „băiat”, *cure* „curge”, *foimfir* „saschiu”, *întinăm* „înmuiem puțin”, *mînezi* „a doua zi”, *miazăzi* „amiază, prînz”, *ormane* „dulapuri”, *pînzăici* „cearșafuri”, *plantică* „panglică”, (*neam din scurt* „de aproape, apropiat”, *tînăr, -ă, -i* „mire, -easă, -i”, *vorbire* „pețire”. Informatoarea are conștiința acestui vocabular local pe care încearcă, uneori, să îl raporteze la celălalt sistem lexical: *mobila, rostu, așa-i spunem noi, rostu; pune-ntr-un taier, farfurie*, iar alteori chiar să-l evite: *tai[k]/farfurie*. Stratificarea vocabularului reflectă diversificarea evolutivă a realităților pe care le desemnează termenii: *se pune mobila (...) în mașină-n motor sau în căruță*.

4. Cum se dă mărul miresei

Să înțălîc, să tomnêsc. „La câteva zile după ce s-au tocmît”³⁰ atúsa dă mlăru. Să duc părinți zúnelui și zúnile la mireasă cu mlăru; pogásê și mlăr și bań pă pogásê. Atúsa sînă și zúacă și mai dăscîntă cîcê Țuna:

Syácră marc,

Puále n-áre,

Și i-o fásê nõru-sá,

Și i-o fásê puále noi

³⁰ În ALRT se dă între aceste ghilimele „traducerea literară a cuvântului sau a frazei.

Ș-o purtă șapcê nêvói
Suăcră mare, puălițē-n tri,
Dă mîně dă n-aj măi fi!

Culegere 1937

Ileana Zomborean, 64 ani;
Vălcani, jud. Timiș;
ALRT, p. 36.

Observații

A. Obiceiul *mărului* face parte dintre tradițiile care preced și încheie (*compară cu textul anterior*, 3) nunta. El pare că este, alături de bannii puși pe *pogace*, simbol al „încredințării”. Dacă monedele au fost semnalate încă din vechime ca obiect care consfințește înțelegerea făcută înaintea nunții, *mărul* este mai puțin comentat.

Însoțit de cânt și joc, acest obicei este și prilejul recitării unor cântece satirice cu substrat moral.

B. Palatalizarea dentalelor în fază finală este un fenomen constat în cazul consoanelor t: *cîcē, șapcē* și n: *juñelui, bañ, nêvoi*; palatalizarea lui l prezintă stadii diferite: *poafe, poalje, înțeljeg, junclēe*.

- Constantă este și trecerea africateri *č* în seria fricativelor > *š*: *pogaše, atunša, šină, faše*.
- Fricatizarea se produce și în cazul lui *ĝ* (< lat. *j + o, u*): *țunele, țoucă*.
- În prepozițiile *pe* și *de* se constată o schimbare a vocalei care trece din seria anterioară în seria centrală datorită caracterului dur al consoanei precedente: *pă, dă*.
- Absența diftongului *iĵ* în cuvântul *mîne* arată conservarea formei mai vechi.
- Prezentul indicativ al unor verbe de conjugarea I nu prezintă sufixul *-ez*: *cină* (pentru „cinează”), tendință care se manifestă relativ frecvent în graiurile vestice și nordice.

Viitorul are la pers. 3 sg. auxiliarul *o*: *o face, o putea*.

- Din terminologia populară a nunții notăm utilizarea cuvântului arhaic *june* (< lat. *juvenem*) cu sensul de „mire”.

5. nunta

ieu n-ám vru_sâ mă mări_dă părinți tot a spus că sâ mă mări_că ei
sîņ_sîņgur_șî... să álbă cîne să-î ajúte șî pe_ei acásă/șî...//a venít odátá
la noi aiísa-ņ_sat/la j^uoc/la bal/la nédeie//șî m-a sérú_să j^oc cu
iel/ă_jucát/am_venít acás/[!...] șî pi úrmă la vo dóo zí'le o venít
acás/la noi//o spus că árę trábă cu ta'ícu/nu șcu še s [ε] să vorbęască cu
iel/pi-urmă...iár o p'róveni_șî tătícu l-a-ntrábá^d_/„da cē to^d_vin/șe vrej
tu să...to^d_vin la míni?”//

pi-úrmă i-a spus//atúsa m-a-ntrábá_pe míne dacă-m pláscē di iel/sau
vreu să-l ieu//ęo aņ_spus/

„io nú_șt'u/nu vreu sâ mă marít”//

„pă cum? dacă ție-ț pláscē đe copíl/șî lui đe cîne/đi še?”//

atúsa/ă_stát_îo puřín pe gîndur_ășá șî.../iel iar o venít/a dói'la sár-
a p'róveniít//[ε] am eșí_dupę_ęl afără șî l-am întrábá_că „še vrej?”//șî...cl
a spus că iel vre sâ_să cășătoráscă cu míni//după áęă...io-am m'ers la
școálă șî pe clása_a nóęa/am mai m'ers/tot [ε] el tot áșá veńá//pi-ormă n-am
înțál'és amînd^ói/șî...iel a veni_la míne//am_facút_pl^osc/ci [ε] pana
m-am a [k] n-a mă măritá/n-am vorbí_că să fásem plos^c//să mérzeę_la
báęcă_ca sâ-l...ar [k] luvám/acás/la míne// am_ú [k] n-am p'rigátít /am
fácút_î mîņcáře/șî nuoj/șî iei_șî.../am_m'ers cu pl^óscu după iel/ca
sâ-l_lom...//am mers acol_la iei/[!...] ca sî-l luvám zíníte la míne//am mers
la iei acoló/am mîņcát/am băút pîn d'imínáța/d'imínáța am venít_iár la
mîń-acásă//la noi iar áșá șî.../iel a ramás acoló/cu míne//

[Și la nuntă cum a fost? Ai făcut-o mai târziu.]

nunta am făcut-o... în iú'le//ástă...vără//

[Ia spune cum te-ai pregătit de nuntă și cum a fost toată nunta.]

d'ę nuntă m-am pŕigăf'it...trébă să [k] aņ_cusút măsăe/ca să...
sist'és_la nuntă/pe caf-or venit//ș[k] pe cumnátu de mîná/pe stagár/la naș/
la_a dói'l'ęa naș/lú_i um_măsăi și costúm de hăiņe/să cumparám la tuoț...
//p_i-urmă n-am pŕigăf'i_de nuntă/și...ęo aņ_făcú_núma iő nuntă/ n-o fă
[k] n-a făcú_și băiátu//núma la míne a_fost toátă masa//

am pus...dumínică đimíńața am dat mîņcäre la nuntăș/i_ël...i_o a [k]
m-am pitulăt ca să nu mă áfle atúnc [!]/și...am dat_î mîņcäre la
nuntă_după ê-au mîņcát/au veni_ca să-i...ma ia pe míne//p_i-urmă naińca
nunți a_ș scos o mai_múcă/or făcút-o uurítă/o đis că áęa dă lă...ăi cínăr//ca
să-l spéríe pi i_ël//inrabáu că unde-i a cínără/i spuńau că nu șt'iu//áęa
cínără/áęa-i...mirása lui//atúsa/au mai scos o fătă mică/o făcút-ő cínără/ș-
au aratát-o/ș_p_i-urmă m-au arătá_pe míne [!]/și am eșít și.../am
p'ecá_la bisérică//

aņ_veni_d_la bisérică/cîn_am eșít afără/cîn_m-or aratá_pe
míne/a cínără așá trebă/áfe cántă cu apă și cū busuióc//și am udát
t_los_nuntăș/și pe_ăi cíněr//dup-áęa am plecá_la bisérică/am veni_n-aņ
cununát/și/am j'ucát/in_sat//p'ínă mai tîrzíu//ș_p_i urm-am p'ecat pro...
napuoi/pival'e/și...am p'ęo [r] p'ęodat mîņcäre/atúncă după s-au dat
mîņcäre_or aratá_d_áruřile//s-au strigá_báni/și dárur'li l'-o_r_aratát/
cäre_cúm au avút a [k] n-o sístít//și dup-áęa_aņ_sístít ęar_ęu pe care
am avút de sístít l'ęu// [...]

[Pe cine ai pus cumnat de mîná?]

cumná_d_d'e mîn-am pus frát'e'le alú_i cínăr//și stagár am pus
frát'il'e m'ięu//

[Și ce face cumnatul de mîná și ce face stagiariul?]

cumnátu d'e mîná méręe cu mirása pîná la bis'érică/cu pluőscu/...
mă pázęște pe míni să [k] că să pun álți ca să fúră mirása//și mă pezęșt'e
să nu fúrę mirása//stegáru-i cu stăęu//mér_ęe naińtęa nunți//

[Dar s-a întâmplat vreodată să fure mireasa?]

și fūră pantuōfi mirési//că [k] și trébe să đă...đáse litře de rakíie/și
și_súce de lei/sau ʋo miie/ca să-ı đa pantuōfu mır_ési//

[Spune-mi aici e obiceiul să se ducă fetele tot cu nuntă, sau mai și fug?]
mai și fūg//[!]

[Știi să-mi povestești o întâmplare cu o fată care a fugit?]

da [!]/o [r] o fătă mai máfe c-un aņ_ca miine/a fu[ε] a vorbit
c-um_băiát//și păriņi n-au vrut s-ō đă//și ia/ieū într-o siără m-an_dus
iņ_vál'e/și ia m-o spus/așă im spuńá ęa mie „varúica”//m-a spus/
„mă varúică” io acúmă fug”//atúnca/

„pă unde fu?”//

„cu fu_la copil-òla”/únu-n ʋoábă³¹ //„úici m-am pfigací_țuáll'i-n
trájštă/și l'am pus im_bruscán/coló-ņ_cucurúđ”//[!] ș-atúsa.../

„pěi!” đic/„sé đic a tăi?”//

„pěi_io șcū/ięi [k] am vórbă cu lei cîn [ε] iei cîņ_viin/vinē ʋo
mujěre și.../o_mujér-o veșină đ-a iđ đ-acóló/și strígă la miine să es pîn
afără//ș-atúsa ieu șciū/și ies afără și... fug/că iei m-așcáptă”//și/ʋo fuзіt//o
[k] atús o fuзі^d_la iei//nuápca//

pi-úr_mă păriņi ęi mînezi să cîntău după ęa/și plîzáu/și să
nacajău/[!] da...//și pă_la uúrmă n-o stat cu ie!//o pl'ecát//

[Dar de ce îți zicea „văruică”?]

păi am trái_i_noi bine/și aņ_fos_priéfeńe/și la ʋo sarb [ε] la
mîtcálău/noi n-am țvaruikít//

[Cum e asta? Ia spune cum e obiceiul?]

ă'_legát o cręangă de măr așă ruátă/și âm_țroși^d_dóo ʋóuo róși/
și...at [ε] n-aņ_dus acóló și an_đis: „na” [k] iđ_an_dat uóuu iii/și ęa
pę-a meu//ș-an_đi^s/

³¹ Ohaba, cătun al comunei Cornerera.

„na varúicã óyu meu/și tu dă-mî pę-a tău”//și n-am...țucăt piņ
crângă//și/d- atúsa n-am đis varúicã//

Brînzei Ana, 17 ani;
Cornereva, jud. Caraș-Severin;
TD Banat.

Observații

A. Informatoarea, care are 17 ani, relatează despre nunta sa. Mirii sunt din sate diferite, iar nunta, contrar tradiției, este făcută numai în satul fetei, de către părinții acesteia deoarece tânăra pereche urmează să locuiască – lucru mai puțin obișnuit – în casa lor. Această situație determină un lucru la fel de puțin obișnuit și anume faptul că tot familia viitoare mirese se deplasează în satul băiatului pentru *plosc* „logodnă”: *am făcut plosc [...] n-a mă mărita, ne-am vorbit ca să facem plosc; să mergem la băiat ca să-l [...] luăm acas la mine [...] am mers cu ploscu după el ca să-l lom; am mers acolo la ei [!] ca să-l luvăm ginere la mine; am mers la ei acolo, am mōncat, am hăut pân dinmineața.*

- În expunere, vorbitoarea creează ad-hoc, prin alăturare, o serie sinonimică: *a venit odată la noi aicea-n sat, la joc, la bul, la nedeie* care marchează, în fapt, schimbarea obiceiurilor, a mentalității și a vocabularului: elementele moderne se amestecă cu cele tradiționale, suprapunându-se.
- Momentele importante ale nunții sunt punctate, fără multe detalii etnografice (*ploscul* „logodna”, darurile pregătite de mireasă pentru nuntași, ritualul păcălirii cu o *maimucă* și cu o fetiță îmbrăcată în mireasă care îi sunt prezentate acestuia înainte de a i se încredința alcașa, udatul nuntașilor cu busuioc înmuiat în apă de către mireasă, cununatul la biserică, strigarea darurilor la masă etc.), precizându-se succint, la întrebările anchetatorului și rolurile personajelor mai importante (*cumnatul de mână, stagariul*).
- Semnificativă este relatarea „liberă” a unor momente din viața subiectului, care încadrează povestea obiceiurilor de nuntă. Au-

tenticitatea dialogurilor și a limbajului rețin atenția; se remarcă, de asemenea, inserarea altor obiceiuri specifice locale care nu sunt legate de nuntă, cum ar fi *învăruichitul*.

B. Textul este interesant în primul pentru fluctuațiile lingvistice pe care le înregistrează, evidențiind stadii evolutive diferite ale aceluiași fenomen, dar și variații determinate de situația de comunicare specială pe care o reprezintă ancheta dialectală și la care informatoarea, fiind foarte tânără și mai instruită, reacționează adecvat. În acest sens, sugerăm compararea frecvenței particularităților lingvistice locale atestate în conversația cu dialectologul cu aceea a acelorași particularități în fragmentele de dialog reproduse în text.

- Din punctul de vedere al confruntării celor două sisteme: sistemul graiului local și sistemul limbii comune (dobândit în urma unui proces instructiv – educativ mai îndelungat, de 9 clase), examinarea textului evidențiază faptul că sistemul local continuă să fie mai puternic; în numai trei cazuri (*cine, êe, atunê*) informatoarea renunță la pronunțarea locală cu fricativizarea africateri $\text{č} > \text{ś}$, adoptând pronunțarea literară; notăm că pentru două dintre aceste exemple, ambele pronunțări alternează (*êe/še, atunêa/atunșa*), dovedind că încercarea de a se adopta pronunțarea standard a interlocutorului (dialectologul) întâmpină rezistența pronunțării locale, care predomină net în text (*aișa, plaše, să făšem. să șinstesc* etc). Situația este și mai relevantă în cazul africateri ğ care apare o singură dată (*merșe*), formele cu ž fiind cele curente (*să merșem, žinere, o fužit* etc.), iar fazele intermediare fiind accidentale (*merșe*).

Fenomenul aies este edificator întrucât fricativizarea africaterilor rămâne trăsătura fonetică cea mai constant atestată de textele dialectale bănățene. De aici decurge o concluzie firească: în procesul de eliminare a diferențelor dialectale, în condițiile sistemului educațional din deceniile 6–7, școala a avut un rol foarte puțin semnificativ.

- Celelalte particularități lingvistice înregistrează variațiile deja semnalate pentru texte bănățene din aceeași perioadă, înscriindu-se într-o dinamică internă a sistemului local care se dovedește vie. Dintre ele semnalăm câteva mai importante.
- Palatalizarea dentalelor cunoaște stadii diferite; de exemplu, *t*, *d* apar cel mai adesea într-un stadiu final de palatalizare *ć*, *đ* considerat specific pentru identificarea graiului bănățean: *nainća*, *al ćinăr*, (*aea*)*ćinără*, *noapća*, *ćine*, *uice*, *m-aşćaptă*; *unde*, *neđeie*; acest stadiu alternează cu stadii intermediare s-au chiar incipiente: *preťene*, *să cinstesc*: *păzešťe*; *să đa*; asemenea oscilații, care atestă accidental și consoana nepalatalizată, pot fi înregistrate în cazul aceluiași cuvânt: *şćiu/šťiu*, *frăćile/fratele*, *m-am prigăćit/ne-am prigăťit/m-am prigōťit/ne-am prigăťit*, *taťicu/tăťicu*; *đi/đe/d'ě*, *đimineაჟa/d'imineaჟa*. Această variație poate fi interpretată ca un recul al fenomenului.
- Arhaismul fonetic *đ*: *am đis*, *đic*, *đăce*, *cucuređ* este mai frecvent în raport cu fonetismul mai nou *z*: *târziu*, *mânezii*.
- Forma de pers. 2 sg. a verbului *a veni* conservă arhaicul *ń*: *viń*.
- Evitarea hiatului *u-a* prin consonantizarea semivocalei intervocalice dezvoltate: *lulam* nu este consecventă: *lu^uăm*.
- Genitivul este exprimat prin forme flexionare: *naintea nunții*, *pantofii mireșii*.
- Acuzativul complement direct poate apărea fără *pe* în cazul substantivelor desemnând o persoană: *cumnat de mână am pus fratele alui iânăr și stagari am pus fratele meu*; mai rar este utilizat și *pe*: *să cinstesc pe care or venit [...] pe cumnatu de mână, pe stagari*.
- Articolul posesiv-genitival este invariabil *a*: *a tăi*, *a tău*, *a meu*.
- Semnalăm tendința de adverbializare a numeralului ordinal care prezintă forme invariabile: *a doilea naș*, *a doilea sară*.

- Dativul pronumelui personal la pers. 1 sg. este omonim ca acuzativul: *m-o spus, m-am pregătit țoalele*.
- Imperativul are la pers. 3 pl. desinența *-u*: *întrebau, spuneau, se cântau, plângeau, se năcăjeau*.
- Auxiliarul perfectul compus cunoaște la pers. 3 sg. și pl. forme duble:

a spus/o spus	au arătat/or arătat
a venit/o venit	au venit/or venit
a vorbit/o ȳis	au vrut/or făcut
a rămas/o cinstit	au avut
a cerut/o făcut	au dat
a întrebat/o fugit	au scos
a plecat/o plecat	au înăncat
	au strigat

Accidental, la pers. 3 pl. apare *a spus*.

- Verbul prezintă categoria aspectului; exprimarea repetării acțiunii se realizează cu ajutorul prefixului *preo*: (*iar*) *o preovenit, am [...] preodat mâncare*, care are o tendință de adverbilizare: *am plecat preo.. napoi*.

Vocabularul cuprinde pe lângă termenii specifici zonei ce desemnează personajele principale ale ceremonialului de nuntă: *ăl tânăr* „mirele”, (*aea*) *tânără* (cu sinonimul său literar *mireasă*), *cumnat de mână* „vornicel la nuntă”, *stagari* „cel ce poartă stagul la nuntă”, *plose* „logodnă”, o serie de cuvinte locale: *rachie* „rachiu”, *mătcălău* „sărbătoare populară care cade în săptămâna de după Paști când fetele se prind văruici”, *ne-am învăruichit* „ne-am prins văruici, surate”, *copil* „băiat”, *bruscani* „brusturi”, *nedete* „sărbătoare a hranului”. ca și numeroase alte cuvinte caracteristice unei arii mai largi nord-vestice: *cucuruz* „porumb”, *se cântau* „jcleau”, *cantă* „cană”, *ne-am ȳucat* „ne-am sărutat”, *măσαι*, *~e* „față de masă”. Unele cuvinte sunt adaptate fie unui anumit

sistem derivativ: *maimucă* „mămuță”, fie unui anumit sistem de compunere: *mânezi* „a doua zi”, fie unei variații morfologice: *plosc* „ploscă”, preferate în vorbirea directă.

6. USPĂȚU SĂ FĂȘĂ ASȚ

Dacă împlă să să-sușore ū_fisór đī_sat, atúsa să dúșe să pețască la o fată. Dacă nu să-voiștē aia, să dúșe la álta. Și cîn_gășăștē pe úna care vria să să măritē după iel, atúsa o pețăștē și să tomnēstē cu ie că cînd să făcă usplățu. Atús să duc la cānălăriiē și bagă cłărțiliē. Și după aia, la triē săptămín să duc și să cunună. Și după aia să cunună ší la beserica. Și după șe gátă cu cununija la beserica, să duc acás și fac usplățu.

Dacă merg acasă, șad cu tófi la meásă și după aia liē púnē acólo mîncăre și beutură. După șe gátă cu mîncărca, ie vórnicu um_blid cu sare și zîșē cátă toț_đi la meásă:

- Îm_pare că nú fu cárna sárátă. Ar trábui s-o sárám mai bínē. Și atúsa fișcāre dă síste đim_bai, care cît puqkē și are vóie, și îi púnē la vórnicu ím_blidu cu sare. Și fișcāre zîșē cā_đi la puțn, da Dumnēzáu să liē dîc mult, ší mai mult. După șe or dat toț_đē rînd, atús vórnicu dă blidu cu bāni la mîrșāsă.

Și după aia, să strîng muieriliē pe lîngă vórnic, care vrieu să o síștiāscă cu sēva țuqliē sau [k] orl vāsă. Și fișcāre muiere íj_dă pe rînd dāru iej în mîna vórnicuui și vórnicu liē rîdică sus, să vādă toț_că sínc cu sē síștiēstē pe mîrșāsă.

După șe gátă cu dāruriliē, șocānēsc toț_cîl-um_pāhār đē beutură și strîgă: Să fișē-n narócu vînerilor ș-al tuturor!a!

Și după aia, șei mai vînerl să apucă đē zoc și șei mai bătrîn rămîn mai đēpártē la meásă.

Și usplățu țînă după cum îs și uămen đē mult și uomu đē bogăt
(ađica uomu căre fășe usplățu)

Culegere 1931

Popa Ion, 43 ani,
Petrila, jud. Hunedoara;
ALRT, p. 266-267

Observații

A. Informatorul este un bărbat de 43 de ani din com. Petrila, jud. Hunedoara. Textul este interesant și pentru că ilustrează mentalitatea masculină în legătură cu nunta și cu desfășurarea acesteia în comunitatea rurală respectivă. Această mentalitate este pusă în evidență de selecția operată în relatarea principalelor etape ale ceremonialului de nuntă.

Momentele care preced nunta propriu-zisă nu sunt diferențiate sau detaliate. Introducerea este foarte directă și sumară: *dacă umblă să se-nsoare un fecior din sat atuncea se duce să pețescă la o fată*; pețirea este prezentată ca un demers solitar al viitorului mire, demers lipsit de orice solemnitate, în care criteriile alegerii miresei sau calitățile acesteia nu sunt în nici un fel aduse în discuție. Căsătoria apare ca un fenomen necesar pe care feciorul este hotărât să îl rezolve fără prica multe complicații: *se duce să pețescă la o fată. Dacă nu se-nsoriește aia, se duce la alta. Și când găsește pe una care vrea să se mărite după el, atuncea o pețește. Tot atunci se tomnește cu ea când să facă ospățul „nunta”*.

Din desfășurarea nunții, informatorul reține trei momente principale care, toate, au un caracter pragmatic: căsătoria civilă, ce implică depunerea actelor la primărie (*atunci se duc la canțălărie și bagă cărțile*) cu trei săptămâni înainte, cununia religioasă (*după aia se cunună și la biserică*) și ospățul în timpul căruia au loc succesiv masa, ritualul strigării darurilor de către vornic și jocul tinerilor. Semnificativă este respectarea tradiției de a strânge darul de bani de la meseni într-un blid cu sare, singurul obicei menționat în detaliu, împreună cu alocuțiunea vornicului reprodusă cu grijă: *Îmi pare că nu fu carnea sărată. Ar trebui s-o sărăm mai bine*, care creează și singurul moment al unei atmosfere de ceremonial.

B. Textul provine din zona nordică a subdialectului bănăţean apropiată de graiul crişcan. Amestecul de particularităţi de pronunţare între cele două arii este evident.

- Cel mai relevant fenomen care ilustrează tangenţele cu zona vestică a dialectului dacoromân este palatalizarea dentalelor *t* şi *d* la stadiul *tʰ* (*găşeş^{tʰ}te*, *să se mări^{tʰ}te*, *peşeş^{tʰ}te*, *ţineri(lor)*, *că^{tʰ}te* etc.) şi *dʰ* (*de^{tʰ}*, *din^{tʰ}*, *de^{tʰ}parte*, *ad^{tʰ}ică* etc.); formele alternante sunt rare: *cins^{tʰ}reşte/să cinst^{tʰ}iască*, iar cele nepalatalizate şi mai rare: *cinste*.
- Palatalizarea dentalei *n* este consecventă: *cunuⁿia*, *puⁿe*, *vornⁿicu*, *biⁿe* etc.
- Atestarea palatalizării numai în cazul cuvântului *mⁿireasă* confirmă una dintre particularităţile recunoscute ale graiului bănăţean.
- Semnalăm absenţa fonetismului arhaic *ʃ*: (*zice*, *Dumnezeu*; în interiorul sau la iniţiala cuvântului; sunetul respectiv a fost notat în fonetică sintactică: *cătă to^ʃ de la mireasă*).
- Fricatizarea africtei *č* > *ś* este generală, atestând una dintre trăsăturile definitorii ale subdialectului bănăţean: *śine*, *ziśe*, *śeva*, *feśor*, *atunś(a)*, *se duśe*, *śinse* etc.
- Conservarea diftongului *ɛɪ* în *m^{ɛɪ}să*, cuvânt repetat în această formă pe tot parcursul textului constituie o trăsătură caracteristică a graiului din această zonă.
- În timp ce dativul cunoaşte exprimări analitice fie cu *la* (atât la substantive masculine articulate: *fi pune la vornicu în blidu cu sare*, cât şi la cele feminine nearticulate: *dă blidu cu bani la mircasă*), fie cu prepoziţia *cătă*, după verbe dicendi (*zice cătă to^ʃ de la masă*), genitivul prezintă forme flexionare (*mâna vornicului*).
- Complementul direct în cazul acuzativ se construieşte cu morfemul *pe*: *cinsteşte pe mireasă*.

- Aricolul genitiv al este variabil și se acordă în gen cu obiectul posedat: *să fie-norocu tinerilor ș-al tuturoră*.
- Pronumele demonstrativ are forme populare specifice graiurilor sudice, forme descendente direct din pronumele demonstrativ latin: *illa: aia*, dar articolul demonstrativ-adjectival are forme care corespund celor din limba comună: *șei* și care provin dintr-un element compus în latina târzie: *ecce + illi*.
- Textul înregistrează utilizarea perfectului simplu: *Îmi pare că nu fu carnea sărată*; subliniem importanța faptului că atestarea este oferită de unicul fragment de dialog ritual oferit de informator.
- La pers. a 3-a pl. auxiliarul perfectului compus este *or: or dat*.
- Verbul *a fi* prezintă la pers. a 3-a pl. forma scurtă etimologică cu *î* protetic: *îs*.
- Se constată un cumul de conjuncții utilizat pentru introducerea diferitelor subordonate: *se tomnește cu ea că când să facă ospătu, să vadă toți că cine cu ce cinstește pe mireasă*.
- Din terminologia legată de desfășurarea nunții remarcăm: *cânțălărie*, „primărie”, *cărțile* „actele”, *ospăț* „nuntă”, *vornic* „persoană căruia i se încredințează rolul de strigare a darurilor la ospăț”.
- Vocabularul se menține, în general, în limitele universului rural cu câteva regionalisme care nu frapează: *blid*, *ciocănesc*, *se gată*, *pețește*, *se tomnește*, *țoale* etc.

SUBDIALECTUL CRIȘEAN

Subdialectul crișean se vorbește în nord-vestul teritoriului românesc¹, la nord de Mureș, în zona Crișurilor și în vestul Transilvaniei. Din punctul de vedere al organizării teritorial-administrative, această zonă include o parte din județul Arad, jud. Bihor, jud. Sălaj, jud. Satu-Mare, sud-vestul jud. Maramureș, vestul jud. Cluj, nord-vestul jud. Alba și nordul jud. Hunedoara. Suprafața acestei arii dialectale se regroupează din punct de vedere geografic de-a lungul bazinelor unor râuri importante: Valea Someșului Mare, Valea Someșului Mic, Valea Târnavelor, Valea Crișurilor, Valea Arieșului, Valea Abrudului, Valea Ampoiului și ținutul de pe malul drept al Mureșului, începând de la Vințul de Jos până la sud de Deva.

Populația locală poartă denumiri diferite legate fie de anumite repere geografice, fie de ocupații sau porecle: mureșeni, târnăveni, sălăjeni, bihoreni, oșeni, mocani, moji.

Diversitatea geografică și de populație corespunde pe plan lingvistic și unei mai mari divizări a acestei arii dialectale. Astfel, relativ recent, s-a vorbit în interiorul subdialectului crișean de patru graiuri mai mult sau mai puțin individualizate: graiul bihorean, graiul moșilor, graiul someșean și graiul oșean (*Tratat*, p. 287).

1. Cum e un *uspîșău*

D-ăp^ui să ducă mîirile la mîiriăasă acasă cu cūscri. Cu căruța, dacă-
i₁ în fepărtare. Dacă nū, nūm-așă cu pîi^kîcōrile. Cu lăuta. Le pun mîncare
ac^oiō și beutură. Ap^ui cîști^kiēsc țemă^kși mîiri^kēsî: mnei, purcēi, vac, hăi^knē.
Căre cē vrija. Apu atunca să gată cu mîiriăasa și vin la mîirile-ndărăpt,
dúpa cē s-o gătāt cîstile. Apuⁱ dacă vin la mîire, iără așă, iără cîștiēsc

¹ Localizarea și individualizarea acestui grai ca unitate dialectală independentă a fost demonstrată de E. Petrovici, în *Repartiția*, p. 5, ș.u.

țemăți mîirelui. Iară care cê vrîa. Ápuj apúcă đc beutură și juqcă mîirîása. Ápuj îi dau bañ. Ş-ápuj đđđđđ jócu. Vúornicu slobuqđđ jócu și juqcă, care vrîa și care puqđđ, cît înțep să juqđđ.

Ápuj liágă únč-î úlița strîmtă cu-on_cúrpen; glumîesc ici. Ápuj lámă vúornicu uq_copîil să rúpă lánțurile álea đđ cúrpen și-î dá ũ_liu o dđđ. Úlița dáca n-o-nrîđđ, înrîđđ vráníța. Ş-acó trábă să plătásca. O liágă cu cúrpen o cu-o sucíturá đđ pájě.

Culegere 1931

Vireu Ion, 59 ani;

Feneş, jud. Alba;

ALRT, p. 66-67.

Observații

A. Prezentarea desfășurării *ospățului* „nunții”, așa cum se înfățișa el la începutul deceniului al 4-lea, reține câteva elemente importante.

- Dintre obiceiuri, vorbitorul relatează despre *cinstile* care au loc mai întâi la casa miresei și apoi la aceea a mirelui, despre *jocul miresei*, care, ca în toată aria vestică a țării, este pe bani și despre *legarea uliței sau a vraniței* „porții”. Este interesant faptul că subiectul (un bărbat de 59 de ani) are o viziune pragmatică în legătură cu aceste obiceiuri. Astfel, detaliile selectate de el se referă exclusiv la aspectul material al darurilor cu care *chemații cinstesc* pe miri: *mici, purcei, vaci, haine*, sau al darului de *bani* dat la *jocul miresei*; *legarea uliței* este lipsită de orice semnificație simbolică, informatorul relevând detașat doar funcția sa ludică: *glumesc ei și oprindu-se la amănunte ce privesc materialul și forma lanțurilor* utilizate: *o sucitură de paie sau curpen*, amănunte caracteristice unei percepții masculine, evidențiată și de insistența asupra aceluiași aspect pecuniar: *plătirea de către vornic a copilului ce rupe lanțurile cu un leu o doi*.
- Actanții *ospățului* semnalăți de vorbitor sunt: *mirele, mireasa, chemații „invitații”, cuscrii „frații de mire”, vornicul*.
- Instrumentul muzical specific ceremonialului de nuntă din zonă este *lăuta „vioara”*.

B. Particularitățile lingvistice se circumscriu, în general, celor semnalate îndeobște pentru subdialectul crișean.

- Palatalizarea dentalelor este un fenomen bine reprezentat în text:

t > ^kt̃: *poa^kte, să plă^kțască*

d > ^ǰd̃: *de^ǰ, de^ǰpărtare, de^ǰșchid, sloboa^ǰde, închi^ǰde*

n > ^{ñ}ñ: *hai^{ñ}ne, vor^{ñ}nicu, ba^{ñ}.*

formele nepalatalizate (*cinstile*) sau cu un stadiu incipient de palatalizare (*cinstjesc*) fiind accidentale.

- Palatalizarea labialelor se realizează sub formă de grup consonantic, deci într-un stadiu intermediar; exemplele cele mai frecvente le oferă labiala *m* care, sub influența vocalei palatale următoare, devine constant *m̃*: *m̃ñirele, m̃ñireasă, m̃nei, glum̃nesc.*
- Labiala *p* prezintă tot un stadiu intermediar de palatalizare, care evidențiază o anumită confuzie între fenomenul discutat și palatalizarea dentalelor:

p > p̃t̃: *cop̃t̃i, p̃t̃icioarele*

- Același tip de pronunțare se înregistrează și pentru oclusiva palatală *k* din limba standard: *k̃emații, k̃amă, deșk̃id, înk̃ide*; aceste forme arată o anumită tendință de a uniformiza pronunțarea consoanelor palatale.
- Africata prepalatală *ǰ* prezintă caracteristici articulatorii similare cu cele din limba comună: *pur̃cei, ǰe, atuñca, se dũce, sũcitură, vãc, să joãce.*
- Ca fenomen arhaic notăm conservarea grupului *pt* în adverbul *îndărăpt*.
- Prezența lui *-u* (final) în cuvintele terminate în consoană este sporadică: *ospăț^u, închep^u*; semnificative sunt exemplele care arată că, pentru același cuvânt, formele cu *-u* apar în raport de variație liberă cu cele fără *-u*, cu precizarea că acestea din urmă sunt mai frecvente: *curpen^u/curpen.*
- Apartenența textului la aria dialectală vestică a dacoromânei este evidențiată și de monoftongarea diftongului *oa* la *o*: *slohũode, jũpcă, picĩorele, pũote, să jũpce.*

- Genitivul este exprimat flexionar atât la substantivele masculine: *chemații mirelui*, cât și la cele feminine: *chemații miresii*; remarcăm fenomenul de contragere: *ei > ii > i*, rezultat final care, în contact cu o consoană dură (*s*) se modifică devenind *î*.
- Adjectivul demonstrativ de depărtare *alea* are o formă similară cu aceea din graiurile dacoromânești sudice.
- Semnalăm realizarea *o* a auxiliarului de perfect compus pers. a 3-a pl.: *s-o gătat(cinstile)*.
- Lexicul atestă o serie de elemente locale și populare din terminologia ceremonialului nupțial: *ospăți* „nuntă”, *cuscri* „frați de mire”, *lăută* „vioară”, *vornic* „vornicel”, *cinstile* „darurile oferite mirilor”, *chemați* „nuntași, invitați la nuntă” și o serie de regionalisme aparținând vocabularului general: *se găta* „se termină”; *o* „sau”, *vramiță* „poartă”.

2. Obiceiuri la nuntă

Țămă la nuntă mîițezul, țar iei imblă. Măr_tupă mîițeză cu căii calar^klăș^kri, cu igrêt, cu hor^l cu huhurezatur^l: hū hu hu hu hu hu.

Mîițeză dă cu bîta pi călu mîițezului. Să hi^lî dîș calcăt^v, să bîi^gruje ja cu vîrba i^li, cu poru^lca i^li.

[Cînd sosește mireasa în casa mirelui] o iă sîc^gri-sa ōi brîncă, i^lncîj^lură mîsa cu ja și cusc^lri-ncîj^lură cîsa cu căii calar^keș^kri.

Culegere 1937

*Negri Floria, 80 ani;
Scărișoara, jud. Alba;
ALRT, 63.*

Observații

A. În text sunt consemnate succint câteva obiceiuri de nuntă din satul Scărișoara, o primă așezare pe drumul ce duce spre centrul Țării Moșilor. Înainte, călătoria spre această zonă se făcea cu calul, pe cărări înguste. Izolarea caracteristică principală a locurilor, a constituit un element important care a trezit interesul pentru cunoașterea etnografică și lingvistică a regiunii.

Unele aspecte ale desfășurării ceremonialului ni se par semnificative, ele constituind particularități specifice, definitorii pentru mentalitatea acestei comunități.

- Astfel, la *chemare*, la invitarea oamenilor la nuntă, participă *mirezul* „mirele” însuși; informatoarea ține să sublinieze *chiar ei imblă*, ceea ce arată că faptul este mai puțin obișnuit în ritualul tradițional din alte părți.
- Alaiul de nuntă care se îndreaptă spre casa miresei este pitoresc și zgomotos, mergând *cu caii călărește*, *cu igreși* „muzicanți”, *cu hori* „cântece” și cu *huhurezături* „chiuituri”.
- Dacă în alte părți mireasa și mirele încearcă fiecare să-l calce pe celălalt pe picior pentru că, potrivit tradiției, aceia care îndeplinește primul acest gest ritual are rolul predominant în familie, aici numai *mireaza dă cu băta pe calu mireazului* pentru a obține autoritatea în casă: *să biruie ea cu vorba ei, cu porunca ei*. Două sunt elementele caracteristice zonei relevate de acest obicei: importanța calului în viața moșilor și pasivitatea *mirezului*.
- Odată ajunsă în casa mirelui, mireasa este luată de *brâncă* „mână” de către soacră și amândouă înconjoară împreună de trei ori masa, în timp ce *cuscrii* „frații de mire” înconjoară călare casa, tot de trei ori.

Se remarcă un pregnant caracter ritual simbolic al obiceiurilor notate în acest text, ceea ce îi deosebește de alte texte, adesea mai recent culese, în care sunt consemnate cu precădere obiceiuri cu caracter comic menite să-i distreze pe nuntași.

B. Din punct de vedere lingvistic, principalele trăsături ce rețin atenția sunt transformările care afectează sistemul consonantic.

- Palatalizarea dentalelor *t* și *d* este consecventă și ea se realizează sub forma t^k : *călăreș^kte* și respectiv d^k : *biru^ke*.
- Palatalizarea bilabialei *b*: *biru^ke* atestă o variantă intermediară cu trăsături articulatorii complexe apropiate de cele obținute în urma palatalizării dentalelor.

- Așadar, și acest text înregistrează tendința de a se ajunge la un singur sunet cu articulare pe palat; în acest sens, este relevantă și pronunțarea locală a lui *K* din limba standard: *kar*, *kamă*.
- Celelalte labiale întâlnite se palatalizează în stadii diferite: bilabiala *m* > *m^h*: *m^hireaza*, *m^hireazul* (deci tot un stadiu intermediar), labiodentala *f* > *f^h*: să *f^hie* (stadiu final).
- Genitivul substantivelor este realizat prin mărci flexionare: *calu mireazului*.
- Semnalăm câteva elemente lexicale interesante, cum sunt: arhaismul: *brâncă* (< lat. *branca*) „mână”, alături de cuvinte locale: *igreți* „muzicanți”, sensuri regionale *cuscri* „frați de mire”, *hori* „cântece”, sau derivate locale: *huhurezături* „chiuituri”, *mireazul* „mirele”, care individualizează graiul din această zonă.

3. Cum dă cinstea mireasa

Cîn dă *șis^kta* *m^hireasa* *đ^he* stau cu *m^hiril^he* după *măsă*, *táros^kta*
așă *grăi^hș^kt^he*:

lăcă, *sócră* *măre*,

S-arată *șil^hi* *dum^hitale*

Cu *doi* *colăș^he^hi* *đ^he* *gr^hu*,

M^hindri *și* *frum^hoș*

Ca *și* *făta* *lui* *Hristos*.

I^hi *așă* *zic* *că*:

Colăș^hci *li-s* *m^hiș*,

Dar *voia* *l-i* *f^hor^he* *măre*,

Asupra *f^hetălor* *dum^hilor* *v^hoș^ht^he*;

Ș-c-ō *veșm^hint* *m^hindru* *și* *frum^hoș*

Și *să-l* *purtă^h* *sănăt^hoș*!

[Atunci arată] cămașa ^ġde socră și ^ġde sócră cu doi colás pe ie puș ș-
om_blid gol în_care îi pun báni: ^kșisťa.

Îi așă ^ġzic că:

Șisťa l-i mnică,

Da dac-or trăi,

Șisťa or mări

Și pe dumnavóstä vor ^kșisťi.

Să fáșeț bġině să primíť

Și să lě mulțámniť.

Atúșa mńirilě și mńiręasa să scóľă și sárútă, [k] lě púpă mńinilě
și đic cu glas táre: – Máre mulțámniťă. Iar sócra și sócră đic: --
Mulțámniesc, nóră, că cāmłeș am năi avút, dar nóră n-am avút.

Cămeșúta-i suptíríe,

Și norá me-í frumușé.

Hop, hop, hop, hop.

Culegere 1931

Dumitru Antal lui Neculai, 39 ani;
Toplița, jud. Mureș;
ALRT, p. 108.

Observații

A. Relatarea se referă exclusiv la prezentarea rituală a darurilor (*cinstea*) pe care mireasa le dă socrilor: câte o cămașă pentru fiecare, pe care este așezat un colac simbolic, împreună cu un *blid gol* în care aceștia pun bani (*cinstea*). Mirii stau în spatele mesei, iar *tarostea* „starostele” și socrii însoțesc acest ritual cu o serie de cuvântări în versuri care conferă o formă dramatică, plină de solemnitate respectivului moment ceremonial.

B. Principalele serii consonantice apar modificate.

- Dentalele *t* și *d* sunt palatalizate într-un stadiu intermediar cu o articulație complexă: *grăiește*, *voashte*, *taroshta*, *cinshta*; ^ġde, caracteristic celei mai mari părți a graiurilor nord-vestice.

Dentala nazală *n* se palatalizează constant: *mâñile*, *bañii*, *biñe*, iar laterala *l* cunoaște forme oscilante de palatalizare, de la stadiul incipient, care este și cel mai frecvent: *miriñe*, *ñe*, la cel intermediar, *mâniñe*; există și situații în care *l* nu se palatalizează: *dumitale*.

- Bilabialele înregistrează stadii intermediare ale palatalizării sub formă de grup consonantic:

m > *mñ*: *mñici*, *dumñitale*, *mulțămñesc*, *mñireasa* etc.

b > *bñ*: *bñine*.

- Labiodentala *f* se palatalizează ca în Moldova de nord la *ș*: *șiii* „fiu”.
- Africata *č* se fricativizează; fenomenul este similar cu cel din sub-dialectul moldovenesc:

č > *ș*: *colășei*, *miș*, *fașeș*, *șinstea*

- Fonetismul arhaic *ǰ* (*ǰic*) alternează cu *z* (*zic*), sau cu intermediarul *ǰ̣* (*ǰ̣ic*).
- Diftongul *oa* se monoftonghează la *ó*: *sócră*, *fóрте*, *vóste*, *se scóla*, trăsătură specifică ariei vestice a dacoromânei; accidental *oa* > *ó*: *dumneavóstă*.
- Caracterul dramatic al textului este evidențiat de câteva mărci lingvistice, cum ar fi: adresarea prin vocativ: *noră!*; utilizarea unor formule ceremoniale: *mare mulțămită*, ca și întrebuintarea pronumelor de politețe: *domnilor voaste*, *dumitale*, *dumneavoastă*. Aceste forme de reverență par a fi recente, știut fiind faptul că în zona Munților Apuseni „atât mocanii cât și chiar moșii folosesc numai cuvântul *tu*” (cf. Frâncu-Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, p. 23)... chiar preotului nu-i ziceau decât *tu* și *mă părinte*” (*id.*, p. 24).
- Timpul relatării este prezentul: un amestec între prezentul dramatic și prezentul omnitemporal.
- Auxiliarul viitorului are formele populare cu afereza lui *v-* (inițial): *or trăi*, *or mări*; varianta literară înregistrată accidental este, după opinia noastră, interpretabilă: *Și pe dumneavostă vor cinsti*.

- Dintre cuvintele locale caracteristice și referitoare la ceremonialul de nuntă semnalăm forma *tarostea* pentru *staroste*.

4. [Obiceiuri la nuntă]

Nunța să făcē așe: Doi tînărî cîn_li plâcē la unu d'i îaltu și vreu să să iēje la volăltă, apu să vorbăscu că ce să făcā și cum să făcā. Fečoru spuņe la pariņfi lui așe:

- Drăgā táicā și máicā! Mniî î_plâcē d'i Florica, d'i fâta li Pavaluț. Io vreu să mă_sor cu ie. Voi ce zîcē cata míne? Vouă v-ar plâcē d'i ie, o ba? Io o cunoscū, c-ă_stat la vacî și la voi cu ie și-i fătā bună. Voi ce zîciț cata míni?
- Drăgu táfi, iácā c-o vinit tîņpu să mă gîndēsc și io și máicā-ta, să nî_teresām d'i sōrte ta și d'i viițóru tău!

Noi n-am samalit că nu t-ai gîndit rău. Nouă ni plâcē d'i fâta ásta că-i cumiņte, arē purtare bună. Pariņfi îi is uámin d'i uominile și d'i cuvînt, ti poț bazá pa îi și pa cuvîntu lor, is hárnici d'i lucru, nu-s puturósî și pradalái, is strîņgátórî la cásă, la gospodăriē.

Acúma, dacā să_țalég î_vorbe, táta fečóru lui întîndē vorbe pā_uarićine, ca să vādă că ce zic pariņfi fēfi că pōti că îi n-ar vre să_marifi fâta dupa prunțu lor, pōti că îi s-or gîndit la áltu fečór. Și, ca să nu să făcā d'i rușine, táta fečóru lui trimēti vōrbă paņt-o_tárite ũom mai bun d'-a lui ca să vādă ce zic pariņfi fēfi.

Dacă pariņfi fēfi nu-s cóntra atúnce îi să_țalég că vini fečóru joi sára sau duminică sára la fătā ca să deje brîncā. Vine fečóru cu pariņfi și mai c-o doi, tri uámin și să duc la fătā.

Acló beu vinárs și să_veselēsc și cápătā coráje și póftă d'i vorbit. Fečóru vine cu nanășu-so. Nanășu încēpe vōrbili, spuņe că cu ce triábă or viñit și_triabă pa fătā dacā-i plâcē d'i fečór și dacā zîcē că da, atúnce îi

întrîabă și pa parînți feli, îi întrîabă că fir-ar îi pa gînd să-ș de fâta dupa feçor_ocâla, o ba? Dacă parînți feli zîc c-o dau atuncê vorbâsc că ce zêstri îi dă la fâta. Tâta feli zîcê că i-o da: ô_darâb d'i pamînt și cîliva uoi ș-o vâcă cu lăptê. După ce sâ_șalég cu zêstre atuncê beu și cîntă pînă tîrzîu, nuâptê tîrzîu cîn_să duc acasă tă_cîntîn_și tîquîind. Li fac larmă mari ca s-a_ûdă tă sâtu c-or da_brîncă cu fâta li cutări și cutări.

Nînti d'-a plecâ d'i la fâta să hotarâsc cîn_să facă nûnta. A dîua zî, fâta și feçoru să duc la Sfat, la bagâ_d'i cârț. Să duc mai nînti la dóctor pantru analiză și pa Urmă să duc la Sfat cu ác'ili și pasta dîuă saptamîn să cunúnă la Sfat.

Nûnta să facê núma duminica. La noi, la nûnt, beu nuntâși mai mul_vinárs. Amú d'i cîlva an ô_dalit și pa la noi să de și vin la nûntă, da núma înd'i și înd'i.

Mîncare să facê mai mûltê feluri. Să fac nmplâturî d'i curit, crîmpi cu zámă, zámă d'i taițái cu carni d'i puî. apu dacâ-i primavără táie ô_mnel sau doj și-i dă la nuntâși să mîncê. Dacâ-i tuâmnă, táie ô_berbêcê sau o uáie mai grásă. Ápu fac muiérili tă fêlu d'i placînf'i cu brînză, cu nucê și cu macu și d'-ál'ili.

D'iminața, cîndu-i zúla nûnti, și fâta și feçoru are cata pátru feçorî, pa cari-i îmbracă frumós cu tă_fêlu d'i prime și batisti, și li spúne că pa cîne trebi să tême la nûntă. La feçori, acêie să zîcê bifii. Bifii să duc tă cata doj și să bagă-ñ cásă núma la uâmini la cari-o spus tâta feli sau tâta feçorului să să baje. După ce îintră-ñ cásă și s_așáză pa sca_ou să scólê unu d'între îi și zîcê așe:

- Am îintrat îñ cása dumnêvôstră

Cu porúnçă d'i la...

Să pof'te la nûntă la feçoru lui

Ô_ças, c dîuă

D'-or fi nõuă, d'-or fi zêcê

Tăt'i lî-om petrêce

L-ô pahâr cu vóię bünă

Să t'inâm d'i la gura la gura

Să li de Dumăizó noroc

Și la mîiri și nouă la tă!

Calalalt fecôr scôte iga cu vinárs dî bojinár^u și dă la gázda căși să be și pliacă mai d'epártę. Dupa mîáziz să strîng nuntăși și fac stlăgu la fecôr, acasă. Dacă fata-i apruápi nu să grabăsc să mǎrgă după ie, da dacă stă d'epárti sau cîtodată trébi să mǎrgă după ie înt_al_sat^u, atuncę să grabăsc și mǎrg mai d'ivręmi. Ô fecôr ięși cu stlăgu nínti și dupa iel ies hid'id'iși cu hid'ed'ili și cu dúbili și tă nuntăși și cîntă cîtu-i íiņę gura și strígă tă fęlu d'i strígaturí.

Cînd_ajung la casa mîiręsă, nuntăși mîiręsă nu-i primęștę îņ casă d'i prima dată și li púni tă fęlu d'î_trebárⁱ că pa cîni cõtă, că póti că s-or ratacît și zîce cata i i să mǎrgă mai d'epárti pa drum că n-or nimerit la fată.

Apu i i tă sǎ uocoșesc acló, apu pîñă la Urmă li dă drumu să sǎ baje-ņ casă. După ce s-or bagát îņ casă cęre sǎ li de mîiriása s-o púę lîņgă mîire dupa mǎsă. Apu cari-s mai șolomá și li plácę glúmili núma vaz că_mbracă pa uo batrîñă cu tă_fęlu d'i háiņę ręli ș-o dúce la nanăș și zîce că asta-i mîiriása sǎ ș-o ięię, dacă nu i n-au d'înd'i li da álta. Nanășu ști și iel, d'i glúmă și rídę și iel și dupa ce-i dă vinárs să be la căla c-o adus-o pa batrîñă zîce cata iel sǎ-i aducă mîiriása că mîiriása-i tîñără și-i frumuásă și-i îmbracátă tătă númă_háiņę álbe și cu florⁱ álbe pa frúntę și nu-i ca hỏșca acę d'i muierę batrîñă pa cari-o adus-o mai níntę ca să făcă glúme și să rídă lúme.

Și pa Urmă adúce mîiriása și-i făce loc ș-o dúce s-o púņę aláturⁱ d'i mîire. Pa la noi i uobičęju că dacă-l cálcă mîiriása pa mîiri pa picôr atuncę tătă viáta lor ie o porunči îņ casă. Da mîirili, dacă nu-i prost^u, o

calcă iel pa ię mai níni ș-atúnĉe iel poruncęști în casă. Dupa ĉe li dă mîncăre, lúme jôcă și cîntă ca la petrĉiri. Nanășu ij_bag-o sclúgă cari să tĉmi úámiini să víli la másă să ĉinstiásĉă pa mîiręș cu bań. Pa la noi să dă cata ĉinzăĉi, șázăĉi d'i lei. Nanășu dă mai mult și námurili mai d'-apruápi. Să strîng cata pátru, ĉinĉi miĉ d'i lei d'i scóte gázda báni cari i-o teltuĉit cu núnta și-i și mai ramîne.

*Teaha Maria, 48 ani;
Cîmp, jud. Bihor;
Teaha, Crișul Negru, p. 175-177*

Observații

A. Textul reprezintă una dintre cele mai cuprinzătoare descrieri a obiceiurilor de nuntă, îndeosebi a momentelor ce preced cununia. Faptul este important deoarece, prin raportarea la relatările din textele mai vechi, se poate constata cum s-au păstrat și, mai ales, cum au evoluat o serie de datini specifice ceremonialului de nuntă.

- *Cunoștința viitorilor miri este nemediată, ea făcându-se fără mijlocirea cuiva: doi tineri când le place la unu de altu și vreu să se ieie laolaltă, apu' se vorbesc. Consimțământul părinților este însă obligatoriu (voi ce ziceți cata mine); în fața lor, tânărul își argumentează alegerea prin invocarea unei calități fundamentale a alesei, care, în concepția tradițională, trebuie să stea la baza căsătoriei: hărnicia (o cunosc c-am stat la vaci și la oi cu ea și-i fată bună). Părinții recunosc această calitate la care ei adaugă altele socotite la fel de semnificative în mentalitatea lor. că-i cuminte și are purtare bună; importantă este și familia din care provine fata: părinții ei is oameni de omenie și de cuvânt (...) nu-s puturoși și pradalăi „risipitori”, is strângători la casă, la gospodărie.*
- *Peșirea rituală și înțelegerea asupra zestrei au loc concomitent, în prealabil, tata feciorului întinde vorbe pe oarecine, trimițând un om mai bun de-a lui, ca să vadă ce zic părinții fetei, să nu se*

facă de răs în cazul unui eventual refuz. Pețirea și înțelegerea se fac joi sau duminică (comp. S. Fl. Marian, *Nunta*, p. 87, care notează că pețirea avea loc joi sau sâmbătă).

Discuția despre zestre este precedată de un pahar de *vinars*, pentru ca participanții să prindă *coraje și poftă de vorbit*. Ca bunuri se dau, încă, fetei *un darab de pământ și câteva oi ș-o vacă cu lapte*. După înțelegere se stabilește ziua nunții. Cum feciorul trebuie să vină însoțit de părinți, de *nănaș și mai c-o doi, trei oameni*, acest moment al „tocmelii” este întrucâtva public, în „văzul” comunității care are, probabil, un rol moderator. La plecare, însoțitorii mirelui *fac larmă mare* pentru ca tot satul să audă că înțelegerea s-a încheiat: *c-or dat brâncă cu fata li cutari și cutari*.

- *Căsătoria civilă*, foarte importantă prin tradiție în Transilvania, are elemente noi. Tinerii *se duc la Sfat**, *la băgat de cărți*. Înainte de a depune actele, ei trebuie să meargă la doctor *pentru analize* care au devenit obligatorii. La două săptămâni după depunerea actelor are loc cununia civilă.
- Nunta se face *numa duminica*. În mod neobișnuit, nu se pomeneste nimic despre căsătoria religioasă. Se dau detalii despre masa de nuntă și datinile legate de aceasta. *Vinarsul* rămâne băutura de bază, ca în toată zona Crișurilor; totuși vorbitoarea semnalează fără convingere: *amu de câțiva ani o-ndalit* „a început” *și pe la noi să dea și vin la nuntă, dar numa indi și indi* „unde și unde”. Mâncarea tradițională: *umpluturi de curi* „sarnalc”, *crumpi cu zamă* „ciorbă de cartofi”, *zamá de țăitei cu carne de pui* variază și în funcție de anotimp, carnea fiind diferită: miel (primăvara) sau oaie, berbec (toamna). Se fac, de asemenea, tot felul de plăcinte: cu brânză, cu nuci, cu mac.
- Dintre momentele rituale ale ceremonialului de nuntă, este menționată *chemarea*; mirele și mireasa desemnează câte patru feciori, *bifii* „vornicei”, care, îmbrăcați frumos *cu tăt felu de prime* „panglici” și *batiste*, merg câte doi prin casele oamenilor

* *Sfat Popular*, denumire ce desemna, în organizarea administrativă din epocă, primăria.

aleși de cele două familii să participe la nuntă; unul dintre cei doi transmite invitația, formulată în versuri, ca un text fix, apoi celălalt oferă *vinars din iagă* „sticlă”.

- Alaiul de nuntă este deschis de un fecior care poartă *steagul*, element de recuzită indispensabil în ceremonialul nupțial din aria nord-vestică a dacoromânei. Steagul se face la *fecior acasă după miazăzi*. După steag se încolonează *hididișii* „lăutarii” cu *hidedile* „viorile” și cu *dubele* „bubaicle” și cu toți nuntașii care *cântă câtu-i ține gura și strigă tăt felu de strigături*, alcătuind un alai foarte zgomotos.
- Ajunși la mircasă, nuntașii nu sunt primiți de la început, sub pretext că au greșit casa; odată intrați înăuntru, li se prezintă drept mircasă o femeie bătrână și urâtă. După aceste etape rituale, mirii sunt în sfârșit așezați alături și fiecare va încerca să-l calce pe celălalt pe picior, gest simbolic ce, prin tradiție, ar asigura celui care îl face primul rolul predominant în căsnicie.
- Masa propriu-zisă este succint prezentată; important pentru atmosfera de sărbătoare este faptul că, *după ce le dă mâncare, lumea joacă și cântă ca la petrecere*. La un moment dat, *nănașul* desemnează o *sclugă* care îndeamnă pe invitați să se întoarcă la masă ca să *cinstească pe mireși* „miri” *cu bani*; sumele oferite diferă în raport cu gradul de rudenie; de obicei se strânge o sumă *de scoate gazda banii care i-o cheltuit cu nunta și-i și mai rămâne*.
- Mireasa este *tătă numa-n haine albe și cu flori albe pe frunte*, ceea ce atestă modernizarea portului în cadrul ceremonialului nupțial și renunțarea la costumul popular.

B. Ca în cazul tuturor textelor din subdialectul crișean vom evidenția prezența celor trei tipuri de palatalizare a consoanelor și stadiile lor.

- Palatalizarea dentalelor este un fenomen general și relativ unitar din punctul de vedere al rezultatului.

t + e, i > t: *dreptate, întinde, fetii, altele, actele* etc.

d + e, i > đ: *đe, gândesc, dintre*

n + e, i > n̄: *viñe, n̄inti, n̄imerit*

l + e, i > līe: *pl̄iacă*; apariția iotului poate fi interpretată ca un stadiu incipient de palatalizare.

Palatalizarea dentalelor este o trăsătură caracteristică a graiului crișean, aflată în plină expansiune. Într-o serie de cazuri, chiar oclusiva palatală *k* a fost asimilată lui *t* rezultat din palatalizarea dentalei corespunzătoare: *țema* „țema”, *țiuind* „chiuind”, *să-nținăm*, „să-nchinăm”, *o țeltuit* „a cheltuit”.

- Palatalizarea labialelor este sporadică. În acest text, bilabiala *m* se palatalizează, de regulă, în stadiul de grup consonantic devenind *mñ*: *mñie*, *mñireasă*, *mñel* etc., în timp ce *b* se păstrează: *obiceiu*, *vorbele*; labiodentalele *f*, *v* sunt nealterate: *vin*, *să vie*, *viață*; *fir-ar* etc.
- Africatele prepalatale *č* și *ğ* prezintă aspectele considerate tipice pentru graiul crișean; astfel, *č* conservă o pronunțare similară cu aceea din subdialectul muntean și din limba standard: *če*, *ține*, *ține*, *fečoru*, *să činstească* etc., în timp ce *ğ* se fricativizează la *j*: *să baje*.
- În vocalism se întâlnesc unele fenomene caracteristice ariei vestice a dialectului dacoromân, cum ar fi monoftongarea diftongului *oa* > *o*: *se scōlă*, *dumneavōstră*, *pōte* etc.; alteori, apar trăsături care se regăsesc mai des în zona moldovenească pentru care sunt reprezentative; astfel, *ǎ* protonic > *a*: *taițai*, *parinți* etc., iar diftongul *-oa* (în finală de cuvânt) se monoftonghează la *e*: *ar vre*, *așe*.
- O serie de pronunțări care au fost considerate specifice graiului crișean se înregistrează și aici; în această situație se află *-u* (final) post-consonantic: *verbesc^u*, *chiuind^u*, *macu*, epenteza consoanei *c* în interiorul grupului *si*: *sclugă* și *-ca* (final) neaccentuat care devine *-e*: *lumē*, *zestrē*, *noaptē*, *atunçe*.
- Genitivul prezintă cel mai frecvent forme flexionare atât la substantivele masculine (*tata feciorului*), cât și la cele feminine; în acest din urmă caz, forma articulată *-ei* este contrasă *ii* > *i*: *tata feii*, *părinții feii*, *gazda cășii*; uneori, acest *i* devine *î*, dacă consoana precedentă este pronunțată dur: *ziua nunții*.
- Genitivul realizat prin formații analitice cu *li* proclitic apare în cazul substantivelor proprii de gen masculin și în cazul unor pronume nehotărâte: *fata li Pavaluț*, *fata li cutare*.

- Articolul genitival cunoaște numai forma invariabilă *a: om mai bun de-a lui*.
- Dativul – complement indirect se construiește cu prepoziția *la: dă la nuntași, dă la fată*; în cazul verbelor *dicendi*, prepoziția poate fi *la: spune la părinții lui sau cata „cătore”*: *ce ziceți cata mine, zice cata el*.
- Prin aspectul lor fonetic, formele pronumelui demonstrativ de depărtare înregistrate în text: *aceala, ceala, ace(ie), celăial* atestă faptul că, din punctul de vedere al originii, ele reprezintă formații compuse în latina populară târzie din particula *ecce* și pronumele demonstrativ *illus, illa*.
- Menționăm, ca mai puțin uzitată la nivelul vorbirii populare, prezența pronumelui personal de politețe *dumneavoastră*; acesta apare în textul versificat cu care feciorii desemnați invită la nuntă pe oamenii din sat. Invitația este solemnă: feciorul care rostește versurile se scoală în picioare pentru ca să le spună.
- Perfectul compus prezintă la pers. a 3-a pl. varianta *or* a auxiliarului *or dat brâncă, or venit, s-or gândit*, iar la pers. a 3-a sg. varianta *o: o venit, o spus* etc.
- Viitorul cunoaște un auxiliar cu formă populară care a pierdut pe *v* inițial: *o da, om petrece, or fi* etc.
- Condiționalul prezent înregistrează în interogații și o formă mai veche inversată: *ii întreabă că fir-ar ei pa gând șă-și dea fata (...) o ba?*
- Cumulul de elemente de relație în construcția propozițiilor subordonate, fenomen specific ariei nord-vestice, apare în special în cazul verbelor *dicendi*: *să vorbesc că ce să facă, spune că cu ce treabă or venit, le spune că pă cine trebuie să cheme la nuntă* etc.
- Interesantă și regională este utilizarea adnominală a adverbului *mai vine feciorul cu părinții și mai c-o doi, trei oameni*.
- Lexicul este bogat și variat, cu multe elemente regionale și populare. Acestea se regăsesc fie în terminologia nunții: *bifii* „flăcăi care sunt însărcinați să invite pe oamenii din sat la nuntă,

vorniceii”, *hididiși* (ungurism) „viorist, lăutar”, *hidedile* (ungurism) „viorile”, *mireși* „miri”, *nănaș*, „naș”, *sclugă* „persoană căreia nașul îi conferă misiunea de a strânge darul la ospățul de nuntă”, fie în vocabularul rural de bază: *brâncă* (< lat.) „mână”, în expresia *să deie brâncă, or dat brâncă, cotă* „caută”, *crumpi* (< germ.) „cartofi”, *dărab* (< magh.) „bucată”, *iugă* (< magh.) „sticlă”, *inde* „unde”, *se ocoșesc* (ungurism) „se fudulesc”, *pradalăi* „risipitori”, *prime* „panglici”, *prunc* „fecior, băiat”, (*ne-am samalit* „ne-am socotit”, *șolomăț* „glumeț”, *vinars* „rachiu” etc.

- În text, sunt prezentate și o serie de neologisme care cu pătruns în vorbirea locală, uneori aspectul lor fonetic sau gramatical fiind deformat: *actie, analiză, doctor, contra, coraje* „curaj”. Câteodată cuvântul nou și cel vechi coexistă: *cărți/acte*.

5. nunta

merzau la fată și dacă-i lera drag de fată și la fată de iel/că să o iele
 în căsătorie/apăi merleu părinți/la.. părinți feti de o ceru//i spuné „uită-
 te... am veni cu băetu/i drag de fata dumatăle/și dă-ncă fata”//

apăi „că nu știu se/că-ncqôse-ncolo”/să tîrguiéu//fășé un fel de
 tîrg//scotéu țuică pe masă și...vzinars/beu/ș-apei la urmă să-nțelezéu/
 spunéu „uite o vrei s-o duz la tine/dacă vre s-o deie d'în-casă/lerá-
 nvois_ficôru să vic acólo/și numa așa să pué fășé/ș-apăi fășé...după aca
 după se să-nțelezéu/meréu la p^hopa/și băgau zile zîșé//fășé popa strîgárî
 în bislérică/cu numele/lălă...dúșa ilie sau pop iuōŋ_sau susēmnată...
 bălan_cutare vre să să căsătorască cu cutare//în...zúqa cutare va hi
 nunta/ș-apăi fășé logod'ala//în-casă/pe urmă/în áltă sîmbătă sára/meréu
 și...meréu nănáși care-i cătău iei de nănăș/care să-i cunúne//la preótu și la
 coșíliu//la...primarie-i spunié atúnș//meréau ș-apăi luau inéle de mîná/ș-apăi
 spuné...să logod'cște róbu lu dumnezău cu rōqba lu dūmnezău crutaré și

fășe cūse ășe/ iⁿ nūmele tătălui al fiului și sfiⁿtului duc/ămin//de trei
urⁱ// și pe urmă apâi le da inel^e-mⁱnă și ierău logodi//ș-apăi iără zoc
și petr^eșere/și bătrîni și tⁱneri//zucă//

[Și pe urmă?]

pe urmă nūnta//ieră...terminău strîgări^e/la biserică/ș-apăi să pregăt^eu
de nūntă//fășeu...pregăt^eu vyinárs/pregăt^eu...gălūște spun^eu atūn^s pe
timpur^e-alea și...prăjitură nu tare/atūn² nu să pun^e//o...zămă bună
is_pun^e/cărⁿe/și...beu mîncău și žucă//

[Dar de cînd începea nunta? Sîmbătă scara era vreun obicei?]

nu/dumînceă dimiⁿa[ε] dumînceă mer^zău la biserică/tătă lūmea
mer^eu la o bis^e care ieră apr^ope de bisⁱerică/care ierăm m^ei depar^te
angajăm căi/trîi pătru sîⁿ z^eșe căr^uță//io am av^u cîⁿșpe căr^uță cîm^m-
an^dus//ș-apă tătă lūmea...care o vru^să vie la vesălie spun^en^oi să
suⁱe în căr^uță/mer^em la biserică/acolo muzicāⁿi tăt/și acolo.../ieră
uⁿ caval^er de on^ore/ădⁱcă uⁿ fiș^or care ieră primu fiș^or iⁿ sat ăla să
suⁱe pe uⁿ cal cāl^are/și mer^e naiⁿt^e/cu tric^olor frum^os/și cu o pl^uoscă...
iⁿ spăt^e/și am pl^uosca/po^să v-o arⁱăt//și ăla av^e țⁱcă/vyinárs i^m-pl^uoscă//
la fiecare nuntăș i da să beⁱe//care îi iⁿvită/vătăjăi eștea iⁿvită...i q^omîni
la nūntă/ieră pu^j-d-ășeța să iⁿvit^e q^omîni la nūntă//iei îmblă piⁿ sat/
diⁿ cāsă-ⁿ cāsă/pl^uosca plină cu vyinárs//egătă o...năfrămă frum^osă
d'-a nîr^eși/d^e pl^uoscă/și o purtă așă-ⁿ spăt^e/și cu o b^uotă/și legăt^e niș^te
batⁱste frum^osă de b^uotă//și cu...bosⁱoc legăt acolo-m^botă și...ștruⁱ
îi spun^em noi//și mer^eă la fiecare și îl t^emă/îi t^emă la vesălie/să...b^ue
vîⁿ [?] ș-apăi viⁿeu tās^care viⁿeu//și la biserică iără le dau/nănăși av^eu
litra cu vyinársu-mⁱnă/și iⁿvitău pe fiecare să vie la vesălie//vătăjăi tat
așă//ș-apăi viⁿeu//viⁿeu/ș-apă cîn a^zun^ze la biserică-ⁿ făta bis^erîși
iⁿ strādă/jucău/tiner^etu/jucău//așă ieră m^uoda/ș-apăi cîⁿ-viⁿeu acāsă/
av^e o māsă sc^oqs-afără/și pūsă uⁿ colăc mare pe māsă/și o rūdă...
o...nîjlocu ^uogrăzi/cam la...pătru sîⁿ ^zm^etri de sus/și cū^o q^olă de lut/

plină cu șenuşă/legată acolo... la șinț_métri în_suz//ș-ápěi nířile trébué s-o
 púšťe/áça//adușé o ármă/o púșcă/d'e únevá și... să vádă c-o poát'e nímeri
 d'introdátă/dacă nu nímeré d'introdátă îi luóá nánáșu púșca d'im_mínă/ș-o
 pușcă iěl//[...] pe úrmă întrám...ie_i ieșé...păřinți fěťi sau a mńirelui/
 afără/și îi stropé frumós cu bușiióc/și-i...poffé în_casă pe tátă lúmea//
 vinéu în_casă...vinéu în_casă și... îi puńé frumóz_la măsă/tińerétu žucá/
 nánáși să puńé după măsă și ieráu drúšťe//fiecare vătájél iș aléze o fată//și
 áça lera drúșcă/și_să puńé la spát ile núnilor marí și la spát ele mńirelui/și
 apăi řiuiéu/d'-acólo//řiuiéu/ș-apăi řiuiéu și vătájái/băt'é cu...batistile-álça-
 m_másă/avé vătájái făcút frumós_și băt'é-m_másă/řiuiéu/pîn_la urmă_ápăi...
 le plătéu nánáși l'e da cît é...ćin_záše ćinșpe lei la...drúšťe/și la vătájái
 l'e da o cúpă d'e vyinárs/s-o [!] béie//pe úrmă să apucá d'e zoc/și žișé și
 peřrișé//pei noópta dacă put'é să fúr le mńireása//care o put'é furá [!] și care
 nu/nu/ápei să dușé și numa um_p_lig_dacă nu bágái d'e_sámă/o prńd'é
 únu úor d'úoi ș-o dușé avără/ș-o ascund'é//„nu-z_dau mńireása pîn-o plá-
 t'ést'”//ș-upăi vinéi în_casă și pe_i dacă...dă o cúpă d'úo d'e žinárs/i dăd'éi
 mńireása înapuói/giúme! glúme//

[Găina se chiuia atuncea?]²

găina sīgur/să.. řiuiéu găina ćečă-m_mínă/lerá o găiná sau d'úo/o
 dușéi la nánáj_o řiuiéu//

[Cine o ducea?]

o dușé o bucătărăsă_care lera...femće/lerá socășița-i spuíé atúnș//
 socășița mirfěși řiuiéu găina ș-o d'úșé la nánáș//ș-apei řiuiéi glúme//měi
 řiuiéu și pr'úostíi.../ca la nuntă//

*Dușa Ilie, 64 ani;
 Stănceni, jud. Mureș;
 TD Harghita, Covasna, Mureș*

² Întrebarea este adresată de secretara adjunctă a Consiliului Popular care asistă la înregistrare.

Observații

A. Informatorul, un bărbat de 64 de ani, din județul Mureș (com. Stânceni), prezintă o serie de momente din ceremonialul unei nunți de altădată. Plasarea în trecut a fenomenelor descrise se face îndeosebi prin utilizarea în relatare a timpurilor indicativului trecut (în special, imperfectul), dar și prin intermediul unor adverbiali temporali: *atunci* „odată”: *și la consiliu**, *la primărie-i spunea atunci*; *ducea o bucătăreasă (...)* *era socăciță-i spunea atunci*.

- *Peșitul și înțelegerea* precedă nunta și nu sunt diferențiate, ele având loc în prezența familiilor celor doi tineri. Înțelegerea în legătură cu zestrea este importantă; ea este înfățișată ca *un fel de târg* amical ce se desfășoară într-un cadru tradițional: *scoateau juică pe masă și... vinars, beau ș-apoi la urmă să-nțelegeau*.
- Momentul următor, care și el precedă nunta, este *strigarea* sau anunțarea nunții în biserică de către preot, în timpul liturghiei, cu 2–3 săptămâni înainte de eveniment; prezentarea lui este succintă: *mereau la popa și băgau zăle zicea, făcea popa strigări în biserică*.
- Din perspectiva povestitorului, *logodeala* este o etapă obligatorie. Ea are loc *în casă*, sâmbăta, în prezența *nănașilor*, când se face schimbarea rituală a inelelor. Textul este unul dintre puținele în care se specifică faptul că logodna are un caracter religios și este oficiată de preotul satului.
- *Nunta* propriu-zisă se desfășoară numai duminica. În funcție de distanță, se mergea pe jos sau cu căruța; de obicei, erau angajate 4–10 căruțe; *eu am avut cinșpe*, spune vorbitorul cu mândrie, marcând tendința de a da proporții evenimentului.

Aiașiul de nuntă era deschis de *primul fecior în sat* „cavaler de onoare”, ce *se suia pe un cal călare*. purta *tricolorul* în față, iar pe spate o *ploscă* împodobită din care dădea de băut sâtenilor pe care îi și poftea la nuntă.

* *Consiliu Popular*: denumire oficială a conducerii administrative locale a unei comune în perioada în care a avut loc înregistrarea.

Ploști împodobite cu o *năframă frumoasă de-a miresei* și o *botă* de care erau legate *batiste*, *busuioc* și *ștruț* aveau și *vătăjeii*, a căror principală misiune era să se răspândească prin sat și să invite oamenii la nuntă: *îmbla prin sat și îi chema la veselie*.

- În timpul cununiei religioase, în fața bisericii, tineretul juca. Remarca subiectului: *așa era moda* arată că această tradiție nu mai este de actualitate.
- Acasă, primirea mirilor se făcea cu mare solcmnitate și cu multe elemente rituale: pe o masă, scoasă afară, era așezat simbolic un colac mare (despre valoarea magică de protecție a cercului și despre valorile apotropaice ale spiralei, cf. M. Eliade, *Images*, p. 9, Durand, *Structurile*, p. 404; despre simbolistica pâinii, vezi Ofelia Văduva, *Pași spre sacru*, p. 56 ș.u), în curte era ridicată o *rudă* „prăjină”, înaltă de 4-5m., în vârful căreia se punea o *oală de lut plină cu cenușă*. Mirele trebuia să tragă cu pușca în ea. Dacă nu reușea el, *nănașului* îi revca rolul de a îndeplini acest ritual. Obiceiul descris aici a fost consemnat pentru zona pe care o prezentăm încă din deceniul 8 al secolului al XIX-lea de Frâncu-Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, p. 160). *Părinții fetei sau a mirelui* ieșeau în întâmpinarea tinerilor și îi stropeau cu *busuioc*.
- Intrarea în casă și așezarea la masă presupuneau, de asemenea, un anumit protocol impus de tradiție. În spatele mirilor și al *nunilor mari* se aflau *vătăjeii* și *druștele*, perechi. Se chiuia, *vătăjeii* băteau cu *batistele alea în masă*; vacarmul înceta atunci când *nănașii* le dădeau fetelor 5-15 lei, iar flăcăilor câte o cupă cu *vinars*.
- În timpul petrecerii care urma, tinerii încercau să fure mireasa, pentru ca mirele să fie obligat să o răscumpere cu o *cupă două de vinars*. Remarcăm același tip de comentariu detașat al informatorului: *glume!*, similar celui din textul 1.
- În finalul relatării, *socăcița miresei* aduce plocon *nănașului o găină sau două*, iar nuntașii *chiuiau glume*, mai *chiuiau și pres-tii ca la nuntă*.

Ultimele două momente consemnează obiceiuri în care solemnitatea devine un element secundar, iar caracterul ludic predominant.

B. Particularitățile de limbă cele mai interesante și mai variate aparțin sistemului consonantic.

- Palatalizarea dentalelor este frecvent întâlnită în text; în majoritatea cazurilor fenomenul prezintă stadii diferite:

t: *scoțeau, să puște, spafe, uife* etc.; *legățe, poățe*

d: *dēparte, dîn, dē, logodăla, prindēa, ascundēa; logodēște, dîntr-o dată*

n: *ñe, am veñit, să cunuñe, tiñe, carñe, iñele* etc.

l: *l'egată, strigărife, l'e,*

El fiind oscilant. Există o serie de exemple în care dentalele se păstrează nealterate: *batistele, plătești, logodi, pune, inele* etc. și altele în care pronunțarea dentalei este diferită în cazul accluiasi cuvânt; asemenea oscilații apar în pronunțarea cuvintelor: *druște/ druște/druște, se logodēște/ se logodēște, punea/puñea, tiñeretu/tiñeri.*

- Palatalizarea labialelor este consemnată, de asemenea, în situații diverse; astfel, *p* atestă un stadiu incipient al procesului: *un p'ic*, pe când bilabiala *m* se modifică fie la stadiul intermediar de grup consonantic: *mñirelui, mñireasa*, fie la cel final de simplă consoană palatalizată: *ñirele, (a) ñiresti. ñijlocu*; foarte rar, *m* apare și nepalatalizat: *mireșl*.

Labiodentalele *f* și *v* cunosc, la rândul lor, atât forme nepalatalizate, cât și forme palatalizate:

f: *fiecare, fiului; va fi*

v: *să vie, vineau; v'inars, vynars. ŷinars, vžinars.*

- Pronunțări fluctuante se întâlnesc și în cazul ocusivei palatale *k* din limba standard: *țema/țema, fiuiau/čiuiau/čiuiau.*
- Fricatizarea este frecventă pentru africaterile prepalatale:

č: *fișor, fașe, atunș(a), zîșe, șe, încoașe* etc.

ğ: *meržeau, înțeležeau, alcže.*

Fricativizarea africateri *ç* nu este generală; în text există și forme care conservă această africană: *çinçi, çeea, çerea, çinșpe, fiçoru*, ceea ce demonstrează că fenomenul fricativizării este în județul Mureș în curs de extindere, probabil sub influență moldovenească.

- Fonetismul arhaic *ç* nu este atestat în text; în situațiile în care acesta ar fi fost așteptat, întâlnim pronunțarea mai nouă (de tip muntenesc) cu fricativa dentală *z*; spre deosebire de Muntenia, aici fricativa dentală are un caracter dur, determinând o schimbare de serie a vocalei următoare: *zicea, dumnezău*.
- Genitivul, în cazul substantivelor comune masculine, prezintă preponderent forme flexionare: (*numele*) *tatălui*, (*numele*) *fiului*, (*părinții*) *mirelui*; într-un singur context sintagmatic fix apare genitivul realizat prin mărci analitice: *robul (roaba) lu Dumnezău*. În cazul substantivelor feminine, remarcăm aceleași forme flexionare: *mijlocu ogrăzî, în fața bisericii*, care sunt adesea contrase: *ei > ii > i: părinții fetii, părinții mireșii*.
- Articolul genitival este invariabil: *părinții fetii sau a mirelui*, în anumite contexte sintagmatice fixe el este însă variabil: *în numele Tatălui al Fiului și Sfântului duc*.
- Construcția prepozițională cu *la* echivalentă cu dativul este frecventă: *îi era drag (...) la fată de el, la fiecare nuntaș îi da să beie, le da câte... cinci zece cinșpe lei la... druște și la vătăjei le da o cupă de vinars*.
- În text apare ca modalitate de adresare reverențioasă pronumele de politețe *dumitale*; acesta este utilizat de părinții băiatului către viitorul cuseru în momentul peșitului, ca marcă verbală a solemnității evenimentului.
- Pronumele (și adjectivul) demonstrativ cunoaște formele *ăla, ăla, ăea, (a)veea, ălea; eștea*, ceea ce înseamnă că formele demonstrativului se apropie preponderent de formele sudice care descind direct din lat. *ille*, respectiv lat. *iste*.
- Timpul relatării este imperfectul iterativ care indică acțiuni sau procese generale pentru zona trecutului.

- Vocabularul se remarcă prin varietate. Pe lângă elemente lexicale curente în graiurile nordice (de ex. *rudă* „prăjină”), interesantă este terminologia legată de ceremonialul de nuntă care cuprinde, alături de regionalisme: *băgau zilele* „anunțau la biserică data nunții conform tradiției locale”, *drușcă*, *~te* „domnișoară de onoare”, *logodeală* „logodnă; *nănăș*, *nănașă* „naș, nașă”, *socăciță* „bucătăreasă la nunți”, *strigări* „anunțuri repetate făcute de preot în biserică în legătură cu data viitoarei căsătorii și cu numele tinerilor”, *vătăjei* „cavaleri de onoare” etc., o serie de cuvinte din limba standard. În acest sens, sunt semnificative dubletele utilizate de informator fie ca simple sinonime: *a chema/a invita*, *nănași/nuni*, fie ca glosări pentru termenii considerați a fi prea locali: *socăciță/bucătăreasă*, *primu fecior* și *vătăjei/cavaler(i) de onoare*, *țuică/vinars*, sau perimați: *primărie/consiliu*.

Numărul neologismelor, fără să fie excesiv, este înscmnat: *cavaler de onoare*, *metru*, *modă*, *muzicanți*, *stradă su(b)semnata*, *tricolor*; ele ilustrază modernizarea treptată, realizată la nivelul vocabularului, în special, dar și la nivelul ceremonialului (de exemplu, introducerea *prăjiturilor* în meniul de nuntă, fapt consennat și în alte texte din vestul și nordul teritoriului dacoromân).

În legătură cu prezența neologismelor și alternanța lor cu regionalismele, un factor determinant îl constituie faptul că textul a fost cules, relativ recent, de la un informator conștient de mutațiile produse în vocabular: *găluște* „sarmale” *spuneau atunci pe timpurile aleu* și de anumite diferențe interregionale: *vesălie* „petrecere (de nuntă)” *spuneam noi*.

6. nuntă

d-ăpi_mai d'ēmūlt//așe ieră că...dacă...jēi_inău...și să înțel'ejēu/
 și_să-npăcāu băgātu cu fāta/pō_urmă dučē pā...cēva nāmuri/și cū...băjātu/ și
 merlēu la părinți fēt'i/și cērlēu fāta//să-nțel'ejēu cū părinți/citā_averiē îi
 dîă/cē-i pōt'ē da/dacă-i [k] aviē părint'il'ē...//că_atunca ieră cop'l'ii...
 dōmnă/cît'ē șēpt'ē_ōp_cît'ē zēce/la uo căsă//și n-aveāu atāta averiē ca să-ī...

/iɛrǎ...cǎrîɛ...sǎ ʃîŋeju ɔm pʃig_maj ɛva/cǎ sǎ prîndǎ maj mûltǎ avɛre/
 apii...cǎrɛ-avɛ dʃi unɛ-i da/iŋi da/ carîɛ nu/zîcɛ: „dacǎ-s_plǎcɛ/uit-q-âci/cu
 a [k] cît îi dau/lʉocu dʃi cutǎrîɛ/ʃi lʉocu cutǎrîɛ/dacǎ nu.../dú-ʃǎ cǎutǎ-ʃ//
 dag_l'e plǎcɛ dʃi fǎtǎ/sǎ-ntel'ejeju/ʃ-âpiî mîerɛju...ʃi_credʃinǎju/ aʃɛ sǎ
 zîcǎ_atúnɛ//la dǎuǎ sǎptǎmîŋ.. sǎ cununǎju//la sfatʉ/pǒ_úrma merɛju la
 bîséricǎ/fǎcɛju núnǎ//nɔ/amú ǎsta ierǎ//

[De cînd începea nunta?]

dʃɛ sîmbǎtǎ-n [k] sǎra//dʃɛ sîmbǎtǎ sǎra încɛpɛ/ʃʃi?/cum sǎ zîcɛ sîm-
 bǎtǎ sǎra/ merɛ tînerîetu aista/maj mul_tînerîetu merɛ//ʃi iǎcǎ_acólo_ou_joc/
 acólo unt-o casǎ mǎriɛ avîeju/ʃ-apɛ-acʉólo...tînerîetu irǎ maj mul_dʃi
 sîmbǎtǎ sǎra/ʃ-apî_sǎ zîcɛ atúnɛ ʃipîerîʉ//cǎ [!] mîerî la ʃipîerîʉ//no/ʃ-âpiî
 dumînica...dupǎ cɛ...ieʃɛju dʃi la biséricǎ/sǎ duɛju ʃi sǎ puŋeju la mǎsǎ//
 âpiî vǎi dʃi norócu iej!/cîŋste ierǎ atúnɛ//dacǎ-z_duɛɛ ʉɔ cîrpǎ dʃɛ pîŋzǎ/
 sau ɔ farfurîe/uŋ_colǎcu...dʃɛ grîʉ/ǎsta ierǎ tǎtǎ cîŋstɛǎ/vrɛo...zɛcɛ l'ej/o
 cîŋj_l'ej/baŋ//ʃ-âpiî mîŋcǎu.../sǎra-i puŋa înapʉóji la...cînǎ/luŋ iar îi
 strîŋjɛ dʃin nou/ʃ-âpâi jʉoc/ʃi plɛtrîcɛurî/ʃi nɔ/sǎ distrǎu uǎmîni//[...]

[Duminicǎ dimineața nu era nimic?]

nú ierǎ nimînica//dúpǎ mǎsǎ [k] sǎ curunǎu cîndʉ...pǎ la dʉóipe sǎ
 curunǎu la biséricǎ/ʃ-âpiî_i duɛɛ//ij_duɛɛ mîrɛasa_acasa//atata ierǎ//[...]

[Mierasa cum era îmbrăcatǎ mai demult?]

iɔ dʃɛ cîm_ʃi_iɔ mînt ɛ/tǎt îŋ_hǎiŋɛ ǎlbɛ-o ʃʃiʉ//

[Tot așa a fost. N-ași apucat altfel?]

tǎt aʃɛ ɔ fost//sau//nu//dʃi cît/ʃʃi cɛ?/ierǎ ʉɔ nǎfrǎmǎ mǎriɛ/ɔ bazmǎ/o
 cum spúneɛ_dumǎnvóste/nǎfrǎmǎ mǎriɛ/ nǎgrǎ//citu ǎsta ni //ʃ-âpiî...cu
 nîʃtʃɛ...ierǎ nǎgrǎ/ʃi cu cûcurî p-aiɛa⁴/ʃi...cu...rúj dʃǎ_ǎlʃɛ/cu trandafirî/

³ Indicǎ iǎța de mǎsǎ.

⁴ Gest explicativ: pe margini.

frumósě//ș-ápiî bď'atã... Țo [r] Țo îmbrod'á acȚólo/mai d'ě cápu îejî!//ș-ápâi Țo
 l'egá așé⁵/p-aíca ní/șî_ápiî... după êē îî rîďicá páru/apîî i puńa aícã⁶ ní níșťe
 bumbúșť'//ș-aiće⁷ Țo cãpťă/cu mărjél'ę//și...să cunoșťe cã_îî mńiręásă// d-ápâi o
 jucá sáraca cíťe dóuă zíl'ě pńtru bań!//îî da cíńj l'ej/zéče l'ej/ápî_ pńńă o-
 mbîétá d'î cap cíťe únu/dacã íęrá... Țspetád_ bíńě/apéî ar hí tă_jucată pá bď'atã
 mńirįásă_ápâi dórã...plezné d'ě...legátă_ acȚólo d'ě gřumáz/

ő_obićéî prost a fost [!]/[...]

[Părul cum i-l făcea?]

cobęélcȚ/c-așá-i făcēju atúnê//îl împl'et'ēju/și-l rîďicáu acȚólo susȚ//

*Jude Victoria, 69 ani;
 Finișei, com. Săvădisla;
 jud. Cluj; TD Cluj*

Observații

A. Povestitoarea, o femeie de 69 de ani, înfățișează ceremonialul de nuntă din regiunea unde trăiește (jud. Cluj, com. Finișel); este vorba de obiceiuri mai vechi și de aceea timpul general al expunerii este imperfectul cu valoare generală.

- Dintre momentele care precedă nunta este menționată, în trecut, *cunoștința* ca premisă a ceremonialului care presupune că tinerii *se înțelegeau și se-mpăcau* între ei. Urmează *pețirea oficială* și *înțelegerea* în legătură cu zestrea, etapă căreia femeia îi acordă o atenție mai mare. Interesul informatoarei pentru acest demers este sporit, ea comentându-l mai pe larg, în funcție de o serie de considerente socio-economice specifice zonei. Astfel, la această discuție, mirele vine cu părinții, dar și cu *céva neamuri*. Tocmeala nu dura mult timp, deoarece zona era caracterizată prin existența unor familii numeroase, cu 8–10 copii, iar puțina

⁵ Gest explicativ: pe sub barbă.

⁶ Gest explicativ: în părți.

⁷ Gest explicativ

avere trebuia împărțită între toți; în această situație, chiar dacă unii ar fi fost tentați să *prindă mai multă avere*, ei erau obligați adesea să-și reducă pretențiile.

- Cu două săptămâni înainte de nuntă *credințau* „se logodeau”.
- În ziua stabilită avea loc mai întâi căsătoria civilă, la *Sfat*^{*}, apoi cea religioasă, la biserică. Interesant este că vorbitoarea menționează căsătoria civilă, ceea ce este destul de rar în relatările oamenilor de la țară, dar este specific Ardelului; ea insistă asupra celor două momente: cununia și petrecerea, care, prin tradiție, reprezintă elementele esențiale ale nunții; subiectul le distinge pe acestea din urmă și lingvistic, utilizând pentru cununia religioasă verbul *se cununau*, iar pentru masa și petrecerea care urmau expresia *făceau nuntă*. Cununia avea loc la prânz, la ora 12, evidențiind un sistem local și o organizare deosebit de exactă a ceremonialului, acceptate și respectate de întreaga comunitate; astfel, de exemplu, la cererea dialectologului, informatoarea revine cu o serie de precizări temporale: sâmbătă seara tinerii mergeu la *Șperju* – se adunau într-o casă mai mare unde jucau și se distrau –, duminică masa și petrecerea durau până seara, iar luni nuntașii se strângeau din nou la petrecere.
- *Cinstea* miresei consta obligatoriu dintr-un articol de îmbrăcăminte sau de gospodărie: *o cârpă de pânză sau o farfurie*, unul alimentară: *un colac de grâu și bani (5–10 lei)*: *asta era atâtă cinstea*. Natura modestă a darurilor subliniată de informatoare (*vai de noroc ei! cinste era atunci?*), arată că ne aflăm în fața unei comunități tradiționale sărace, în care elementele simbolice și rituale sunt încă bine conservate; atmosfera de *joc și petreceri* evocată, adăugă prin concluzia pe care femeia o trage: *se distrau oamenii și elementul ludic, nelipsit într-un atare ceremonial*.

* *Sfat Popular* „primărie”: denumire care a circulat în deceniile 5–6 și care reprezintă un exemplu de calc lingvistic în limbajul administrativ, după un model rusesc din epoca sovietică.

- În ceea ce privește îmbrăcămintea miresei observăm amestecul între datinile vechi și inovațiile cele mai recente; la insistențele cercetătorului, informatoarea precizează: *de când țin eu minte atât în haine albe o știu, după care adaugă: decât știi ce? era o năframă mare (...) era neagră și cu ciucuri (...) și cu ruj de alea, cu trandafiri*; prin această mărturie directă se surprinde pierderea tradiției în cursul unei singure generații.
- Pieptănătura complicată, *cobelci*, cu părul împletit și ridicat, prins în părți cu *bumbuști* și având o *ceaptă cu mărgelile* constituia clementul distinctiv pentru portul miresei: *se cunoștea că îi mireasă*.
- *Jocul* miresei este prezentat ca un ritual al nunții care, din perspectiva femeii, apare ca un supliciu: *un obicei prost o fost*; el dura mult (uneori chiar două zile) și era pe bani. Interesul material, evident în acest caz (*d-apăi o juca săraca câte două zile pentru bani*), pare să confirme valabilitatea teoriei schimburilor și a relației reciproce dintre a primi și a da înapoi (Maus, *Eseu*, p. 147), relevând, statutul special de victimă a celei care devine obiect de schimb: *apăi ar fi atât jucată pe biata mireasă, apăi doară... plezneă*.

B. Modificările din sistemul consonantic se numără printre fenomenele lingvistice cele mai individualizante ale textului.

- În ceea ce privește aspectul africatelor prepalatale *č* și *ğ*, se înregistrează un tratament diferențiat al acestora, tratament tipic, întâlnit doar în graiul crișean: *č* conservă o pronunțare similară cu cea din subdialectul muntean și cu cea din limba standard: *făčeam, obiței, čucuri, čindă, duče* etc. în timp ce *ğ* se fricativizează devenind *j*: *strînjea, mărjele, să-ntelejeau*.
- Palatalizarea dentalelor *t* și *d* este constantă și se realizează preponderent în stadiul *t'*: *poafe, părinfele, sfi, bumbușt', cife, șapfe* etc. și respectiv *d'*: *ďe, ďemult, imbrohod'a, cred'nițau, ďecăt*; mai rar, întâlnim și stadiul *t* și *d'*: *mințe, de, riďica*.

Palatalizarea lui *n* în stadiul final *ň* este generală: *ňeamuri, țineau, săptămăňi, tñneretu, dumiňica, baň, luň, biňe, hainė, neagră*.

Palatalizarea lui *l* în stadiul incipient *l'* este și ea generală: *l'e*, *părintel'e*, *a'l'ea*, *zi'l'e* etc., singura excepție din text fiind *legată*.

Palatalizarea lui *r* este oscilantă: *averje/averl'e/avere*, *carje/carl'e/care*, predominant fiind stadiul incipient: *cutarl'e*, *tinerl'etu*, *petrl'eciuri*.

- Palatalizarea labialelor este inconsecventă în text, în cazul labiodentalei *f*, întâlnim forme palatalizate: *ar l'i jucată*, dar și forme nepalatalizate: *trandafiri*; pentru *v* întâlnim rar o tendință spre o palatalizare incipientă: *avl'eu*. Bilabiala *m* este, în general, constant palatalizată într-un stadiu intermediar de grup consonantic: *mñireasă*, *nimñica*.

O situație aparte o prezintă palatalizarea labialelor *p* și *b* care se realizează mai des în stadiul de grup consonantic caracteristic acestei zone:

p > p^{l'}: *copl'i*, *un p^{l'}ic*

b > b^{l'}: *b^{l'}ată*

Izolată apare și forma *șiperiu*, care atestă un stadiu final al procesului de palatalizare menționat, similar cu cel rezultat din palatalizarea dentalei *t*, ceea ce demonstrează o confuzie între cele două fenomene.

- Examinând textul remarcăm și absența fonetismului arhaic *ɟ* și trecerea acestuia la fricativa dentală *z*, ca în subdialectul muntean și ca în limba standard: *zece*; adesea acest *z* are un caracter dur, determinând o schimbare de serie a vocalei următoare: *zice*, *zile*.

În același sens, semnalăm și inexistența arhaicului *ǰ* (provenit dintr-un iot latin) și fricativizarea lui la *j*: *joc*, *juca*.

- Dintre arhaismele considerate de anumiți cercetători ca fiind caracteristice zonei subliniem conservarea, în câteva situații, a lui *-u* (final) în cuvinte de origine latină: *demult^u*, *cînd^u*, *sus^u*, dar și extinderea acestuia la o serie de cuvinte de alte origini (slavă): *colac^u*, *sfat^u*.
- O formă veche cu *r* păstrat apare și în cazul verbului *a se cununa* care este pronunțat consecvent: *se curunau*.

- Pluralul *petreciuri* este explicabil prin apropierea lui de substantivele neutre cu desinența *-uri* la plural. Genitivul substantivelor feminine este realizat flexionar și cunoaște o formă caracteristică limbii vorbite populare cu asimilare/închidere: *ei > ii* (*părinți fetii*).
- Pronumele demonstrativ de depărtare *álea* concide cu cel din aria sudică, în timp ce pronumele demonstrativ de apropiere are o formă comună cu aria estică: *aista*, care alternează cu *ásta*, *asta* specifice ariei sudice.
- Imperfectul verbului prezintă constatat la pers. a 3-a pl. desinența *-u*: *erau, cereau, se curunau, mergeau, făceau, aveau, mîncău, se distrau, se duceau, se puneau* etc.
- Conjunctivul perfect are în componența sa forma de participiu terminată în *-ă* indiferent de genul și numărul subiectului: (*ei*) *ar hi tăt jucată*, formă semnalată a fi păstrată în graiurile nordice și vestice.
- Fără a fi foarte numeros, lexicul regional legat de obiceiurile specifice ceremonialului de nuntă dă o coloratură locală textului: *bumbuști* „ace, agrafe de păr, spelci”, *credințau* „se logodeau”, *cinste* „darurile de nuntă”, *ceaptă* „bonetă de pânză, bogat împodobită margele, purtată de mireasă peste părul ridicat și împletit”, *piper* „petrecere care are loc sâmbătă seara înaintea nunții și la care participă mai ales tinerii”, *ruj* „trandafir”.

7. [Nuntă]

mai demúlt... nu kar ca acúma/maj demúlt^u.....dacă vręă să_ să căsătoręască cînevă să să ieje/apá...vorbięu...pie úliță/mcreu pie úliță// mîcreu sáră_ acólo su_ışc^uólí/ácólo lęrá întîlniřea la tinerí/acúma or să duc pie la cămîr/și pe la filmię/da atúnca nu lęrá așę/atúnca mîreęai la...meręi sára su_ışc^uólí/c-așę să zîcę/zùya dacă făcę jog/meręi la joc/jar sára meręi su_ışc^uólí/ș-apă_ac^uólo te-ntîlnęi cu fićóru//vòrgęi un

 az_douo/mer i acas //s- p _dac-avei gin_dle c sat orij / p ...no/mer 
  _te  er  la p rint // te  er  la p rint /s- p ...dac  vr i s .../mai d'emult
 avei p mint/tr bue  s   s_f g du asc /no/ t te p mintur /atita gi c/
 atit ...fin t /av am_fin t //ba gi t i/ _log_d e m bil   e s  d  acun/s 
 da atun a gi t i//s- p _t -ajun ei/no/dac  kar   er i/cun_s  zic /cu
 v o a_amindora/ p _nu  er i nimica/f c i/da car e nu  er  cu v o a/
  p _mai  er  u s-om_p mint/s-um_fin t /si...no/ca s ...i  ca s  n-o i i
 [k] iel ca s  n-o i i e/i  ca s  nu s  duc //no a  //s- p _stai/tri p tru
  i _s s  s pt min !/pin  c n_g t i/tr bui  l cru/c _atun a s  f c  d e
 dai/cus i h i e//nu l c_g s i cump r te ca_acum s  le cump r !//c os i
 kim s !/li c-un um r s !tr bui  br t r i/bi t i /s- p _tr bui  s  c os !/
  i _s s  s pt min  nu g t i l cru//pun i h i e- _car /tr bue  s ...
 c oj _l pede  u/d s j/av ei saj_d e l n /tr bue  cite cin  pi erin /s s /
 c p t i / p _pin  g t i t t  tr iba//d-ap-atun a s -n lejeu/f c u nunt /
 da atun a f c u nunt ...numa de dumin c  d e la an z/p n  lun  dimi e ta//
 i /s  f c e dumin ca// mer i la bis ric /t  cunun i/vi e i/f c i nunt //

[Ce preg tiri f ce i pentru nunt ?]

m nc r !/?#no/atun a nu s  da gu tar e/ni _c ozon _ca acuma/
 strus_cum s  zic  mai d'emult/atun a numa da c n_s  b  [k] ven i d e la
 bis ric /iz_da t i i// !_d p-ac a  z_d ...c r c cu s oz //pie urm  l c
 dai  o dat  la [k] pi e la n zi n opti...l st //sau_u...z m /sau a  
  m_f liu [k] huri z /um_fel  d c m nc r e a   mai.../i / !_ p _dup 
 ac a... n... mai  p_juru c p_f c   i t a/ p  dai  o  ir  cric l  d e
 q i /t c  c t -o q i /c t e d o/nu f c m_nunt  ca_acuma m ri /ac 
 veri_iz d- ia bun  [?]/d o c j _d e_ st a/cum  s ai st a a  //s- p ...i
 f c   i st a/s- p i s  duc  q mini/car_s  [k] vr u/ i car e n _mai stau
 d e m i bi u/m i pov est  u//[...]

[Era obiceiul ca, dup  o s pt m n , s  se duc  tinerii la na i?]
 la na i//atun a d'emult c n_ m_f oz_n oi tiner i/atun a  e-am du [ ]

am_făcú_núntă_dumîneca/și_lúñęa_ñę-ap_șî_duz_la_naș!//așé_să_ducéu
atúnca//ni_nu_să_gătă_bîne_núnta/și_iei_îj_gătă...făcê_nîncărle/și_ře
kémáu_acólo_pe...tiñer!//pie_năná [k]_pie...uo_suoră_a_nîrlésî/sau_a
nîrlui/d!oi_sau_trîi_pătru_pîersoănę-așé/mîeręai_ac!ólo_la_iei/și...
petrecêi_uo_řirișoră/venéi/uz_dă_un...un_cubărăș!//uñ_colác!//și_sc!ovîers_
púsă_pîe...iel!//venéi_și_cu-o_litră_de_gîn!//îm_mîná/păi_venéi_acasă//

[Avea vreun nume obiceiul ăsta?]

păi_cuñ_să_spuj?/nu [r]_nu_av[ε]așé_ierá_atúnca_d_e!obîcêi/ducăi_la[k]
meręai_la_nănáș!//îñ_zîua_ái!alaltă//ie/numă_așé/meręan_la_nănáș!//ie//

[Sîmbătă seara, înainte de nuntă, era vreun obicei?]

sîmbătă_sára_inéntę_d_e_núntă_să_ăduná_la_nîręasă/tiñer!ét!//řétę/
řic!or!_mulz_mulz_mulț//să_umplîę_că!sálię//vené_nîrlé!le_cu...cu_cununîi
[k]_cu_cêrcu//cu_cêrcu-ñ_cop!enęă!//și_i-l_da_lă_nîręasă//i-i_da_la
nîręasă/sára_vîné_sîmbătă_sára//ș-ápă_să_măi_făcê/pîc!ái!//că_să_măi_făcê
nîręasă/ză [k]_măi_vîné_cîțę-o_mujere_bătrîná/să [ε]_făcê_îmvăluęá
î_ăalb/să-mbracă_ca_să_nū!_uo_cunqáscă/ș-ápă_vené_ie_să-i_déiē...cêrcu//
ș-ápă_cîře_úni_rerá [k]_ierá...nîrle_vené_cū..frăți_lui/cărle_umblá
piñ_sat!//cäre_ierá_uo_řirișoră_d_e_îi_putę_pîcáli/apăi_i_dă/ști!//că...să
řinęá_uo_řirișoră_la [ε]_îi_pîcálé/ș-apăi_i_da/ápă_făcă_ym_baņc/făcê_uo
nenúne/uñ_řîs/uñ_hoĥót//c-ápă_bătrîna_să_d'estăcê_dacă-i_da...mergę
acólo_și_ia_fořolită/și-i_da/ș-ápă_dacă_i_ře_da/ápă_să...d'estăcô/ș-apă_řîd!é/
ști!//d_e_iei_că_i-o_pîcálit!//

ș-ápă_dimiñęă!//dumînică_dimiñęă!//îñéntę_d_e_a_plecá_la_bisărică/
vené...tot_frăți_la_nîrlé/care_umblá_pî_sat!//vené_cu_púpăză/...cu_púpăza
vené_lă [k]_ădecă [ε]_ię//frăți_la_nîrlé...vené_lă [k]_ădecă [ε]_ię/frăți_la
nîrlé...vené_cu_púpăza_la_nîręasă//și_nîręasa...îi_da_înap!oi_t!ot [k]_al!i [k]
áltu_c!olác!//și_áitę_sc!ovîérz/și-i_punęá_pęána_ăia_d_e_nîrlé//i-o_punę
ac!ólo_pîē...sc!ovîérz/și_i-o_dă [k]_i-o_ducă_napó!//

[Cum, adică, venea cu cercul?]

cununița_àia//[...] cununița cari_merîe la bisărică/d'e să făce dē_ș-
o pūne plește șlăier^u/ie [k] trăbuiē sā ę-o ađucă nírîlelîē sîmbătă sára//și
sîmbătă sára i_o da la nireásă/și dimineța/t^uot o dučē ^uo dátă la
nirîē...cununița/și-i lasă peána la nireásă//și iei cîm...veñeu fič^uóri
dimineța cū c^uol [k] cu púpăza/veñē cu [r] cu [r] cu cêrcu//ple sc^uovîérz!^u/ și
ple úrmă îi da-nap^uói/făcă altu c^uolác^u/și-ida ált'e scovîérz/și-i punē peána la
nire/și iē iș! ținē...cêrcu/ca sâ_să făcă nireás_să męargă la bisărică//

[Pupăza cum era?]

púpăza ierá făcútă ca ^uo...c^uolág_máriē/și tqátă...floricêle ple
ie//și_făcútă cu u^ou/ș-ápă_o tăiá-n [ε] ^uo tăiá buc^âás/felii/ș-ápă_nireása
^uo da-η_cúrtie/strígá tqáte muiéril^e/fię^u/cîm_plecá la bisărică/și da
púpeză/cît_ę-o fieliúță_ășe//

[Mireasa cum era îmbrăcată?]

nireása l^erá mai d'emúl_cu crătință/cu șur^u/képtár!^u/cu lile albă cusútă//

[Pe cap ce avea?]

pe cap avič...puñē ün...u^u_șlăier//să făcă/da...ășē...cu^u_să purta
atúnca îm_p...kárășē sā făce/nu sā făcē ca acúma...cú_cápu g^uolășē//

*Boca Ana, 63 ani;
Câlnic, jud. Alba;
TD Transilvania*

Observații

A. Acest text cu tematică fixă a fost realizat pe baza anchetei dialectale tip dialog în care pentru obținerea unei relatări mai ample, cercetătorul intervine cu întrebări succesive menite să elucideze anumite aspecte legate fie de calendarul, fie de descrierea datinilor ceremonialului de nuntă. Întrebările, în general scurte, sunt formulate în limba standard.

- Informatoarea, o femeie de 63 de ani, nu este o excelentă povestitoare; la ea se remarcă tendința de a sublinia permanent schimbările care au intervenit în desfășurarea obiceiurilor de nuntă, în timpul vieții sale, în comunitatea rurală din care face

parte; sunt consemnate, astfel, detalii interesante referitoare la procesul de schimbare a tradițiilor și la introducerea unor elemente ce țin de mentalitatea modernă.

- Mai demult *cunoștința* avea loc mai ales seara, pe uliță (*mereu pe uliță, mereu seara*) la un loc fix și bine cunoscut (*ziua dacă făcea joc, mereu la joc, iar seara mereai sub ișcoli*) unde tinerii se adunau și vorbeau; *acum or se duc pe la cămin și pe la filme, da atunci nu era așa*. Este evident că în lumea satului, prin tradiție, colectivitatea stabilește locul și cadrul în care tinerii se pot cunoaște. Diferența constă în modernizarea actuală a acestui cadru reprezentat fie de cinematograful comunal, fie de căminul cultural în funcție de progresele înregistrate în organizarea vieții sociale și culturale.
- *Înțelegerea* dobândește *acum* un alt conținut. Dacă înainte zestreă consta mai ales din *pământuri, vie, fânațe, viței* conform cerințelor unui anumit tip de relații economice, în momentul în care a fost înregistrată relatarea, datorită implicațiilor multiple generate de colectivizare, conținutul tocmelii la nuntă s-a uniformizat, tinerii aspiră acum doar la garnituri de mobilă, după moda de la oraș. Țesăturile care făceau obligatoriu parte din zestre: *lepedeauă „cearșafuri” desagi, saci (de lână), 5-6 perini, căpătuie, cămăși, bete*, erau lucrate înainte în casă de viitoarea mireasă cu 5-6 săptămâni înaintea căsătoriei, în timp ce acum acestea au fost înlocuite cu produse confecționate industrial, procurate din comerț: *nu le găseai cumpărate ca acum să le cumperi*.
- Meniul de nuntă de asemenea s-a schimbat; sub influența obiceiurilor culinare orășenești au apărut *guștarea și cozonacul, struț (cum se zicea mai demult)*. În timp ce în vechime, bucătăria tradițională de nuntă includea la începutul petrecerii *tăiței, carne cu soz*, la miezul nopții *laște „tăiței” sau zeamă*, iar când *făcea cinstea se servea o țără cricală „tocană” de oaie*.
- Timpul de desfășurare a unei nunți a suferit și el modificări în sensul comprimării. Odinioară nunta se făcea numai duminică.

iar luna *nu se găta bine nunta* și tinerii căsătoriți mergeau împreună cu 3-4 persoane, rude apropiate la *nănași* unde se mânca și se petrecea o *fârșoară*; la plecare invitații primeau un *ciubăraș*, un *colac* și *scoverzi puse pe el* ca și o *litră de vin*.

- Obiceiurile tradiționale care preced și însoțesc nunta, par mai reduse sau cel puțin simplificate.

Vorbitoarea menționează că altădată, sâmbătă seara mirele venea cu *cununița*, cu *cercu-n copeneasă* „cutie” *i-l da la mireasă*. Atunci tinerii petreceau, *făceau păcăli*, *îmbrăcau câte o muiere bătrână* în locul miresei o mascau pentru ca mirele să-i dea cununa: *apă făcea un banc*, *făcea o minune*. Interesant este că în alte zone tradiția aceasta a substituirii miresei cu o femeie bătrână are loc duminică, în momentul când mirele și alaiul de nuntă sosesc să o ia pe mireasă.

Pentru duminică dimineața informatoarea relatează doar despre obiceiul *pupăzei*. Aceasta este făcută din aluat și colaci (elemente decorative dar și simbolice ce au la bază cercul) și *peana aia de... mire deasupra unor scovezi*. Mireasa *punea peana la mire*, iar colacul numit *pupăză* îl tăia bucăți, felii, oferindu-le femeilor și fetelor înainte de plecare la biserică. Acest ritual transilvănean când „mireasa însăși deasupra capului înainte de a pleca la cununie rupe colacul” (O. Văduva *Pași spre sacru*, p. 41) este corelar aici cu un element neașteptat: *pupăza*. Interpretată, în general ca o pasăre ce stă sub semnul scârnăviei, „o pasăre atipică, o pasăre ce sfidează legile normale ale existenței” (Coman, *Bestiar*, p. 200), *pupăza* în ritualul de nuntă are un rol exclusiv decorativ. Se știe că realizarea artistică a colacului miresei este un element deosebit de important în reușita evenimentului. Culorile vii și variate cu care este înzestrată *pupăza*, frumusețea ei exterioară au permis abstragerea lor din simbolistica generală care conferă *pupăzei* în folclorul românesc rolul unei viețuitoare atipice și asistemice, simbol al maleficului (Coman, *id.* p. 202).

- Îmbrăcămintea miresei s-a modificat esențial. Înainte, tradiția locală cerea ca aceasta să îmbrace: *crătință*, *șurț*, *pieptar*, *ie*

albă cusută, deci să fie îmbrăcată cu costumul popular, iar pe cap să poarte *șlaier* „voal, cârpă albă de pus pe cap”. Acum mi-reasa este *cu capul gol*.

B. Examinarea aspectelor legate de pronunțarea locală, de utilizarea anumitor forme gramaticale sau a unor elemente de vocabular arată dincolo de existența unei anumite diversități, apartenența textului la graiul crișcan.

- Palatalizarea dentalelor este un proces în extindere deoarece formele nepalatalizate alternează în text cu forme palatalizate într-un stadiu incipient:

t + e, i: *cumpărațe, țe, cățe, alțe, fețe*, dar și *te, tineri* etc.

d + e, i: *d'emult, d'ē, se d'esface, rîd'ē*, dar și *dimineața, de* etc.

n + e, i: *nimica, haițe, luțea, țineea, puțea, carțe, vețea*, dar și *veneai, puneai, unii, duminică, tineri* etc.

l + e, i: *l'e, l'ē, l'ēpedeauă, mirel'ē, fel'u, căsâl'ē, mirel'ē* etc.

r + e, i: *marje, trîjaba, car'ē, mîncar'ē*

- Palatalizarea labialclor este un fenomen constant în text și atinge în majoritatea cazurilor stadiile finale:

b + e, i > *vorģeai, ģie, ģițai*, dar rar și *vorbl'ēau*

p + e, i > *kēptari*

m + e, i > *aňaz, nireasă, nire, nēmine* „minune”

- Africatele prezintă forme considerate tipice pentru subdialectul crișcan; astfel *č* își conservă statutul de consoană africată pre-palatală, în timp ce *ģ* devine o fricativă cu timbru palatal:

č: *če, čer, činči, fičoru, čineva, čas* etc.

ģ > j: *dășaj, înțelejeau, ajuňai*

- Arhaismul fonetic *đ* (provenit din lat. *d + ě, ĭ*) a evoluat ca și în Muntenia la fricativa dentală *z*: *ziua*.
- Arhaismul fonetic *ģ* (provenit din lat. *j + ó, ú*) a evoluat la fricativa prepalatală *j*: *joc, j'oc, în juru*.
- O pronunțare arhaică se întâlnește în cazul adverbului *îndărăpt* ca și în cazul sufixului *-ar* care prezintă o înmuiere a lui *r*: *pieptar'ē*.

- Semnalăm ca o particularitate a textului tratamentul grupului consonantic *st > șt*: *cinștea, poveșteau, pește* „pește” *guștare*.
- Un alt fapt demn de notat este prezența diftongului *ɛa* în cuvântul *pɛana*; fenomenul l-am mai găsit sporadic în unele graiuri vestice și numai în acest cuvânt.
- În vocalism tratamentul diftongului *ɛa* prezintă similitudini cu situația acestui diftong în graiurile moldovenești; astfel apare atât monoftongarea sa, atunci când este accentuat și în poziție finală: *puté, vené, făcé, zicé, meré*, cât și monoftongarea sa după *s*: *sára*.
- *-U* (final) postconsonantic este frecvent: *colac^U, vic^U, ciubăraș^U, tineret^U, el^U, nănaș^U, șlăier^U* etc. la o serie de substantive de origini diferite (latină, slavă, germană).
- Ca formă gramaticală mai frecventă este realizarea dativului obiect indirect cu ajutorul prepoziției *la*, modalitate azi generală de exprimare a acestei funcții în vorbirea populară: *te cerea la părinți, i-l da la mireasă, îi punea peană la mire*. Ceea ce este interesant și diferă de alte zone este utilizarea prepoziției *la* și pentru marcarea analitică a cazului genitiv: *întâlnirea la tineri, frații la mire*. Deși există și forme flexionare de genitiv sintetic în text: *o sară a miresii sau a mirelui*, prezența prepoziției *la* pentru exprimarea celor două cazuri demonstrează tendința locală pentru reducerea flexiunii.
- Pronumele și adjectivul demonstrativ prezintă următoarele variante de pronunțare: *aialaltă, ăștea, aiăștea*.
- Expunerea se realizează la imperfect pentru că accentul cade pe relatarea unor fapte repetabile petrecute într-un trecut mai îndepărtat. La pers. a 3-a pl. imperfectul cunoaște alternativ forma cu desinența *-u* (rar) *așa să duceau* și fără această desinență (mai frecvent), *ei făcea, umbia*. Uneori același verb ilustrează pe parcursul relatării ambele situații *venea/veneau*.
- Din punctul de vedere al lexicului, relevant este amestecul de elemente locale (strict regionale sau cu o circulație mai generală în zonele de vest ale țării), cu elemente neologice.

Dintre elementele locale reținem: *cuibăraș*, *copeneată* „cutie”, *cricală* „tocană” *găta* „termina”, *ișcoli* (ungurism) „școli”, *lepedeauă* „cearșafuri”, *laște* „tăiței” (ungurism), *păcăli* „păcaleli” *pupăză* „colacul miresei”, *struț* „prăjitură tip cozonac”, *șlaiser* „voal”, *țărișoară* „foarte puțin”. Dintre neologismele întâlnite în text notăm: *banc*, *film*, *mobilă*, *persoană*, *sos*; unele au pătruns în vorbirea populară cu pronunțări deformatate: *piersoană*, *suoz*, altele cu forme identice cu cele din limba literară.

- Din terminologia nunții extragem numele principalilor actanți: *mire* – *mireasă*, perechea *nănaș* – *naș* (cel din urmă i-a fost sugerat subiectului de către anchetator), *frații la mire* „fîcăii desemnați de mire pentru a îndeplini anumite roluri în timpul ceremonialului de nuntă, în special aceea de a-l însoți prin sat”

8. núnța

đ-apo c-amú mēre și cēre fătă/c-atúnca lērá avérĭ/cērēĭ...pă-
mîn_mŭlt/și buđi/și...tătĭ cēle...//cēla zĭcē că cēre prēĭ mult^u//nŏo/dacă
nu-n_dai atĭta/nu-z_ĭcēu fătă//și s-or strĭca^d_bugátĭ/ș-o mǎrs acasă/și...
pĭnă sō.../și-ĭ dă...grăđĭnă_acēĭe//„dăcă nu ĭ-o dai/nu fac^u”//ș-apoĭ_ĭ ā
[k] după_acē s-o biculit^u...apoĭ/c-o plĭș fāta/ș-o trāĭ_să-ĭ dēĭe pĭnă [r]
pĭnă a [k] a fācē...așēĭ//ș-apă_dup-acēe fācē...ĭncred'ĭntă/și stā...cĭĭe trĭĭ
pātru sǎptāmĭn așēĭ/dup-acēĭ fācē núnťa/atúnĭ o fācē j'óĭá și vĭncērēĭ/me
[k] lērá núnťa-n_dŏŏo zĭlē//merĭēm așēĭ pā lă...ŭŏp/pā la nŏŏŏ/și...grāĭĭ/
cē-i dādŏēm acŏlo/atúnca đĭmŭl_mērĭĭ_cŏ_ŏŭ_colác p-atĭta/d'ĭ mǎri
đ'im [r] đ'ĭn_fārină fācŭ_fājn^u//și punēm ŏŭ_cŏñ_đ'ĭ p^uor_pā ĭel^u//și
bān/cĭz...dŏŏŏcĭĭĭ_đ'ĭ lei/trĭzāc//cam atĭta nŭma/ș-apo fŏst-o cĭzva aĭ
așēĭ//ș-ap-aș^ā s-o đĭsfĭĭntăt apoĭ/apoĭ n-āŭ_dus c-o strāĭĭă đ'ĭ grāu//cu strāĭĭă
đ'ĭ grāu/și ęar tăt...cŏñ_đ'ĭ p^uor/pā...grāu/și bān/ș-ŏm_bidŏn đ'ĭ trĭĭ lĭtrĭ
đ'ĭ đ'in^u//amŭ s-ŏ...đĭsfācŭ^d/nu ĭĭ nĭc ālā_amŭ nŭma cu nĭmⁿicā nu ĩe
dŭcēm/numa cu...bānu-^m_mǎnă//da atúnca așē merĭēm//

întîi am apucăt iou... cu colăcu-ăla măre/iou cu bărbātu mnēju făcém
uŋ_colăcu//șî făcém aiĉ așĉ...cîrlîzî/tă_dî_alu^uá^t/pă iel/puñem
aiš_șî făcém... cu cõrnĉ_așĉ/mă^âăre/cît [r] cît o co^u [k] măre//ș-apõ_așĉ
merĉ_la núntă//șî merĉm îñ_dõ^o zîli/a dõ^o_zî/iă^{ră} merém/

[Dar în prima zi care ierau obiceiurile?]

a/la prima zî ducém colăcu//șî băni/șî d'in^u//a dõ^o zî iă^{ră} merĉm/
tă^t_pî_ăla timp^u/da nu ducém núma um_bidõñ_d'i d'in/șî bañ/ș-om_
bli_d'i prăjítúrî//c^uolăcu nu maⁱ_iĉ/núma-ñ_zûua-ñtiĉ//atî^t//ș-apă dup-
acĉĉĉ_jucám șî... [!]/

[Atuncea se făcea cununia?]

merĉ la cununiĉ cu [ε] cu...b^uõⁱ/șásă boi prindĉă la car^u/ș-o făcá
mñireásă/cu ž^uolš_șî cu o cunúnă d'i sasúu p-acî/ș-o lĉegá p-acî/ia așĉ ni
ia/c-o năfrămă da.../ca ásta/da ĉă_avĉ cūcurⁱ/ia așá ^uo legă⁸//ia așá ^uo
legă pă mñireásă/ia așá ni/ș-apă_aĉca lĉerá cu ž^uolž^u/șî_cú_o cunúnă d'i
sasúu//io n-am_fo mñireásă/o foz^t_o supărare/c-añ_făcút o fătă mai_
înañt'i/ș-apă nu m-o făcú_nime [!]/nõ/așĉ-s făcút c//

[Cum se chemau äia care chemau la...?]

grăitóri? da/grăitóri_ĉrá cu șĉergu^{ră} d'ĉ acĉă pă mñă/șî cu ñĉșĉ
primbⁱ carⁱ lĉe puñem noi aĉca [ε] îñ [ε] pă cõdă/lĉegátⁱ/ș-apă umblă tă^t_
sátu/șî kemá//da//șî amú [r] șî_amú tă^t așĉ-ĭ f'amà//

*Gălgău Mărie, 57 ani;
Mcseșlenii de Sus, jud. Sălaj;
TD Sălaj*

Observații

A. Subiectul selectat de anchetatori nu are un real talent de po-
vestitor. Stimulată, însă de întrebări, vorbitoarea reușește să ofere o serie
de precizări, oarecum disparate, în legătură cu desfășurarea nunții în satul
Meseșenii de Sus (jud. Sălaj). Interesul cercetătorului contemporan îl

⁸ Gest.

constituie surprinderea schimbării sau chiar a involuției unor obiceiuri, fenomene la care femeia însăși a fost martoră. Opoziția temporală dintre diferitele momente ale schimbării se realizează în relatare cu ajutorul adverbelor: *amu/atunci, demult*.

- Primele momente semnalate care și-au pierdut din importanța tradițională sunt *peșitul și tocmeala*; despre acestea vorbitoarea se mulțumește să menționeze: *amu mere și cere fata*, ceea ce înseamnă că totul se reduce la peșirea formală. Altădată, însă *tocmeala* era importantă; ea putea să se realizeze în mai multe etape: dacă erau nemulțumiți, reprezentanții mirelui plecau acasă (*s-or stricat bugăte tocmeli*) și negocierea se putea relua după un timp la cererea uneia dintre părți. Semnificativă este motivația pe care femeia o dă pentru a explica această schimbare: *c-atuncea era averi, cerea...pământ mult și boi și...tăte cele*. Este deci evident faptul că trecerea la economia bazată pe proprietatea în comun a pământului a dus la pauperizarea indivizilor, astfel încât, în momentul înregistrării textului, *tocmeala* nu-și mai avea rostul, miza sa economică diminuându-se spectaculos.
- În trecut este menționată și *credința „logodna”*, după care, la, 3–4 săptămâni, avea loc nunta.
- *Nunta* în trecut dura două zile. Calendarul este mai puțin obișnuit: *atunci o făcea joia și vinerea (...)* era nunta-n două zile.
- Natura *darurilor* s-a modificat în decursul timpului. Demult se aducea un *colac mare din fărină făcut fain* și cu ornamente aplicate în formă de *coarne, un ciont de porc și bani* (25–30 de lei), ulterior, acestora li s-a adăugat o *straiță de grâu, vin și un blid de prăjituri*. Astăzi toate acestea s-o desfăcut (...) *amu numa cu nimică nu ne ducem, numa cu... banu-n mână*.
- La *cununie* altădată mireasa mergea la biserică într-un car tras de șase boi și avea pe cap *joij*, cu o *cunună de sasău* și o *năframă* cu *ciucuri*.
- În această zonă, persoanele care erau desemnate să invite pe săteni la nuntă se numeau *grăitori* și aveau pe mână, ca simbol al funcției lor, o *ștergură* și *primbi*.

B. Printre particularitățile fonetice se remarcă tratamentul diferențiat al africatelor prepalatale *č* și *ğ*:

č: prezintă o pronunțare similară cu cea din limba comună:
čere(a), dučem, a fače, atunč(a), ziče, čucuri etc.

ğ: se fricativizează: *cârliži, žolž*

- Palatalizarea labialelor este de asemenea un fenomen atestat în text:

m: *mñeu, mñireasă; nimñică.*

O situație aparte apare în cazul labiodentalei *v* care devine *d'*: *d'in* „vin”, confundându-se cu sunetul rezultat din palatalizarea dentalei *d*.

- Palatalizarea dentalelor se realizează constant, dar în stadii diferite:

t: *inaințe, legate; tățe, cățe. jăcute*

d: *d'in, d'ee; de, demult, s-o desfăcut; d'ee, prinđea*

n: *cunuñie, nime, nîmică, căpățân, viñea, bañ; ñiște.*

- Fonetismul arhaic *ç* nu apare; în locul său întâlnim faza mai nouă *z*, existentă în limba literară și în subdialectul muntean; spre deosebire însă de acestea, *z* în subdialectul crișean prezintă adesea un caracter dur, ceea ce determină o schimbare de serie a vocalei următoare: *zile, treizăci.*
- Oclusiva *k'* alternează cu *ç* asemănător sunetului obținut prin palatalizarea dentalei *t*: *kema/çamă.*
- Semnalăm pronunțarea arhaică *fărină* (cu *r* nedisimilat provenit din lat. *farina*).
- Ocurența lui *-u* (final) este frecventă: *colac^u, fac^u, mult^u, el^u, car^u, vin^u, fain^u* etc.
- Pronumele și adjectivul demonstrativ de depărtare prezintă forme similare cu cele din partea de sud a dialectului dacoromân: *ăla*, alternante cu cele specifice graiurilor nordice: *aveea, cela, cele.*
- Perfectul compus prezintă varianta *o* a auxiliarului atât la pers. a 3-a sg., cât și la pers. a 3-a pl.: *o plîns fata, s-o bieuli^u*; rar se întâlnește la pers. a 3-a pl. și o formă distinctă: *s-or strîcat.*
- Prepoziția *pe* prezintă un *p* dur, similar cu cel relevat pentru pronunțările din sudul țării: *pă el, pă la.*

- Distribuția unor prepoziții în cazul unor sintagme fixe poate fi diferită în raport cu aceea din limba comună: *la prima zi* „în prima zi”.
- Lexicul popular cu circulație mai mult sau mai puțin restrânsă este prezent într-o măsură semnificativă: *s-o biculit* „s-au chitit, s-au chibzuit”, *bugăi(e)* „mult(e)”, *ciont* „os, ciolan”, *cîrlig(e)* „motive ornamentale la colac”, *fain* „frumos”, *primbi* „panglici”, *straiță* „traistă” *ștergură* „prosop, ștergar”, *sasău* „plantă erbacee cu frunze lucioase și cu flori colorate”.

Lexicul legat de nuntă este relativ bogat: *mire*, *mireasă*, *grăitori*, *giulgiu (joli)* „voalul miresei”, *încredința*, „logodea”.

Rar, apar unele neologisme: *bidon*, *desființa*, care trădează influența vocabularului orășenesc; uncori, există și anumite sintagme în care se combină vocabularul rural cu cel citadin: *blid cu prăjituri*.

SUBDIALECTUL MARAMUREȘAN

Subdialectul maramureșean este, în raport cu celelalte subdiviziuni ale dacoromânei, subunitatea cu cel mai redus număr de vorbitori (cca 200000) și care se întinde pe un teritoriu restrâns (județ unic, Maramureș). S-a subliniat că această arie dialectală se circumscrie perfect cu „țara” al cărei nume îl poartă. Situată la limita extrem nordică a teritoriului dacoromân, ea este delimitată de restul României printr-un brâu de munți cu puține căi de comunicație. Izolarea proverbială a acestei zone a fost adesea evocată în studiile etnografice, folclorice, sociologice, iar identificarea aici, relativ târziu, a unei subunități dialectale cu o individualitate proprie poate servi ca argument acelor cercetători care invocă criteriul geografic cu posibil reper în delimitarea granițelor dialectale.

Configurația geografică a zonei trebuie completată cu rețeaua hidrografică (râurile Tisa, Vișeu, Iza, Mara) care străbate regiunea și separă culmile deluroase ce împânzesc zona; un relief fără înălțimi spectaculoase și cu ape curgătoare, cu lărgimi moderate, care nu a constituit niciodată bariere între comunitățile locale. Faptul explică relativa unitate lingvistică a regiunii și pare a justifica demersul lui R. Todoran de a-i conferi statutul de subunitate dialectală aparte alături de celelalte prezentate de noi aici.

1. [Nunta]

Amu nu să fac nunt, că nu-î niçi ceteraș bun, niçi horincă, niçi nimnică. Apoi atunçi ora de toate celea și o nuntă ținea trei dzile. C-apoi lua și fată și d'airca, c-o fo' biușug mai bugăt, horincă eștină și mălai mai eștin. Apoi cuserîi să ducea tăț cu caru și călare, că-î mai mîndru călare, și lua mîireasa și o ducea tăț călare.

Culegere 1920

*Indrei Sima, 90 ani;
Breb, jud. Maramureș;
Papahagi, GFE, p. 315.*

A. Relatarea succintă determină o dimensiune redusă a textului ce rezumă excesiv prezentarea ceremonialului de nuntă, care este abia punctat. Singurul detaliu etnografic legat de desfășurarea nunții, subliniat de informator, este acela că actanții principali: *mireasa* și *cuscrii* mergeau cu carul și călare „că-i mai mândru călare”. Ideea principală în jurul căreia se organizează textul, este aceea că „amu nu să fac nunți” ca odinioară, când „o nuntă ținea trei zile (...) c-o fo biușug mai bugăt”.

B. Sunt consemnate aici principalele caracteristici lingvistice specifice subdialectului maramureșan.

- Semnalăm notarea inconsecventă a palatalizării dentalelor:
 - d: *de-airea; de*
 - t: *ceteraș, toate*
 - n: *nîmică, nîci/nici; ținea*
 - l: *zile.*
- Palatalizarea bilabialei *m* cunoaște un stadiu intermediar: *nîmîcă, mîireasa.*
- Caracterul dur al africateri *č* este un fenomen general: *niči, četeraș, atunci, čelea, dučea.* Modificarea timbrului vocalei următoare nu a fost notată.
- Apare conservarea fonctismului *dz* în *dzîle.*
- Auxiliarul perfectului compus este *o*: *o fo.*
- Lexicul textului atestă o serie de cuvinte sau forme regionale specifice atât subdialectului maramureșean, cât și unei arii mai largi nordice și vestice dacoromâne: *d-airea* „d-aiurea”, *amu* „acum”, *biușug* „belșug”, *bugăt* „destul”, *ceteraș* „lăutar”, *estin(ă)*, „ieftin(ă)”, *horincă* „rachiu”.

2. credință

[da cîn_țe-ăi mărită_dumnețată cûm_îeră? părinți măritău? sau fâta-ș găseă?]¹

¹ În volumul *TD Maramureș* sunt transcrise fonetic și întrebările anchetatorilor.

[VIIb] tōmna așă!//șî pã miñe m-ō vru_mãritã pãrințî//da io nu m-
am_vru_mãritã/fã cum am vrut io!//iei n-ó vru_sã mã mărî_dupã iel//
[n-o vrut?]

[VIIb] nũ!...dãpîi_c mñ-ă_făcù_d'e cap!//șî_dacă n-o vrut_eî//cã
iei o fo mūsai sã l'ęesã dupã miñe!//č-ó^r fa?!//kã...iel o zîni_la nõi/d'e
gînerie//io n-am_fõ nũma cu mãma/șî_cu tãta//am avüt io fraz_bugîãț/șî
surorî/șî...//da_apoi...am rãmas io cu iei/ș-apoi iel o zîni_la nõi//d'e
gînerie și...//am pęetrecú_șî_vierz_șî uscãe pîna...amũ_ni [!].

[ca-ntr-o viățã de uom!]

[VIIb] [!]

[da cînd_î sã-nțeleg//cum i-aiča? sã făce [k] știu cã sã_fãce
credințã//da cum sã făce credința nú_știu//șî cînd sã făce credința//põ_sã-
m_spuî așã cum...pã rîn_pã rîn_tot/cum ie?]

[VIIb] sîmbătã sãrã/sã făcã credința/sã... qãmeñe

[VIIa] s-o făcù_d'e mult!//...amũ_nũ-i așe!//

[spũne-m_întîi cum a fost...cînd erãî dumņețatã [k] cînd_erãz_
dũmņeavqãstrã tiner!//ș-apãi dacã s-a skimbãt_n-eî spũne p-ormã//]

[VIIb] sîmbătã sãrã//atũncã qõmeñi s-o_ãcãzuiit/cũ...tîiuri/ cũ_
bãtrîni/șî...s-o hotãrit/cã p-atũnc.../pã sîmbătã sãra/...i credința//nã!//
apãi d'c o_făcù_credințã mãre/pî ș-o kemã_tãte nãmuri'e.../șî d'i pã
ãlte sãte č-o avũd_nãmurî mai aprqãpe/șî d'in_sãt/ș-o mãrs...mai...pîna-n
dũyo/mai ..di la_amnãdînoqãpt'e/nũ d'e cu sãrã//a mãr^s_cu credința//cam
la dõi/...dupã mnãzũ_nqãpt'e//nu d'e cu sãrã//

[VIIa] caņ_la doi_čaz_dup-amnãz

[dã?!]

[VIIb] nũ/șî cam bãrbã!//nu femei!//cam bãrbã/õričë tare...șt²! tare-
aprqãpe d'e-o fõ/õričë femei/da cam bãrbãți nũmã o mãrs//ș-apoi/s-o strîs
tãz_la mũire/cu čãterãș/cũ...nãnãș/cũ...nq!//ș-apoi s-o dũs/cu vęcsãliiē/
pã drum/pîna la mũiręãșã//

² Se adresează unui copil care face gălăgie.

[VIIIa] ¹Qat cî'te uŋ_corșău/d'e horîncă/la mire/

[VIIb] cî'te-uŋ_corșău d'e hōrîncă/o dimiȝănă/da_atûnc s-o zîs
corșău/nu dimiȝănă//

[da tót aĵa ĵe?]

[VIIb] [ε] ŝî-apōi/s-o dus cu ĵe túmnaĵ acólo la [ε] mñireásă//[...]³
nă! ŝ-apōi...s-o...pus/ĵ-o așădá_după măsă/maj...tăřeē p-a mñirelui
d'ecî't_p-a mñireșî//ŝ-apōi...s-o apucá^d_d'e vesăliiē/pîná d'emiináĵă//[...]⁴

[VIIIa] la cred'ință nu să fa mîŋcăre-așé ca la nuntă//

[da tó_să fáce//]

[VIIb] da/să_făcă/da nu așă/maj puĵînă/mîŋcăre/maj...//

[VIIIa] ŝî d'e muld_nú s-o făcút...d'e mu^l_nu s-o făcút atîta...[ε]
prăĵituri/ca amú//

[VIIb] nū!//d'e mult/nu s-o făcút!//

[VIIIa] cùre^t_d'ęsta-mplút/ŝî plăcîntă//atun_núma brozbúĵă/ŝî plăcîntă//

[VIIb] bròzbúĵă.../ŝî plăcîntă//ĵerá ŝî plăcîntă-ncr^leĵítă cu brîndă//

[cum „îŋcreĵítă”]

[VIIb] așé...d'e mîndră/cum o ŝ'iy ĵo fa plăcîntă/nū! amú nū [k] nu
ĵes [k] ni [k] nū_áfli pă úna să maj fácă plăcîntă ca mîŋé!//

[da cum o faș_p-așă-ŋcreĵítă?]

[VIIb] cúm o făc?//făc ō... púpădă/așă mîndră/ș-ăpiĵ

[VIIIa] tăt așé făcē//

[VIIb] o lăĵáz_mîndru^s/ăpiĵ_o-ŋcreĵítă^c/mîŋînĵlăl/mîŋînĵlăl/...tătă
tătă huc/ș-ăpiĵ colț pă mărĝîn!//tăt...tăt c^uo!//pă úrnă/după că-ĵ cōăptă/-ĵ
ca o rúĵă//[...]

nănășū/...atúnča d'emúlt/...o fo că o pus o^m_bli^d_d'e grĵu pă măsă/
ŝî [ε] ŝ-o tíneri [ε] ûnélu/ŝî ĵe ŝî ĵel/ŝî-acólo_ĵe-o mest'ecát//îm_bli^du cu

³ Informatoarea se înterupe, pentru a liniști nepoții.

⁴ Scurtă secvență neclară.

⁵ Informatoarea mimează toate operațiile.

grîu//șî nănașu î_lî-o dat...iel... a lui/i-ș da_la mîreășă/șî_a mîreășă
î-o da_la mîreăș-ășă ș-o făcú_nș! skîmbu//cū înelî'e//dînt-am_blid cu
grîu//ca să sîe cu noróc//

[VIIIa] apăi d'e nu țe-o conșenît/păște o săptămîn/-o dșș/...apěi

[VIIb] dácă o co [k] nu țe-o conșenît/ș-o vru_să strîcă tîrgu carē_l-o
făcút/atúnĉ_ș-o skîmbát//...iără înelî'e//

[VIIIa] înele/șî î-o tri_să-ntșrcă: d'-ò_strîcád_mîreășa//...o tri_să-n-
tșrcă la mîre keltujála//care î-o plăfî_la keltujála čea ê-o čet'erăș/șî horîca//

[VIIb] keltujála čea ê-o șpesát//tăt č-o șpesát î-o trăbúi_să-î dēc
napóî//...mîndru//d'e nū/ŭo dat-on ġudecátă//

[și dē-o strîcát mîirele?]

[VIIb] î-o dat tăt un [k] î-o dat îel/la mîreășă//ășé c-o fo mūsaj
să-ntșrcă...keltujála șî...

[da s-a-ntîmplá^d_de mülte or!/?]

[VIIb] dā!

[VIIIa] apăi s-o-nîmplád_buġát!

[VIIb] șî mîije mîi s-o-ntîmplát!

[cūm?!]

[VIIb] 'ar așé/mîijîē!//șî îo a^m

[la credința dumitale/sau a copiilor?]

[VIIb] la_a mîeu/la mîně!//

[VIIIa] cînd_o fo fătă/fă nu de la mine

[VIIb] cîⁿ_ă_fo fătă/pî^{nă} nú cu îel/cu áltu//îo_aș_vru_fáčă/șî
apóî...o fo mūsaj a întșrcă/keltujála//

[da atúnča de ê-aș mai făcú_credința dácă n-ai vrut?//]

[VIIb] pěi m-o sîlît/cum_î đîč/núma máma/șî_táta/șî frát'e-
mñe^ŭ/...m-o bătút//...că să mărg după îel/că-î fečòr_bún/șî bun o fò!//mai
bun ca îel!⁶!//

⁶ Se uită la soț.

[VIIIa] n^uma o fo tare hîd!//d-ačăi^ă i-o plăcút [!] [...]⁷

[da cum a fost?]

[VIIb] ā zînit ū[̃] fečōr/și am^î... cred'ințî^t cu i^{el}/și frăt'e-m^îeu
cū úna...//ș-am cred'ințî^t amîndói d'-odátă^ē//n^o/cu cred'ință máre/și...n^o!//pă
cînd o fo d'e făcu^u nún^{tă}/să făcăm i^{ără} d'-odátă cu frăt'e-m^îeu//așé că i^o n-
ám vrut^u//nū/...n-am apucát/nu mⁱ-o fō gata cām^eșș/d'e cusūt/nu mⁿ-ă
cumpără sún^{nă} nō^uă^ē/nu mⁿ-o^u...nu mⁿ-a^ș gátă^u nimⁿic/ca s^ă nu
fa^ș nún^{tă}/tă^te nu mⁿ-a^ș fō la rîn//așă că i^{el} m-o bătút'/frăt'e-m^îeu//și i^o
n-ám vrut ascultá//c^ă i^{el} jába m-o bătút!//ierá ū[̃] l^écric d'e ésta/
cu^ș zîcăm noi/și i-o vru^luá iⁿ spát'e/și nu ș^tu c^ă s-ă s [ε]
strícăm^u v^orbă/cu i^{el}/i^{el} o l^oá l^écricu c^{el} și dⁱ-i la mⁱn^e pást'e c^ăp!//i^o
am fugít!//și n-am vrút/și gátă!//și/am dⁱs c-oⁱ fá i^o dup-ac^éă/c^ă nu-
m^uș^ă s^ă fa^ș i^o nún^{tă} máre//ș-așă m^ă duk^u i^o/c^ă?//și m-am...[ε] i^{el} s-o
gátă^u cu nún^{tă}/și am făcú^u nún^{tă}/máre/...și o zîni^u și mⁿir^îe m^îeu la
nún^{tă}!...//i^o nú m-am uⁱtá^u la i^{el} nimⁿic!//á^{ps}álú^d ū[̃]ic...nⁱj^u n-am vru^u s^ă-l...
v^ăd!//to^u cu o^ti-nⁱș//fečōr sⁱngur!//o ávút av^ére!//de nū mⁿ-o plăcú^u p^ă
i^{el}!//ș-ápoi...⁸ l^ă nún^{tă}/av^é i^{el} l^écrig mⁱndru/și cu...b^ăier^l i^{er}á d'emúl^u la
l^écric//i^{el} d'e c^úda m^é/c^ă n^u am vru^u gr^ăi cu i^{el}/...ș^tă m^ă t^emá s^ă stau
la i^{el} p^ă g^{er}únt'^é/i^o m-am vesáli^u cu álⁱ!//i^{el} d'e c^úda [ε] m^e apⁱ t^ăt ș^t-o ros:
așă⁹ nⁱngá⁹/núma t^ăt o ros//ș-o șⁱpá^d g^os//i^o n-ō ávu^u grⁱj^ă!//

ș-ápoi dup-ac^éă/ápoi o treb^uit s^ă-i înt^or^ă i^o//keltujála//„hⁱō”
dⁱg^u m^ă duc și lucr^u...cⁱne ș^ti cⁱț^u!//núma s^ă pot pl^ăť^u/s^ă nú m^ă
duc^u d^u p^ă i^{el}!//ș-așă am făcú^u!//

VIIb – Tiran Ana, 65 ani, 1 clasă,
VIIIa – Tiran Ștefan, 69 ani; alfabet;
Breb, jud. Maramureș;
TD Maramureș

⁷ Întrerupere pentru potolirea copiilor.

⁸ Imită.

⁹ Imită.

Observații

Acest text, nepublicat încă, provine dintr-o anchetă dialectală relativ recentă (din 1975), realizată în cadrul programului de constituire a *Arhivei fonogramice a limbii române* (vezi p. 18). Deosebit de interesant este că ne aflăm în fața unei inovații în tehnica culegerii materialului: *utilizarea simulană a doi informatori*¹⁰, soț și soție, din categoria de vârstă de peste 60 de ani. Tot ca o noutate semnalăm faptul că intervențiile dialectologului, formulate într-o variantă populară a limbii, variantă cât mai apropiată de vorbirea locală, sunt transcrise fonetic cu aceeași fidelitate. Pentru redarea exactă a situației de comunicare s-au notat toate ezitățile, reluările sau reformulările din secvențele interrogative ca și eventualele întreruperi sau suprapuneri de replici, fenomene inerente unui dialog autentic. În acest mod, cei care sunt interesați de aspecte ale oralității sau ale strategiei conversaționale au la dispoziție un material relevant, ce permite numeroase observații care pot depăși cadrul strict al dialectologiei; dintre acestea semnalăm unele aspecte ale încercării specialistului de a imita graiul interlocutorilor săi, încercare eșuată uneori prin păstrarea unor elemente din acea variantă a limbii comune cu care este obișnuit; vom ilustra acest fapt cu un singur exemplu: sistemul adresării reverențiale: *dumneata/dumneavoastră* este utilizat de anchetator, deși în zona vestică a Ardealului a fost consemnată absența pronumelui de politețe (Frâncu-Candrea, *Românii din Munții Apuseni*).

A. Deși nu are o cursivitate narativă deosebită, textul este interesant și pentru că reprezintă una dintre cele mai ample descrieri ale logodnei.

- *Credința* „logodna” are loc sâmbătă seara, când vin mai ales bărbați, tineri, bătrâni, vin toate neamurile chiar și cele din alte sate. Bărbații se duc împreună cu *nănașul* la mire de unde, împreună cu un *corșeu* („damigeană”) de *horincă* și cu *ceterași*,

¹⁰ La înregistrarea multor texte au existat informatori ocazionali care, uneori, s-au alăturat anchetei: membri ai familiei, vecini ce intrau întâmplător în camera unde se desfășura înregistrarea. Pentru veridicitatea redării dialogului, unele dintre intervențiile acestora nu au mai fost ignorate, ci au fost transcrise și reproduse în volumele mai recente de texte dialectale. Ascunerea situații accidentale, evidențind importanța prezenței mai multor localnici pentru autenticitatea cadrului și a desfășurării anchetei, au deschis drumul spre acest experiment.

merg cu toții la mireasă; întreg alaiul este însoțit de muzică, instrumentul principal fiind în Maramureș *cetera* (vezi și textul nr. 3), căruia în Crișana îi corespunde lăuta (Frâncu-Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, p. 52).

- Ospățul de logodnă, chiar dacă nu are dimensiunile celui de la nuntă (ambii informatori confirmă acest lucru), are aceleași feluri tradiționale: *curechi împlut, brozbușă și plăcintă (cu brânză)*, specialitatea informatoarei care „este socotită una din cele mai pricepute *socăcițe* din sat” după datele culese de anchetatori; ea se mândrește că *după ce-i coaptă-i ca o rujă plăcinta și că așa... de mândră cum o știu eu fa' plăcinta [...] nu aflu pă una să mai facă plăcinta ca mine*. Semnificativă în sensul evoluției obiceiurilor culinare este observația informatorilor că *de mult nu s-a făcut atâtea... prăjituri ca amu*.
- Elementul cel mai important îl constituie consemnarea vechilor ritualuri de logodnă din această regiune. Conform acestora *nănașul* oficiază logodna. El ia inelele de la miri și le pune într-un *blid cu grâu*, pe care îl vântură și apoi fata ia inelul tânărului și tânărul pe al fetei. Observăm în acest moment absența elementului religios creștin; valoarea simbolică (*ca să sie cu noroc*) a boabelor de grâu care îngemâncează norocul cu belșug este fundamentală pentru ceremonialul respectiv.
- Informatorii vorbesc și despre o posibilă desfacere a logodnei, fapt care pare să se producă destul de frecvent în zonă (*s-o-ntâmplat bugăt*); ei detaliază obligațiile ce decurg în această situație pentru partea care a produs ruptura: inelul ca și toate cheltuielile făcute trebuie înapoiate celui părăsit; în cazul în care aceste condiții nu se îndeplinesc se recurge la justiție (*tât ce-o șpesat i-i trăbuit să-i deie-napoi, mândru; de nu, o dat-o giudecată*).

B. Din punct de vedere lingvistic, acest text prezintă trăsături tipice, relevante pentru subdialectul maramureșean, dar și alte particularități asupra cărora s-a insistat mai puțin și care nu au un caracter sistematic.

- Palatalizarea dentalelor se realizează în stadii diferite care alternează, variațiile înregistrându-se, uneori, la unul și același cuvânt:

d: *demineată, demult, decôt, din, am credințit; de/d'e, credință/credință*

t: *plăți; sale, ceteraș, frate, spate, uscate, atâta; o mestecat, tățe/tățe, ștu/știu, cife/cife, miazunoapfe/amiazănoapfe*

n: *demiñată, inele, namuri, bătrîni, o convenit; ñici; miñi/ miñe, oameñii/oameñi*

l: *neamurile, o silît, mirele; să l'esă; veselie, m-am veselit; inelife/inelife/inele.*

- Dintre bilabiale se remarcă palatalizarea lui *m*, care apare, în majoritatea situațiilor, în stadiul intermediar de grup consonantic: *mñire(le), nimñic, amñazănoapte*, ce cunoaște diferite grade: *mñie/mñie, mñireasă/mñireasă; mñieu/mñieu/mñieu; mñ-a.../mñ-a.../mñ-a.../mi-a...*, oscilațiile mergând până la absența palatalizării.
- Labiodentalele *f* și *v* cunosc formele palatalizate tipice subdialectului maramureșean:
 - v:** *o zinit*
 - f:** *să sie.*
- Considerată o trăsură relevantă absolută a subdialectului maramureșean („Tratat”, p. 325) pronunțarea dură a africatelor *č* și *ğ* prezintă în acest text variații care diferențiază cele două consoane; astfel, pe lângă caracterul dur al lui *ğ*: *am fuğit, ġinere, ġerunte*, cu stadiul intermediar *ğ*: *marğini*, notăm și fricativizarea lui în: *damijană, jaba*; în ceea ce privește pe *č*, alături de exemplele predominante, care atestă caracterul dur al pronunțării sale: *fečor, čas, oriče, să stričă, zičam, čuda, să fučă(m), a întoarčă*, apar, pe de o parte alternanțe între *č* și *č*, înregistrate în pronunțarea aceluiași cuvinte: *če/če, četeraș/čăteraș, atunč(a)/atunč(ă)*, iar pe de altă parte alternanțe între pronunțarea dură și un stadiu intermediar: *plăčintă/plăčiniă, ačăia/čea* sau chiar absența caracterului dur al africatelor: *nič*.
- Ocluziva palatală *k* din limba literară se confundă cu rezultatul palatalizării dentalei *t* și devine *t/t gerunfe, curef, ofi-nfiși, mă tema, far*.

- În această arie dialectală se întâlnesc arhaismele fonetice *ǵ* și *ǧ*; *ǵ* provine, în general, din lat. *d + ě, ĭ*; *ǧic, am ǧis, ǧino, sau din lat. d + i + a* (neacc.): *o așǧat*, dar și din cuvinte vechi cu o etimologie controversată (probabil din substrat): *brânǧă, pupăǧă*; *ǵ* cunoaște și stadii intermediare: *brânzǧ, s-o zǧs* și chiar alternanța cu *z*: *(a)miadǧnoapte/miazunoapte*; *ǧ*, pronunțat dur *ǧ*, provine din lat. *j + ó, ú*: *ǧudecată* sau din lat. *d + e + ó*: *ǧos*.
- Reținem pronunția *pă* și *păste* a prepozițiilor *pe* și *peste*.
- Diftongul *ǝa* se monoftonghează rar: *a întǝrce, să întǝrcă, dǝo*; fazele intermediare sunt mult mai frecvente: *miazunǝapte, o lǝi*, alternând cu formele ce atestă păstrarea diftongului: *apǝrǝpe/apǝape, sǝ-ntǝrcǝ/sǝ-ntǝarcǝ*, care sunt destul de numeroase; prin aceasta subdialectul maramureșean se distinge de pronunțarea generală specifică ariei vestice transilvănene.
- Apocopa, considerată mai ales în cazul formelor verbale, ca având „valoare de trăsătură dialectală relevantă absolută” (*Tratat*, p. 330) este înregistrată și în textul de față: *ce-or fa, nu să fa, oi fa, cum știu eu fa*.
- În text există și câteva pronunțări arhaice, în cuvinte izolate, arhaisme provenite ca rezultat al unor accidente fonetice: propagare (lat. *mīnutus, *mānut > mǎnunt > mǎnunț + el*), propagare asociată cu disimilare (lat. *genuculus > genuchi > genunchi > gerunche > gerunte*).
- Semnalăm variantele: *cel, ceea* pentru adjectivul demonstrativ de depărtare: *cheltuiala ceea ce-o șpesat, o luat lecriu cel*.
- Articolul genitival este invariabil *a*: *a meu, (inelul) a lui, (oamenii) i-o așezat după masă, mai... tare p-a mirelui decât p-a mireșii*.
- Auxiliarul perfectului compus prezintă preponderent la pers. a 3-a sg. și pl. forma *o*: *i-o dat el, s-o-ntâmplat, el m-o bătut, ei n-o vrut, s-o strâns lăfi* etc; foarte rar se înregistrează pentru pers. 3-a pl și *or*: *or vrut, ce-or fa. A și au* pot fi considerate accidentale: *a zinit/o zinit, tăte nu mi-au fo la rând*.
- Participiul verbului *a fi* este *fo*: *o fo*.

- Un arhaism specific graiurilor nordice, care cunoaște numeroase exemple în textul de față, este conservarea construcției cu infinitivul (fără elementul *a*) după un alt verb: *n-am vrut asculta, ~grăi, l-o vrut lua, eu am vrut face, eu nu m-am vrut mărita*; atunci când între cele două verbe apare un alt cuvânt (adverb), se constată prezența lui *a* din structura infinitivului românesc: *o fo musai a întoarce*. Ocureța conjunctivului în această construcție verb + verb este mai rară (*o fo musai să lese după mine, o vrut să strice, n-am vrut să-l văd*) și ea alternează, de multe ori, cu aceea a infinitivului: *ei n-o vrut să mă mărit/m-o vrut mărita părinții; o fo musai să-ntoarcă cheltuiala/o fo musai a întoarce cheltuiala*.
- Lexicul se caracterizează prin multe elemente locale, care cunosc, în marea lor majoritate, o răspândire mai largă, fiind specifice graiurilor nordice și vestice: *s-o acăzuit* „s-au înțeles”, *brozbuțe* „sarmale”, *bugăt* (adj. și adv. „destul”), *corșeu*, „damigeană”, *hâd* „urât, slut”, *horincă* „rachiu”, *huc* (în: *tătă tătă huc*) folosit ca „adverb de grad” (*Tratat*, p. 352, nota 116), *lecric* „suman”, *musai* „neapărat”, *o șpesat* „a cheltuit”, *sumnă* „fustă”, *o țipat* „a aruncat”; amintim aici și interjecțiile *ni, ninga, no*, ca și calcul după germană: *la doi ceas*.

Din terminologia nunții semnalăm ca principali actanți: *mirele, mireasa, nănașul*, ca momente semnificative ale ceremonialului: *credința* „logodna” (cu vb. *am credințit*), iar ca participanți cu rol important *ceterașii* „lăutarii”.

- Neologismele sunt rare (*absolut, a conveni*) și relevante tocmai prin acesta. Ele confirmă faptul că pătrunderea împrumuturilor recente în nordul țării este un proces lent în raport cu alte zone (Muntenia, Banat).

3. la a mĕ_făt-am făcū_núntă^ē

nŃ//ápîi povest'ĕz_dără núnta fĕt'i//

[āșă]

o zînit_Ī iel/bărbātu fĕt'i//mńirĭ'i//o_îni_ș-o cărut-ō la mine//șf...io
an_zîs că n-ăș_aveă rĭnt_să-i [k] so_o mări_c-o fo tĭnără//iel o fo [e]

bătrîn//nô_âpoi iel_că...să i-o dau/că iel aşá a si/că iel a si locotonént//şi
 iel nu ş'íu că_a sí...//şi iē¹...tăť_i-o minţít_ei//c-a sī dom_măře//şi õ-
 ņşălát-o/ş-o fo mă [k] o măr^Z_după_el//bătír n-am [ε] vrút ieu//io n-
 âm_vru_să márgă//

[a fuğít?]

n-o fuğít//n-o fuğít//númă apoi ú-am...păi am lăsát-o//făcú_cre-
 d'intă^ē...aşé pă ásta vrĕĕme//...da nú_tòmna pă ásta//mai iút'e/pă_la-
 rusáli//ş-ápõⁱ_pîná d'e tqámă//pă cîŋ_s-o cul'és málá'iel'e/_ápoi_o făcu-
 nuntă//ş-ápõⁱ_s-o-nţél'és cu iel/să făcă nuntă/aşę c-o adu^S_şi iei d'in iă
 pa¹¹_fărînă_o_ádús o ôie/ş-am tăié [k] ad'ică o tăřet-o iei/acólo/ş-
 o_ádús-o/ş-am [ε] găzdélúit-o/ş-am_făcú_cuřek'/...ş-am_făcú_přaji-
 tūri/şi...nq! ca la nuntă//ş-ap^uõj...o zînit iel cu_om_motór//şi n^uõj/...am
 temát qámeh la nuntă/ş-o zînit qáminí aiča/şi fečõrⁱ/cū...călăřeť/o ieşít
 înaint'a mⁱirelui//cu şęşē cālăřeť//ş-áp^uõj_i s-o duz_nu ş'íu pă únd'e/p-
 acólo pă...pîn_vă^{d12}_p-acólo i-o...i-o agúqs//ş-apõⁱ o zînit înaint'a
 motórilof//[k] înaint'a motórulei o zînit...mni [ε] ad'ica mⁱiril'e//o suji_pă
 cal//ş-o zînit//şi cu fečõri//nq//şⁱ_cu s'ag//ş-ápõ o zînit/ş-o măr_la
 cunuńie...//iel/...o zînit aič în ocól/ş-o ģucát/şi...//ápõⁱ s-o-ntõrs înapõⁱ/şi
 s-o duz_lă cunuńie//ş-apõⁱ mⁱireása o ieşí_d'in_cásă^ē cu qáminí iei/ş-o
 măr_după mⁱire//ş-ápõⁱ_la cunuńie_ápoi îm_biserică s-o_cununát/
 ad'ica s-o adunát//...la oláltă/ş-apõⁱ o zînit//poi o zînit înapõⁱ/...acásă^ē/ş-
 apõⁱ_o řipă_gríu/aşę řipă/gríu/drüş'íl'e...//ş-ap^uõj o bágá_s'egáriu.../
 tát..mⁱiri-ntíie/ş-apõⁱ qámínii//ápoi o bágá_şi-n iásta cásă/şi-n čęč/
 şi_pă úne cáre cüm o řjncápú^t//nq//ş-apõⁱ o puz_d'e mîŋcáře/ad'eca o dat
 hjořjncă/...ş-apõⁱ am pus pă mäsă^ē sáręe/şi p^kítă/ş-o mîŋcá_după horjncă
 qáminí//ş-apõⁱ am pus curĕĕl'/şi přajitūri/şi...//ap^uõj să dau.../ápăi pun

¹¹ Localitate apropiată, inclusă în oraşul Sighetul Marmăţiei.

¹² Vadu Izei, localitate de lângă Sighet.

prăjîturî_in_cuŕîtt/ŝî dău apîi únă lâ.../fečóri lâ...cäre fête l'e plăcă//
îj_dău fečóri cu fêtîl'e/únu la áltu d'încuŕîtt//ŝî pun_Î...încuŕîtt aŝé pun
prăjîturîl'e/ŝî curék împlú_ŝî/tă^t_pun aŝá pînă [t] i cuŕîtu máre//ŝî pun d'-
acêl'e.../č-aprînd/háj_ană¹³/măi da čč-s acêl'e?//čč s-aprînc_ŝî la crăcún
îm_p^uom//

[lumínî?]

nu lumín//

[artificîi?]

[stelúte?]

d'-acêle e!//... 'e!//ŝ-ápăi aŝé fac/ŝ-aŝč... [ε] gîncŝ_că árde-η_cásě//

[ŝî p-órmă...cît stău la másă că...horéŝte sau...?]

horéŝc//horéŝc//cäre cüm ŝ'îiç/nô!//tăt horî/ŝî...horéz_ia mînră-
să/horéz_la mînră/drúŝel'e/mai...preççtîne/mai...nô//tăt îŝ horéŝc/ŝî...

//bat îm_pălmî fečóri/ŝî fêlîl'e/ŝî...//täre mîndră núntă//

[ŝî p-órmă ŝî gŕăcă?]

ŝ-apôj să spărgă mŕeŝel'e/scoz_mŕeŝele-afără/după că mănîncă/ŝî

bççu/ŝ-apôj gŕ fêl'e/fečóri!...//

[ăŝá//ŝî p-órmă?/cum gŕăcă?]

ŝ-apôj ../ápîi după că să spărgă gŕocu mînrəsi/să strîng băn/or trî_

mîi/or pătru_mîi^u/or.../ŝî_dŕo mîi únę nu-s täre mult ōmîn//ŝ-ápăi băni

acêça/iî puŝe mînrăsa bîne/ŝ-apîi îŝ iç ie/după núntă/čč vrc/...pă içî/

acêça-sa içî/că iç ŝ-o zdripăli_pŕiçŕăre!e//[!]

[da cüm să fáce gŕocu-ŕosta al mînrəsi?]

ăpi că...gŕoc-aŝé/ca cum gŕcă la gŕoc//[ε] da gŕăcă núma cît-um_

mîez d'e vî [k] îmvîrl ită/nu máre//gŕcă//

[cu čine?]

cū fečóri/cu fêl'e cu qámin_însurát/cū...čîne cüm...//gŕcă//

¹³ Întrebă pe fiica ei, care asistă.

[g̃oáca miręasa cu fęte?!]

g̃oáca/cu fęte//da stá s'egáriu//ş-ápîi l'e g̃oáca/tă cíte mîi [k] pã mⁿiasã [k] pã mîiręasã/şî cãf-ø [k] cu-o [k] fãtã//ar o mîi [k] ør o nevãstã/or cã//nu-i i bái//apîi l'e g̃ocã [ε] s'egáriu//ápîi d'e nú g̃ocã s'ergãriu/...ápîi ię bãrbãtũ fęmeęei/a nevęsti/ię mîiręasa/ş-ø ię şî pã fęmęei/c//ş-o-mpvîrtęsc//no! aşã cíte-um...přig/nu mult//c-ápã ar řine mul_g̃ocu//aşę numa cíte um_přic//no/ş-apõi/sę spãrgę g̃ocu mîiręesi/şî-ş púne mîiręasa bái biņę/ş-atúnca đig_d'ę...g̃oc/...bãrbãtęsc//ş-apõi iş ię^u [ε] fečóri/ oãmîni-ņsurã/apî iş iãu...pã cíne l'e plãcã//cíne g̃ocã biņe//

[dumņeatã ai jucã biņe?]

bín-an_g̃ucã_şî_iø//n-ãm_fo...tómna d'e g̃oc am_fo búnã// [!]

[şî cînd i spãrgę nunta? cîp_sã terminã?]

d-apãi_i cã řín-aşę pínã-n đor! d'e đúuã//cam...la şasa čas/ cam...//şî mai întř...//şî mai iúte sã spãrgę/cãrę...vez/nişte mⁿiri!/o pótę_cã...fac óričã scîrbã òrečare//

[sã-ntîmplã?]

sã-ntîmplã//

[cum?]

prind a da cu cuřîc/e/únu-nt-áltu//

[pã da din čę?]

pã cã-z_mîni^uøş//cã neşte mîiri cã sã mîniu [?]/or d'e-i tünã//cum g̃oc-aşę/şî-i tünã cu cõtu//ş-apãi sã mîne//ş-apãi acęe mai iúte [r] mai_i iúte sã gát-acęe nuntã/únd'-i čãrtã//cã sã řem//da únd'e nu-i čãrtã/stau pínã cã-i đúuã//tãd_g̃ocã/şî sã vesãlęsc/ş-apõi sã gãtã.../c-ápîi_i đúuã//ãpõi/..mîiręasa stã_um_přic/sã hod'iúe/mai sã la pã cãp...//ş-apõi mîiri!e sã đúce cũ...cîs_fečor! o mai řãmãs/sã đúcã dupã sõcri//męre cu čãferę//męre dupã sõcri/şî-i adúčã şî pã sõcri/ac^uólo/la iel/la mîire//

[da sõcri uⁿ [k] întimpu_ãsta únde sînt?]

acãsã la iei//

[ș-au și iej acólo...?]

și iej au//că rămín.../oámîni mîirêsî rîmîn acólo//la mîireásă//núma
oámîni mîirelui/núma ș-eu mîireása/și drúšť e' e/și zîn//la mîire//

[și drúștele cum ís îmbrácate?]

cu/și cu kēmése mîndre/cu frac...//

[și mîreása?]

și mîireása i-așé//cárē-i cu șlájier [ε] ō fac așá no//da care sîn [k] p-
aiča-z_mai mûlt-așé//núma cu cunúnă//prin_pînđáturá după cāp/și...cū
cunúnă mîndrē//cít'e úna_ăpăi ș_fă [k] ș-o fac ší cu șlájier//

[și cu cunúnă/și cu șlajier//]

și//

[și cunúna-áța cíne i-o fáče?]

d-ápî că...cáre să-njáleég/o cúmpără drúšť i' e//cunúna//d'e nu ș-o
cúmpără ię//mîireása//

[ă _ș-o cúmpără/nú ș-o fáče//]

nu//ș-o cúmpără/îș cúmpără [ε] strúturí//ș-ápî aįča ō fac// fa^g_ves_
cít'-o... cít'-o névástă/apăi_î știu cōásē_a cunúⁿ//

[da da da//și p-ormă...să mai dúče mîreása la părinți iej acásá?]

nu m'ere//

[nú mai mére//níș_lă cítevà zile/or lă...vo săptámínă] lă...la vo trî
d'í'ę//ápîi m'ere-acásă//

[mére?]

m'ere//

[ș-atúnca cūm îj obiçéiu?]

[ε] c-ápîi dă părinți i-adúc halüb'e/și...mîncáre/vez o íc trîmēt e//
pun îņ_cār/s-adúcă...névasta/s-adúcă...acáse//la ię/čē trébe//pun măláj/
pun fărînă//fără_că-s tîner!/iņcă n-ō apucát a-ș fáčē//[!]

*Chindriș Mărie, 67 ani;
Budești, jud. Maramureș
TD Maramureș*

A. Textul este relatat de o informatoare de 67 de ani, apreciată de anchetatori ca „o bună și o cunoscătoare excelentă a obiceiurilor și a în-deletnicirilor locale”. În text, intervine, destul de frecvent, cercetătorul cu întrebări și precizări. Pentru metodologia anchetei dialectale este relevant efortul anchetatorului de a analiza forme cât mai apropiate de vorbirea locală; astfel se îmbină respectarea unui principiu dialectologic mai vechi, conform căruia în orice investigație dialectologul trebuie să folosească idiomul local, cu ideile recente avansate de teoria comunicării, referitoare la importanța autenticității cadrului într-o situație de comunicare determinată.

- Din povestea nunții proprii fiice a informatoarei, constatăm că au intervenit schimbări atât în elementele tradiționale ale ceremonialului de nuntă, cât și în mentalitate.
- Oponându-se inițial pentru că *fata o fo tânără, el o fo bătrân*, informatoarea confirmă opinia generală consemnată de S. Fl. Marian care preciza că diferența de vârstă dintre miri nu trebuie să fie prea mare (băiatul fiind de regulă cu 1–5 ani mai în vârstă decât mireasa).
- Semnificativ este faptul că o poziție socială pe care mirele pretinde că o are (*locotonent, domn mare*), nu o impresionează pe vorbitoare (*că el a si locotonent etc.*), obișnuită mai degrabă cu discuțiile despre avere; în schimb acest fapt o impresionează pe fata pe care *o-nșelat-o* și a convins-o.
- Acceptul părinților – aici, al mamei – nu este hotărâtor. Pentru că nu este de acord cu această căsătorie, mama prelungeste intervalul dintre *credință* „logodnă” și nuntă la câteva luni (*de la Rusalii... până de toamnă pă când s-o cules mălaiul* „porumbul”), prilej de a pune la încercare buna credință a părinților.
- Peșitul, cererea în căsătorie, este mult simplificat: ca actanți nu întâlnim decât pe viitorul mire care cere direct mamei pe viitoarea mireasă. Lipsa altor participanți din ritualul tradițional (pășirat în multe locuri), care ar fi reprezentat un element de garanție pentru buna înțelegere între părți, demonstrează o modernizare a obiceiurilor.

- La pregătirea nunții mirele aduce o serie de produse alimentare (*fărină, o oaie tăiată*).
- Alaiul de nuntă îmbină elementele tradiționale: *steagul, ștegarul*, cei șase feciori care îl întâmpină *călare* pe mire, *druștele* etc. cu elemente moderne de transport: *motorul*.
- După cununia religioasă, la venirea mirilor acasă, *druștele* aruncă cu grâu ca semn de belșug.
- Repartiția în casă, la masă, respectă un protocol tradițional; *stegariul* este cel care se ocupă de respectarea ritualului, lăsând să intre mai întâi pe miri, apoi pe ceilalți invitați. Masa începe cu *horincă, pâine și sare*. Meniul este cel tradițional: *curechi implut și prăjituri*.
- Semnalăm consemnarea unui obicei mai puțin obișnuit: în timpul ospățului, flăcăii și fetele care se plac își dau unul altuia „din cuțit” prăjituri sau *curechi implut*; o noutate care trebuie menționată este aprinderea artificiiilor, în timp ce mesenii cântă.
- Jocul miresei (la care participă și stegariul) este pe bani; mireasa joacă cu feciori, cu fete, cu oameni însurați *câte un miez de învârtită*; banii adunați (2.000–4.000 de lei) îi revin miresei, *că ea ș-o zdripălit picioarele*.
- Nunta ține în mod normal de duminică până luni *în zori de ziuă*, dacă nu se produc incidente (*oarece scârbă*) între nunțași, care să oprească petrecerea. Ea se încheie cu un *joc bărbătesc*, când flăcăii și oamenii însurați joacă cu cine le place.
- După nuntă mireasa se odihnește sau *să lă pe cap*, iar mirele împreună cu feciorii care au rămas se duc după socri la casa acestora unde are loc petrecerea cu *druștele* și invitații miresii; îi ia de acolo cu *cetere* și îi aduce la casa lui.
- Îmbrăcămintea miresei conține obligatoriu *cununa și pânzătura* sau, mai recent, *șlaiserul*; cununa este sau cumpărată (de *druște* ori de mireasă) sau făcută de neveste care *știu coase a munun* cu *strușuri* cumpărate.

- La trei zile, mireasa merge acasă la părinții ei; aceștia îi dau *halube* „haine” și mâncare (*mălai*, *fărină*) ca să-i ajute pe cei tineri până reușesc să-și alcătuiască o gospodărie.

B. În text se regăsesc principalele particularități lingvistice considerate a fi caracteristice acestui subdialect.

- Palatalizarea dentalelor este generală:

d: *de*, *dîn*, *adica*, *unde*, *credință*, *arde*

t: *stag*, *fefe*, *infe*, *prefine*, *trimele*, *niște*, *înainta*, *poate*, *învârfesc* etc.

n: *puñe*, *cunuñie*, *miñe*, *bañ(ii)*, *biñe*, *țiñe*, *lumiñ*, *ñevastă*, *rămăñe*, *ñiște* etc.

l: *cuñitefe*, *fetefe*, *să veselesc*, *druștefe* etc.

Aceiași cuvânt prezintă uneori diferite stadii de palatalizare: *uđica/ adđica*; *căte/căte*; *știe/ștîu/știu*; *oameñ(ii)/oameđ(ii)*, *o zihit/o ziđit*; *druștefe/ druștefe*; *fe/fe*; trebuie subliniat faptul că formele cu stadiu final de palatalizare sunt net preponderente; excepție face lichida *l* ale cărei stadii intermediare sunt mai frecvente (*mălaiefē*, *picioarefe*, *s-o cuřes*, *prăjiturife*), alternând chiar cu stadii incipiente (*s-o-ñteřes/să-ñtelęeg*) sau cu forme nepalatalizate (*acefe/acele*; *meseřc/mesele*).

Textul atestă și un stadiu incipient de palatalizare a lui *r* (*saręe*, *horęesc*), formele slab palatalizate alternând cu cele nepalatalizate care predomină (*curęet/cuřek/curek*; *măncare/măncare*; *maře/mare*).

Forma etimologică a sufixului *ar* se conservă în *stegarju*.

- Palatalizarea labialelor cunoaște următoare stadii:

p: *pficioarele*, *un pfic/un pfic* și accidental *pkită*;

m: *mñire*, *mñireasa*, *mñez*.

Fenomenul nu este general, înregistrând oscilații (*mñ:relui/mñire-lui*; *mñiri/mñiri*; *mñii/mñii*) sau chiar nealterarea labialei (*bine*).

v: *zin*, *o zinit*, dar și *o init*;

f: *a si*.

- Oclusivă palatală *k'* se pronunță *t'* (*am temat, să t'em*), având o articulare identică cu prepalatala produsă prin palatalizarea dentalei *t > t'*; accidental am înregistrat și variații (*curef/curek*).
- Africatele prepalatale *č* și *ǵ* nu se modifică, dar au de regulă un caracter dur: *aič(a), atunča, crăčun, čartă, pičoarele*, fapt care determină o schimbare a timbrului vocalei următoare: *plačă, cătere, oričă, a čărut-o; o fuǵit, să sparǵă*.

Se întâlnesc adesea și stadii intermediare care alternează cu cele curente, care au un caracter dur: *fečorii/fečorii, čă/če, čine/čine, dučă/duče, ačeea/ačeea, ačele/učele; să sparǵă/să sparǵe*. Accidentul a fost notată forma: *să sparǵe*.

- În text găsim constant arhaismele: *ǵ* (< lat. *j- + ó, ú*), cu același caracter dur (*ǵoc, o/am ǵucat*) și cu același stadii intermediare (*ǵoc, ǵoacă*) ca cele ale africateri discutate anterior iar izolat *ǵ* (< lat. *d + ó, ú*) în *a aǵuns*; arhaismul *ǵ* (< lat. *d + e, i*) este păstrat în cuvintele de origine latină (*ǵic, ǵiuă/ǵile*), extins în recentul *ǵori* sau în derivate (*pînǵătură*); forma: *am^zis* este accidentală.
- Notăm conservarea lui *r* etimologic în *fărină*.
- În prepozițiile *pe* și *prin*, *p* are o pronunțare dură: *pă, pîn*.
- Păstrarea diftongului *qa* (*cqase, qamenii*) se realizează prin faza intermediară *qă* (*qămenii, tqămna, piciqărele, giqăcă*), care este mult mai frecventă decât formele ce atestă monofongarea diftongului *q* (*qie, qmeni, giqcă, pqte*).
- Apocopa, trăsătură caracteristică subdialectului maramureșean apare în text: *să hodiné*.
- Pluralul *pălmi* atestă o particularitate morfologică semnalată în bibliografia de specialitate privind frecvența mai ridicată a pluralelor în *-i* la substantivele feminine.
- Pronumele demonstrative de departare înregistrate în text sunt: *(a)ceea(a), acele*.
- Semnificativă este antepunerea adjectivului demonstrativ: *pă asta vreme, pân iasta casă, acee nuntă*, net preponderentă în raport cu postpunerea lui *banii aceea*.

- Articolul genitival este invariabil *a: bărbatu a femeii, a nevastă; aceea[banii] s „sunt” a ei.*
- Auxiliarul perfectului compus prezintă la pers. 3-a sg. și pl. forma *o: [el] o mințit, câți feciori o mai rămas.*
- Forma participiului la verbul *a fi* este *fo: o fo.*
- Prezumtivul prezent are auxiliarul *a: a si.*
- Prepoziția arhaică *a* este folosită: *știu coasă a munun.*
- Interjecția *no!* este frecvent în graiul informatoarei.
- Ca un arhaism încă viu consemnăm utilizarea infinitivului ca al doilea verb: *prind a da, știu coase, n-o apucat a-și face.*
- Semnalăm utilizarea conjuncției *batâr* „cu toate că” pentru introducerea subordonatei concesive.

Lexicul conține numeroase elemente locale, dar mai ales regionalisme (cuvinte, sensuri) aparținând unei arii mai largi vestice și, uneori chiar graiurilor nordice în general: *am găzdăluit* „am făcut treburile gospodăriei, (aici) am preparat”, *mununi* „cununi”, (*ș*)-*o zdripălit* (*picioarele*) „ș-a zdrelit, ș-a rupt picioarele (dansând)”, *halube* „haine”, *horese* „cântă”, *hori* „cântece”, *horincă* „rachiu”, *să lă pă cap* „să piaptănă”, *mălaiele* „porumbel”, *îi tună cu cotu* „îl lovește cu cotu” *o țipat* „a aruncat”, expr. *nu-i bai* „nu-i supărare”; *curechi* „varză”, *scârbă*, „necaz, după supărare”. După cum se poate observa din exemple majoritatea reprezintă elemente arhaice. Stratificarea vocabularului atestă însă și influențele mai recente – ex. calchiera construcției germane în *la șase ceas* – ca și coexistența acestora cu arhaismele.

- Din terminologia nunții reținem numele unor actanți: *mire, mireasă, druște, stegar, socri* ca și pe cele ale unor elemente de îmbrăcăminte: *cunună, pânzătură* „pânză, bazma, năframă”/ *șlaiier* „voal”, *struțuri* „bucete de flori” sau ale unor instrumente muzicale tradiționale: *ceteră* „vioară”.

SUBDIALECTUL MOLDOVEAN

Subdialectul moldovean este alături, de cel muntean, subdialectul cu cea mai mare suprafață și cu numărul cel mai mare de vorbitori; el se vorbește în județele: Suceava, Botoșani, Iași, Neamț, Bacău, Vaslui, Vrancea, Galați, precum și în nordul județelor Buzău, Brăila și Tulcea.

1. la nuntă

ântăi să-nțăl'ezēu/cîiniri/frumușăl//piî urmă...șî'iîēu și părinți cîiniriilor/
și merzēu/cu tăfi/și stau la sfat/șî_să-nțăl'ezē/părinți/la niri ș-a niriēsî/și
mîcriē/și...tă/că că măr_la_șazăt//la nuntă//da//și...acolo na// după_
și_s-o-nțăl'ēs_î...cări ș-aviē/și [ε] dăruie la fată/șē dăruie la fiș^uor/„asta
io p^uo_da la copilu mneș"/cal_điși: „ieș atîta p^uo_sî dau la fata mneș”/
ș-așē/ș-așē//și-i da/cum ieră p^uomîntu/după cîț pu'ē/după cîț băieț aviē//
p^oq^otⁱ fup_žumă_đi fālși_đi l^uoc/dacă ș'i'it cum îi/pátrudăž_đi prăjín/đē
arî/cum să spun amú/ș-ōņ_ňectár/șă áltu b^uogá_șă_cîci d^uo^uo/șă áltu și
đ^ođ^ođ^ož_đē arî//așá sí [ε] pā așá ierá//[...]

și să-nțăl'ezēu frumușăl/și cîn [ε] și dúp-așēie p^uorné nunta/
celtuiála să cāmâ/câ na!//ș-apî_să dură_ășēie p^oq^ođⁱ d^ou_tri săptămín//
na!//ș-apî_i fășēu đi sqácrâ//i...mñiri la sqácri-sa//ii fășē sub^uócî_
átunșe_erá//ieș [r] ieș am apucá [ε] ieș am apucá_cu sub^uócî//fășē//
nirēasa fășē la niri/camășá/đismiēnī/cum să cāmâ la n^uoi//l-îmbracă//și niri
fășē la nirēasá sub^uócî//și la...piî și la sqácrâ/și_đi sqácrâ//na!//ș-apâ_i...ă...
la d^ou săptămín_la trii săptămín/na! să cunună și fășēu nînta//

[Cum se gătea mireasa?]

îeu am apucat-o numai cu fl^uori/n^u și cu șlăier//am^u numai g^o-
timp/nir^esăli la n^uoi pu^o șlăier/da...n^uma p^arⁱa d^omnăscă pu^o șlăier/
da am^u pu^o t^arⁱ.../normal^u î am^u//și de at^ușsa/carⁱ ier^a nir^eșă/la rⁱndu
ii/cu fl^uori/și cu pe^călă//cu c^uo^odⁱlⁱ-^oz^uos/frum^uos//pisⁱ [ε] avi^e c^uo^oj^oc
cu pu^alⁱ/dac^a ier^a i^arnă/dac^a nu/v^ara ier^a-m^u b^uondⁱț^a cu fl^uori
frum^uosă/sau albă//ș-aș^e/mⁿer^eșă ier^a cu fl^uori n^uma//

[Și florile de unde le luați?]

florⁱ ier^au și gⁱ cump^ar^at//ier^au și gⁱ cump^ar^at/aș^e niș^ti fl^uori//

[Dar nu faceți și dumneavoastră?]

apă...carⁱ [ε] carⁱ i^es^tă gⁱ grăgⁱnă/șă...mai pu^o șlăier [ε] mirt^u-i/g^e
az vi^ergⁱ g^e grăgⁱnă/șă.../mai pu^o na/ș-așă n^uma f^aș^e/pict^acⁱ c-om^u fl^oclⁱ/
cu altu/p^ci frun^oză/nu ș^tu șⁱ//da aș^e ier^a//ș-am^u g^o-o^o timp/mⁿir^eșă-i cu
șlăier//fl^uori/mai rar/n^uma fac/pun o cun^uniț^a gⁱ cump^ar^at am^u/ca cum.../
cum î p^ar^că d^omⁿăscă mai mul/după cum...//am^u aș^e fac ș-ă n^oastrⁱ [ε]
t^ar^așⁱli/tăc^e//

[Cînd începea nunta?]

n^unta-nș^epi^e...dⁱ sⁱm^bătă//i...i^o s^ap^tămⁱna pⁱn-a nu s^a cun^ună c^uoșc^u/
z^uoi /sⁱm^bătⁱ c^uoș^eu/dumⁱnⁱcă s^a cun^ună/ier^a n^unta/șă la s^uocru cu mⁱrli/
șă la s^uocru cu mⁱrșă//ș-apă vi^au u...ier^a...

[Ce era sîmbătă?]

ă sⁱm^bătă...cⁱ...ier^a [r] ier^a și nanăș/nuⁿ marⁱ/carⁱ iⁱ cun^ună//avi^e
rakⁱu/și mⁱer^e și p^uof^c qas [k] qamⁱnⁱ la n^untă/c-a^gi^ci^ci^fa la n^unta cⁱuⁱflor//
apⁱ sⁱm^bătⁱ-at^ata/uo s^amă...sⁱm^bătⁱ-s^ara [ε] îmb^la cu șcⁱm^burli/duș^eu...
străili la nⁱrⁱ/nⁱrli ș-avi^e la nⁱrșă/îmb^lău cu șcⁱm^burⁱ/cu m^uzⁱc-o s^am-
mblău//^uo s^am-aș^e n^uma//aș^e-i//[...]

[Și înainte de cununie?]

înăinți ghe cununii să lua ȳertășún//ȳeș'ȳ t'ot [ε] uom anúmi carȳ scȳi
gȳȳ_cárĉi/șá șá la níri/șá la níreășá//ș-ápă_sá lua ȳertășún/cȳn_meręu la
cununii//șȳ...na!da_ásęę gȳȳ_cárĉi șę spuńę//uom anúmi ȳerá/cárȳ sá [k]
cárȳ ȳi spuńę//șȳ merię la cununii/șȳ...vińáu/șȳ meręu la...casa nírlui/sau a
nírięsi/cum ȳerá-nȳăl'ęș//dacá ȳerá [k] fășę masa níreășá și ȳe_ăcasá/ mȳerzęu
tátă zȳuá...după ș-o ȳișȳ_d la bisărică/s-o cununát/ă...stau la másá la níreășá/
pię úrmă mȳerzęu la níri//șȳ...la níri ȳărâ la másá/puńęu la másá/feluricȳ...
cum sȳn_mȳȳcărȳ'ȳ/șȳ băutúrâ/șȳ...dup_ásęę-nĉiná/șȳ scoĉęu parálȳ'ȳ//da//

[Și închinarea cum se făcea?]

tot așę...puńę [ε] sá puńȳ_ȳ_uom/șȳ_cárȳ șȳii ȳar a mai gȳiscȳntá uo
ȳírâ/na!ca cum...na!la núnťá na!//șȳ...șȳ tot așá/șȳ_da fiicărȳ/cȳt...dăruię la
ĉińęri/șȳ... [. .]

[Și la o săptămȳnă...?]

ă...să cămă/-ȳ fășę-ntorcătúrâ//s'ócri șȳi marȳ//cămă níreășa/s'ócri
mai_ăl'ęs a níreășá//cămă pȳȳ fătă-nap'oi/șȳ_pi zȳińiri/șȳ s'ócri șȳi marȳ//
șȳ_ȳărâ fășę puńȳnă másá/șȳ...boutúrâ/șȳ...ĉę că-ȳ...ĩntorcătúrâ/ca sá vilȳ...
cămă fătă-nap'oi/z_vilȳ-nap'oi//da/așá ȳerá uobișęu/ș-așá ș-amú//ș-amú
tót așá-ȳ obișęu//

*Nișan Aspazia, 74 ani;
Drăgoiești, jud. Suceava;
TD - Bucovina*

Observații

A. Informatoarea nu este o foarte bună povestitoare; de aceea relatarea ei este stimulată de dialectolog pe parcursul anchetei cu o serie de întrebări, în vederea obținerii unor precizări în legătură cu desfășurarea ceremonialului de nuntă atât din perioada înregistrării, cât și din vremurile de altădată. Dintre principalele momente ale nunții prezentate în expunere reținem câteva:

- Înțelegerea dintre tineri este urmată de *așezatul* nunții. La acesta iau parte tinerii, părinții lor și... *toți [zi]cea că mărg la așezat*. Obiectul înțelegerii este pământul. El se împarte în raport cu starea familiei în *fălci, ari* sau *hectare* și în funcție de numărul copiilor existenți, astfel încât *toți* să aibă parte dreaptă. Colectivitatea locală privește diferit față de alte zone acest moment: *toți stau la sfat*, fapt sugerat și de modul de a denumi această etapă; compară de exemplu, *la așezat la nuntă* cu *tocmeală* (vezi textul următor).
- *Cheltuiala* se pornește cu darurile pe care cele două familii și le fac; conținutul lor este stabilit prin tradiție: mirele dăruiește miresei și soacrei o pereche de *ciubote*, iar mireasa *l-mbracă* (pe mire) pregătindu-i *cămașă, izmene, cum să cheamă la noi etc.* Schimburile trebuie să preceadă nunta (cu 2–3 săptămâni) și se poate spune că într-o anumită măsură o condiționează.
- Îmbrăcămintea miresei era și mai este (în momentul anchetei) constituită din elemente ale portului popular, cum ar fi: *cojoc cu poale* (iarna) sau *bundișă* cu flori (vara). Singura mutație pe care vorbitoarea o relevă este în legătură cu ceea ce poartă mireasa pe cap. Înainte era *pieptănată cu cozile-n jos, frumos* iar pe cap avea flori și *peteală* (cumpărate sau confecționate din flori de grădină, eventual mirt verde sau cu frunză), dar *de-un timp miresele la noi pun șlaier „voal”*: sursa mutației este indicată clar: *numa partea domnească pune șlaier, da amu pun toate*. A apărut tot după modelul de la orașe și *parura cununiță de cumpărat amu, ca cum îi partea domnească*.
- *Chemarea la nuntă* se face sâmbătă; ceea ce este mai rar este faptul că cel însărcinat cu această misiune este nașul: *nanaș, nun mare, ... avea rachiu și merea și poftea oamenii la nuntă, că adicătelea la nunta tinerilor*.
- Sâmbătă seara *îmbla cu schimburile, duceau... straili la mire, mirele ce avea la mireasă*; transportul era însoțit totdeauna de muzică.

- Înainte de a merge la cununie se spuneau *iertăciunile*: *se luau iertăciuni când mereau la cununie*. Interesant este că iertăciunile sunt rostite de un actant specializat: *om anume care știe din cărți*.
- *Închinarea* este denumirea locală, eufemistică pentru momentul în care nuntașii dau la ospățul de nuntă darul în bani; cel care are rolul principal în această etapă trebuie să fie isteț, trebuie să fie un bun vorbitor care să știe să prezinte cu umor ofertele, un om care *știe a mai descânta o țăără na! ca .. la nuntă!*
- Ultimul moment prezentat este *întorcătura*. Acesta are loc după nuntă la o săptămână când socrii, în special părinții miresei îi cheamă pe tineri la ei: *cheamă fata-napoi să vie-napoi; da așa era obiceiul ș-așa ș-amu amu tot așa-i obiceiul*. Fata este chemată înapoi, în mod simbolic pentru a sugera că legăturile cu familia ei trebuie să continue într-un mod armonios.

B. Din vorbirea subiectului se pot extrage în primul rând o serie de particularități de pronunțare specifice acestei zone și care nu sunt menționate pentru aria nord moldovenească. Relativ recent în *Tratat* (p. 215) se semnală răspândirea în Bucovina, a palatalizării dentalelor *t* și *d*; africativizarea lor a fost relevată într-un singur punct: Mănăstirea Humor în stadiul $t^{\hat{c}}$, $d^{\hat{c}}$ în textul nostru din Drăgoiești această palatalizare a dentalelor *t* și *d* este cel mai frecvent înregistrată în faza terminală:

$t + e, i > \hat{c}$: *ĉinirilor, ĉiĉi, ĉiuboĉi, sĉi, peĉală* „beteală”,
poĉĉea, fenomenul apare și la unele cuvinte mai noi: *pictăĉe* „pictate”

$d + e, i > \hat{g}$: *ĝin, ĝiscânta, grăĝină, ĝe, vierĝi*.

Faptul că fenomenul este generalizat în această zonă este demonstrat și de africativizarea ocluzivei palatale k' din limba literară: *ĉeltuiala* „cheltuiala”, *ĉamă* „cheamă”.

Dacă vecinătatea Ardealului poate explica extinderea actuală a palatalizării dentalelor *t* și *d* în Moldova de Nord (*Tratat, ibid.*) rezultatul arată o tendință locală deosebit de activă care a împins procesul spre un stadiu final comparabil cu cel existent în subdialectul bănățean.

Palatalizarea dentalei lichide *l* și a dentalei nazale *n* apare cu regularitate în text; în cazul lor există stadii diferite de realizare a fenomenului:

l: *nîl'ê zêau, parăf'i, puał'*

n: *viñau, puñe.*

- Palatalizarea labialelor este un fenomen fluctuant atât în ceea ce privește fenomenul în sine, cât și în ceea ce privește stadiile de palatalizare înregistrate.

m + e, i > n: *niri, nireasă; mñ:* *mñic, mñeu; m:*
mirili, mireasa

b: b *obișeu*

p: p *copilu*

v: v *viñau.*

- Situația africatelor prepalatale *č* și *ğ* este identică cu cea existentă, în general, în subdialectul moldovean, adică se înregistrează o fricatizare constantă a acestora:

č > ș: *obișeu, fășê, fiș'or*

ğ > ž: *mjeržeu, -năł'ê zê.*

- Alte particularități, de mai mică anvergură care caracterizează subdialectul moldovean, se regăsesc în text. Dintre acestea menționăm:

- prezența arhaismului fonetic *ç*: *coçili, frunçă*

- monoftongarea regulată a diftongului *ca* sub accent în finală de cuvânt

eá > ê: *putê, dăruiê, aviê*

- închiderea lui *e* la *i* și a lui *ă* la *î* în finala cuvântului: *parăli, mîncărlî, ghi „de” iari, masî, fatî, întorcături*.
- Cel mai interesant fenomen gramatical este exprimarea genitivului cu ajutorul prepoziției *la*: *părinți la hiri, mărg la așezat la nuntă*, alături de construcția similară, larg răspândită la nivelul vorbirii populare, pentru cazul *dativ*: *hireasa fașé la hiri, hirile fășé la hireasă, dăruie la fatî*.

Trebuie remarcat faptul că acest fenomen este doar o tendință, deoarece construcția analitică coexistă în text cu formele flexionare existente în limba comună: *casa hirlui sau a hirșî*.

- Pronumele demonstrativ de depărtare prezintă formele cu pronunțarea moldovenească fricativată: *așel, așeie*.
- Imperfectul are în majoritatea cazurilor desinența *-u* la pers. a 3-a pl.: *să-nțalețeu* (tinerii), *iéu, merțeu* (toți), *iéu, coșéu, stau, fășeu*; în câteva situații însă constatăm absența acestei desinențe: *să-ntălțé (părinții), merié „mergea” tofi*.
- Vocabularul prezintă câteva elemente interesante pentru tema propusă: *la așezat* este un supin sinonim cu „așezare” dar și cu „legătură”, „învoire”, „tocmeală” toate fiind folosite în zone diferite, pentru a desemna „punerea la cale și înțelegerea părinților din amândouă părțile asupra tuturor obiectelor ce se prind și se leagă că vor da aceștia de zestre tinerilor ce au să se căsătorească (S.Fl. Marian, *Nunta*, 135, *apud* DA); printre actanții sunt numiți: *mirele, mireasa, socrul, soacra, nanașul* sau *nunul mare*; tot din terminologia nunții semnalăm termenul *schimburi „plocoane”*.
- Neologismele în text sunt rare și nesemnificative; astfel apare *normal*, ca modalitate de realizare a afirmației cuvântul mai nou *pictate*, adaptat sistemului local de pronunțare cu palatalizarea dentalei (vezi mai sus).

2. cŭm sâ fășê nŭnta

întâiiej datâ z dușê baietu//z dușê baitanu/ujt-așá/așá/șî tu to zîșei//
 „io șîiu” zîși//„no”//dacâ vra máma ș tática/ásta ierá//c-așá ierá atunș//zîșe
 c-o fátâ dácâ n-áscultâ d’i părint//...ierá u [k] nú ierá o fát-ascultátõri/çe
 că nu-i cumint’i//ș-ápũ da tu tũõtuș/șt iêi/și parleri/i i spuñeí d’or mámi//cî
 vraí s’i faș nŭntâ/sau nu vraí//ș-ápu máma-i s [k] ș’i d’iscurcá ie/dacâ íi-
 s-plașe mńrli/apái spuñeí/i i spuñe máma/sau táta//cî „fașem”//ș dacâ
 nu/nu-i spuñe cá nu-i plâși//spuñe cí „încâ nu pu’em fași nŭntâ//încâ nu
 pu’em/na//nu sînt’em preğă’iz d’i nŭntâ/mai lásám”//iel s’i prișipié/ no/
 s’i dușe/cî trábũie sâ...no//s’ișe cá/„põ’i cá nu [ε] nu-m tréb’i z’êstri/
 c-o ieu așá”//or „cît-av’iés”//éça „nu”/çic-„așá nu vreũ”//ș-ápâ s’i prișepié/ zîșe
 cá sâ lásâ/păgubâș/s’i dușe la álta//în áltâ párti/pínâ...i j_gășe ʘ [k]
 i j_gășe a lui/ a’lása lui//

[Și dacâ se-nțelegeau, cum se făcea nunta?]

cŭm sâ fășe nŭnta//ca ș-amũ oprõp’i s’i fășe nunți/i/tot aista rînd î
 ș-amũ/ș-obișeíurli/cári-s ș-amũ/núma/nu ierá...cuñ z’i vâ spun?/nú ierá
 atítâ priğă’álâ/la nŭntâ//[...] kár ieu am_ă...cununát un’ivá-ñ_rădău’/în
 orăș//iz_võ șáp’te an/sau ob_d’i cîn añ_cununát//șî ni s-o pãrũ_nŭnta tãri
 frumõas-atunșã/põ’i s_fi’i mai mulț an/nu-m [ε] pot amintí precis acũma
 așá/ca sâ...m-amint’esc//șî mńi s-c pãrũ_nŭnta_așá d’i frumõsâ miç-átunșã/
 acólo/zic „ui’i/ári mări d’iuosabire-ámũ//îi_i [ε] ši i orăș/ș’i_ș’i i la n’oi
 ă_n_ă...la zícov”//ș-amũ/dac_t-çj dúși la ʘ nŭntâ la zícuv//la n’oi
 aprõap’i...cum [ε] cum ierá nŭnta_ac’ólo/cîn_am_f’ost eu/cu șept’i_õpt
 an_i_ũrmâ/sau põ’i mai mulț an/așá s’i faș_nunți/i și la n’oi amũ//

[Dar cînd ai făcut dumneata nunta?]

cîn_am_făcút eu/cum_s’i_fășe atunșã//iñșepé nŭnta tõ_d’i sîmbîti
 sárâ/viné d’ipi_s_kîmburi/d’ipi_d’êstri/d’i_sîmbîti_sárâ//șî-ntâi s’i_fășe ʘ

točmálâ/ş-amú t^uö_sⁱ_fâşi/măcăr cã nu sⁱ_dã p^uomînt//s_fâşi točmálâ/
cu^u_s-ar spúni l^uog^uódná//s_fâşi_tocmálâ/şî...vin námurli fe [ε] ad'ica
vínî bajétu/cu námurli lui/şⁱ_cu parínî/ş_cu pré'ínî/la fat-acásâ//şⁱ_fac
o-ntal'éziri//şⁱ spúni/cã_băcãtu arî_aşá/şⁱ_cunóş^t-o meserîi/-aşá mai
mult/la_ásta sã púni báz-amú/meserîi/şcoqólã/sërvîs/alcãvá//sau bañ la
cëc/sau cásâ//fãta trée_sã áivã...cu^u_v-a^u_spus/zⁱéstri/cum s [ε] cum îi
amú cî'î şéptⁱ_op_sc^uóru'urⁱ lⁱ dau/c^uovertúri/di šé'î/covóřã/fléřã d'i
mãsã/garñitúri d'i pin_gãrmãña cunpãr-amú/şî au...m^uóbilã//sî-i mai
délⁱ/d'ipínd'i/dacã ie nu-i_î...n-ari servîs_şî lucrëád-acásã/sau sî^u_şⁱ...
řãs/lucrëádã/şî...la řãsatóriⁱ la řãdãú//şî...s_facút [k] ş-o facút-acásã
stativî//şî lucrëáz-acásã/ápã t^uót lⁱ da//lⁱ dau şî vaş/şã uoi/maşíni d'i cusút//i
dã/dacã_îe salariátã/na/is [k] însãmna c-aşéi še mai mar-evëre//tótúş [ε]
dacã ai salãrⁱ pⁱ lúnã/îs_faş šî vřai//

[Şi pe urmã, dupã logodnã?]

şî ásta dî_la log^uódná/pⁱî urmã n-a^u_spus [ε] atú^uş sⁱ_stabil'éş^t
núnta//îçⁱ_iž_vorbⁱés_sî-ntal'ég/[ε] fãta ári ásta/şî bãlétu ári ásta/şã...
ásta lⁱ dãm/şî m^uóbilã/ş_cutãri/ş-ápũ_mãma fléřⁱ spu^uni: cî „cu zëstreã/ïo
n-ã_s_trag ruşíne”//dacã nu-i dã dëstre_ãşã múltã/cítã ári/atítã-i dãã/na/
da_dacã ie zísⁱ_cî_nu trázⁱ_ruşíni/-ñsãmna cã-i zëstri múltã şⁱ_frumóşã//
pⁱî úrmã/sã_stabil'éş^t núnta//in_dço sãptãmãn_in trii_im_pãtru/-ñ_sî^uş^t
pun núnta/cîn...is [ε] p^uot îçⁱ sⁱ_şii l'ibⁱri/ca sã...îmbli/cã_t^uot/na/ïc-
gcurcálã/şî ímblãtúrã//şî fag_núnta//ş-ápe-ñsëp núnta/na/di símbîtî_sãrã
sî-nşëpⁱ núnta//tot-aşã/bãlétũ...is_î...prigãl'éş^t/o saptaminã...la mñire-
ácásã//fãşî...d'i miércurⁱ îñsëp a c^uóşⁱ/ş-a fãşi prãjítúri/^uorⁱ dacã_ári ñis^te
fimⁱéçⁱ cari_sã-ntal'ézi cu dî^uş/sã ş^tii cã...lucrëázã/şî pot fãşi prajítúri/ pun
fiméili šé'î/veçín/námurⁱ/pⁱî_síni_ári/sau dacã nu/ie o bucãtãreşã//şî fãşi
prãjítúri/mãj d'in l'imp/şî pⁱî-úrmã c^uóşⁱ d'i žóia colãcu/plãşíntã/ c^uozonãc...//

șî fak_iară gălúšťi/sau sarmál'i/cuș_vrei sî_spuî/la n^uoi sâ_spuș
 gălúšťi...// șî friptúrâ sâ fâșî/șî_salátâ bēf/ș_tarf'ini sî fac// s_fac/v-aș
 spus/nú-i d'i^uosăbiră mult/câ io aș_fos_v-aș_spus c-aș_fos_núnâ
 mări la rîdăúť/ș-aș_văzút o más-ășá d'f_frumósâ/ș-amú_cúm am văzút
 atúnș la rîdăús_cî_s_fâșî/așá fac núnť!li la n^uoi//

[Și începe...?]

da/sîmbîti sárâ/iel îs_strîșțî...námurli/većinî/náșî cári-i árî/núni sîi
 marî/șî merzî_la mñirésâ//cu carúřil//cú_fajtóni/cu carúť/mérzî_d'ipi
 đéstri/ș-adúșî đéstriã//șî sâ dúc/d'-acásă-șép a cîntá/fiméi cú_tot cu
 muzícâ/sî_sî_súj-n...fajtqónili șéři/in...^aclo șî cîntâ/dácâ-i d'ipárti
 miręása/șî la cápát d'i sat/apâ tát sátu s-aúđç/câ racnés_șî čiuiés_șî cîntâ
 múzîca/șî mǎrg//acoló//ș-acólo-i așfáptă cu másă/iară cu másâ/șî b^leu//ș-
 apú_fiméili/ñevéstili ĩéști řiniri-șép a cîntá/câ...la ș-ey viñit/șî ar [k]
 sînt cîntîși/dipi.. đéstri/cum o viñit/cî...mñiřęása l-o poťfít/șî...sîm_fiel
 d'i fieli d'i_cîntîși_facút-anúmeă//pîntu ásta//ș-ápâ sî-șép/ [ε] đéstreã-i
 pacuită tát/sus așá/uñivá/c'íd/sqra șe marî stă řiňgă zéstri/acólo sus/
 suitâ/șî_să-nșepi cu núnu řel mări-ntái//ș-ápă numa v^uorbă/șři/câ čî núnu
 řel marî trei sî_plaťascâ/șî_cu mñiri zéstre//așá ca uș_fel felî d'i
^uobișéi//ři da ^uol'ácâ_d'i h^uor'řicâ/sau...^uo sútă d'i lei/sau d'qo/așá_asta
 nu ĩe/dácâ vre sqra șe marî d'i múłři ^uor' ře/șî_dácâ nú/spúnĳi câ ,,io n-am
 d'i vîndút"/șřii/șá...,,đ_dau așá"/șî...apúcâ zéstre d'-acoló/șî cîntâ_șî
 čiuiés/piéřini [ε] íntĳi p^lernuřili řel' miš/piéřnili/ș-ápă...ięst elalf'i/
 sc^uorturi/c^uov^lerturi/ř^uoluri/préșuri pi žos fac amú/covqóřă/łest_tot mai
 d'id'isupt/tot așá pîná žos/la [r] la řel'i d'id'isupt îs [ε] sî sâș sâ dau//macar
 cá...ři dă așá/șî saș ři dă/d'đ'isúp [ε] și úłřima dátâ-s sâșĳ [!]/[ε] covq [k]
 préșurli-estĳ d'i...pi žos/d'-ășá lúnřili/pîntu bucatarię//șî cîntă/șî úrcă
 đéstre tátâ-n...o súře-ň_caruťă/șî...ř_ládă/șâ-ň_ládă ęără...pîňzâ-i d^lă/ș
 [ε] ad'ica pîňzâ ca d'i camłés/nu puártă řinéřețu-ámú//da t^uot ři dă//ři dă
 řřargóri//ři dă řřargári/au catřiňř/fiel di fieli d'i...al'ésă/cî_ři gînés_cîn o

ves_că-i...îi fl^uotă//nu-i catrința țăsută d'i mînă/d'i fiméji//cos amú cu...
 sir/șⁱ_cu flúturⁱ/și țáz/și...//vin acasă_la sqácri șe mări/îărâ cîntîn/
 șⁱ_ciuin/și-i cîntă/șⁱ_sqácri șîli mări/că...i-ø adús scărmanatqáre/șⁱ...
 cíti șⁱ.../da//pî_úrma...mai dă și mîrli-ø túră_cacólo d'i ba^ut/șⁱ_vin
 acasă/ș-a dójle zî...sîⁱ_prigátés_dî_mărz_la bisërică//núni ši marⁱ/mărg
 pî la mⁱri/și-l ieu/și_îár măr_la miréasă/și mar^g_la bisërică//și_să_duc
 șⁱ_să_cunúnâ//d'ip_șe ga^léș^ti_slújba//¹la bisërică/s_să_cunúnâ/și pî_úrma...
 vin ęar acasă/ciuiⁱn/și_cîntîn/și...îņšép masa//

[Unde se face masa?]
 mai mult_la mⁱri//
 [Și la masă, cum e?]

cu^u_v-a^u_spus//máșá tári frumqósá fac//ra^kiu/vⁱin/apⁱ_miņcrálá.../ ši
 vreⁱ sⁱ_serviészⁱ: tar^tiⁿi/prăjítúrⁱ/salátá be^f...//

[Dar când vin de la biserică, îi așteaptă? Cum îi primesc?]

da/s^uóc^ri_șeⁱ marⁱ//c^u_c^uolác/cu pî^uij_șⁱ_cu sáre/-ășá sá_spú^uñi//
 iésá_s^uóc^ru_șel mári_ii_ī...stau așá-n ográdá/șⁱ_mai cîntă muzícá/maj
 žqó^ucá...//și...sâ skimbá c^uoláși//vatajái mirlui/ș-a miréși/skimbá c^uoláși//
 ș-acoió iéș^ti urátúrⁱ//așá/șá ríd/șá...sâ maj [ε] glumiés_c-a tău c^uolác
 nu-i așá frum^uós/câ l-ai c^uop^t_cu ľemⁿi_dî_pi prund/ieu am avú
 ľemⁿi_maj bú^uñi/ș^ti/ríd așá/glúme fa^g_da coláși-s frum^uós tá^u//ap_pí_
 úrmⁱ_iásⁱ_s^uóc^ru_șel mári/im_prag/șⁱ_așá cū_ñiș^ti_c^uoláš marⁱ//
 șⁱ_cu sári/șⁱ_spú^uñi: „p^uo^lim/cu pî^uņe/șⁱ_cu sáre/ca la casa dum^uņevqástre”
 șⁱ_sîⁱ_faș-ășá un dans/și_întrá pî língá máșá_întrá nú^uni šiⁱ marⁱ/cu
 mîrli/șⁱ_cu miréasá/și_v^uornișéji/și...drúș^tilę/ș-ap_pî_úrma v^uornișéⁱ
 cu drúș^tilę_ies/núma cí^d_dáņsu-așá maj mul^t_și_cît ^uolácá di ši^uș^ti
 pu^uñin/și_pí_u^tmá [ε] trⁱec la áltá máșá//drúș^tilę/șiⁱ_cu...vatajái
 cū_v^uorniși/da//și_p-úrma vin qámeni//întrá lúme^ua la máșá/și...ș^eerviész/
 cîntă/žqó^ucá/bⁱeu//

¹ Gest explicativ.

[Și se strîng și bani?]

da/banî//maj mul_ban ca cadourî//cu banî ieu [k] ieî ș-ieu șî vrau//

[Și cine strînge?]

s-al'ég_ă...d^uoî [ε] sau tri qámeñ/d'îñ nuntâ//câ sâ cun^uosc/câ sâ
ș^îieu/dor nq/qómeñi-ñ_sat sâ cun^uosc únu pe áltu//s-al'éB_cári-s
maj_i...ș^îieu maj binî sâ v^uorbășcâ/maj frum^uós/s-ași^îa/spün d'ispre t'ínî
cîf'evá cuvînt-acólo/d'isprî...núni și marî/ș^î ieu íntâî la pahár dulcî pî núni
și marî//ș^î dau núni și marî/banî/ș^î dîpâ núni și marî/dau_ü ..nuntâși/
tâț/ad'ică nú tās_pi rînd âî ie/nú tâț odátâ//da tăz_dau bání//[...]

[Cum se dau banii cu paharul dulce?]

s_púnî pî o farfuriie/paháră cu apă//și vîñî și-ț spúnî „paháriel
dulșî/-m_púñgâ t'i-mpúnzē”//și ie/d'egzemplu-ntâî âî dâ soțî^î pahára//
ș_pi_úrmâ suófului/și...âî^î b^îeu d'im_paháră/âî^î nu b^îeu/și_îșt'alánt^î
strîgâ „húra”/sau cîntâ „mulț an_trăeășcâ”//ș_pi_úrmâ_tu tre^b_z_dai
banî/d'ip_ș-ej báu_paháru-așéla//tót_pi_farfuriî dai bání/ș^î...//îs_tri
barbát/cuñ_v-añ_spus//únu_i cu pahárlâ/únu dúșî cána cu apă/ș-únu
strîñzî bání//ș^î d'ip_ș-o t'ermeñá d'î strîñz_bání/ș_sâ_maj dau șâ
cad^uó^uurî/ápu^î vin t'íniri/la úrmâ dau ad'ica s^uóc^{ri} și marî//táta...
mñirlui/și máma mñirlui/și táta mñir^îésî/și máma mir^îésî íará//pâî_îî^î dau
na!/cum au/cuñ_v-añ_spuz_d'ipî cum îs...d'avú^î/aşá dau//âî^î dau...
s_maj íntímplâ cá-î dau ș^î t'el'evizqórá/tárî mulț/e/âî^î banî maj
mulț/sau...și au//sau maj puñín/dacâ nu au áșá d'î mul_kar//

[Și cît ține nunta?]

pi úrmâ dip^î_și_sâ_strîng bání/sî-ñsêpi çáră//áltâ mîñcárî_la másâ/
iarâ bautúrâ/s_púnî la másâ//d'îñ nou/fríptúră...//

[Și luni mai este ceva?]

dă//și lún/ș^î luñ_sára//da/beu îñcă/și žoqčă//múzîca stâ dacă [ε]
dacâ-î múzîca d'î und'evá/maj d'î_d'îpartî vîñítâ/șâ...apă stâ píñ_lâ_

amnázăd//cum árj v^uórbă-na^lintj mírleç//şj cîntă/şj stă lúmea/şj cît stă
múzîca/şj lúmea ste acólo şj zóqcă/c^l bò^utúrá/şj mîncăre doră lés^tj/
c^l doră iei s-o pręgăt^lít//da//

[Şi la nunta de luni îi spune altfel?]

apú lu^usára d'i múl^tíj ^uor^l/amú nú s^l mai zíşj/da-na^lintj s^l spu...
lu^usără la uncróp [!]/t^uot/dacă măr [k] l'-o ramás_â/d'-egzémplu n-o
fos^upre múltă lúmeç/sau...şinívá d'jn pręt^lini/care_ō_ovút plaşşere sã^uvijj
la nuntă/şj^l n-o pútú^uviní/^uo_ovút ^uo_obligáti^lle [ε] cumvá mai^u...
î^ufamí^lij/sau şinj_ş^tí_o fos^up^lecát undivá/apu vi^u lu^usára//vi^u
lu^usára/şj_ış^laláls_îárâ/scot mîncărj/şj bã^utúrá/şã...pun/ şj...la másă/ şj^l
servíesc/şj aşıla îáră/-ş fac datoríe ca şj^lşejálál^t carj-o fos^ula-nşápút//

[Cum era la „uncrop?”]

ie^u nú ş^tiu/câ na! gâ mi^lle m-ey [ε] t^uot cîn_erám ie^u múicâ/ tîn
míntj câ máma l^{er}á t^lnârâ//l^{er}á máma_aşá cam...cum îs ie^u/cam d^{re} áni
mei amú//şj viné/şj^l ş^tiu câ la ála uncr^uób_zişé//sã sti^uz^uey cret_câ
nev^les^t_aşá/la núni şi mar^l merz^uey ântá^l/ş-apú^u merz^uey lã...la mûire-acasă//
d^lpind^u câ [ε] cum...cum îi găs^u ş^tí/[ε] sã^uj găsás^u d^li v^uesăl^l/sã_vádă
cum...merz^uey nanáşu/ş^tit?^l//merz^uey na!/şj ş^tiu i^o^u?//ş-ap^l ş^tiu câ vináu^u
ocásă/tă^uă...dácă...l^{er}á bucurí^lj d'ipi nuntă/şj^l bín/-apăi/vináu^u tãş_l'ăgăt
cu áfă nu ş^tú^u cum róşă^u aiş^u/cu niş^ue líná^ută [!]/róşă aiş^u//da d'-asta d'-abęá
m-amin^lesc ey/ío n-âm pri^uş ásta/la şe s^l spun/aşá-m^u m-amin^lesc//
ş-încă^u d^li cî^lç ^uor^l m-an^u gîndít ie^u s-o-ntre^up^l máma^u „^uodátă d^li şi^u-j
făgă [ε] líná^ut-aséç róşă^u/gîndám i^o aşá [!]/amú m-aş î^uk^lipuí d^li ş-o
legá/da atú^uş [!]/nu ş^tí^lçm [!]/

[Şi pe urmă se mai întorc la părinții fetei?]

la ^uo săptă^umínă//căle^ua primăre//ş-acúma/

² Gest: la piept.

[Cum?]

cú_cáleḃa primáre//mărg na [ε] nanáḃi/ḃî...s^uócri//ad'icā...ḃarínḃi mnírlui/
ḃî mnírḃása mār^c_cú_cáleḃa primárâ la...la ḃarínḃi mnírḃsâ//ḃî ḃarínḃi
mnírḃsî iárâ prigăḃ'és^c_másâ/frum^uósâ/dácâ vrau ḃî múzicâ/d'ipind'i/
cum...vrau ij/ s^sî_mai d'istrézâ//acoló nú strínḃ bañî//nu nimica//acoló
mărg aḃá ca...mulḃumitâ únu-ntre álḃâ//

[ḃi pîná atunci mireasa se mai duce acasá?]

nu/n-áři v^uóie//n-áři v^uóie//pi úrmâ da/pi úrmă cîn áři cîn/ḃ_cîn
áři névóie/miérzi/da_atúḃsa...n-áři vóie s^s_márgă_pîn_nu mérzḃ_cú
cáleḃa primárâ//

Gheorghijă Ileana; 37 ani;
Vicovu de Sus, jud. Suceava;
TD – Bucovina

Observații

A. Textul este relatat de o femeie de 37 de ani, o bună povestitoare dintr-un sat din nordul extrem al Moldovei. În expunerea sa femeia pornește de la povestirea modului de desfășurare a unei nunți de altă dată (vezi utilizarea imperfectului în titlu, în relatare, în întrebările ancheta-torului), dar, în mod spontan, expunerea alunecă și spre prezentarea obi-ceiurilor practicate de generația tânără din sat azi.

Momentele ceremonialului de nuntă pe care subiectul le trece în revistă sunt:

- Cererea în căsătorie era adresată de băietan părinților fetei, deoarece în cele din urmă numai ei aveau rolul de a decide: *dacă vrea mama și tat era; c-așa iera atunci*. În relatare se insistă asupra diplomației în a refuza cererea în cazul în care fata comunica mamei că nu îi era pe plac mirele: *nu suntem pregătiți de nuntă, mai lăsam*.
- În acest sat *tocmeala* se suprapune și se confundă cu lo-godna. Faptul este susținut de precizarea informatoarei *tocmălă*

cum s-ar spuni logodală. Negocierea are loc în casa fetei în prezența tânărului mire, a părinților, a neamurilor și a prietenilor acestuia. Cad de acord ce dă fiecare parte: *hăiatu ari așa...și cunoaște o meserie; așa mai mult la asta să pune bază amu: meserie, școală. servici...sau bani la CEC sau casă; fata trebuie să aivă...cum v-am spus zestre*. După discuție se fixează data nunții în raport cu timpul pe care familiile îl consideră necesar pentru pregătiri (între 2–5 săptămâni). De remarcat insistența asupra importanței deosebite ce se acordă în zonă acestor pregătiri (vezi și textul anterior).

- Nunta începe *sâmbătă*, când mirele strânge *cu faitoni* neamurile și pe vecini și merg toți împreună la nași *cu căruțele, cu faitoni* după zestre. Momentul este sărbătoresc, ritual și permanent însoțit de muzică. Există cântece speciale destinate momentului cu tentă umoristică. Este un adevărat spectacol ai cărui protagoniști principali sunt *soacra* (așezată sus lângă zestre) *nunul cel mare* și *mirele* care trebuie să plătească zestrea *cu oleacă de horincă sau... o sută de lei sau două*. Zestrea este prezentată bucată cu bucată asistenței și se compune din: *pernițe, perne scoarțe, cuverturi, șoluri, preșuri, covoare, pânzeturi*, diferite obiecte de îmbrăcăminte: *fote cătrînțe* și mai nou fețe de masă, *garnituri de prin Germania, mobilă, îi dau și vaci, oi, mășini de cusut* etc.
- *Duminica* nașii merg la mire acasă și împreună cu acesta se deplasează la casa miresei pentru ca grupurile astfel reunite să se îndrepte spre biserică unde mirii *se cunună*. După cununie alaiul sărbătoresc se îndreaptă spre casa mirelui; vorbitoarea nu exclude posibilitatea ca ospățul să se facă și în altă parte dar precizează: *mai mult la mire*. Alaiul este primit acasă în frunte cu *socrul cel mare* în mod tradițional cu *pâine* și *sare*. Tot acum are loc *schimbul de colaci* între vătășii mirelui și vătășii miresei. Protocolul cere ca în

casă să intre întâi nunii cei mari, mirele, mireasa, vorniceii, vătășeii, druștele și ceilalți oameni invitați. Se mănâncă, muzica cântă, se joacă. Momentul central care segmentează ospățul în două părți este darul, *mai mult în bani, ca în cadouri*. Momentul își are actanții săi și este încărcat de solemnitate. Un grup de trei oameni care sunt buni vorbitori, au misiunea de a-l prezenta pe cel care oferă darul; apoi acestuia i se înfățișează o farfurie și un pahar cu apă. Din pahar trebuie să bea, iar pe farfurie trebuie să depună banii. Pe plan local acest moment este denumit eufemistic *paharul dulce*. Cei care dau ultimele daruri sunt părinții tinerilor. Reîncepe masa care poate dura până luni seara, în funcție de înțelegerea pe care au avut-o când au angajat *lăutarii*.

- Schimbările de ritual sesizate de femeie în cursul vicții sale sunt relevante; ea a constatat că în ultimii 7–8 ani modelul nunții de la oraș (reperul său este orașul Rădăuți unde a fost nașă la o nuntă) s-a impus și în Vicovul de Sus. Dintre principalele mutații pe care subiectul le-a perceput menționăm:
 - Pregătirile de nuntă sunt mai îndelungate, oamenii trebuie să aibă timp, să fie liberi de la serviciu pentru că este *în-curcală și îmblătură* cu cumpărăturile.
 - Tocmeala și-a schimbat conținutul. Băiatul trebuie să aibă servicii, școală, meserie, bani la CEC, casă; zestrea fetei constă în lucruri și în enumerare (vezi mai sus) regăsim atât obiectele tradiționale, cât și produse casnice industriale autohtone dar și din import (care evident sunt apreciate pe plan local).
 - Între mâncărurile oferite la ospăț apar cele obișnuite la restaurantele din orașe: *tartine, salată boeuf, prăjituri*.
- După nuntă două obiceiuri mai vechi sunt evidențiate de vorbitoare.

Interesant este că unul se practică încă și este viu în mintea femeii. Acest obicei se numește *calea primară* și el cere ca la o săptămână de la nuntă tinerii să meargă împreună cu nănașii și cu socrii cu *calea primară* la părinții miresei. Acolo sunt poftiți la masă, cântă muzica, *să mai distrează; acolo nu strâng bani, nu nimica, acolo merg așa ca mulțumită unu-ntre alții.*

Celălalt obicei *uncropul* nu se mai practică. El s-a pierdut. Expunerea femeii cu reveniri, completări și chiar cu corecții este interesantă pentru că ne dă posibilitatea să vedem cum, în decursul unei generații, semnificațiile simbolice și ritualurile dispar.

La întrebarea anchetatorului despre specificul zilei de luni în ceremonialul de nuntă vorbitoarea relatează despre ceea ce se petrece *acum*; în această zi vin la petrecere cei care din cauza unor *obligații* nu au putut participa duminică și ar fi avut *plăcere* să o facă și vin pentru că vor să-și facă și *datoria*. Se menționează, astfel, explicit existența în colectivitatea rurală locală a unui sistem de întra-jutorare, de sprijinire a tinerei gospodării.

La insistențele dialectologului în legătură cu vreo denumire specială dată manifestărilor de luni, amintirile femeii încep să prindă contur: *amu nu se mai zice, da nainte să spunea luni seară la uncrop.* La întrebarea interlocutorului: *cum era la uncrop?* Vorbitoarea are numeroase ezitări care sunt elocvente prin ele însele: *eu nu știu... când eram mai mică țin minte că mama era tânără... cam de anii mei de acum... și știu că la ăla uncrop zicea, se strângeau, cred că neveste așa la nunii cei mari mergeau întâi, apoi la mire acasă. Veneau să vadă: cum merge; și știu eu?!... dacă... era bucurie după nuntă și bine apoi veneau toți legați cu ață nu știu cum roșie aici (s.n. la piept) cu niște lâneață roșie... da de asta abia mi-amintesc; eu n-am prins asta... m-am gândit eu s-o întreb pe mama: odată de ce se lega lâneța aceia roșie?*

B. O examinare a particularităților de vorbire existente în acest text arată că, mai ales la nivelul pronunțării, se manifestă un amestec de trăsături moldovenești alături de alte fenomene prezente în anumite zone din aria nord-vestică a dialectului docoromân.

- Fricatizarea africatelor prepalatale *č* și *č̣* este un fenomen general, tipul de fricatizare corespunde celui descris în mod obișnuit pentru subdialectul moldovean.

č > *ș*: *dușe, plăși, fașem*

č̣ > *ž*: *strînži, -nșăleži, lunžili, merži.*

Fricatizarea este extinsă și în cazul fonetismului arhaic *č̣* (provenit dintr-un iot latin) în cuvinte ca: *žoiă, žos, žoaci.*

- Palatalizarea labialelor este un fenomen fluctuant, formele palatalizate fiind mai puțin numeroase decât cele nepalatalizate. Privind rezultatul palatalizării labialelor constatăm că acesta fie se apropie de cel întâlnit în subdialectul maramureșean, fie prezintă forme specifice zonei de nord a Moldovei (dincolo de linia Bacău, Huși; cf. *Tratat*, p. 215).

m + e, i > *mă*: *mșiri, amșiač, mșici dar mirili, mireasș, miercuri*

b – nu se palatalizează: *bini*

f + e, i > *ș*: *sășșii, șir „fir”*

v – nu se palatalizează: *vin* (subst.), *vin* (verb. pers. a 3-a: ind. prezent), *sășșii*. Interesant este că numind satul în care locuiește, vorbitoarea realizează singura palatalizare a consoanei *v* din text: *școv*. Cum toponimele sunt elemente stabile supuse mai greu schimbării, se poate avansa ideea că formele nepalatalizate sunt mai recente.

- Palatalizarea dentalelor este un fenomen destul de frecvent în vorbirea femeii și se realizează în stadii diferite, stadii care se apropie de cele întâlnite în Maramureș, dar se împartează sensibil de cele întâlnite în textul anterior.

d + e, i > *dî* *dîscurca, dî*

t + e, i > *parîi, şapfe, uifî, puîem*

n + e, i > *uîîva, spuîe, îî*

l + e, i > *îî, şeîî, stabiîfeîti, f-o poîtit.*

- Oclusiva palatală *k* devine africată prepalatală în *îiuiesc* „chiuiesc”.
- Arhaismul fonetic *ç* apare rar *amînazîçi* alternând în pronunţare cu *z*; aceste variaţii sunt evidenţiate într-o manieră sugestivă de pronunţarea aceluiaşi cuvânt: *zîstrea, ziestri, çîstria*.
- Câteva fenomene – închiderea vocalelor la finală de cuvânt (*e > î, â > â, î: lunilî, dîi, aproapî, bisericî, acasâ, lunâ, sîmbîîî, pîîî* etc.) sau deschiderea lui *â* aton la *a* (*barbaî, saptîmîîî, baietan, baiet*) – sunt considerate, mai ales datorită frecvenţei lor, relevante pentru aria moldovenească.
- Monoftongarea diftongului *qa* la *q*: *ascultîtqri, covqrî, pqrî* indică o pronunţare similară cu cea întâlnită în graiurile din Transilvania.
- În morfologia numelui semnalăm câteva forme mai neobişnuite: la substantiv o schimbare de gen *scorquri* şi tendinţa de a generaliza la numeralul ordinal forma masculină cu *a* invariabil + ...*lea* şi la feminin: *a dôilq zi* (formele numeralului ordinal semnalate până acum prezentau doar structuri cu formantul masculin *al*: *nevasî al doilea*, cf. *Tratat*; p. 223).
- Pronumele demonstrativ cunoaşte în general formele moldoveneşti *aista, jîsti* „acestea”, *aîîî, şelî, şeilalq, iestelalq, istalanq, istalant*; unele forme prezintă un fonetism mai apropiat de cel sudic: (preşurile) *qsti, d'-aşfa lungile*; este obişnuită forma muntenească *asta* cu valoarea neutrală: *fîcuite anume pentru asta, băiatu are asta şi asta*.

- Pronumele personal de pers. a 3-a cunoaște în text și realizarea *dânsul* pentru a indica o persoană. De asemenea, este interesant de semnalat utilizarea în ceremonialul de nuntă a pronumelui *dumneavoastră*; el este folosit de socrul cel mare atunci când îi primește acasă pe tinerii căsătoriți după cununie: *poftim cu pâine și cu sare ca la casa dumneavoastră*.
- Perfectul compus prezintă în general varianta *o* a auxiliarului atît pentru pers. a 3-a sg., cât și pentru pers. a 3-a pl.: *s-o părut, ei s-o pregătit*. În anumite situații, în special în fonetică sintactică, când apare și *-u*, desinența de plural, vocala radical a auxiliarului devine prin asimilare *e*: *ș-eu venit*.
- În graiul local se utilizează, ca în aria nord-vestică, în mod curent după verbul *a începe* infinitivul: *încep a coase, încep a cânta*.
- În terminologia nunții există încă o serie de elemente locale cu caracter popular care denumesc fie diferiți actanți (uneori numiți chiar cu dublete): *nun/naș, vătășei/vornicei, druște* (pl.) „domnișoare de onoare”, fie diferite obiceiuri: *calea primară* „calea albă, drumul pe care-l face mireasa la casa mirelui îndată după nuntă” (cf. DA), definiție care nu include situația din text unde este vorba de drumul mirilor, însoțiți de nași și socrii, la o săptămână de la nuntă la părinții fetei, *uncrop* „ospățul și datinile de nuntă ce se obișnuiesc la țară a doua zi după nuntă” (cf. CADE).
- O trăsătură relevantă a vocabularului din acest text este prezența unui număr important de neologisme care răspund realităților vieții moderne, unele cu pronunțări alterate: *salată, beș, cadru, coverturi, depinde, distra*, expresia de exemplu, *familie, obligație, mașină (de cusut), (apă) minerală, mobilă, muzică, precis, servi, salariată, serviciu(ăe masă), tartină, televizor, termena*, locuțiunea *a da o tură*.

3. cum să fâșă nunta

dáci fî-ntăležeji cū um_fișuór/no/d'-acólo viné pärinîá lâ... întăl'ěziři/
 cari cît avié l'î dîă/bunîqári_pärinîi mñei cît avié d'î-n_dau mñii//pärinîi
 s'uoľulüi cît îi dau lui/și icrá-nțăliěziři//și_dupa și să-nțăližé/đi...đin avl'eri/
 ġim_vuórbâ tîăt/d'-acólo sã puñé nunta//în doo/în tri săptămín//câ ar_sî
 șij nunta//mñiriásà/trăbuié sã coqósă cămiéșă đî sócru/đi soqocrâ/sâ-î facâ
 îñ_săptămínili șel'e/sâ-ș facâ ié cămáșă//la mñiri//șâ... mñirili fâșé papús la
 soqocrâ...//no/și să fâșé nuntâ//sã_c'uoșé cozonás așé mñicúť așé ia/ cozo-
 nășei//nú icrá ca_amú//fâșé zámă/găluș'î/friptúrá//uo'ércâ/cum spúné atúnșa/
 c-așé đîșé/h'uo'ércâ/nū... b'ieri/b'ieri icrá cu polobqášil'î/cu butó'î d'-ést'e d'-á
 marli//ș-ápâ nuntâ//símbîta sára/m'ieré dupa mñireșâ/ș-o dușá la mñire-
 acásâ//ápu_fâșé ác'ólo nuntâ//și duminică đimináța/sî_márgâ la biséricâ/
 s'î_să cunúni//viné muzicánt/viné qámin/múľť//ș-apū_m'ieré la biséricâ/
 ș'î_să cununá/ș'î_m'ieríé-ñ_sat/și žucá pîni sára//ș-apâ sára puñá la mñiri
 mäsâ/ġin n'ou//ș-ápâ_îñá nunta/pîñă luñ sára/și pîni marz_đimináța
 cîcodátâ/to_nuntâ/ș'î...băutúrá/și h'uo'ércâ/și b'ieri/și găluș'î/ ș'î...friptúrá//

[Și cine venea după mireasă ca s-o ducă la cununie?]

șiini viné?//viné mñirli/s'uo'cru/pärinîi mñir'luí/víná uanáší fișuór! viné//

[Și o dădeau pe mireasă?]

sînt fișuór! cari tîñ_și la n'ou/di_și viné fișóri?/tîñé vulpi/cum
 đîșé/h'ulpi//sã puñé-m_pqórtă//așé/da nu legá pqórtă/sã puñé așé ia ġeș/unu
 lîngá_áltū-m_pqórti//și mñirli trăbuié sã l'î dă'î ġi băút//la_așia/žéși/
 šînspriděși uócă ġi h'uo'ercă/și doo_zăs/d'epind'é/dupa cum icrá fáta đî...ġi
 frumqásâ/ș'î_ġi žucátâ-ñ_sat//așé trăbuié s-o plăcáscă//la fișuór!//

[Și cînd plecau mirii nu își luau iertăciune?]

amū să mai fāsî Țobișēiu șāla/túnșa nu să fāsē//nu să fāsā atúnșa//
 ierá...ierá atíta/cā_ierá Țo bătrînă c-ō...strúz_d'i busuióc/și puńá la
 fiicari-Ț_sîn/cíĉ-o mîná d'i grîu [!]/da [!]/i_i puńē grîu/avléjî și scȚoĉorí pi
 su_briu [!]/puńē grîu/șâ...spuńē: „sî_șii cu nȚorȚóc”/șî...ásta//

[Și cînd ajungeau acasă la mire, cum îi așteapta?]

ii aștēptá/la...sqóĉra șei//sqáĉra să coborē Țo țírâ mai nainĉi/șî...i-
 așĉeptá și iē/cu...pínî/și cu...húscâ ĝi sári//da/câ ĩerá sárē/-așĉē-n nișî^ĉi
 hușî^ĉ/li spuńēm nȚoi atúnșa/hușt/ĝi sári/sári tárî//așá cu pínē/șâ cu-o húscâ
 ĝi sári^ĉ d'asúpra/șî...„bin-áj vińít”//

Buburuzan Maria, 66-67 ani;
 Mănăstirea Humorului, jud. Suceava;
 TD. Bucovina

Observații

A. Textul conține o relatare succintă a desfășurării unei nunți în satul Mănăstirea Humorului care are mai mult un aspect enumerativ; o serie de precizări sunt cerute de dialectolog dar răspunsurile sunt și ele iacoonice. Dintre momentele care sunt selectate de vorbitorare în expunere notăm.

- *Așezatul nunții* urmează înțelegerii dintre tineri, când părinții acestora stabilesc ce dă fiecare copilului său.
- Pregătirea și înmânarea *schimburilor* presupune o perioadă în care cele două părți confecționează sau procură darurile. Astfel, în mod tradițional mireasa trebuie să *coasă cămașu de socru, de soacră*, iar mirele *face papuci la soacră*.
- Bucatele de la masa de nuntă se prepară din timp; se coceau cozonaci *așa micuț așa ia cozonăcei, se făcea zeamă, găluști, friptură, uolercă* „rachiu”. Bătrâna ne lasă să înțelegem că în acest domeniu lucrurile s-au schimbat: *nu era ca amu, fără să explice în ce constă schimbarea*; interesant este că femeia pomenește și de bere ca băutură consumată la o nuntă de altă dată: *bere era cu poloboacelē*.

- Nunta începe sâmbătă seara când se mergea după mireasă și o ducea la mire acasă; apăi făceau acolo nunta și duminică dimineața să meargă la biserică să se cunune. După cununic alaiul mergea prin sat; jucau până seara când se punea masa. Nunta dura până luni seara și uneori chiar până marți dimineața.
- Dintre obiceiurile locale, unele cu valoare simbolică, altele destinate doar amuzamentului, vorbitoarea menționează doar câteva:
- Veneau feciorii și țineau vulpi. Tradiția cerea ca în momentul când mireasa era dată, câțiva feciori se puneau în poartă, nu lega(u) poarta – precizează femeia – și mirele trebuia să plătească 10-20 de ocale de holercă. Cantitatea se stabilea în funcție de frumusețea fetei, de faptul că fusese mai mult sau mai puțin jucată în hóră.
- Iertăciunea, după spusele vorbitoarei ar fi un fapt recent: amu se mai face obiceiul acela, atunci nu se făcea. Lectura modului cum a decurs ancheta lasă să se întrevadă că cercetătorul a influențat răspunsul interlocutoarei; acesta denumește obiceiul și momentul când acesta ar fi trebuit să aibă loc printr-o formulă interogativă care obligă adesea la un răspuns afirmativ. Și când plecau mirii nu își luau iertăciune? Răspunsul afirmativ obținut astfel nu este edificator. Explicația temporală, pe care femeia o dă, nu este plauzibilă deoarece acest obicei implică în alte părți un întreg protocol (text, actanți, gesturi; vezi, înainte, text nr. 1) pe care ea îl ignoră; preferând, însă, să-și mulțumească interlocutorul ea îi furnizează detalii despre o altă tradiție locală: strúz de busuioc (vezi mai jos).
- La plecarea mirilor, o bătrână îi binecuvântează pe tineri cu strúz de busuioc, le pune boabe de grâu în sân și le urează: să fie cu noroc. În acest caz este evident că bătrâna a știut să-și reamintească actantul, gesturile, elementele simbolice (grâul, busuiocul) ca și obligativitatea urării.

- Mireasa, la întoarcerea de la cununie, este primită, ca pretutindeni, cu o solemnitate manifestată în termeni tradiționali. Aici obiceiul cere ca să fie întâmpinată de soacră (în textul nr. 2 din *Vicovu de Sus*, vorbitoarea indică pentru acest rol pe socrul mare), cu *pâine*, cu *hușca de sare* și cu urarea *bine ai venit*.

B. Ca și în celelalte texte din nordul Moldovei, la nivelul pronunțării se remarcă mutații ale celor 3 serii principale de consoane.

- Africatele prepalate se fricativizează constant. Rezultatul acestei fricativizări este cel identificat de dialectologi ca tipic pentru aria moldovenească.

ê > ș: *fîșuor*, *și* „ce”, *papuș*, *cozonaș*, *fași*, *obișeu*.

ĝ > ž: *nțăliežeri*; tratamentul acesta intervine și în cazul lui ĝ arhaic: *žuca*.

- Consoanele din seria dentalelor se palatalizează constant în diferite stadii:

t + e, i: *este*, *ti*, *gălușî*, *să plăcască*, *cîcodată*

d + e, i: *dî*, *d-a meli*, *dî*, *dîmîkeța*, *ĝin* „din”, *ĝeș* „deși”

n + e, i: *luń*, *vińe*, *oamini*

l + e, i: *lí*, *huońercă*, *șeșe*, *lega*

- Labialele întâlnite în text prezintă și ele situații variate în raport cu fenomenul palatalizării, care însă nu coincid totdeauna cu cele tipic moldovenești.

m + e, i: *mńei*, *mńiri*, *mńicuț*

b + e, i: nu se palatalizează: *obișeu*

f + e, i: *ar sî șii*, *sî șii cu noroc*

v + e, i: nu se palatalizează: *vińe*, *vińă*

În privința altor particularități de pronunțare unele sunt similare cu cele din aria vestică, altele sunt specifice ariei moldovenești.

- Monoftongarea diftongului *oa* la *o*: *poorta*, *coșă cu oșe* se înscrie în seria pronunțărilor ardeleneste.

- Monoftongarea diftongului *ea* în interiorul cuvântului *sară* și la finală de cuvânt: *viné, dișé, asé*, ca și închiderea aproape sistematică a vocalelor finale *e > i* (*sari, marli, šini, li* etc.) *ă > â* (*sâ facâ, fripturâ nuntâ* etc.) se circumscriu ariei moldovenești.
- Unele pronunțări arhaice persistă. Multe dintre ele au o răspândire regională mai largă; dintre acestea menționăm absența diftongului *îi* în *pîni* sau conservarea africateri *ɟ*: *šinsprădeși, ɟiše, zeși*.
- O serie de forme gramaticale circulă și ele la nivelul vorbirii populare pe arii mai întinse; avem în vedere, de exemplu, absența desinenței *-u* la pers. a 3-a pl., imperfect indicativ: *fișuori viné, (fișuori) šiné lega* etc.
- O altă serie de forme gramaticale sunt, mai rar, întâlnite și prezența lor în Moldova ar trebui examinată mai în detaliu, ceea ce textul de față nu permite dat fiind numărul redus de atestări; astfel anumite forme fonetice ale pronumelui demonstrativ *ɟ-este* „de acestea” sau ale articolului adjectival demonstrativ *d-a marli* pot fi explicate fie pe baza unor considerente contextuale, fie de vorbire individuală. Remarcăm de asemenea ca frecventă în vorbire forma *asta* cu valoare generală.
- Viitorul format din auxiliarul *ar* + *conjunctivul prezent*: *ar să fi* este o variantă regională moldovenească a acestui timp.
- Vocabularul prezintă câteva elemente interesante în legătură fie cu terminologia nunții (am remarcat deja, denumirea locală a unor obiceiuri de nuntă: *a ține vulpi*), fie cu înregistrarea în această zonă a unor cuvinte ca: *struț* „bucet de flori uscate”, care circulă în special în Banat și Transilvania, cf. CADE), *țărâ* „puțin”, sau expresii locale *huscă de sare* „sare grunjoasă”.

- Vorbitoarea are conștiința circulației locale a unor cuvinte și de aceea ține să le explice; astfel vorbind de poloboacele de bere ea precizează *butoi d-ăsta (...)* marele iar pe lângă regionalismul (*h*)olercă adaugă explicația *cum spunea atuncea*.
- Neologismele sunt rare și ne semnificative pentru caracterizarea de ansamblu a lexicului din acest text: *muzicanți, depinde*.

4. nunta

mai d'imult o nuntă ierá_ășé: bunăoárâ...l'og'odé.../să-nțaleze fâta
 cu fiș'óru/șâ_l'ogodé/la d'óo săptămîñ_la trii/bagá vest'irli/cum să spuñi
 la n.../li_strîgá/li vest'ê pre'otu-m_bis'ericâ/ș'i cá... fac nuntâ/ș-apâ_fâșé
 nunt-apâ...na!/[e] la nuntă ierá_ășé/d'imult erá m'oda/nú ierá cū...
 prăjitúr! ca amú/cū...ierá cu zámâ/ierá cu gálúș'i...//puñé...m'iercu
 lúmeá tátă la mas_s-aduná ac'ólú/ș'î_pânâ la d'óosprázéși žucá//într-o
 cásâ/ sau_în ogradâ/úñi_erá//da_erá...cás d'ê_éstă bătřinés_câ_nu ierá
 ca_ amú cāmin/nu ierá.../și žucá-ñ_cásâ/ș'î_la d'óosprázăži bagá miésâli/
 ș'î_puñé la miésâ/ș'i...puñé prima dátă...p'ina/ș'î_pâ_úrmâ_puñé raci'lu.../
 și...adusé zámâ/gálúș'i/zámâ/ș'î_pi_úrmâ da cárñéâ//friptúrâ//cu...salátă
 d'i barabúli/cu ši ierá/ș-apú dup-așéa da pahár dúlși//ș-apá...mer'ê únu cu
 'o tátă/cu-o farfurii/d'óo pahará pi farfurii/și mer'ê la fiicăr! șetățan_ca
 să...scóátă băñi amú//s-ímblj cū...

[Cum spunea?]

„bună sára n-o-nsarát/
 pahár dúlși n-a-néinát//
 pahár dúlși đ'i la crús'i/
 cu mari_éltuéală_să_adúși/
 vin bun đ'i la c'otnár'i/

sâ baž mîna-m_buzunárî/
pîŋ_cʰoʔʔi-ŋ_gálbini marî/
ş-o şoqórá la láutárî/
vivat”//

ş-ápăi [!] múzîca cíntâ/şî...ʰómu scoqóʔi/jî_dă parálili//[...]
[Şi după aceea?]

dûp-aşéi_ʰómu dîă acʰólo...cît árî dî dat/ʰo sûtâ.../puŋi banî acʰólo
pî...táŋ_ş-aşé-i dúşî lă...la mnîrê_acʰól_la núnu şâl marî la másâ//şî pi
díŋsu-l şîŋstéşʔi/-i dă um_pahár_êi hʰoʔʔercâ/şî...pî_úrmâ-l puŋi la másâ
mai_î dîpárçi/şî...dă gálúşʔili//dupâ pahár dúlşî/pă şî_strîŋzi báŋi//şî_mai
púŋi cíç-oŋ_rîŋ_dʔi raçiú...şî.../númârâ bání şî.../ficiàre-acasă//[...]

[Nu este obiceiul să-i scoată miresei...?]

da/aşé-i_đimínăŋa la hóbot//la hóbut/ŋi ię [ε] coronîŋa dʔi pi
cap/şî...îi puŋi tulpán/brobqóđâ//

[Cine?]

â...vătăjâi//şî pi úrmâ...i ŋevástâ//[...]

[Şi la o săptămînă mai vin?]

la săptămîna nu/la săptămîna...î...da/a [ε] sâ mai fáşî_áldatâ-
ntʰorcătúrá/şîi/la săptămîna sâ strîŋg pârîŋŋî...mnîrési/pârîŋŋi mnîrilui/
nănáşî/nănáşâi/şîi/şî...fac um_felî di-ntorcătúrá//fac iarâ mîŋcári/bău-
túrá/şî...aşá şă spuŋi/mai_đimúl_să spuŋé_đi_cáli primáră//aşá sâ spuŋé/
amú [ε] sâ zîşî-ntorcătúrá//

*Cătună Maria, 43 ani;
Manăstirea Humorului jud. Suceava
TD – Bucovina*

Observații

A. Textul a fost cules în aceeași localitate ca și cel precedent. L-am selectat pentru ca un eventual demers comparativ să completeze imaginea

etnografică, lingvistică sau sociologică de ansamblu a acestui punct anchetat. Între cele două vorbitoare, aparținând la generații diferite, chiar și omisiunile pot fi semnificative. Astfel, în acest text nu se amintește nimic despre *așezatul nunții* și *schimbul* de daruri ce preced nunta, în schimb, această femeie vorbește despre faptul că, în prealabil, tineri se înțelegeau, *se logodeau* și că înainte cu 2-3 săptămâni *băgau vestirile*. Demersul acesta din urmă corespunde cu ceea ce în zonele vestice am văzut că se numea *a face strigările*.

- În obiceiul *paharului dulce* care înseamnă momentul culminant al unei nunți când se strânge darul în bani de la nuntași, în textul de față vorbitoarea reproduce, în plus față de textul anterior, și versurile cu care persoana desemnată, se adresează mesenilor. Interesantă este formula finală *vivat!* cu care se încheie textul versificat, această formulă de factură livrescă a fost preluată mai demult (a doua jumătate a sec. al XIX-lea) din zona Cernăuți, a devenit populară și s-a păstrat ca atare în regiune pe tot parcursul sec. al XX-lea.
- În privința meniului de la nuntă, informatoarea completează lista pe care am notat-o în textul precedent *salată de barabule* (probabil după moda austriacă) *răciturile* (din bucătăria moldovenească) și mai nou *prăjiturile*.
- Dintre tradițiile inexistente în relatarea anterioară amintim *hobotul* despre care vorbitoarea își amintește repede la solicitarea dialectologului. Acest obicei are loc luni dimineața, când vătășii iau miresei de pe cap *coronița* și îi pun broboadă, marcând astfel sfârșitul nunții și trecerea tinerei în noua stare de femeie.
- Referitor la evoluția unor obiceiuri ca și la schimbarea denumirii acestora este deosebit de interesantă prezentarea obiceiului pe care vorbitoarea îl cunoaște sub denumirea *întorcătură*. Această tradiție cerea ca, la o săptămână după nuntă, părinții tinerilor, tinerii și nașii să se strângă și *fac*

iară mîncare, băutură. Precizările femeii să mai făcea altădată-ntorcătură și așa să spunea mai demult, se spunea cale primară amu să zice întorcătură evidențiază mutațiile care au loc în timp în vocabularul ceremonialului de nuntă.

B. Particularitățile lingvistice vin să confirme și să îmbogățească cu atestări noi pe cele evidențiate în textul 3, atât în privința tratamentului consoanelor *africate, dentale și labiale*, cât și a celorlalte fenomene relevante.

Câteva deosebiri sunt însă de menționat: forma nepalatalizată a labiodentalei *f*: *ficare* și schimbarea oclusivei *k* în *č*: *răčiu* „rachiu”.

În domeniul vocabularului lista regionalismelor se poate completa cu o serie de elemente noi *barabule* „cartofi”, *hobot* „tulpanul cu care se împodobește mireasa”, *răcituri* „piflii”, *tață* „farfurie”. Ca și consătoanca sa, și această femeie are sentimentul existenței unor cuvinte cu circulație locală sau învechite pe care le explică prin sinonime mai răspândite: (*h*)*orilcă/rachiu*, *tață/farfurie*, *galbeni/ parale/ bani*, *nun/nănași/nănașe*.

5. NUNTA

Săra, cînd vini dila cununiîi, făși măsă șēi mări. Îi șștiēști și, după șști, stau la măsă și mănîncă gîni. Ș-ăpu, după și mănîncă, iēu pahăru dūlși, mîesăni, și fîlicări cări iēu pahăru dau banî, cît îi lăsă iinima. După așēia apă sâ scol dila măsă și zūacă; cîntă mozîcăuți și zūacă, ū_sas-dôuă. Și gata. Pi urmă sâ-mprăștiîi nunta.

*Finca Dumitru Vechiu, 63 ani,
Larga, jud. Iași;
ALRT, p. 200-201*

Observații

A. Printre momentele ceremonialului de nuntă pe care subiectul le enumeră găsim: *cununia* (care are loc după-amiază spre seară), *cinstea*

(darurile miresei), *masa cea mare, paharul dulce* (denumire eufemistică pentru a indica momentul strângerii darului în bani de la meseni) și, în sfârșit, jocul care poate dura 2–3 ore și care încheie nunta.

B. Particularitățile lingvistice relevate de text se circumscriu celor semnalate pentru aria moldovenească.

- Fricativizarea africatelor prepalatale este constantă:

ĉ > ș: *fași, dulși, șas, după și și ĝ* (în text provine din arhaismul fonetic *ĝ* < lat. *j + ó*) > ž: *žuacă*

- Labiale în poziție de palatalizare sunt puține în acest text; se palatalizează *b + e, i > ĝ* în *ĝini*, dar nu există palatalizare în cazul fricativelor labiodentale *f: fițcari* și *v: vini*.
- Alte pronunțări moldovenești se întâlnesc la finală de cuvânt unde vocalele *a* și *e* se închid cu consecvență: *lasă, masă, cântă, pi, di la, fași, cori*.
- Lexicul prezintă elemente ale limbii populare. De remarcat că un asemenea element a devenit și neologismul *muzicanți* (pronunțat deformat) care în vorbirea de la sate tinde să înlocuiască cuvântul uzual până acum *lăutari*.

6. nuntă

[...] și dăcî kámî uómū...di dimineáŃi-ș_s_kámî neámurle lui/ș-
 ápă_pi Ńrmî/adúnî la dîsu cîn_o iě cu nuntî/cu múzicî/múzica cîntî/să
 dúșe la nun/și iě núnu/și l-adúși/și mai mútî lúmi s-adúnî/cu cárî_cu
 boi/c^{ll}_caj [...] cu conocás_șă sâ dúși la sócru șál nic//ș-acólo-î púnj la
 măsî/îi sárvestj c-o dulșáŃi-î púnj la măsî/...dúpa așéce scuáti žástrea
 afári/uo žuáci cum_îi după uobișéi/uo_așáđi-ntáj pi măsî-î spúni
 iertășúně/și pi-órm-o žuáci/ș-uo púnj-Ń_cári/și pleácă//cu tot_cu múzicî
 la sócru șal_mári//dúpa așéi sî-șepi nunta/cu nînáșîi cu tótú...d^{uc}_la

cununiĭ/gătęști nĭręasa s^sduc la cununiĭ vin ĩnapóĭ ĩ ĩ púnĭ la mási
iar/șĭ dúpă șĭ-i púnĭ la mási jőácĭ núnța pări-ș^ssári//dúpă așéĕa adúnĭ iar
núnu uáminĭ đĭn nou/șĭ dúșĭ acásĭ/ș^s-adúnĭ uáminĭ đęn nou/șĭ sócru șal
ńĭc șĭ șal mări șĭ v [k] s-adúnĭ toĭ^sla uę^ulőc^u//cĭę^z-adúnĭ toĭ^sla
uę^uloc/toĭ mesáni/púni mása/-i púnĭ la mási/li púnĭ vin/șĭ^li púni
mĭęcári/... dúpă uobi^snnuiĭĭ//șĭ mĭęcári sĭ fášĭ^lla núnťĭ//

[Ce se face?]

șĭ fášĭ sármáli/đsá fášĭ rášĭtúrĭ/sĭ fášĭ...cartófi/sĭ fášĭ uoréz^d...frip-
túrĭ/...cári^lvor fac^lșĭ mĭęcáricá//

șĭ dúpă așéĕe/dúpă șĭ sĭ...tér^mĭnĭ mása/di mĭęcát/sĭ-șępĭ dáre^a//dă
núnu-ntái/bacșĭ^ĭla...tĭnerĭ/cĭt^ălášĭ ĩnĭma//maĭ mult/maĭ puĭĭn/comăș
ńĭręșĭ...cadă^uurĭ//...pi ú^rmĭ dă/mesáni șĭĭlanť//li púni prosuápi-ę^gĭt/cári
ári/cári n-ári...nú^li púnĭ/...șĭ sĭ męrzĭ núnța pár^lla sfĭrșĭť//sĭ tér^mĭnĭ
męrg-o nuáptea^șéĕe ș-a dóua đĭ toátĭ^șșĭ...męrz^șș-a șęĭlántĭ nuáptĭ/
trę^sșĭ mĭntuĭĭ túmma marť [!//[...]

[Ce ai spus că-i dă miresei...?]

comăș//

[Ce înseamnă asta?]

dă-ĭ dă náșĭ-sa/rókĭ^ĭ//ș-ápăĭ dúpă așéĕe dă cadă^uurĭ^ĭ șĭ-ĭ șĭĭlanť//
dúpă așéĭ dă șĭ-ĭ șĭĭlanť//cári-ĭ lă...ĭs^lrúdi-ĭ dă cĭťĭ-o rókĭ^ĭ-ĭ dă...sárvĭșurĭ/
ĭ dă...vásĭ đĭ mĭęcári/căldărĭ uáli/șĭ sĭ maĭ dă//că^lla núnťĭ/cadă^uurĭ^ĭ//

Safta Onel, 64 ani;

Frunțișeni; com Grivița, jud. Vaslui;

TD Moldova I, 1, p. 71-72

Observații

A. Nunta descrisă în text începe duminică dimineața la mire, unde se adună neamurile acstuia. Sosesc muzicanții și toți împreună se depla-

sează la casa *nunului*. Apoi, alaiul merge *cu cai, cu care cu boi* și cu *conocași* la socrul cel mic; sunt serviți cu dulceață și se prezintă zestrea care este așezată pe o masă în casă. Se spun *iertăciunile*, zestrea este scoasă afară, jucată un timp și urcată în căruțe pentru a fi transportată la casa mirelui. În acest moment al relatării subiectul precizează: *dup-aceia se începe nunta*.

- Mireasa este gătită și împreună cu *nănașii*, însoțită de toți ceilalți, merge la biserică. După cununie se stă la masă, se joacă până seara; după o scurtă odihnă nunul adună iar oamenii și stau la masă toți la un loc, cu socrul mare, cu socrul mic.
- Mâncărurile sunt tradiționale: *sarmale, răcitur, cartofi, orez, friptură, care vor, face și mâncărică*.
- După ce termină de mâncat începe *darea*; primul care dă *bacșiș* tinerilor este *nunul*: el este urmat de toți invitații. Aici tradiția schimburilor este reciprocă: celor care oferă bani trebuie să li se pună la gât prosoape. Vorbitoarea observă însă că astăzi *dă prosoape cine are, cine nu, nu dă nimic*.
- Daruri primește și mireasa. Nașa îi dă o rochie, ceilalți, în mod deosebit rudele, îi dăruiesc *serviciuri, vase, căldări, oale* etc. Tradiția aceasta de a oferi cadouri miresei poartă numele în partea locului de *comăș*.
- După acest moment important nunta *merge până la sfârșit*, se continuă petrecerea și se *termină tocmai marți*.
- Examinarea acestei relatări arată o comprimare a timpului consacrat momentelor rituale care preced nunta; acesta se reduce la câteva ore în cursul dimineții de duminică, timpul consacrat meselor și petrecerii se întinde pe parcursul a trei zile.

B. Limba în care se exprimă vorbitoarea prezintă, în general, aspecte cunoscute, specifice ariei centrale a subdialectului moldovean.

- Fenomenul cel mai important, care cuprinde toate pozițiile, este fricatizarea africatelor prepalatale *č* și *ǰ*.

ê > ġ: *să duși, dulșată, uobișei*

ġ > ž: *meržă, zoacă*

- Palatalizarea labialelor este un fenomen prezent, însă situațiile întâlnite în text nu sunt prea numeroase; întâlnim *m* palatalizat în stadiu final: *hireasa, hie*, în schimb *v* în substantivul *vin* nu este modificat și nici *b* în cuvântul *obișnuință*.
- Arhaismul fonetic *ġ*, rezultat al unor schimbări fonetice regulate în trecerea de la latină la română, este prezent în situațiile așteptate:

lat. *d + e, i + voc. a* > *đ*: lat. *assediare* > *așeđa*

lat. *d + ě, ī* > *đ*: lat. *dextrae* > *đestre*

- Ca în toată aria moldovenească vocalele finale se înclid: *adunf, obisnuință, masă, puni, pi, spuni, mîncari*.
- În afara particularităților morfosintactice constatăm absența morfemului *pe* la acuzativul complementelor directe, exprimate prin substantive comune denumind persoane *ia nunul, adună nunul oamini*.
- Acordul în anumite structuri sintactice este diferit de cei din limba standard; astfel, uneori, pronumele *cari* prezintă o formă mai veche de plural: *cari vor fac* și uneori la indicativ prezent pers. a 3-a pl. nu apare desinența *-u*: *ceilalți dă*.
- În lexic câteva elemente regionale (cuvinte și sensuri) trezesc interesul: *bacșiș* „cu sensul de dar în bani oferit la nuntă”, *comaș* „darurile pe care le primește mireasa de la invitați”, *nuntă* „nuntași”, *nun* și *nănaș* „naș”, *răcitur* „piftie”.
- Neologismele sunt destul de numeroase în text și ele par a se instala în limbă ca elemente de vocabular necesare vorbirii locale; multe sunt substantive *cadou, muzică, rochie, servicii* (de masă) dar și verbe: *(a) termina, a servi*. Unele dintre aceste neologisme sunt pronunțate în sistemul vorbirii locale și cu forme gramaticale schimbate în raport cu cele admise în limba comună: *cadău, servișuri*.

7. nún̩ta

cum_sî_sî_fac-o nūnt-/ajîca?! sîmbîta/sâ_uo^rganizeázî bǎiétî/!
 cîñ_şási/şaptî ...pǎñ_la zéce//mérġ_cu cǎrúta/sâ_dúci la pǎdúri_adúc
 brazî/vini la mîręásâ cu_l̩ei/i-aşázâ_lă...puártă/şî_la mîręásă/şî_la
 nun^/şî_la mîre/sára sǎ fac fônî/cu fėti cu_bǎiétî/dîñ_cári_a dóua zi
 ân_ziua dǎ nún̩tâ sî pun îm_pépt/lă...bǎééţî şî_fėti//a dóua zi/...la uóra
 dóuîsprîzèci vine muzica/mérġî-ntǎi la mîre/cîn_aj^nġe_la mîre-l
 bǎrbêreşte/sǎ ráde/cum...sǎ spúni [!]/cînt-acólo iertáreş/dup-ája ęa
 múzica/şî mérġi la mîręásâ//la mîręásî_s-adún-acólo fėti/bǎééţ/feméi/
 bǎrbátî/şî copîi/.. şî bábî/pǎ_lîngǎ gǎrd [!] şî danşęázî júac-/acólo tuátî
 zîua//petréci/bea/mǎnîncî/vîñ_cu plocqáni/pîni şęara//cîn pleácâ_lă...
 cununîi/da//sǎra pleácâ la cununîi/sǎ cunúnâ/dup-ája sî [k] mérġi_lă...
 uo_sálă_dǎ...dǎs/mári-/acólo/úndî sę-aşáz-acólu mîesîli/stau lúmeş la
 másâ/dupǎ...ci térmîni másâ/inčepî şî_úmbli cu dǎru^/cu...dǎru/ca_sî
 strîngî bǎni//ęa_uo farfuriî/uoñ_cuoş/púni-acólo sári/pîini/...áltua_de-
 alǎtuşęa cu stîcla cu vîñ_cu...pa^hǎru/şî/...cînd_dǎ uómu bǎni/strîgî
 cît_s-a_dat_uo sûtî/dólu/cîñzé_şaptizéc/depîndi/ dúpǎ_uom//iél cîñstéşti/
 -î mulţuméşti şî mérġi mai dǎpártî//pîni s-adunǎ_la toţî...uámîni//
 cǎre...términǎ dǎru de...strîs//dupǎ áęa...mérġi_lă...mása núnúle/
 ânúmǎrǎ bǎni toţî/cît_s-au_adunát^/sǎ scuátǎ núnú ám_picuşare/şî
 mulţuméşte_lă..lúmeş cǎri-a_fos^lîñ_sálǎ pêntrú ajutoru cǎri_a ajutorát
 acéştiş;doi tinerî//dup-áęa sǎ fáéc ziui/şî_tuátǎ lúmeş mergê-acásî//

[Cum se dezgǎteşte mireasa?]

[...] dúpǎ cî...uo-mbróbodǎ-î_ia vóiu dúpǎ cǎp_âi púnî náşa
 uum_badic/şî-i púnî vól^_la_áltǎ fǎtî d-acólo_dân...sálǎ//

[De ce.. ?]

aşá sã búni//luom [ɛ] [k] ia fúanda dẽ la mire/şi-i_îl púne la um
bãiat/şi-atúnca j^ĩ uácî-un danş^z doi acólo/fát-âca şi cu bãiatũ...şi âca...
s^uĩnt^l feméi/nú mai sînt_ĩ...mîreása nũ ma_je mîreásã-i/femée-acúma//

{Dar pînã cînd i se zice mireasã?}

pãn-a-mbrobodi^t_mîreása//[...]

{Nu ai spus... cum se gáteşte mireasa?}

cú_ sã gáteşti mîreása? uo gáteşte_ lã...ĩ_ziua...//dẽ...cînd_áre
núnta/uo gáteşte_cu rókiiç albã pãnã-m_pãmînt/şi c-uo_vol/luŋ^g_pã
cap/şi_c-o f^loáre/dã mîreásã/c-âşã...rotúnd_pã cap/şi c-un... [k] uo
b^lpetçálã//dã j^ĩ os_şi pãnã...sus//aşá uo-mbrác-o mîreásã//

*Tănase V. Anica, 40 ani;
Caşin, jud. Bacău;
TD Moldova I, 2, p. 154-155*

Observații

A. Persoana care a relatat acest text însumează caracteristicile informatorului 5 (femeie între 35–45 de ani) din lista de 8 informatori – stabilită pe baza criteriilor de vârstă și sex – care au fost investigați în anchete pe teren efectuate în vederea culegerii de texte dialectale pentru Arhiva fonogramică a limbii române (AFLR).

- Nunta în satul Caşin, jud. Buzău; începe *sãmbãta* când 5–10 bãieți trebuie sã aducã de la pãdure brazi pe care îi așează la poarta caselor locuite de principalii protagoniști: mireasa, nunul și mirele; brazii au nu numai funcția de a marca niște locuri importante unde are sã se desfășoare nunta, ei mai au și o funcție simbolicã, care trebuie interpretatã și corelatã cu simbolistica mai generalã a bradului în ansamblul tradițiilor și obiceiurilor populare practicate cu ocazia marilor evenimente ale vieții satului; ordinea în care brazii sunt instalați

poate fi relevantă pentru protocolul tradițional. În aceeași seară tinerii, fete și băieți, confecționează *funde* pe care nuntașii le vor purta a doua zi în piept.

- *Duminica* la ora 12 odată cu sosirea muzicanților are loc *bărbieritul* mirelui, *se cântă tertarea* și se pleacă cu muzică la casa miresei. Aici se joacă și se petrece *toată ziua: vin cu plocoane până seara când pleacă la cununie*.
- Petrecerea de nuntă are loc într-o sală mare unde sunt așezate mesele. Când se termină ospățul *începe să umble cu darul ca să strângă bani*. Cel însărcinat cu acest rol are o farfurie (pe care se pun bani), un coș cu *pâine, sare și vin*. Fiecare mesean care dă dar este cinstit cu vin și i se mulțumește. La sfârșit, nunul numără banii și apoi se scoală în picioare și *mulțumește la lumea care a fost în sală pentru ajutorul care a ajutat aceștia doi tineri*. Când se face ziua nunta se încheie.
- La solicitarea dialectologului, vorbitoarea dă unele detalii despre *cum se gătește mireasa*, detalii din care constatăm influența covârșitoare a modelului de la oraș: *rochie lungă albă, voal lung pe cap și c-o floare de mireasă așa rotundă pă cap și cu o beteală de jos și până sus*.
- *Dezgătitul* miresei presupune schimbarea voalului cu un batic și astfel se consfințește prin gest că *mireasa nu mai e mireasă e femeie acuma*. Gestul acesta este împlinit de nașe, iar voalul scos i-l dă unei fete *de acolo din sală*. Obiceiul locului cere însă ca și funda mirelui să fie pusă unui băiat din sală. Cei doi tineri trebuie să joace un joc împreună. Este evidentă valoarea simbolică a noului cuplu destinat să sugereze perpetua dinamică a formării perechilor.

B. Textul este, sub raport lingvistic, o împletire de particularități moldovenești cu particularități caracteristice ariei sudice a dialectului dacoromân.

- Printre particularitățile moldovenești se înscriu închiderile sistematice ale vocalelor la finală de cuvânt: *termină, masă, mireasă, dansează. puni habi șasi, șapți* și monoftongarea diftongului *șă* în *sara*.
- Particularitățile muntenești sunt numeroase; cum limba literară are la bază subdialectul muntean, evident că particularitățile pe care le vom nota mai jos se regăsesc și la acest nivel.
- Absența palatalizării labialelor este un fenomen general *mire, mireasă, picioare, copii, vine*. Uneori apar forme hipercorecte în care iotul este eliminat *pept, bărberește* arătând astfel o tendință de depalatalizare forțată din partea subiectului.
- Absența fricatizării africatelor este un fapt mai puțin așteptat. Africatele prepalatale *č* și *ğ* rămân nemodificate, ele având trăsături articulatorii identice cu cele din limba literară și din graiurile muntenești: *aiča, începi, petreči*.
- Absența fonetismului arhaic *đ* și trecerea lui la fricativa dentală *z*: *ziua, zețe, șaptezeci, așează*.
- Apariția diftongului *âi* în *pâine* este neobișnuită pentru aria moldovenească.
- Pronunțarea dură a lui *d* în prepoziția *dă* este de asemenea atipică în Moldova.
- Din punct de vedere al construcțiilor gramaticale remarcăm dativul popular analitic: *pune în piept la băieți, mulțumește la lumea...*, construcție curentă în aspectul vorbit al limbii din toate regiunile.
- Acuzativul complement direct nume de persoană, este construit fără morfemul *pe*: (*mulțumește... pentru ajutoru care*) *a ajutat aceștia doi tineri*.

- Lexicul conține, în general, elemente ale vocabularului de bază. Atunci când vorbitoarea are impresia că cuvântul are o circulație mai restrânsă îl reia printr-un sinonim: *il bărbe-rește, să rade cum... să spune*. Regionalismele lipsesc, în schimb o anumită modernitate a textului este dată de o serie de neologisme: *dans, depinde, fundă, rochie, sală, termină, voal*. Neologismele prezintă uneori genuri diferite de cele din limba comună: *vólu, joacă un dans, doi*.
- Deși există o serie de „muntenisme” certe în acest text, ni se pare că absența moldovenismelor (în special în cazul principalelor serii consonantice în raport cu care s-au stabilit principalele subunități dialectale ale dacoromânei) și prezența în aceste cazuri a pronunțărilor literare sunt determinate de tendința vorbitoarei de a utiliza modelul limbii literare, învățat în școală. Modelul școlar este dominant și este evident în modul cum femeia își spune numele: *Tănasă Ve Anica*. Evitarea pronunțării locale se face în exces, ajungându-se la pronunțări hipercorecte: *pept*.

8. núnța

[Spune...tot așa cum ne-ai povestit asta³...cum se face o núnță..

aici în sat. De sîmbătă.]

dî_sîmbîră?//ăpăi_di sîmbîtî/...mîr!li vazică//mîr!li...ări...lă^uutarî-acóle/iě_lă^uutări/sî dúcî_la mîrșási/făcî vędri!...ășă_uō...[ε] petré^éri...știî tot tînrețu//flăcăi/ășțea...//...a dóga_zî/s_dú^éșî la mîrșási...//

[De duminică dimineață...]

³ Este vorba de textul înregistrat imediat anterior [Obiceiuri la naștere].

dî_ûminicî diminecăî pleacăî_cu_lă_ŭutări s_dûsi la nun_ŷ/cînt-acól_
la_nun_păr_sî strîzi tuátâ...p_rîteniîă...núnuluj/ştiţ/...lúmeă tuátâ/şî de_
acóleă pleacă_la mireásâ//la mireásâ-ŋhobotezăz-/acólo_toátă lúmeă_
tot_tineretu/ştiţ/núnt-/afărî_tot...//

[Cine o înhobotează?]

núna//núna...

[Şi...mai cu cine?]

cú préténiîi iî acól_ cu tuátî tineretu_iî acól-aşă//

[Da?!]

şî_dî-écóleă/pleacă_la biséricî//tot_cú_núntî_cu_tot_tineretu_şî...
sî_cunúni_şî...ăpăi vini la miri-acási//

[Numaidecît la el se face ..nunta?...la mire?]

[ε] [la] mireásâ_sî fáşi păn_la dó_ŭuşpi/duminica//pi_ŭurmă/
sâ_dûşi_la biserică/şî_de-acól_dî_la bisericî vini-acásă_cu_nireása//
cununăt_găta_tot_aşă/şă pi_ŭurmă_la_niri/să aşéazi_săra: meásîli/
vini_núnu/iăr_cu tuátâ...[ε] núnta [k] préténiîa cári-ø [ε] ŭo_ădús-o c-
ø-adúnát-o lúmeă_acólo/ştiî_tuátî...

[Da! Oamenii lui.]

ášă_ŭámîni_luj/şî sócri_cu nîa [k] c-ŭámîni_luj_şî...fac_ŭn dóuî
cămîri-n_triî_cămîri_púnî_meásî_ştiî [!]...//

[Da!]

şî_sî strîng_la...adúnáră-i_acól_lă măsî_ştiî...//

[Da.]

dúpă_çi_gătéşti_năsa/la noi_sî_măi fáşi puţin dări-eşă//ştiî
dî_maj_dă...//

[Cînd se face dare?]

dîpî_îî_îî gătéşti mása//

[Da? Şi...cum se face?]

nûnu-ădúnă/şî_úómú_dă'//[...] mérzi núnu pî_la mîésî⁴//ruát-aşá//
pî_lîngî_uámi⁵//mérzi núnu//...pî_lîngî...//d-eşémplu-s męsilî_lă
rînd_ştiş?...//

[Aşa⁵.]

şî_mérzi_núnu pî_scă⁶u⁶lî_álea pî_côlo⁶/la fiştiçàrî_cu fãrfu-
rîia_cu...lă⁶utári cárî_cu_poftéşti/áltu lă⁶utári⁶ poftéşti_áltú nu/şî dá
acolo//cári-o sûtî cãrî_îi⁶zác cãrî_trîi⁶zâs_cum iará-nnai⁶intî_cúm_
puátî//...ăşá//după îi sî gătéşti...dáre⁶a ásta/strîzi męsilî/şî fîli tî⁶năr fîli
bãtrîn/ári_plăşérî_sî_fáci danş⁶//ş-ăl fáci danş...pãrî lun⁶î_sár⁶ [!]
núma danş fáşî//şî_îáca-î núnta [!]

*Catrina Maftci, 69 ani;
Păuneşti, jud. Vrancea;
TD Moldova 1, 2, p. 85-87*

Observații

A. Scenariul desfășurării unei nunți în jud. Vrancea cuprinde, în relatarea Catrinei Maftci din satul Păuneşti, următoarele etape.

- *Sâmbăta* nunta se porneşte la mireasă acasă când mirele vine cu lăutari și face vedre. Tot aici se adună tineretul. Semnificația simbolică a momentului nu este relevantă. Vorbitoarea, după o ezitare, se mulțumește să spună... *aşa... o petrecere*.
- *Duminică* dimineața alaiul cu mirele și cu lăutarii pleacă întâi la nunta; aici se strâng prietenii nunului, și își lumea toată

⁴ Reia descrierea obiceiului după o discuție cu anchetatorul, care a trebuit să insiste pentru a o convinge să povestească mai amănunțit.

⁵ Gest sugestiv al anchetatorului.

⁶ Arată spre scaunele așezate în jurul mesei din camera unde înregistrăm.

și împreună se deplasează la casa fetei unde are loc *înhabotarea* „îmbrobodirea cu tulpanul de mireasă”. Operația este făcută cu solemnită de *nună* și de *prietenii* ei în fața asistenței formată din tineret. Petrecerea continuă aici până la ora 12 când se pleacă la biserică.

- După cununie, nunta vine la casa băiatului; seara la miri acasă se întind mese în două sau trei camere. Din nou vine nunul și împreună oamenii care au fost chemați se așează la masa să *strâng la... adunarea-i acolo la masă, știi*. După ce se termină masa se face *puțină dare*. Cel care adună darul merge *roată* pe la toți nuntașii cu o farfurie și cu lăutari. După strângerea banilor mesele sunt strânse și *fie tânăr, fie bătrân are plăcerea să facă dans*. Jocul durează până luni seara: *numa dans face și iaca-i nunta*.

B. Limba folosită în relatare de această femeie prezintă un amestec de caracteristici moldovenești alături de unele elemente din aria sudică; se manifestă de asemenea o tendință de apropiere de formele utilizate în limba comună.

- Fenomenul de fricatizare a africatelor prepalatale *ĉ* și *ĝ* este un fenomen care se întâlnește frecvent în pronunțarea femeii.

ĉ > *ș*: *duși, fași, petreșiri*

ĝ > *ȝ*: *strîȝi, merȝi*

Africatele fricatizate alternează în text în situații în care africata se păstrează nealterată:

după ĉi, faĉi, duĉi

- Palatalizarea labialilor apare rar în vorbirea interlocutoarei în cazul bilabialei *m*: *niri*. Formele cu labialele intacte sunt, însă, mai numeroase: *fi, fișticari, vini, mireasi* și chiar *miri*.
- Închiderea vocalelor neaccentuate de la sfârșitul cuvintelor este un fenomen relativ constant: *mireasă, tuată, nunți, pușni, fași, dari, cari* etc.

[Și cum se cheamă aceia care...?]

v^uórnj^sΨ//

[Și fetele...?]

lă_f [ε] [k] fî^tîlî s^ur^uó^rîⁱ_di [ε] mⁱrⁱásⁱ_șîⁱ_diⁱ_mírî!// dⁱp-
eș^cî^é...ne^e dú^sim^u...dⁱnⁿ_nou...c^u_mⁱí^rlî sau cu mⁱí^rí^asa diⁿ_cá^ri pá^rte
șⁱntém^e k^emá^t_nⁱ_dú^sim^u...șă...s^up^étrésⁱm^u_pânî [ε] [k] nⁱi p^étrésⁱm^u
lăⁱ_cⁱ acásâ pⁱn^u-u^o_adú^si mⁱr^eása ..sau mⁱí^rlî...iⁱ-adú^si [k] u^o-adú^si
mⁱr^eása/la i^él^u/pⁱ-ú^rmî p^étrésⁱm^u pⁱnîⁱ_sⁱá^ra...jucám^u...! laⁱ_i^él^u_acás-
ac^uó^o/p^u-ú^rmî sⁱá^ră...nⁱ_dú^sinⁿ_dinⁿ_nou...lă...laⁱ_má^sa ș^e_má^ri/^uú^undi...
ac^uó^o/n^oi stám^e laⁱ_má^si...d^opárti.../tín^erî á^stⁱé/șⁱ...Pⁱ-ú^rmî dăm^e dá^ru.../
cîn^d [ε] vinⁱ ca șⁱ_d^ea dá^ru_șⁱ...dⁱpⁱ_șⁱ_dăm^e_dár^u/jucám^u!// pⁱnîⁱ_lă...
dó^uș^pi nuá^ptea/ u^unu/dó^uș^p/pⁱnⁱ_cîn^d_p^utⁱém^u sta/șⁱ_pⁱ_urmă... dimini^eăț^ă
vinⁱm^e acásⁱ//

Meronică C. Ion, 19 ani;
Rotileștii Mari, com. Cîmpuri, jud. Vrancea;
TD Moldova I, 2, 168-169

Observații

A. Această relatare scurtă aparține unui tânăr de 19 ani (subiectul nr. 4 din lista informatorilor stabiliți prin metodologia anchetelor în vederea constituirii Arhivei fonogramice a limbii române).

- Deosebit de interesantă pentru psihologia informatorului este selecția pe care o face în relatarea momentelor din ceremonialul de nuntă. El are în vedere îndeosebi nunta ca *petrecere*. Obiceiurile tradiționale aproape sunt ignorate. Atunci când amintește vreunul este pentru a releva rolul tinerilor, în special al băieților în desfășurarea respectivului obicei. Nu există însă, nici în acest caz, vreo referință la valoarea lor simbolică.

- Tinerii aduc sâmbătă brazi, pe care îi instalează la poarta mirelui, a nunului și a miresei. Tot ei însoțesc duminică dimineața zestreă până la viitoarea casă a mirilor. Apoi după cum au fost chemați merg la mire sau la mireasă acasă; aici li se pun flori în piept.
- Cavalerii de onoare se numesc pe plan local *vornici* iar domnișoarele se numesc fie *surori de mireasă*, fie *surori de mire*, după cum este cazul.
- *La masa cea mare* tinerii au un loc special destinat: *noi stăm la masă deoparte... tinerii ăștia*. După ce dau darul, ei rămân să joace până după miezul nopții și chiar până dimineața.

B. Particularitățile lingvistice evidențiază, ca și în textul precedent din jud. Vrancea, același amestec de trăsături ale ariei sudice și ale celei moldovenești.

- Africativizarea dentalelor este un fenomen prezent în vorbirea tânărului: *dușim*, *dip-eșéie*, *petreșim*; rar întâlnim o africată nemodificată: *dip-acééé*.
- Seria consoanelor labiale rămâne nealterată în cazurile în care, în Moldova, apare palatalizarea acestora: *mireasa*, *miri*, *vini*, *vinim*.
- Uneori în transpunerea fonetică, dialectologul a notat o pronunțare muiată, care însă nu schimbă seria consoanei: *mîrili*, iar alteori forme hipercorecte cu depalatalizare: *pept*
- Închiderea vocalelor neaccentuate, în special a celor finale este curentă:
 - ă > â, î: *acasâ*, *dimineață*, *pânî*, *masî*, *acasî*
 - e > i: *dușim*, *miri puni*, *undî deoparti*
- Fonetismul arhaic *ǰ* îi corespunde fricativa dentală z: *zestria*, *a douua zâ dimineața*.

- Vocabularul utilizat este vocabularul de bază al limbii române, fără elemente cu circulație locală și fără elemente neologice (excepție face formula *de exemplu*).

10. núnța_la_Sovéja

ia_nói/la_Sovéja/núnța încépe de jóia//jóia se fáçē la [ε] mîirçásă/
batísta//sîn^l_pátru fîéte cáre...fac_î colțurli batístei/ápoi_uo [ε] cos/și_îi
fac_î colț pe de márgînă//ápoi_î servéște la mäsă/î după_çe_víne mîirile/

[Joa asta!]

jóça/î...víne mîirili cu [ε] cadóuș cáre_îi_1-adúce/...cu vqála/cu
pantófi/cu_îinélú_cu...tuáte_álea/și...púne la mäsă/servesc_î...fîétele cū
[k]_și_flăcáii_cu...prájíturí/cu_çorbă/cu...cu_tót_çe [ε] íește posib^l
ia_uo_mäsă/și...

[După aia?]

dúpa_ája/stă să térmíne barísta/și_pleşcă acásă//

[Dar ce fac, atunci o cos?!]

uo_cós//

[Atunci o cos!]

puș_flúturí_și_mărgéle//

[Așa!]

și_víneri/se fac_î...brázii//la brazí/iau párte_și_flăcáii/_și_fiéte//și_sîé...

[Cum se fac? Povestește pe larg, că noi n-am văzut niciodată cum
se face și nu știm.]

lă_brazí_î zíua/juácă [ε] íește...joc//la...la_núnță//și_flăcáii/și_fiéte/
și_tinerii_mai...nói_căsătoríi/...și...víneri_sęára/ies^t [k] sînt_víedrele//tót
că...îj_contínuáręa brázilor//î la...víedre/víni mîirile cu...náșu/cū...náșu

lu [ε] năș^î-su/...și năș^î-să...toț^î/jocă ȳo sîrbă/toț^î împreună/ăpoi ȳo
 hóră/um_{vals}și ȳun_{tançóu}/și-ăpòi pleacă nășu cu nășa/și rămîn
 tinerii îñ_{contînuare}//védrele țin_î pînă_{la} ȳóra dõuȳ_{la} trêi/...cam
 așá//ȳóra...pòtrivitâ//

[Așa.]

ăpoi_i símbătă/árē...páȳuză/...ȳo zi/și duminică...diminçáta la
 ȳóra ȳopt/inçépe iarăș^î//tinerii_i...î sátȳlui/sînt îñvitáț^î...și duminica/la
 nuntă/și...î dâñșáz-acólo...tot_{felu} de...

[Unde e asta?]

la_{mîrșásă}//la mîrșásă-n^t [k] la mîrî-ntăi/ăpoi_{la} mîrșásă/după
 êe_{să} mûtă to^t jocu/î...viñ_{și}...qámen^î diñ_{sat}/cáre sînt îñvitáț^î la
 nuntă ca_{să}...dărújáscă/și...pînă la ȳóra [ε] dõuȳ_{la} trêi/...aprqápe_{la}
 pátru/ține dâñsu//ăpoi_{vîne} mirîli cȳ [ε] cáii/și cu nășu cu năș^uî-sa/...și
 [k] sã_{șea} m^îrșása//îna^îintē d-a lua m^îrșása/ă...jocă_χȳóra//așá sã^ē spunē
 la noi//cã...mã...mã_{dúc} la ȳóra//sã_{vã^d}hȳóra/m^îrésî^î//și jocă_χȳóra/
 apòi_i se_iártă/fac^î iértácún^î cu [ε] m^îrșása ma^m [k] cȳ_{máma}/cu
 táta_{cȳ} fraț^î/cȳ_{suró} cȳ_{ci} [k] büníc cȳ_{ci} aȳ...[k] ári çá/și_{ăpoi_i}
 pleacă m^îrîrle cȳ_{m^îrșása}//jocă_{î^m}noapte_ă ája...jocă [ε] la iē^l
 acásă/ăpoi_i îñ_{contînuárē}//lún^î//

lúneă/se [ε] dúce_{la} n [ε] [k] m^îrșása la n^înăș^î-sa/ă...dã_{dárȳ} çē-a
 avú^t dã_{dát^u}/și_{ăpoi}...pleacă//o [ε] servéști la mäsă cȳ_{ce} ȳo servéști/și
 pleacă//marț^î/iär sã^ē dúce//tót_{ia} năș^î-sa//ăpòi_{dã}...dã_{marț^î}/sã^ē nia_{dúce}
 și_{jóșea} //și_{jóia}-i dã...năș^î-sa ȳo gîsc^î/ȳo gâjină/çē...puáti...ș-așá a
 foș_{nunța} la_{Sovēja}//

[Tinerii se duc noaptea... la nuntă?]

să du^c//da núma cárı-s ıııvıtáı!//ıııvı [k] çu ıııvıtáııı//nú çu [k] la
noi ıı dâ uobıçéı/cũ... vın^u/aşá sã ııvıtã vınerı!

[Şi cine invitã?]

sóra mirésıı/a mıruıııı...ã [ε] nep^uót aşá.../u^o verışqárã...//

[Şi...ai văzut vreodatã cum se gãteşte mireasa?]

aıı vãzút//aıı vãzút!

[Cum se gãteşte? Cine o gãteşte şi cu ce?]

mıııreçasa/u^o gãteşte u^o feméıç care [ε] ştııç//

[Nu naşã-sa?]

nú!//naş^ı-sa u^o dãzgãteşte!//ã...ıntãıı/u^o pıãptãná/u^o...u^o fãc-clıca
la...ııurıçke⁸/cũ...agrãfe/cu...tot félu çç...//u^o-ııçreştıı cu dr^uótıı/şı ápoi
ıı-ııplereste páruııı fãçe cuãde/şı-ıı fãçe cuoc//ıı púne florııııç cuoc/
cuişqóre/şı...ııı fãçe cuócu/púne gçrlanta/şı ápoiıı...u^o aşázã cu... cuişqárııe
pe_la ııurék/cãre númaj sã [ε] se pun dasúprã...ııpã çç_sã_púne val^u [k]
vqála//ıı] noiıı [k] pa ııúrmã u^o aşázã/u^o-mbrãcã/cũ cãmãşa/cu fıúota/
çu_ķeptãrica.../cu [k] ııı púnı çerçéı la ııurıçke/ıı mãrgéle/còliıçr/tot çç are
ça//şı ápoiıı...ııı toárnã s_sã spēle/cuiııã...gãtıı-o/

[Cine-ı toarnã?]

mıııreçasa//

[Femeii accleia?]

da//şı-ıı zıçç „mulţumés^c”_şı ápoi pıçãcã⁹//

[Şi cınd se dezgãteşte?]

dumınicã nuãptça//dúpã núntıı//dúpã...da//

[Ai văzut cum se face?]

n-ãıı vãzıt!

⁸ Gest.

⁹ Şoptit.

[N-ai văzut asta.]

nu//

[Dar ce face... se îmbracă cineva mireasă, după ea?]

nu!//

[Nu?! Nu se obișnuiește să-i dea... voala ca să o pună cineva?]

nú_dă!/nu!//

[Nu se dă pe aici, nu...] ¹⁰

Guică Mița, 16 ani;
Soveja, jud. Vrancea;
TD Moldova, I, 2, p. 218–221

Observații

A. Informatoarea este o tânără de 16 ani. Selecția fenomenelor și comentarea lor sunt elemente care pun în lumină psihologia acestei generații în legătură cu ceremonialul de nuntă. Textul este interesant și pentru că desfășoară un calendar al obiceiurilor care se întinde pe o săptămână.

- *Joi* înaintea nunții, la mireasă acasă patru fete fac batiste pentru a fi puse la nuntă în piept; tot la casa miresei sosește mirele cu *cadoul care i-l aduce... cu voalul, cu pantofii cu inelul cu toate alea*. Tinerii împreună cu cealaltă asistență se așează la masă. *Se servesc (...)* prăjituri (...), ciorbă (...) *tot ce este posibil la o masă*. După ce se termină cu făcutul și împodobitul batis-telor, tinerii pun fluturi și mărgele și pleacă acasă.
- *Vineri* dimineața se fac brazii; la acest moment iau parte flă-căi, fete și tineri recent căsătoriți care joacă; *vineri seara* mai este și un alt obicei *vedrele* la care, pe lângă tineri, participă și nașii; joacă toți împreună o sârbă, apoi o horă, un vals și un tangou. Nașii pleacă și rămân tinerii să petreacă. *Vedrele* țin până la ora 2–3... *cam așa ora... potrivit*.

¹⁰ Subiectul confirmă prin gest, dînd din cap că nu.

- *Sâmbătă este pauză.*
- *Duminică tinerii sosesc pe la ora 8 dimineața la casa miresei, unde prind a juca; în acest răstimp vin oamenii, care au fost invitați, să dăruiască. Dansul ține până la ora 2 la 3 ..aproape patru, când vine mirele cu caii și cu nașu cu nașf-sa... să ia mireasa. Înainte de plecare are loc hora miresei, se fac iertăciunile și pleacă. Jocul în noaptea aceasta este la mire acasă.*
- Luni mireasa se duce la nași cu darul și aici are loc o masă.
- Marți din nou mireasa merge la nași.
- Joi este ultima oară când mireasa revine la nași. Ea aduce acum un plocon, o găină sau o găscă și astfel se încheie calendarul de nuntă.
- Lectura textului arată că, în general, în relatare sunt reținute acele elemente la care iau parte tinerii; fata este, de asemenea, preocupată să prezinte ceea ce face mireasa. Despre ansamblul tradițiilor, al elementelor simbolice și rituale nu se comentează și nu se explică nimic. Cununia religioasă este complet ignorată.
- La insistențele dialectologului – un dialog care în partea sa finală demonstrează un efort aproape inutil de a mai obține alte date de la informatoarele, care se mărginește numai la scurte răspunsuri afirmative sau negative – mai aflăm că:
 - mireasa este îmbrăcată de o femeie, iar nașa participă numai la *dezgăt*
 - îmbrăcămintea și podoabele miresei includ atât elemente tradiționale cât și elemente mai noi; aceasta poartă *cămașă, fotă, cheptărică*; este pieptănată cu *coc* din cozi împodobit cu flori prinse cu *cuișoare* „agrafe” Părul este încrețit cu *drotul*. Deasupra i se pune *gherlanta* „ghirlanda” și *voalul*. Odată terminată această operație, miresei i se dă apă să se spele.

B. Din analiza particularităților de vorbire a acestei tinere se observă tendința ei de a evita multe dintre trăsăturile vorbirii moldovenești.

- Africatele prezintă trăsăturile pronunțării literare și își mențin caracterul palatal: *se făce, će, corbă, mărgele*.
- Labialele nu se palatalizează: *vine, potrivită, mireasă, mirili, piaptână*; singura formă palatalizată apare într-un cuvânt (diminutiv) popular care denumește o parte a costumului popular *cheptărica*. Stadiul de palatalizare, în acest caz, este cel final, caracteristic aricii moldovenești.
- Fonetismului arhaic *ɟ* a fost înlocuit în toate situațiile cu fricativa dentală *z*: *ziua, zice, brazi*.
- Cuvântul *seară* apare cu diftong ca în limba comună.
- Dintre particularitățile moldovenești mai frecventă este închiderea vocalelor neaccentuate: *colțurli, mirili, mirile, potrivită, să vad. corbă*. dar și în acest caz pronunțarea literară este predominantă.
- Formele gramaticale sunt fie cele din limba comună, fie unele cu circulație mai largă în vorbirea populară. O construcție literară este cea cu infinitivul după locuțiunea prepozițională *înainte de*: *înainte de a lua mireasa*. În acest exemplu observăm și tendința vorbirii populare de a evita morfemul *pe* la complementul direct în acuzativ al substantivelor comune ce indică persoane.
- În vocabular există în raport cu lungimea textului și natura subiectului elemente neologice: *dans, dansa, coc, în continuare, ghirlandă, este posibil, invita, invitați, invitație, oră, a servi (la masă), voal*. Uneori neologismele prezintă pronunțări mai vechi *gherlanta* sau schimbări în formele morfologice *voala*.

11. sáră dî_vlédri

sáră dî_vlédri/s-adúnî fîmėjîlî lă_núna_êe_mári/la_suácră_êe_mári/depíndî_úúnî-î...puoftítî//şî...juácî-ác^uól^o şî_petrécî la_nún^a_êe_mári/ pî_úúrmî sî_dúci la_suácră_êe_mári/nún^ă_cū...bíninţálés! c-o_găinî_cu...ploc^uón^u êevá/nî_dúfîm la...//şî_pî_úúrmî nî_dúci^u la_suácră_êe_mári//şî-ácólu_îár_î...dám_plocqánîli/lă_suácră_êe_mári/pî-úúrmî_î_intrî_la_másî/tuátî...lúme^e şî...sărvim^u...^pbumbuáni/răkiu_u...yín^u/...şî_pî_úúrmî_ă...juácî...//nú/tuátî!//núna_êe_mári_cu...surórlî_c^u_cumnătîli/cu...cumlétîli/juácî_cu...mîrîli/pin_nîj^uo^cu/pî_úúrmî_cu_nîreása.../juác-ăşă_cu_tófi...//atî^u!

[Sînt şi femei, şi bărbaţi? Sau numai femei?]

şî_bar [baţ]//dă_bărbăfi_rămîni_la_núna_êel_mári//dăcă.../şî-î_kăr_la_sócră/dácî_sún_bărbăf/nu_s-amlétîcî-n...núna...fîmėjîlî...//juácî_fîmėjîlî...//atî^u/sî_dîstreă^{zî}...//î-a_lör^u!//sáră...dî_vlédri [!]

Tudorachi T. Mărina, 37 ani;

Cuca, jud. Galaţi;

TD Moldova I, 1. p. 149-150

Observații

A. Relatarea se concentrează asupra unui singur obicei *seara de vedre* la care în această zonă participă în special femeile (*surori, cumnate, cumetre*). Petrecerea începe la *nuna cea mare* continuă apoi *la soacra cea mare* se merge cu o *găină* cu...plocon ceva. Soacra cea mare primește plocoanele și își servește musafirii cu *omboane, rachiu .. vin* și pe urmă *invitatele joacă cu mirele prin mijloc, pe urmă cu mireasa: joacă-şa cu tofi, atât.*

B. Din punctul de vedere al plasării în spațiul lingvistic dacoromân, textul provine din zona sudică a subdialectului dacoromân la limita cu graiul muntean vorbit în zona dobrogeană. Particularitățile lingvistice -- îndeosebi cele fonetice -- întâlnite ilustrează această poziție.

- Pronunțarea africateri *ê* (singura care apare în text) se face în manieră sudică, tipică subdialectului muntean și limbii standard *petreêi, êeva, duêim*.
- Palatalizarea labialelor este un fenomen prezent și se realizează în stadiile caracteristice subdialectului moldovean: *ñireasa, ñijlocu, yin*, chiar dacă răzleț apar și forme nepalatalizate *mire*.
- Dintre fenomenele care caracterizează vorbirea moldovenească mai notăm monoftongarea diftongului *œa* în *sara*, trecerea lui *ă* protonic la *a*: *barbați*, ca și închiderile frecvente ale vocalelor neaccentuate (în special în poziție finală): *găinê, tuafê, poftiitê, adunê, ducim, petreci, dâ, cea mari* etc.
- Pronunțări muntenești sunt considerate închiderile duble la pluralul substantivelor articulate cu articolul hotărât *le*: *plocoanili, cumetrii, cumnatili* uneori urmate de sincopă: *surorli, mirli*.
- Din terminologia nunții reținem denumirile câtorva perechi de actanți menționați în text: *soucra cea mare – socrul cel mare, nuna cea mare – nunul cel mare* pe lângă cei doi protagoniști de bază: *mireasă – mire*. Dintre rubedeniile feminine sunt menționate cumnatele și cumetrele „cumnate”. Darurile pentru socrii și nuni sunt numite *plocoane*. La petrecere se servesc *bomboane* (ca element de modernitate), *vin și rachiu*; *rachiu* este un cuvânt de origine turcească care în vocabularul de nuntă intră într-o serie sinonimică alături de *vinars, horicâ, țuicâ*, întâlnite în alte zone.
- În text intervin și câteva neologisme care ilustrează tendințele de modernizare a lexicului și la nivelul vorbirii populare: *bomboane, depinde, distra, servi*.

p^uopóu ac^uólo [!]/șă_sî_dîgătiéști níreása/ac^uólo...¹² âi_púnî_pî_
^uúrmî cum íeră_naiîntî!//da_acú_nu_sî_mai_púnî!//acú...[ε] ís [ε] çuçuáni
 tqátî!//stău_c^u_cápu_g^uol^u!//înnaiînte_sâ_punîé.../și-i_făcê_uo_brobuádi
 álbî-așă_c^u_pięteálă/cu_uo...^uo [ε] ásta_la_márgî_n-așă_dîé [ε] î
 b^uorm^uo^uíci/cū_sî_sp^unié_íĕ...la_noi_înaiîntî//da_acúșa_nú_mai...!
 acu_c^u_cápu_g^uol^u.../pî_úúrmâ_dî-ęcóle/-î_dis [k] sî_scuálâ_dîpî_
 scáuq^u/dîpi_s-a_sculát-^uo_dîpi_scáuq^u_îi_íé...[k] íș_íĕ_uo_stéclâ-m_
 mínâ_și_încîĕpî_sî...ĕîņstîascî/împriğúr^u//t^uos_núnî_cári_sînt_acólo/
 și_núni-î_dă_cîti-om_bacși^ĵ...//dîpi_sî_i-ĕ...ĕîņstî_a_terménát_cu_
 núnî-ęc^uólo/dî-ęc^uóle.../trĕc_și [ε] sî_duc^u_la_j^uo^{cu}//dîpi_ĕi_sî_juáci/
 [ε]ĕî_dîspri_zîú^u.../dîņspri_zîú^u/dî-ęc^uóle_șî_dúși_nînáșî-so/ș-o_ia
 și_pi_hîņ-sa_și...uo_íĕ_și_pi_dîņsa_acásî_cu_hîņ^u-so^u/și [ε] tráğ-ac^uólo
 s_ğ^uáci_îi^ĵ_ĕi_ğ^uáci/și...pî_úúrmî_termínî [ε]...cu_t^uo^uĵ//

*Petrache Aradei, 56 ani;
 Pechea, jud. Galați;
 TD Moldova 1, 1. p. 189-191*

Observații

A. Textul a fost povestit de un bărbat în vârstă de 56 de ani, care în mod neașteptat vorbește despre *îmbrăcatul* și *dezbrăcatul* miresei ca momente importante ale ritualului de nuntă.

- *Gătutul* miresei urmează un ceremonial complex, acompaniat de jocul și chiuiturile asistenței; la început se joacă *beteala*, apoi *voalul*. *Îmbrăcatul* miresei este îndeplinit de nașă în timp ce mireasa stă așezată pe o pernă. La sfârșit lăutarii cântă în timp ce asistența continuă să chiuie și să se înveselească. Tradiția cere ca mireasa să plângă, iar mirele să încerce să o liniștească.

¹² Pauză scurtă provocată de intrarea cuiva în camera unde se înregistrează; informatorul continuă firesc.

- *Dezgătitul* miresei este tot public, iar decorul același: un scaun cu pernă pe care femeia trebuie să se așeze. Ca și la *gătit* și acum jocul și muzica sunt elemente obligatorii. Când operația s-a sfârșit mireasa consacrată astfel simbolic femeie măritată trebuie să ia o sticlă și să-i cinstească pe cei din jur. Cu această ocazie, nunii îi dau un *bacșiș* „dar de bani”. Jocul continuă până la ziuă când nașii îi duc pe fini acasă.
- Interesantă este o observație a subiectului în legătură cu „modernizarea” obiceiurilor și renunțarea la vechile tradiții: înainte mireasa avea broboadă albă cu beteală și cu o margine de *bormoțică*, *acu cucoane toate stau cu capul gol*.

B. Principalele particularități lingvistice arată, ca și în textul precedent, un amestec de particularități aparținând ariei sudice, muntenești cu cele tipice ariei moldovenești. Deosebirea fundamentală constă însă în faptul că cele moldovenești sunt predominante.

- Fricativizarea africatelor, deși este fluctuantă, apare relativ frecvent:
 - $\hat{c} > \hat{s}$: *și*, *ziși*, *di și*, *și că* etc.; în alte câteva situații subiectul ne oferă pronunțarea standard: *atunče*, *înčepe*, *înștiască*
 - $\hat{g} > \hat{z}$: *plîzi*; fenomenul nu acționează, însă totdeauna asupra fonetismului arhaic \hat{g} : *guacă*, *împregiur*
- Palatalizarea labialelor există în text, însă prezintă stadii și situații variate:
 - m : *nie*, *nija*, *nireasa* dar și *mînrșasa* sau *mirili*
 - b : nu se palatalizează în *bini*
 - f : *linu-so*, *lina-su*
- Fonetismul general este z în situația în care, în urma schimbărilor fonetice în trecerea de la latină la română, ar fi trebuit să existe o fază intermediară cu africata \hat{q} considerată reprezentativă pentru subdialectul moldovenesc: *ziși*, *ziuă*.

- Frecvent apar la finală de cuvânt închiderile vocalelor, închideri tipice ariei estice: *guacî, pi-urmî, duși, zîși, pi.*
- Păstrarea fonetismului arhaic *g*: *împregiur, guacă*, alternând însă cu forma mai nouă *z*: *zucat*, transcris și: *juacă*.
- Interesant este că la finala unor cuvinte terminate în consoană, apare uneori un *u* asilabic: *scaunu, capu, tuotu, urîtu, iaru.*
- Auxiliarul formei de perfect compus prezintă varianta literară *a* la pers. a 3-a: *a chiuit, s-a sculat*.
- Viitorul popular prezintă varianta *a* a auxiliarului rezultată după căderea lui *v* inițial: *mi-a vini*.
- Vocabularul de nuntă nu este prea bogat. Întâlnim perechea de antonime *gătitul* și *dezgătitul* (miresei), probabil, o creație locală pentru denumirea obiectivelor respective, seria sinonimică cu trei termeni: *nănaș/nănașă, naș/nașă* și *nuni* (numai la plural). În vorbirea subiectului se menține cuvântul *lăutari* care, comparativ cu alte zone, intră în coliziune sinonimică cu *muzicanți* sau cu *muzică*.
- Cele câteva elemente cu circulație locală: *acu(șa)* „acum”, *baçis* „dar în bani”, *bormoșică* „dantelă”, arată că vocabularul de bază utilizat este cel al limbii populare.
- Câteva neologisme sunt prezente în text: *popou, termina, voal*; în acest caz se remarcă unele variații de pronunțare: *termenă, terminî* care arată că subiectul nu poate evita uneori pronunțarea locală a cuvântului.

Texte dacoromânești culese din medii alogene

Textele care urmează au fost înregistrate relativ recent (în ultimele 2–3 decenii) de la vorbitori de origine dacoromână care trăiesc în afara teritoriului țării. Ceea ce ne-a interesat prin reproducerea în această culegere a câtorva texte aparținând unele românilor timoceni, altele românilor stabiliți în SUA, a fost de a sugera ideea posibilității extinderii ariei materialului comparativ și la aceste medii. Lingviștii, etnografii, sociologii sau psihologii își pot dirija observațiile înspre factorii care au dus la conservarea, modificarea sau dispariția unor obiceiuri, mentalități sau deprinderi lingvistice în funcție de noul mediu economic, social, cultural și lingvistic în care românii s-au implantat.

Între cele două categorii de vorbitori, de la care am selectat câteva texte care se circumscriu tematicii antologiei, nu există numai diferențe de natură geografică – o categorie este reprezentată de românii de pe Valea Timocului, așezați deci în sudul Dunării, în mediu alogen slav, cealaltă de românii emigrați din Ardeal și Banat în Statele Unite ale Americii la începutul secolului al XX-lea – ci, ceea ce ni se pare deosebit de important, și deosebiri fundamentale legate de modul lor de viață: astfel, cei din zona Vidinului au trăit și continuă să trăiască în *comunități rurale omogene*, exact ca și cei de pe teritoriul dacoromân din care s-au desprins și cu care au contacte permanente, în timp ce cei ce trăiesc în SUA și-au părăsit mediul rural dacoromănesc pentru a trăi azi dispersați în comunități urbane, unde încearcă însă refacerea unui mediu românesc de tip asociativ.

Ambele categorii, desprinse din trunchiul dacoromân în epoci diferite, au în comun *conștiința originii* lor românești și recunosc ca limbă natală *limba română*.

1. [Nunta]

Înainte vreme era așa. Vrei să-nsori copilul, îl însuraj, nu ca acușa să-și ia care pe care i-e drag, da lua copilul pe care zăcea mămă-sa și cu ta-su că are miraz. „Să iei, muică, pe cutare, că arc atâtea dulumuri de pământ!” – și copilul asculta ca să ia pe aia pe care a zâs mă-sa și ta-su. O logodea cu doi-trei inși acolo, cu două-trei muieri, făcea și ei o masă, logodea.

Cum îi logodea? Logodea și să tomnea: „Cât miraz îi dai la fata ta?” „Io îi dau atâta miraz, atâtea dulumuri” și lumea acolo zece, cinsprece, care cât avea putere. „Dar care loc i-l dai?” Îi spunea, primerno, la Păru ăi mare, la Năsâpște, pe malul Dunării, la Drumul Diiului. Să tomnea. Nu era ca acuma. Mireasa să-ntorcea: „Să-mi faci fustă, papuci, ghetete nalte, chebă, cârmenț în urliche, sufurini la gât!” Să tomnea, să tomnea care mai da, care mai lăsa, să pogodea și să logodea, la săptămână să facă nuntă

Până-n nuntă să ducea de trii ori cu demâncare la mireasă. Tăiai găina, făceai turtă de pâine, făceai plăcintă, luai plosca cu vin și te duceai la mireasă cu demâncare la trii zăle. De la trii zăle te duceai la săptămână, de la săptămână iar la săptămână făceai trii plocoane, de trii ori plocoane să te duci la mireasă cu demâncare.

Și la urmă făceai nunta. Făceai nuntă, puneai naș, puneai moș, duceai la naș plocon, lu popa plocon, ca să te cununc. Și te duceai la Dii, cumpărai pâine, tăiai oi, făceai murători, varză acră. Aide, ai adus de vineri pâinea cu caru, ai pornit sâmbăta dimineața, tai oili. Aduci gotvaci și muierii pe lângă el, care taie carne, care varză desface, care ardii, cară mâi de care, care burțâli spală, să gătească, că dimineața-ncepe nunta

Dimineața gătea, venia nuntașii toți. Când venea nuntașii, le puneai pe masă murători și pâine și răchiiu, că să plece să să ducă să ia mireasa. Când să ducea la mireasă cu carăli, când să ducea cu carăli, unu din ei lua disagii la gât, ăla să socotea că este socru la nuntă, cu disagii la gât. În disagi puneai turtă de pâine, puneai ploscă de vin, puneai oală cu sarmale crude și să

ducea acolo la mireasă. Da la soacra aia, care avea putere-i lua și cojoc la soacră și-l atârna acolo, dacă nu, îi dădea numai disații la soacră.

Punea masa la nuntași să mănânce cu zamă de burtă, cu carne. Cu varză să gătea, nu ca acuma-n tave, da să gătea-n tingiri, în oale mari la foc. Și mânca lumea și bea și făcea oră-n bătătură, le da și lor câte un peșchir la gât.

Dau întâi la naș, la moș, la nașe, la moașe, la cumnatu ăl de mână. Cumnat de mână să zăce la un copilaș mic, îi are moașa cu ea, să duce cumnatu de mână la mireasă. Și da daru la toț nuntașii câte un peșchir, nu era ca acuș multe și mărunte. Pleca la biserică, pune-n cară lacra cu țoale, cergă, căpătâie umplute cu paie, le lega cu franghia, ginerili să-nceălea pe cal îndărătu miresî, mireasa sta lângă lacră. Care era voinică mare, era mândră că este lume ieșită, da care era așa măi ficcum măi bine-i punea ș-un scaun su-picioare, să să vadă că este lume.

Să ducea la biserică, tuna-n biserică, să cununa. Înaintea la biserică să făcea oră și juca toată lumea, strelea cu puști, cu câte și mai câte c-a dus mireasa la biserică să să cunune. Când să cununa, ieșia în dvoru bisericii și frângea nașa turta din pită, alerga lume, voinicii să prindă din turta de pâine, ca să prindă vara pește la Dunăre. Să ducea, pleca cu carăli iar, ginerili călărea pe cal și mireasa iar la locu ei în car. Și nașu pleca cu luminili aprinsă, la lumini boboci, plantici. Pleca cu ele aprinsă, să ducea acasă.

Acasă-i întâlnea soacra, muma la ginere, cu masa pusă, pe masă tur-tă de pâine, par de vin, par de apă, floricele, bani, găleată cu apă lângă masă. Da mireasa la soacră cimbir la gât și soacra să-ntorcea spre ea și da și ea ce avea putere la mireasă. Punea floriceică verde la mireasă la uriche, la ginere la uriche și să-ntorcea spre răsărit de soare și făcea așa o cruce și lua mireasa de mână și-o ocolea pi lângă masă și o pupa. De trii ori să-ntorcea și ocolea mireasa și să fărșea. Da ginerili cu picior ăl drept și vărsa găleata, copilașii ăi mici aduna banii din găleata ce se vărsa. Și lua toț, nașu, moșu, moașa, ginerili, mireasa, cumnățalu ăl de mână masa și o băga în casă și pe ormă chiotca c-a băgat mireasa-n casă.

(1971 - Crăciun Eftimova Ionova, 53 de ani, Iasen, Nestorescu, p. 118-120).

2. [Nunta]

Acuș întâi să plac ai tineri, ei să-nțeleg și pe urmă părinți la copil să duc să spuie la părinți fetii dacă ei voiesc să dea fata dupe copilu ăsta ili nu. Și pe urmă să face logodna, după ce să-nțeleg părinți. Dupe două săptămâni de zâle, trii, chiar și măi mult, când nu este vin s-aștepte culesu de vii ca să fie vin, să facă vin, să face nunta.

Pân-atuncea mireasa nu vorbește cu ginerili, fuge de el, n-are treabă cu el. Pi-ormă când are să fie nunta ea să primenește cum e măi frumos, în rochiță albă, cu valu pe oichi și așteaptă să vină s-o ia ginerli ei de acasă. Vin cu nunta, toț nuntașii s-adună la copil, la casa copilului. De acolo cu muzică, cu oră, cu veselie, pleacă să ia mireasa, să ia fata de acasă. Când ajung acolo, ginerli trebe-ntâi să plătească, să dea acolo o sumă de bani, cât ar vrea să fie, ca să ia mireasa, ca să ia mireasa cu el. Aici mireasa să iartă cu părinți ei și pleacă la casa care să-i fie casa a du-oară, casa ei. Ajunge acolo, mireasa dăruie nașu, dăruie nașa, soacra, socru. Ea și-a pregătit măi-nainte daruri ce și-a țasut, și-a cusut.

Și pe urmă când ajunge la casa copilului soacra o ia pe mireasă de mână și o ocolește pingă masă, pune inasa în mijlocu bătăturii și o ocolește de trii ori și-o pupă-n frunte și o dăruie cu ce are soacra s-o dăruie, chiar cu rochie, cu ciorapi, cu cămașe, cu ce-or fi, ce-a pregătit soacră de ea.

Și pe urmă ia și apucă cu pânză albă de gât și-i bagă pe amândoi cu ginerili-n casă și-i pune să calce iar pe pânză albă când îi bagă înăuntru-n casă. Când ajunge-n casă, mireasa ia fun copil mic în brață, asta este ca o tradiție aicea-n sat să ia mireasa copil mic în brață, ca să fie nașterea ușoară.

(1969 – *Verca Serafimova Asenova, 19 ani, Capitanovți, Nestorescu, p. 120*)

Observații

A. Desfășurarea actuală a ceremonialului de nuntă în satele românești din regiunea Vidinului cunoaște schimbări similare cu cele întâlnite în diferite zone din teritoriul dacoromân. Constatăm aceeași tendință de comprimare a momentelor tradiționale: *tocmeală* și *logodnă* se fac îm-

preună; obiectul tocmeii s-a modificat, astăzi nemadiscutându-se în jurul suprafețelor de pământ acordate de părinți tinerilor (compară cele două texte pentru a vedea deosebirile).

- Mentalitățile se schimbă și ele odată cu emanciparea socială a tinerilor. Rolul părinților în alegerea mirelui sau a miresei, care înainte era fundamental, a scăzut mult în importanță. Astăzi alegerea o fac tinerii înșiși, iar criteriul principal nu mai este averea ci sentimentele și acordul reciproc.
- Interesante pentru această zonă sunt numărul și natura *plocoanelor*. Astfel, în perioada dintre logodnă și nuntă erau prevăzute 3 plocoane *cu demâncare* pe care mirele trebuia să le ducă miresei după 3 zile, după 1 săptămână și după 2 săptămâni de la logodnă.
- Tot din obiceiurile legate de *plocoane* trebuie să menționăm faptul că la nuntă se atribuiau plocoane nașului, nașului de botez și preotului; ultimii doi actanți sunt rar sau deloc menționați în ceremonialul de nuntă din nordul Dunării ca și în relatarea informatoarei mai tinere de aici (vezi textul 2).
- Pregătirea mesei de nuntă începea *vineri*, când se procurau alimentele de bază. Sâmbătă se făceau pregătirile (*tai oili*) și prepararea bucatelor, rolul principal avându-l un bărbat, *gotvaci* „bucătar”, ajutat de femei. Meniul este specific zonei: *varză, murături, zamă de burtă, cu carne*.
- Nunta propriu-zisă are loc duminică. Oaspeții se adună la mire acasă și sunt serviți cu murături, pâine și rachiu; apoi se deplasează la mireasă. Alaiul era condus de *socru de nuntă* care trebuia să poarte *desagii, plosca* de vin, *turta de pâine* și oala cu sarmale crude. Când mirele era un om „cu stare” el oferea soacrei un cojoc.
- Primirea mirilor acasă, după cununia religioasă, implică un anumit ceremonial care presupunea o serie de elemente tradiționale simbolice: *turtă de pâine, pahar de apă și de vin, floricele, bani, găleată cu apă* (care trebuie răsturnată). Avea loc și un schimb de daruri: mireasa oferea soacrei *cimbir la gât*, soacra

da și ea ce avea putere și punea floriciță verde la urechea mirelui și a miresei, apoi se întoarcea cu fața spre răsărit și se închina, o lua pe mireasă de mână și ocolea de trei ori masa și o pupa (textul 1); astăzi (textul 2) ceremonialul acesta este fie simplificat, menționându-se numai ocolirea mesei și sărutul pe care soacra îl dă miresei împreună cu ceva daruri, fie completat cu elemente noi (soacra le pune de gât tinerilor, ca simbol al unității, o pânză albă și-i bagă pe amândoi în casă, iar mireasa ia în brațe un copil, ca să fie nașterea ușoară).

- Și recuzita nunții s-a schimbat; îmbrăcămintea miresei este modernă: *rochiță albă, val pe oichi*; zestrea tradițională: *lacra cu țoale, cergă, căpătâie umplute cu paie*, purtată triumfal în cară, ca și obiceiul de a streli cu puști în fața bisericii nu sunt menționate în textul 2.
- În ceea ce îi privește pe actanți, se constată că unii au roluri diferite față de situația întâlnită în nordul Dunării; astfel, *moșu* „nașul de botez” și *socru la nuntă* amintesc *vorniceii*, iar *cumnatu de mână* este „un copilăș mic pe care îl are moașa cu ea când se duce la mireasă”.
- Ca și în spațiul dacoromânesc, vorbitorii cu conștiința faptului că tradiția s-a schimbat. Atât generația matură (50 de ani), cât și tânără generație (19 ani), în timpul relatării, marchează acest fapt cu ajutorul adverbilor *înainte vreme/acuș*.

B. Din punct de vedere lingvistic, este interesant amestecul de particularități care aparține unui filon lingvistic dacoromânesc complex – ale cărui origini nu sunt complet elucidate – conținând o serie de elemente caracteristice ariei sudice îmbinate cu elemente aparținând ariei vestice și nord-vestice. Evident că mediul alogen sud-slav în care această populație românească trăiește are o anumită influență asupra limbii pe care o vorbește.

- Dintre elementele de vorbire caracteristice graiurilor sudice enumerăm câteva mai importante:
 - prezența diftongului *ii, oi, ii* în cuvintele: *pâine, oichi, uriche*.
 - absența palatalizării labialelor;

- africaterle prepalatale *ê* și *ĝ* își conservă timbrul palatal.
 - seria dentalelor nu se modifică.
 - absența fonetismului arhaic *ǵ*: *varză*;
 - genitivul și dativul se exprimă și analitic cu prepoziția *la*: *înaintea la biserică, părinții la copil muma la ginere; dădea disagii la soacră, dau la naș, la moș, la nașe, la moașe* etc. sau cu articolul prolitic *lu*: *lu popa*.
 - formele pronomelor și adjectivelor demonstrative, ca și cele ale articolului adjectival provin direct din formele demonstrative latinești *iste* și *ille*: *asta, aia, ăla: ăi tineri; piciorul ăl drept; cumnatu ăl de mână, copilașii ăi mici*;
 - imperfectul indicativ cunoaște omonimia pers. a 3-a sg. – pers. a 3-a pl.: *lua toț, venea muntașii* etc.;
 - perfectul compus prezintă la pers. a 3-a sg. auxiliarul cu forma *a*: *a zis, a pregătir*;
 - apelativul oltenesc *muică* apare alături de alte forme tipice: *dupe, lumea „numea”*.
- Dintre elementele de vorbire care nu aparțin ariei sudice menționăm:
 - închiderea lui *e* la finală de cuvânt: *pi, toati, burțili, carăli* etc.
 - o serie de elemente lexicale (cuvinte sau sensuri) care circulă în aria vestică a teritoriului dacoromân: *copil „flăcău”, lumină „lumânare”, pită „pâine”, plântici „panglici”, tuna (în biserică) „intra”*.
 - Mediul alogen sud-slav este evidențiat atât de prezența unor elemente lexicale bulgărești: *dulumuri* „suprafețe de 10 ari”, *ăvor* „ușă”, *gotvaci* „hucătar”, *ili* „sau”, *a se pogodi* „a se tocni”, *primern* „de exemplu” etc., cât și de prezența unor cuvinte de origine turcă existente și în bulgară: *chebă* „haină de aba” *cimbir* „maramă, broboadă”, *miraz* „zestre”, *peșchir* „ștergar, prosop” etc.

Înfluența mediului alogen este aproape inexistentă în morfologie și în fonetică ceea ce demonstrează o rezistență deosebită și o voință de conservare a acestui patrimoniu care este limba română.

Textele care urmează au fost relatate de imigranți români stabiliți la începutul secolului (1910–1925) în SUA. În cazul nostru ei provin fie din părțile Sibiului, fie din Banat.

1. La gostiia mia

CS: Au fost nais (engl. *nice*), iu nău (engl. *you know*)...Tăț am lucrat aiș, o fost lucrări și iu nău...da a fost frumos *Americanu* și aișă, [strada] *a triia* și stritur (engl. *street*) -astea, o fost plin de rumâni.

AH: Părinții au venit din Banat?

CS: Dân Banat. Și m-am zuitat, dă când mi-o spus. Da mama o loată pă...bărbatu iei, pă tata, dân armată. Și o ascuns pă fracili micu sub cuot (engl. *coat*), dân trien în trien

AH: Aici v-ați căsătorit?

CS: Aiși! M-o jucat...Am iconi gios, să-ț arăt icoanăle. Bărbatu micu o fost airiș (engl. *irish*), numa o fuost român întreg. Iel o fost în șpital și o vinit...dom' părintcili roată, cum să zâc? thă prist (engl. *the priest*), iu nău. Și iel o tras, cum să zâc, aia [i.e. draperia din jurul patului de șpital], roată, c-o vrut sa ieie cănfeșăn (engl. *confession*), iu nău. Și iel o zâs:

„Io nu mi-s airiș, io mi-s romciniân!” Ș-o vorbit rumânește.

...Io am avut gostie marie. Am avut țamborași dân Nuuore (engl. *Newark*). Zâce în flaută și în muzică și...cum să zâc...gips (engi. *gypsy*)...

Uol, până când vine mireasa, ie-năuntru și vine goștii atuncea, până nu tie baj în hală (engl. *hall*), ieste un șubăr dă apă și treabă să țâpi bani în șubăru dă apă.

Înaintie s-o dus uomu cu șutura dă răchie ș-a invitat la gostiie: n-o fost inviteișân (engl. *invitation*).

Și la gostiia mia știț ce noi am făcut? Tu-m stai în pacc, iu nou, și ici îț fură păpucu. Tce faș, că tce...și pișoarele îs acolo. Și atunșa ei... șineva să ce prindă ca... fișcalu or cum să zâc, plis (engl. *police*), cum să zâc rumânește... Și atuncea dacă spunie ici:

„Tu trăbă să-m dai duoi dolari pântru păpucu înăpuoi”, atuncea dumniata dacă iești...-- că toț îs voioși atuncea – trăbă să dai doi dulari. Domnu părintcili Popovici mi-a furat păpucu. Și când țuci mireasa trăbă să dai bani.

MN: În...cum să zâc, în iard (engl. *yard*), în arie i plin și stau și tăți aștiaptă pă giunili, pă cinără să ias-afară s-o joașe.

CS: Și mânîe-zî ii tăt așa gostiia ..Ș-atunșa ieste un uom marie, îl face pă el mireasă, îl maschează; și o muiere mică, o fașe junili. Am icuoni jos [la parterul casei]. A doua zî ii mai șozenie.

MN: Cu trocu (engl. *truck*). În troc i-o pus și ș-or dus...Să pun într-o troacă, c-a fost scaunie luni așa, d-o iățure una, d-o lățure alta, că unu o mânecat trocu ș-atunș tot or fost mascaț, cu uicjile, cu răchie. Nu în zâua când o fost nunta, mânîe-zî; aia face...ecstra (engl. *extra*).

CS: Acuma fac gostiile la hală.

MN: În hală, acolo or jucat, și jos în podrum or jucat; și or fiert [mâncarea] în podrum acolo. În hală sus tot o fost plin dă miasă, tâte gătite, cu pahară, cu măsaiie frumoasă...

CS: Jinirli trăbă să-ț cumpere țolu.

AB: Acuma s-o cingiuut (engl. *to change*), nănașu ce dușe până la altar.

CS: ..Aștea-s toatie, o avut țoale dă giveriță. Uite cum îi dă fain! [arată o fotografie].

(1972 -- MN, născută în 1888, jud. Timiș; vine de tânărră în SUA, AB, născută în 1908, jud. Timiș; vine de tânărră în SUA; CS, născută în 1920, în Philadelphia; aici au fost înregistrate împreună, adesea în *dialog*, *Harular*, p. 159-160).

2. Nuntă-i ziceam odată

HD: Nuntă-i ziceam odată, da vezi că după aea a devenit ospăț. [...] Joacă un timp și-ș petrec: adică întâi ie masa și pe urmă... adică nunta la

biserică. Ş-apăi toţ să duc la hală (engl. *hall*); așa-i spuneţi? Hală. Şii acolo-apăi dansiază, da nu! Face masă şi caută d-adună bani ca să aibă pentru tineri. Nu num-aşa că te duş cu mâna golă să-ţ petreci. Alţii aduc cadouri... D-aicea face ca un fel de şaoăr (engl. *shower*), de-i aduce cadouri şi pe urmă la o lună, doo, ie nunta...dacă nu strică treaba. Asta ii înainte. Şi capătă multe cadouri. Depandă după câţi prieteni sau niamuri, ce ai... Înainte nu să făcea lucru ăsta, da acuma di-un timp de vreme trebuă că... alţii ăs oameni străini şi o luat de la iei mai mult. Unii aduc numa prezente (engl. *present*), da şi cadourile-s scumpe, dacă vrei să ci ceva frumos. Aşa cu bani să scapă cu câte zece dolari, doozeci de dolari. Care-o dat cadouri scumpe nu duce bani. Americani-aşa fac. Da la noi, mai mult bani o dat la nuntă. Apăi la şaoăr cumpără mai mult, să pun mai multe femei împreună şi cumpără un cadou frumos, mai mare or aşa ceva, care să aibă. Altele care-s numa sângure mai duc nişte, cum să... spuneţi la voi [i. e. în graiul cercetătoarei, AH], prosoape, lepedeauă şi d-alde d-ăstca, văsării... şi așa ie acolo... aici. No! Apoi după ce joacă un timp după masă, după ce s-o isprăvit cu masa, cu poveştile, ce mai au de spus, se scoală şi mai zâce ceva -- cum spuneţ? -- spici (engl. *speech*) despre mire sau despre mireasă. Apăi începe jocu şi păi la jumate jocu, mai pe sfârşite... apăi fură mireasa. O joacă cineva ş-apoi ăl care-o joac-o fură. Apoi pă minic când m-o furat nu m-o dus departe, numa... avem în hală așa... o hală micuţă [i. e. o cameră] Acholo m-o ţanut cu uşa-nchisă.

AH: Se înţeleg dinainte?

HD: Da sigur! Iei, oamenii, or băieţii; cine-o fost, nu ştiu. Dacă mirele s'duce şi bate la uşe că vrea mireasa, atuncea spune că „treb' să plăteşti” Ş-apă' asta ie! Naşu trebă să plătească lucru ăsta, nu mirele. Le dă un zece dolari sau doaozeci de dolari, nu ştiu cât, ş-apoi îţ dă mireasa. No! Apăi iei cu banii ăia să duc la bar, ştiţi, la beutură. Ş-apăi să veselesc. Nu mai iese mult, ş-apăi s-o isprăvit şi toţi oamenii să duc acasă.

(HD, născută în 1904, jud. Sibiu; vine de tânără în SUA; este stabilită în statul Indiana, Hartular, p. 144-145).

A. Lectura textelor ne permite să constatăm o pierdere masivă a elementelor din ceremonialul tradițional și o înlocuire a lor cu obiceiuri noi, influențate de modelul american; dintre acestea semnalăm *discursurile*, (*spici*) despre mire sau despre mireasă, *șoăr-ul* „mică petrecere de dinaintea nunții” etc.

De vechile obiceiuri tradiționale românești mai amintesc *sărutatul*, *furatul miresei* sau al *papucului* „pantofului” ei și răscumpărări în bani precum și unele daruri *văsării*, *prosoape*, *lepedeauă*. Ceea ce este important este faptul că au dispărut mai ales elementele rituale simbolice, accentul căzând pe elementele distractive, amuzante și materiale (în special bani).

B. Elementele lingvistice au rezistat mai bine în acest mediu aiogen. Dintre particularitățile de vorbire regională/populară ce persistă menționăm câteva din cele mai frecvente:

- pronunțarea dură a unor consoane: *zâce*, *o zâs*, *îț*, *să* etc.;
- fricativizarea africatelor care apare consecvent la informatoarea originară din Banat și, accidental, la aceea din zona Sibiului: *aiș(i)*, *atunșa*, (*te*)*baj*, *fașe*, *lunj*, *pișoarele*, *șineva*, *șubăr*, *șutura*;
- conservarea arhaismelor: *gios*, *giuncle* (alături de *junele*, *să joașe*);
- absența palatalizării labialelor în graiul ambelor vorbitoare;
- palatalizarea dentalelor în stadiul final, tipic subdialectului bănățcan: *fraciți*, *părincili*, *cinără*, înregistrând și faze intermediare: *tie/ice/ce* „te”; *giveriță*, fenomen ce apare la informatoarea născută în această zonă;
- Auxiliarul perfectului compus cu forma net preponderentă *o*, la ambele vorbitoare: *o ascuns*, *o dus*, *o fost*, *o fjarat*, *o luată*, *o isprăvit*, *o spus*, *o venit* etc.
- formele verbale cu prefix aspectual, specific Banatului. *m-am zuitai*,
- În lexic, regionalismele (*goștin* „oaspeții”, *măsaie* „fețe de masă”, *ospăț* „nuntă”, *podrum* „pivniță”, *șozenie* „nostimadă”, *tinără* „mireasă”, *să țâpi* „să arunci”, *țuci* „săruți”, *niejile* „sticlele” etc.) alternează cu englezisme (*airiș* „irlandez”, *cânfeșăn*, „spovedanie”,

cuot „haină”, *extra* „în plus”, *inviteșân* „invitație”, *nais* „frumos”, *you know* „știi”, *well* „bine” etc.); vocabularul este domeniul în care limba mediului alogen și-a făcut puternic influența; cuvintele englezești sunt numeroase; fiind însă preluate pe cale orală, ele suferă adeseori deformări de pronunțare și nu puține încercări de adaptare la sistemul limbii române: *hală, prezente, s-o cinguit*; ezitățile (*trocu/o troacă*), glosarea lor: *în iad, în arie, părincili/thă prist, fișcalu or cum să zic, plis aduc prezente, da și cadourile-s scumpe* evidențiază conștiința lingvistică a informatorilor și încercarea de adaptare la interlocutorul român: *cum spuneți?, spici, cum să zâc rumânește* etc.; frapantă este amalgamarea: *io mi-s romeiniân, o mânat trocu* prin integrarea cuvintelor englezești în contexte regionale dacoromânești.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

- ALRT: *Texte dialectale*, culese de Einil Petrovici; Suplement la Atlasul lingvistic român II (ALRT II), Sibiu-Leipzig, 1943.
- GFE: Papahagi Tache, *Grai, folclor, etnografie*, ediție și prefață de Valeriu Rusu, București, 1981.
- GN I, II: *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, publicate de I.A.Candrea, Ov.Densusianu, Th.D.Sperantia, București, vol. I, 1906, vol. II, 1908.
- Hartular, *Merem...*; Hartular Anca, *Merem la America*, București, 1996.
- Nestorescu, *Românii timoceni*: Nestorescu Virgil, *Românii timoceni din Bulgaria, Grai, Folclor, Etnografie*, București, 1996.
- Porțile de Fier: Coțuș Cornelia, Vulpe Magdalena, *Graiul din zona „Porțile de Fier” Texte, Sintaxă*, București, 1973.
- TD *Bistrița-Năsăud: Texte dialectale și glosar Bistrița-Năsăud* publicate de Maria Marin și Marilena Tiugan, București, 1987.
- TD *Bucovina: Texte dialectale Bucovina* de Costin Bratu, Margareta Magda, Bogdan Marinescu, (manuscris în Arhiva Institutului de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti din București).
- TD *Cluj: Texte dialectale Cluj* de Maria Marin, Bogdan Marinescu și Iulia Mărgărit (manuscris în Arhiva Institutului de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti”, București).
- TDD: *Texte dialectale și glosar Dobrogea* publicate de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu, București, 1987.
- TD *Harghita, Covasna, Mureș: Texte dialectale Covasna, Harghita, Mureș* de Maria Marin Bogdan Marinescu, Iulia Mărgărit și Marilena Tiugan, (manuscris în Arhiva Institutului de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti” din București).
- TD *Moldova: Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale* culese de Stelian Dumitrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion Horia Bârleanu, vol. I, partea 1, Iași, 1993; vol. I, partea 2-a, Iași, 1995.
- TDM I: *Texte dialectale Muntenia I* sub conducerea lui Boris Cazacu, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, 1973.
- TDM II: *Texte dialectale Muntenia II* publicate sub redacția lui Boris Cazacu, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, 1975.
- TDM III: *Texte dialectale Muntenia III* de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, București, 1987.
- TDO: *Texte dialectale Oltenia* publicate sub redacția lui Boris Cazacu, de Cornelia Coțuș, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Șuteu, Magdalena Vulpe, București, 1967.

- TD *Sălaj. Texte dialectale Sălaj* de Mihai Conțiu, Maria Marin, Bogdan Marinescu și Marilena Tiugan (manuscris în Arhiva Institutului de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti”, București).
- TD *Transilvania: Texte dialectale. Centrul Transilvaniei* de Maria Marin, Bogdan Marinescu, (manuscris în Arhiva Institutului de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti”, București).
- Teașa *Crișul Negru: Teașa Teofil, Graiul din Valea Crișului Negru*, [București, 1961].

II. Lucrări de referință*

- Avram Mioara, *Particularități sintactice regionale în dacoromână*, în „Studii și cercetări lingvistice”, 1977, nr. 1, p. 29–35.
- Brâncuș Grigore, *Sur la valeur du passé simple en roumain* în „Melanges Oslo”, 1957, p. 159–173.
- Candrea I. Aurel și Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”*, București [1931], (CADE).
- Cazacu Boris, *Studii de dialectologie română*, București, 1966.
- * * * *Chestionarul Noului Atlas Lingvistic Român* în „Fonetice și Dialectologie” V (1963), p. 157–271.
- Coman Mihai: *Bestiarul mitologic românesc*, București, 1996 (Coman, *Bestiar*).
- Durand G., *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, 1977 (Durand *Structurile*).
- * * * *Dicționarul limbii române*, Tomul I, partea I (A–B), București, 1913; Tomul I partea II (C), București, 1940; Tomul I, partea III fasc. 1 (D–de), București, 1949; Tomul II partea I (F–J), București, 1934; Tomul II, partea II (J– lacustru) București 1937; fasc. 2 (ladă – lepăda) București, 1940, fasc. 3 (lepăda – lojniță), București, 1948 (DA).
- * * * *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă. Tomul VI, fasc. 1: *M – mandră*, 1965; fasc. 2 *Mandră-mascat* 1965; fasc. a 3-a *Mascat-Mămăiță*, 1966; fasc. a 4-a *Mămălatiță-nătărăngă*, 1966; fasc. a 5-a: *Mătăsar-mergător*, 1966; fasc. a 6-a *Mergătoriu-microbiologie*, 1966; fasc. 7-a *Microbiologist-miniaturistică*, 1967; fasc. a 8-a *Miniaturiza-mititel*, 1967; fasc. a 9-a: *Mititeluș-Mirlănime*, 1967; fasc. 10–11 *Mârleală-morsă*, 1968; fasc. 12–13: *Morsă-Muzur-aga*, 1968; Tomul VII, Partea 7, litera N, 1971; partea a 2-a: Litera O, 1969; Tomul VIII, Partea 1, Litera P, *P – păzui*, 1972; Partea a 2-a Litera P, *Pe – pânar*, 1975; partea a 3-a, Litera P, *Până – pogribanie*, 1977; Partea a 4-a, Litera P, *Pogribanie – presimțire*, 1980; Partea a 5-a, Litera P, *Presin – puzzolană*, 1984; Tomul IX, Litera R, 1975, Tomul X, Partea I, Litera S, *S – Scăbuc*, 1986; Partea a 2-a. Litera S, *Scadă – semănărie*, 1987; Partea a 3-a, Litera S, *Semn-săveică*, 1990; Tomul XI, Partea 1, Litera Ș, 1978; Partea a 2-a Litera T, *T – tocăliță*, 1982; Partea a 3-a, Litera T, *Tocană – twist*, 1983.
- Eliade Mircea, *Images et symboles*, Paris, 1952 (M. Eliade, *Images*).
- Frâncu T. și Candrea G., *Românii din Munții Apuseni (Moșii)*; București, 1888 (Frâncu-Candrea, Munții Apuseni).

* O bibliografie completă de dialectologie românească a fost alcătuită de D. Zagorodnii (*Tratat*, p. 775–840); pentru interpretări mai noi de material vezi *Fonetice și Dialectologie* 1990 și urm.

- Gheție, Ion și Teodorescu Mirela, *În legătură cu desinența -u a pers. 3-a pl. a imperfectului indicativ*, în „Studii și cercetări lingvistice”, 1966, nr. 1, p. 87–101.
- Gorovei Artur, *Datinele noastre la nuntă*, București, 1910.
- Al. Graur, *Studii de lingvistică generală. Variantă nouă*, București, 1960 (Graur, *Studii*).
- Macrea D. *Lingviști și filologi români* București 1959.
- Marin Maria, Mărgărit Iulia, *Glosar Dialectal Muntenia*, București, 1999.
- Marioțeanu-Caragiu, Matilda, *Compendiu de dialectologie română*, București, 1975 (Caragiu, *Compendiu*).
- Mauss M, *Eseu despre dar*, Iași, 1993. (Mauss, *Eseu*).
- Petrovici Emil, *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului Lingvistic Român în „Studii de dialectologie și toponimie”*, București, 1970, p. 38–49. (Petrovici, *Repartiția*)
- Petrovici Emil, *Baza dialectală a limbii noastre naționale*, în „Limba română”, 1960 (IX), nr. 5, p. 60–78.
- Pop Mihai Ruxândoiu Pavel, *Folclor literar românesc*, București, 1976.
- Rosetti Al., Cazacu, B și Onu Liviu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971.
- Ruxândoiu-Ionescu, Liliana, *Probleme de dialectologie română*, București, 1973.
- Simion Fl. Marian, *Nunta la români, Studiu istorico-etnografic comparativ* ediție critică de T. Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, București, 1995 (Simion Fl. M. *Nunta*).
- Tiktin, H, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I–III, București, 1903–1924 (TDRG).
- Todoran Romulus, *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne în „Limba română”*, 1956, nr. 2, p. 38–50.
- Tratat de Dialectologie românească*, (coordonator Valcriu Rusu), Craiova, 1984 (*Tratat*).
- Văduva Ofelia, *Pași spre sacru. Din etnografia alimentației românești*, București, 1996 (Ofelia Văduva, *Pași spre sacru*).

III. Lista ilustrațiilor

- Andron G Ioniță, *Țara Oașului*, Cluj, 1977 – fig.: 3, 5–7.
- Bâtcă Maria, *Costumul popular românesc în „Spiritualitatea românească”*, 7 [București, 1996] – fig.: 1–2, 8, 10–11.
- Secoșan Elena, Paul Petrescu, *Portu! popular de sărbătoare din România*, București, 1984 – fig.: 9, 13.
- Stoica Elena, Paul Petrescu, *Dicționar de artă populară*, București, 1997 – fig.: 4, 12, 14, 15.

C U P R I N S

Cuvânt înainte	I
Notă asupra ediției	III
Despre dialectologie.....	1
Culegerile de text dialectale românești	15
Antologia tematică. Perspective interdisciplinare.....	21
Subdialectul muntean	25
Subdialectul bănățean.....	101
Subdialectul crișean	149
Subdialectul maramureșean.....	191
Subdialectul moldovean.....	211
Anexă: <i>Texte dacoromânești culese din medii alogene</i>	267
Bibliografie.....	279
Ilustrații	283

Fig. 1 – Miri, Bixad, Maramureș

Fig. 2 – Steag de nuntă, Ţara Oaşului

Fig. 3 – Colacu' cu obrazu' (al finilor), Ţara Oaşului

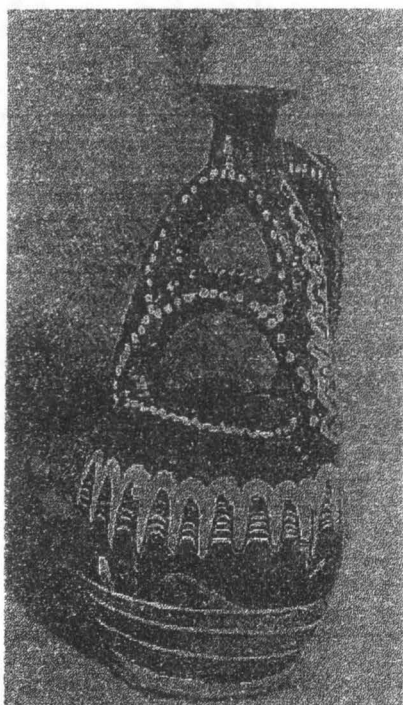

Fig. 4 – Ulcior de nuntă, Olt, 1968

Fig. 5 – „Socăcița”, Țara Oașului

Fig. 6 – Alai de nuntă, Țara Oașului

Fig. 7 – Alai de nuntă, Țara Oașului

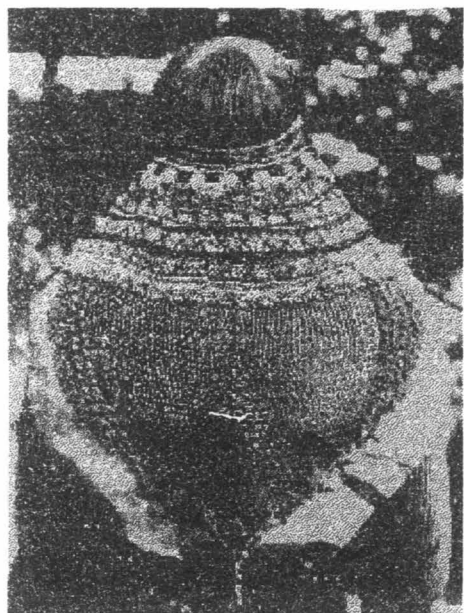

Fig. 8 – Pieptănătura miresei, Țara Oaşului

Fig. 9 – Mireasă împletită cu „coadă”
pe cap cu „cunună”

Fig. 10 – Steag de nuntă, Țara Oaşului

VERIDAV
2017

Fig. 11 – Mireasă, Țara Oașului

Fig. 12 – Ulcior de nuntă, Oboga, Olt, sec. 19

Fig. 13 – Mireasă cu „coif”, Dolj

Fig. 14 – Ulcior de nuntă, Gorj, sec. 19

Fig. 15 – Ulcior cu brâne, Bihor, sec. 19

**VERIFICAT
2017**

**VERIFICAT
2007**

DATA RESTITUIRII

9007. ADN	020. MAI. 2009	
07. NOV. 2006	06. NOV. 2009	08. APR. 2009
10. NOV. 2006		16. IAN. 2017
11. NOV. 2006	3. DEC. 2009	30. MAI. 2017
13. NOV. 2006	25. MAI. 2010	
25. NOV. 2006	 	
23. MAR. 2007	19. IAN. 2012	
5. IUN. 2008	 	
	08. IUL. 2014	
17. NOV. 2008	 	
09. FEB. 2009	12. NOI. 2014	
04. MAI. 2009	04. MAI. 2015	

După aproximativ un secol de la apariția celor două lucrări fundamentale - S.Fi. Marian, **Nunta la români** și Artur Gorovei, **Datinele noastre la nuntă** - antologia de față grupează și pune în circulație un material mai recent pe aceeași temă: *obiceiuri românești de nuntă*. Textele permit observații diverse pe marginea mutațiilor ce au intervenit în desfășurarea obiceiurilor tradiționale, mutații determinate de schimbări economice și sociale. Ele furnizează, de asemenea, informații în legătură cu evoluția mentalităților și, nu în ultimul rând, stau mărturie pentru evoluția limbii. Surprinderea dinamicii acestor fenomene prezintă interes atât pentru etnografie, sociologie, cât și pentru diferite discipline lingvistice cum ar fi: dialectologia, sociolingvistica, psiholingvistica și pragmatica.

ISBN 973-575-369-3 Lei 65000

